

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και Από Απόσταση
Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές)

Διπλωματική εργασία

Ροβιθάκου Αικατερίνη

**Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των εκπαιδευτικών
της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Προγράμματα και
Διαδικασίες Πιστοποίησης.**

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Τσατσαρώνη Άννα**

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2017

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Τσατσαρώνη Άννα, Καθηγήτρια Παν/μίου Πελοποννήσου,
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παν/μίου Πελοποννήσου

Κουλαϊδής Βασίλειος, Καθηγητής Παν/μίου Πελοποννήσου

**Στη μητέρα μου,
για τα υπέροχα Μαθηματικά της!**

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	11
Περίληψη	15
Abstract	17
Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων	19
Συντομογραφίες	21
Εισαγωγή	23
1. ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	23
2. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	25
3. ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	26
4. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	27
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ... 29	
Κεφάλαιο 1. Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας: Ευρωπαϊκές πολιτικές. Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας.	29
1.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.: ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	29
1.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ	34
1.2.1. Κατασκευάζοντας την Ταυτότητα του εκπαιδευτικού: Ταυτότητες Λόγου και Νοήματος	34
1.2.2. B. Bernstein: κυρίαρχοι λόγοι, σύνορα, οριζόντιος και κάθετος λόγος	37
1.3. ΑΠΟ ΤΟ ΛΟΓΟ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	40
1.3.1. Βασικό λεξιλόγιο ασάφειας: μη-ορισμοί. Γνώση του αντικειμένου. Παιδαγωγική και Διδακτική επάρκεια. Πρακτική/διδακτική άσκηση	40
1.3.2. Μοντέλα Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών. Μονοφασικό και διφασικό μοντέλο στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών	44
1.3.3. Η Ελληνική περίπτωση	46
1.3.3.1. Έρευνες για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας στην Ελλάδα (2000-2010)	46
1.3.3.2. Τέσσερις ταυτότητες για τον Έλληνα Εκπαιδευτικό της Β/θμιας	49
Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία της έρευνας.	51
2.1. Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ 1 ^ο ΕΡΩΤΗΜΑ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4)	52
2.2. Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ 2 ^ο ΕΡΩΤΗΜΑ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3)	54
2.3. Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ 3 ^ο ΕΡΩΤΗΜΑ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5)	55
2.4. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	55
2.5. Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	56
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ.	58
Κεφάλαιο 3. Το ιστορικό πλαίσιο (1834-2017). Το παλίμψηστο των απόψεων.	58
3.1. Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1834-1974: ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	59
3.2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΩΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ: 1974-1997	60
3.2.1. Καθηγητικές και μη καθηγητικές Σχολές	62
3.2.2. Θέσεις των κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την Π.Δ.Ε.	63
3.2.3. Οι θέσεις των Α.Ε.Ι. για τον τρόπο θεμελίωσης της Π.Δ.Ε.	64
3.3. 1997: Η ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ Π.Π.Δ.Ε.	65
3.3.1. 1997-2010: Αγονη ρύθμιση. Πανσπερμία απόψεων και αντιδράσεων	66
3.3.2. 2008: Το Πρόγραμμα του Συνηγόρου του Πολίτη για το Π.Π.Δ.Ε.	68
3.4. 2010-2017: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	70
3.4.1. Οι θέσεις των Α.Ε.Ι. για το Π.Π.Δ.Ε. και για τα οριζόμενα από τους νόμους 3848/2010 και 4186/2013	70

3.4.2. Οι αντιδράσεις εκπαιδευτικών και φοιτητικών παρατάξεων.....	72
3.4.3. 2015-2016: Το Π.Π.Δ.Ε και η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών αντικείμενο Εθνικού Διαλόγου.	74
3.4.3.1. Το Πόρισμα της Επιτροπής Εθνικού Διαλόγου.	76
3.4.3.2. Οι θεωρητικές παραδοχές του Πορίσματος. Προτάσεις, Στόχοι, Χρονοδιαγράμματα της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών.	79
3.4.3.3. Η αντίδραση του Ε.Κ.Π.Α. στο πόρισμα της Επιτροπής Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία.	81
3.5. ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.	82

Κεφάλαιο 4. Το Νομοθετικό Πλαίσιο ρύθμισης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας Εκπαίδευσης. Προγράμματα και διαδικασίες Πιστοποίησης..... 84

4.1.ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.	84
4.1.1. Ν.2525/1997: Ο ιδρυτικός νόμος για το Π.Π.Δ.Ε./ Νόμος πλαίσιο της μεταρρύθμισης Αρσένη/ 1 ^η παράταση της υποχρεωτικής ισχύος του Π.Π.Δ.Ε.	84
4.1.2. Ν.3255/2004: 2 ^η παράταση της υποχρεωτικής ισχύος του Π.Π.Δ.Ε. για το διαγωνισμό του ΑΣΕΠ.	85
4.1.3. Ν.3848/2010 : «Νέο Σχολείο-Πρώτα ο μαθητής».	85
4.1.4. Ν.4186/2013: Πλαίσιο και περιεχόμενο των Προγραμμάτων Σπουδών τα οποία εξασφαλίζουν το Π.Π.Δ.Ε..	86
4.2. Η ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ Π.Δ.Ε. 87	
4.2.1 . Ν. 3027/2002: Ίδρυση της Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.).....	87
4.2.2. Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας με φοίτηση στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.	88
4.3. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ Π.Π.Δ.Ε. ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΠΤΥΧΙΟΥ.	89
4.4. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΠΟΥ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ.	92
4.6. ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ Π.Π.Δ.Ε. (1995-2017).	95
4.7. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ Π.Π.Δ.Ε.	100

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ..... 106

Κεφάλαιο 5. Θεμελίωση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας Φιλολόγων (ΠΕ02), Μαθηματικών (ΠΕ03) και Φυσικών (ΠΕ04) κατά τις αρχικές σπουδές. 106

5.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ Α.Ε.Ι. ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ.	107
5.1.1. Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.	107
5.1.2. Τμήμα Φιλολογίας Α.Π.Θ.	108
5.1.3. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α.	109
5.1.4. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Α.Π.Θ.	110
5.1.5. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας Ε.Κ.Π.Α.	112
5.1.6. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πατρών	114
5.1.7. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.....	115
5.1.8. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων	117
5.1.9. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Ι.Α.Κ.Α.) Παν/μίου Θεσσαλίας	118
5.1.10. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης.....	119
5.1.11. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων.....	120
5.1.12. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων	123
5.1.13. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου (Καλαμάτα).	124
5.1.14. Τμήμα Φιλολογίας Δημοκρετίου Παν/μίου Θράκης	125
5.1.15. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης (Ρέθυμνο).....	126
5.1.16. Τμήμα Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών	127
5.1.17. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου (Καλαμάτα)	128
5.1.18. Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. (Κομοτηνή).....	129
5.1.19. Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης (Ρέθυμνο).	131
5.1.20. Τμήμα Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου.....	132
5.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ Α.Ε.Ι. ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ.	134
5.2.1. Τμήμα Μαθηματικών Ε.Κ.Π.Α.	134
5.2.2. Τμήμα Μαθηματικών Α.Π.Θ.	136

5.2.3. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων.....	139
5.2.4. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών.....	139
5.2.5. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου (Σάμος).....	140
5.2.6. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης.....	141
5.2.7. Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Ε.Μ.Π.....	143
5.3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ Α.Ε.Ι. ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ.....	144
5.3.1. Τμήμα Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.....	144
5.3.2. Τμήμα Φυσικής Α.Π.Θ.....	145
5.3.3. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Πατρών.....	146
5.3.4. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων.....	146
5.3.5. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Κρήτης.....	147
5.3.6. Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Ε.Μ.Π.....	148
5.3.7. Τμήμα Χημείας Ε.Κ.Π.Α.....	149
5.3.8. Τμήμα Χημείας Α.Π.Θ.....	150
5.3.9. Τμήμα Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων.....	150
5.3.11. Τμήμα Χημείας Παν/μίου Κρήτης.....	151
5.3.12. Τμήμα Βιολογίας Ε.Κ.Π.Α.....	152
5.3.13. Τμήμα Βιολογίας Α.Π.Θ.....	153
5.3.14. Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Πατρών.....	154
5.3.15. Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης.....	154
5.3.16. Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Α.Π.Θ.....	155
5.3.17. Τμήμα Γεωλογίας Ε.Κ.Π.Α.....	156
5.3.18. Τμήμα Γεωλογίας Α.Π.Θ.....	157
5.3.19. Τμήμα Γεωλογίας Παν/μίου Πατρών.....	157
5.3.20. Τμήμα Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου.....	158
5.3.21. Τμήμα Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου.....	158
5.4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ. 160	
5.5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ Π.Π.Δ.Ε.....	168
5.5.1. Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικοί στο πλαίσιο της Β/θμιας Εκπαίδευσης.....	168
5.5.2. Ανάλυση των ευρημάτων. Συζήτηση.....	169
Συμπεράσματα.....	180
Βιβλιογραφία.....	184

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την κόρη μου, Ηλέκτρα Τσιπλάκη-Ροβιθάκου,
γιατί μου χάρισε την ωραία διαδρομή των σπουδών
για να γιορτάσω την ενηλικίωσή της.

Με τη στήριξή της

τη βάδισα

σαν μια απολαυστική και αναζωογονητική επιστροφή
σε όσα ήδη είχα αγαπήσει.

*

Ευχαριστώ την Καλλιόπη Ναυπλιώτη

για τη συνοδοιπορία

για την αγάπη

για τα αμέτρητα «συμφοιτήτρια;» στο viber

και γιατί ο πολύς χρόνος που μας χωρίζει δεν ήταν απέραστος.

*

Ευχαριστώ την κ. **Αντιγόνη Σαρακινιώτη**

Διδάκτορα και Συνεργάτιδα του Παν/μίου Πελοποννήσου

και νυν μεταδιδακτορική ερευνήτρια του Παν/μίου Κύπρου

για την επιστημονική της καθοδήγηση

για την υπομονή

την κατανόηση

την ενθάρρυνση

σε μια ερευνητική διαδρομή

που η ίδια είχε ήδη βαδίσει

πρωτοπορώντας και αριστεύοντας.

*

Ευχαριστώ με το πιο ανήσυχο κομμάτι της ψυχής μου

την καθηγήτριά μου και επιβλέπουσα

κ. Άννα Τσατσαρώνη

για την εμπιστοσύνη που απλόχερα μου έδειξε

για τη μέθεξη στο μάθημά της

για τον επιστημονικό της προσανατολισμό

για τον Bernstein, το Bourdieu και το Foucault

που χάρη στη δική της επιμονή και αφοσίωση

ακούγεται η φωνή τους

στα αφιλόξενα πεδία των εγχώριων εκπαιδευτικών πολιτικών...

*

Τέλος, ευχαριστώ τον – αδερφό πια – Νίκο Κωνσταντάκο

που επί δύο συνεχόμενα καλοκαίρια

σ' αυτήν εδώ την ακρίτσα της Μάνης

ενώ εγώ πάλευα την εργασία αυτή

εκείνος

χτίζοντας με τον τρόπο και το ήθος των παλιών

στέριωσε τη ρίζα μου

σ' αυτό το σπίτι

που το μεταμόρφωσε με τη βαθιά γνώση της υπομονής

την τέχνη να ακούει τον άχρονο ψίθυρο των υλικών

καθώς στην ψυχή του

τα έργα των χεριών δεν ξεχωρίζονται από τα έργα των γραμμάτων

γιατί, όπως λέει,

« Όλη η Ελλάδα είναι Απόλλωνας! »...

Μάνη, Αύγουστος 2017

Η παρούσα εργασία διερευνά τις διαδικασίες και τα προγράμματα Πιστοποίησης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) των Εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα σήμερα. Κρίσιμη για την ανάδειξη του θέματος είναι η ανάλυση του ιστορικού και νομοθετικού πλαισίου θεσμοθέτησης της Π.Π.Δ.Ε. και η ακολουθία των νομοθετικών ρυθμίσεων κατά την εικοσαετία 1997-2017.

Η παρούσα έρευνα έθεσε τρεις παραπληρωματικούς στόχους, για να περιγράψει το πεδίο: Πρώτον, να αναζητήσει και να καταγράψει το σύνολο των νομοθετικών ρυθμίσεων της Πολιτείας κατά την εικοσαετία 1997-2017. Δεύτερον, να ανασυνθέσει αδρομερώς στη διαχρονία, από γενέσεως του νεοελληνικού κράτους έως σήμερα (1834-2017), το πλαίσιο Λόγου [discourse] των αντιδράσεων και των απόψεων σχετικά με την Παιδαγωγική και Διδακτική επάρκεια των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, ώστε να αναδείξει τη στρωματογραφία των ημιτελών ρυθμίσεων και τη σθεναρή «αδράνεια» του πεδίου. Τρίτον, να αποτυπώσει όλες τις διαδικασίες και τα Προγράμματα Πιστοποίησης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας και να διερευνήσει το βαθμό ανταπόκρισης των Α.Ε.Ι. στις νομοθετικές ρυθμίσεις της Πολιτείας. Για το σκοπό αυτό προχώρησε σε σχολαστική καταγραφή όλων των μαθημάτων Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Δ.Ε.) και των αντίστοιχων ECTS, όπως αυτά συμπεριλαμβάνονται στα Προγράμματα Αρχικών Σπουδών (Π.Α.Σ.) των Α.Ε.Ι., από τα οποία αποφοιτούν καθηγητές Φιλολογικών, Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών και αποτυπώνονται σε ένα σύνολο 48 οδηγών σπουδών του ακαδημαϊκού έτους 2015-2016.

Το θεωρητικό πλαίσιο εντός του οποίου αναλύεται το παραπάνω ερευνητικό υλικό αφορά στην έννοια της Ταυτότητας και του Νέου Επαγγελματισμού, σε συνδυασμό με βασικές αρχές της Κοινωνιολογίας των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των Εκπαιδευτικών Πολιτικών.

Οι παλινδρομήσεις των νομοθετικών ρυθμίσεων της εικοσαετίας 1997-2017 και η περιορισμένη ανταπόκριση των Α.Ε.Ι., όπως προκύπτει από τη διάρθρωση των Προγραμμάτων Σπουδών, δείχνουν: 1.Την περιφρούρηση της ακαδημαϊκότητας των Προγραμμάτων Σπουδών (Π.Σ.) και την αντίσταση της ακαδημαϊκής κοινότητας στην υιοθέτηση ενός συγχωνευμένου κώδικα (Bernstein, 1991), σύμφωνα με τις ανάγκες της δευτεροβάθμιας. Η προσαρμογή των Α.Ε.Ι. στη σχετική νομοθεσία εκλαμβάνεται από αυτά ως μια πρόκληση (ρωγή) της Ταυτότητάς τους, όπως αυτή δομείται από παραδοσιακά ισχυρούς κάθετους λόγους. 2.Την οριακή χαλάρωση, ή, μάλλον, τη μηχανική μετατόπιση των συνόρων μεταξύ των επιστημονικών αντικειμένων, ώστε να ενταχθούν στα Π.Σ. μαθήματα Παιδαγωγικής και Διδακτικής. Η μηχανική αυτή μετατόπιση/εκχώρηση μπορεί να ερμηνευτεί ως ρύθμιση των αρχών αναπλαισίωσης, η οποία επιτρέπει να «εγκυστωθούν» στα Π.Σ. μαθήματα Παιδαγωγικής, ώστε να ισορροπήσουν, σε πολλές περιπτώσεις, οριακά δύο ζητούμενα: αφενός, η εφαρμογή του Νόμου και, αφετέρου, η κατοχύρωση, με τον ελάχιστο δυνατό ακαδημαϊκό φόρτο εργασίας (ECTS), των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων των Α.Ε.Ι. στο εργασιακό πεδίο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας δεν διασφαλίζεται από όλα τα Τμήματα των Α.Ε.Ι., παρά το ότι οι εθνικές και υπερεθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές αναμένουν από το εκπαιδευτικό επάγγελμα να ανταποκριθεί στις ποικίλες προκλήσεις της μετανεωτερικότητας και της

παγκοσμιοποίησης. Περιγράφεται δε από αυτές ως ένα επάγγελμα υψηλών απαιτήσεων, το οποίο ενσωματώνει όλες τις σύγχρονες τεχνολογίες ρύθμισης των υποκειμένων και των κοινωνιών.

Τέλος, με την επιστημολογική παραδοχή ότι κάθε ερευνητική προσπάθεια, παράγοντας νέα γνώση, μας δίνει τη δυνατότητα να την χρησιμοποιήσουμε με «*συλλογική ηθική αναστοχαστικότητα*» (Gewirtz & Cribb, 2011:220) στο επίπεδο της πρακτικής, υποστηρίζουμε ότι το έλλειμμα αυτό δεν ευνοεί στη συγκρότηση συνεκτικών και αυτόνομων επαγγελματικών ταυτοτήτων. Η γνώση και η ικανότητα άρθρωσης επεξεργασμένου παιδαγωγικού λόγου από τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας είναι προϋπόθεση για την ισότιμη συμμετοχή τους στη Σχολική Κοινότητα, η οποία υφίσταται ως Κοινότητα, στο βαθμό που συγκροτείται ως Κοινότητα Λόγου και Νοήματος, όταν δηλαδή τα μέλη της συμερίζονται και (ανα-)κατασκευάζουν έναν κοινό κώδικα αρχών, αξιών, πρακτικών και τον αναθεωρούν με επίγνωση.

Λέξεις κλειδιά: Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, Προγράμματα και Διαδικασίες Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών Β/θμιας, Επαγγελματική Ταυτότητα, B.Bernstein

Abstract

The current study examines the processes and the Certification Programs of Secondary Education Teachers' Certification of Pedagogical and Didactic Competence (CPDC) in Greece today.

The analysis of the historical and legislative framework of the institutionalization of CPDC and the sequence of legislative Acts and Ministerial Decisions in the period between 1997 and 2017 has been a most critical issue in the exploration of the topic.

This research has specified three supplementary objectives which describe the field:

1) to identify and record the entire corpus of state regulations throughout the years 1997- 2017

2) to reconstruct the context of discourse, actions and opinions concerning the CPDC during the said period, along with a sketchy chronology of the way in which, on the one hand, departments in Higher Education and, on the other, the state authorities have been handling the issue of secondary education teachers' pedagogical training, in fact from the foundation of the modern Greek State to the present day (1934- 2017)

3) to map the processes and CPDC Programs and to investigate the responsiveness of university departments to the ever changing regulative framework.

For this purpose all CPDC courses with their corresponding ECTS were recorded, as they appear in the Programs of Study of the Departments of Greek Language, Mathematics and Science. These are the Higher Education departments which have traditionally been associated with education, providing secondary schools with teachers, from their pool of graduates. More specifically, a total of 48 study guides referring to the academic year 2015- 2016 have been examined.

The theoretical frame within which the research data was analyzed has been drawn from the literature on New Professionalism, in combination with the basic principles of sociology of knowledge and educational policy.

The regressions in the legislative framework in the period examined (1997-2017) as well as the limited response of the university departments, evident in the structure of their study programs, indicate that there has been:

1) a strong tendency on the part of the departments to maintain the academic character of the programs of study, and therefore a strong resistance of the academic community to adopt a more integrated code (Bernstein, 1991), which would respond to the needs of secondary education.

2) only a small effort to loosen up or rather to mechanically, so to speak, weaken the boundaries, so as to incorporate courses on teaching and pedagogy in the main program of study, consisting mainly of scientific subject courses. This, hardly discernible, shift can be interpreted as an attempt to adjust the recontextualisation principles, a move which essentially allows pedagogical courses to be included in such a way as to ensure the professional rights of graduates of these Higher Education Institutions, striking a balance between, on the one hand, compliance, in many cases only marginally, with the most recent legislative framework and, on the other hand, covering only at a minimum the regulations on students' academic workload (ECTS).

Overall, the findings of this study suggest that the current legislative framework and the existent programs of study are not capable of ensuring the pedagogic and didactic competence of graduates and future teachers. This goes against the national and supranational educational policies and the expectation these policies have set for the teaching profession which is called to respond adequately to the complex demands and challenges of post-modern and globalized societies. Furthermore, the inability of Higher Education departments, responsible for the education of secondary school teachers, to adapt creatively to the legislative framework, poses a problem for their own identity as well as the professional identity of future teachers, who are expected to work in new and difficult conditions, and to undertake new roles and responsibilities. In particular, on the

basis of this study, we would argue that these limitations do not encourage the formation of coherent and autonomous professional identities, and do not help to strengthen future secondary school teachers towards articulating a coherent pedagogical Discourse upon their integration into the school / educational community, which exists as a Community of Discourse and Meaning only to the extent that its members share and construct a common code of principles, values, practices and review it with knowledge and political and social awareness.

Key words: *Certificate of Pedagogical and Teaching Competence, Certification Programs and Procedures, Secondary Education, New professionalism, Teacher Education*

Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1_4.2.2.1. ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕ Β/ΘΜΙΑΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΑΠΟΚΤΟΥΝ Π.Δ.Ε. ΜΕ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΗΝ Α.ΣΠΑΙ.Τ.Ε.	88
ΠΙΝΑΚΑΣ 2_4.2.2.2. Π.Δ.Ε. ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ Τ.Ε.	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 3_4.2.2.3. Π.Δ.Ε. ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ Δ.Ε.	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 4_4.3.1.1. ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Β/ΘΜΙΑΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΑΠΟΚΤΟΥΝ Π.Δ.Ε. ΜΕ ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΤΥΧΙΟ.	90
ΠΙΝΑΚΑΣ 5_4.3.1.2. ΤΜΗΜΑΤΑ Α.Ε.Ι. ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΜΕ ΤΟ ΠΤΥΧΙΟ (ΑΡ. 2, §3, ΠΕΡ. Β΄ Ν.3848/2010 /ΓΙΑ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΣΕ Α.Ε.Ι. ΑΠΟ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2013-2014 ΚΑΙ ΕΦΕΞΗΣ).	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 6_4.4. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΠΟΥ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΟΧΟΥΣ ΤΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ.	92
ΠΙΝΑΚΑΣ 7_4.5. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ.	95
ΠΙΝΑΚΑΣ 8_4.6. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1995-2017 ΓΙΑ ΤΗΝ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.	96
ΠΙΝΑΚΑΣ 9_5.1.1.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ Ε.Κ.Π.Α.	107
ΠΙΝΑΚΑΣ 10_5.1.2.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ Α.Π.Θ.	109
ΠΙΝΑΚΑΣ 11_5.1.3.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Ε.Κ.Π.Α.	110
ΠΙΝΑΚΑΣ 12_5.1.4.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Α.Π.Θ.	111
ΠΙΝΑΚΑΣ 13_5.1.5.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Ε.Κ.Π.Α.	112
ΠΙΝΑΚΑΣ 14_5.1.6.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.	115
ΠΙΝΑΚΑΣ 15_5.1.7.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ Α.Π.Θ.	116
ΠΙΝΑΚΑΣ 16_5.1.8.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.	118
ΠΙΝΑΚΑΣ 17_5.1.9.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.	119
ΠΙΝΑΚΑΣ 18_5.1.10.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.	120
ΠΙΝΑΚΑΣ 19_5.1.11.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.	121
ΠΙΝΑΚΑΣ 20_5.1.12.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.	123
ΠΙΝΑΚΑΣ 21_5.1.13.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.	124
ΠΙΝΑΚΑΣ 22_5.1.14.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΔΗΜΟΚΡΕΤΕΙΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ.	126
ΠΙΝΑΚΑΣ 23_5.1.15.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.	127
ΠΙΝΑΚΑΣ 24_5.1.16.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.	128
ΠΙΝΑΚΑΣ 25_5.1.17.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.	129
ΠΙΝΑΚΑΣ 26_5.1.18.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ Δ.Π.Θ.	130
ΠΙΝΑΚΑΣ 27_5.1.19.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.	132
ΠΙΝΑΚΑΣ 28_5.1.20.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ.	133
ΠΙΝΑΚΑΣ 29_5.2.1.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Κ.Π.Α.	136
ΠΙΝΑΚΑΣ 30_5.2.2.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ Α.Π.Θ.	137
ΠΙΝΑΚΑΣ 31_5.2.3.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.	139
ΠΙΝΑΚΑΣ 32_5.2.4.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.	140
ΠΙΝΑΚΑΣ 33_5.2.5.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.	141
ΠΙΝΑΚΑΣ 34_5.2.6.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.	142
ΠΙΝΑΚΑΣ 35_5.2.7.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΣΧΟΛΗΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Μ.Π.	143
ΠΙΝΑΚΑΣ 36_5.3.1.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ Ε.Κ.Π.Α.	145

ΠΙΝΑΚΑΣ 37_5.3.2.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ Α.Π.Θ.	145
ΠΙΝΑΚΑΣ 38_5.3.3.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.....	146
ΠΙΝΑΚΑΣ 39_5.3.4.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.....	147
ΠΙΝΑΚΑΣ 40_5.3.5.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.	148
ΠΙΝΑΚΑΣ 41_5.3.6.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. Σ.Ε.Μ.Φ.Ε.- ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΦΥΣΙΚΗΣ.	149
ΠΙΝΑΚΑΣ 42_5.3.7.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΗΜΕΙΑΣ Ε.Κ.Π.Α.	149
ΠΙΝΑΚΑΣ 435.3.8.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΗΜΕΙΑΣ Α.Π.Θ.	150
ΠΙΝΑΚΑΣ 44_5.3.9.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.	150
ΠΙΝΑΚΑΣ 45_5.3.10.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.	151
ΠΙΝΑΚΑΣ 46_5.3.11.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.....	152
ΠΙΝΑΚΑΣ 47_5.3.12.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ Ε.Κ.Π.Α.	153
ΠΙΝΑΚΑΣ 48_5.3.13.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ Α.Π.Θ.	153
ΠΙΝΑΚΑΣ 49_5.3.14.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.....	154
ΠΙΝΑΚΑΣ 50_5.3.15.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	154
ΠΙΝΑΚΑΣ 51_5.3.16.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΟΡΙΑΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ Δ.Π.Θ. ...	156
ΠΙΝΑΚΑΣ 52_5.3.17.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΕΚ.Π.Α.	157
ΠΙΝΑΚΑΣ 53_5.3.18.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ Α.Π.Θ.	157
ΠΙΝΑΚΑΣ 54_5.3.19.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ.	158
ΠΙΝΑΚΑΣ 55_5.3.20.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ.	158
ΠΙΝΑΚΑΣ 56_5.3.21.1. ΜΑΘΗΜΑΤΑ Π.Δ.Κ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.	159
ΠΙΝΑΚΑΣ 57_5.1.21. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ (ΠΕ02) ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ, ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ Ο.Σ. (ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 6ΟΣ – 9ΟΣ 2016).....	161
ΠΙΝΑΚΑΣ 58_5.2.8. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ (ΠΕ03) ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ, ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ Ο.Σ. (ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 6ΟΣ – 9ΟΣ 2016).....	163
ΠΙΝΑΚΑΣ 59_5.3.22. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ (ΠΕ04) ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ, ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ Ο.Σ. (ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 6ΟΣ – 9ΟΣ 2016).	164
ΠΙΝΑΚΑΣ 60_5.4.1. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ).	170
ΠΙΝΑΚΑΣ 61_5.4.2. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ).	171
ΠΙΝΑΚΑΣ 62_5.4.3. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΩΝ).	171
ΠΙΝΑΚΑΣ 63_5.4.4. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΧΗΜΙΚΩΝ).	172
ΠΙΝΑΚΑΣ 64_5.4.5. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΒΙΟΛΟΓΩΝ).	172
ΠΙΝΑΚΑΣ 65_5.4.6. ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ ΕΞΑΜΗΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΕΩΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΩΝ)	173
ΠΙΝΑΚΑΣ 66_5.4.7. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΟΜΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ (ΠΕ02, ΠΕ03, ΠΕ04).....	174
ΠΙΝΑΚΑΣ 67_ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5. ΕΥΡΟΣ ECTS ΤΩΝ Π.Α.Σ. ΓΙΑ ΤΗΝ Π.Δ.Ε. ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΔΕΔΟΜΕΝΑ: 6ΟΣ – 9ΟΣ 2016)	176

Συντομογραφίες

Α.Ε.Ι : Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
Α.Π.: Αναλυτικό Πρόγραμμα
Α.Π.Θ.: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Α.Σ.: Αρχικές Σπουδές
Α.Σ.Ε.Π.: Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
Α.Σ.Ε.ΤΕ.Μ.: Ανωτέρα Σχολή Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών
Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.: Ανωτάτη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
Α/θ.: Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Β/θ.: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Δ.Ε. : Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση/Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δ.Ε.Π.: Διδακτικό Επιστημονικό Προσωπικό
Δ.Μ.Ε.: Διδασκαλείο Μέσης Εκπαιδευσεως
Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.: Διεπιστημονικός Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης
Δ.Π.Θ.: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Π.: Ευρωπαϊκές Εκπαιδευτικές Πολιτικές
Ε.Κ.Π.Α.: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ε.Λ.Μ.Ε.: Ένωση Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης
Ε.Μ.Π.: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.: Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού
Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ε.Π.ΠΑΙ.Κ.: Ετήσιο Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)
Ε.Σ.Υ.Π.: Εθνικό Σύστημα Υποδομών Ποιότητας
Εκ. Εκ.: Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών
Ι.Ε.Π.: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Κ.Α.Τ.Ε.: Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης
Κ.Α.Τ.Ε.Ε.: Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
Κ.Ε.Ε. : Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας
Μ.Ε. : Μέση Εκπαίδευση
Ο.Λ.Μ.Ε.: Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης
Ο.Σ.: Οδηγός Σπουδών
Π.Α.Σ.: Πρόγραμμα Αρχικών Σπουδών
Π.Δ.Ε.: Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια
Π.Δ.Κ.: Παιδαγωγική και Διδακτική Κατάρτιση
Π.Ε. : Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης
Π.Ι. : Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Π.Μ.Σ. : Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Π.Ο.Σ.ΔΕ.Π.: Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού
Π.Π.Δ.Ε.: Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας
Π.Π.Ε.: Πλαίσιο Προσόντων Εκπαιδευτικού
Π.Σ.: Πρόγραμμα Σπουδών
ΠΑ.ΤΕ.Σ.: Παιδαγωγική Τεχνική Σχολή

Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.: Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής & Τεχνολογικής
Εκπαιδύσεως
Τ.Ε. : Τεχνολογική Εκπαίδευση
Τ.Ε.Ι.: Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα
ΥΠ.Ε.Π.Θ.: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Εισαγωγή

1. Το ευρύτερο πλαίσιο της έρευνας

Η εκπαίδευση είναι ένας θεσμός κατεξοχήν αστικός (Φραγκουδάκη, 1985). Η παραγωγή και η διάδοση της γνώσης δεν προϋποθέτουν σε κάθε περίπτωση τους εκπαιδευτικούς θεσμούς, τον κρατικό μηχανισμό ή την επίσημη αναγνώρισή τους, όπως, άλλωστε, συνέβαινε επί αιώνες σε πολλές και διαφορετικές κοινωνίες και, κυρίως, στους πολιτισμούς της προφορικότητας (Ong, 1997). Η εκπαίδευση ως κρατικός θεσμός είναι απότοκος, παρακολούθημα και, συγχρόνως, παράγοντας μετεξέλιξης και ολοκλήρωσης των αστικών κοινωνιών, από το τέλος του 18ου αιώνα έως και σήμερα (Φραγκουδάκη, 1985· Γκότσης & Συριάτου, 2001· Ράπτης, 1999). Οι αλλαγές στη φύση της εργασίας και στην παραγωγική διαδικασία, η ενίσχυση του τριτογενούς τομέα της οικονομίας ως αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου και της εκβιομηχάνισης, σε συνδυασμό με τα κοινωνικά αιτήματα για αναγνώριση και διεύρυνση των πολιτικών δικαιωμάτων ως προϋποθέσεων εκδημοκρατισμού, οδήγησαν στην ανάγκη η εκπαίδευση να γενικευτεί σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ώστε να επιτυγχάνεται η προσαρμογή και η ανταπόκριση όλων στις νέες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες (Μπουζάκης, 2005· Αντωνοπούλου, 2000· Giddens, 1993· Unesco, 2000¹).

Η θεσμοθέτηση της εκπαίδευσης, ως θεσμού συνυφασμένου με την οικονομική δραστηριότητα των ατόμων και την πολιτική κοινωνικοποίησή τους στις αστικές κοινωνίες, σηματοδοτεί την παράλληλη με τους οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς εξέλιξη των εκπαιδευτικών θεσμών. Η εκπαιδευτική διαδικασία μετεξελίσσεται και γίνεται πιο περίπλοκη στις δομές, στα περιεχόμενα, στις διαδικασίες. Η μετάβαση από τη «μαθητεία» στη «θεσμοθετημένη εκπαίδευση» σηματοδοτεί τη μετάβαση από την ατομική διδασκαλία και μάθηση στη μαζική, από την άτυπη στην τυπική και σε διαδικασίες παραγωγής, διάδοσης και επικύρωσης της γνώσης με τρόπο οργανωμένο και ελεγχόμενο από θεσμούς με νομιμοποιητικό κύρος (Φραγκουδάκη, 1985· Καντζάρα, 2008 & 2011²· Τσουκαλάς, 2006· Αντωνοπούλου, 2000).

Η ταχύτατη τεχνολογική εξέλιξη των σύγχρονων κοινωνιών· η άρρηκτη σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία· η κρατική εμπλοκή και η διαχείριση της νόμιμης/θεμιτής γνώσης από τις επίσημες εκπαιδευτικές πολιτικές· η δύναμη των εκπαιδευτικών συστημάτων να διαμορφώνουν τη σκέψη, την ιδεολογία και να (ανα)παράγουν πρότυπα· η σύνδεση της επικυρωμένης γνώσης με την ατομική και την επαγγελματική ταυτότητα και το κοινωνικό status του ατόμου· η ανάγκη για ταχύτατη προσαρμογή και ανταπόκριση ατόμων και κοινωνιών στις αλλαγές και τα νέα δεδομένα, συνιστούν παράγοντες οι οποίοι κατέστησαν την εκπαίδευση έναν ισχυρότατο θεσμό. Η διαλεκτική σχέση της εκπαίδευσης με την οικονομία, την πολιτική και τον πολιτισμό είναι ορατή και αναγνωρίσιμη (Althusser, 1983), γι' αυτό και οι εκπαιδευτικοί θεσμοί διαδραματίζουν όλο και πιο δυναμικό και σύνθετο ρόλο στο πλαίσιο των μετανεωτερικών κοινωνιών.

¹ <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all> (ανάκτηση: 10-1-2016)

² http://www.hellenicsociology.gr/sites/default/files/proceedings_of_the_1st_national_conference_of_hss.pdf (σελ. 44-63) (ανάκτηση: 10-1-2016)

Η ενισχυμένη σημασία της πιστοποιημένης από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα γνώσης, τόσο στο επίπεδο των ατομικών επιλογών, όσο και στο πλαίσιο του κράτους και των υπερεθνικών οργανισμών, αντανακλάται στις επίσημες εκπαιδευτικές πολιτικές και στις αντίστοιχες νομοθετικές ρυθμίσεις. Υπό το πρίσμα των νέων αντιλήψεων για το ρόλο της εκπαίδευσης, οι εκπαιδευτικές πολιτικές αποβαίνουν κομβικές, ακριβώς, διότι τα διακυβεύματα αφορούν σε κρίσιμους τομείς και ιδιαίτερα στην οικονομία, η οποία, στη φάση της παγκοσμιοποίησης, συνιστά προτεραιότητα των εθνικών και υπερεθνικών πολιτικών³. Η αναγνώριση της σημασίας της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη των σύγχρονων κρατών καθιστά την εκπαίδευση ως την κατεξοχήν γενεσιουργό δύναμη για την παραγωγή του ανθρώπινου κεφαλαίου (OECD⁴, 2007 · Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁵, 2015).

Σε αυτό το όλο και πιο σύνθετο, διαρκώς μεταβαλλόμενο και υψηλής διακινδύνευσης, για τα άτομα και τις κοινωνίες, περιβάλλον, οι πολιτικές και οι επιδράσεις τους διευρύνονται ως επάλληλοι ομόκεντροι κύκλοι, από το ατομικό στο εθνικό-κρατικό, και, τέλος, στον ευρύτερο κύκλο των ποικίλων υπερεθνικών συγκροτήσεων. Υπ' αυτήν την έννοια, η εκπαίδευση, εν είδει ενός συνεχώς διευρυνόμενου δικτύου, διασφαλίζει τη διακίνηση πολιτικών, γνώσεων, ιδεών. Από μία, εν πολλοίς, χωρικά και χρονικά οριοθετημένη διαδικασία μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα, από την πρωτοβάθμια έως τους αναβαθμούς της τριτοβάθμιας, σήμερα η εκπαίδευση μετεξελίσσεται σε μια δυναμική ατομική διαδρομή με διαδοχικά εκπαιδευτικά επεισόδια, σε μάθηση δια βίου, ως προϋπόθεση να ανταποκριθούν τα άτομα στη ρευστότητα και στην ανελαστικότητα των απαιτήσεων των σύγχρονων κοινωνιών (Βεργίδης, 2001 · Κόκκος, 2002 · Jarvis, 2003 & 2006 · OECD, 2007). Υπό τη νέα αυτή εννοιολόγηση της εκπαίδευσης, με κριτήριο το βαθμό στον οποίο προετοιμάζει, εξοπλίζει και καταρτίζει τον εκπαιδευόμενο να αναδεχτεί επαγγελματικό ρόλο, να ανταποκριθεί σε επαγγελματικά πρωτόκολλα και προσόντα, επιδιώκοντας συγκεκριμένα και εν πολλοίς μετρήσιμα αποτελέσματα, αναδύεται η νέα αντίληψη για την εκπαίδευση ως διαδικασία κατεξοχήν επιτελεστική, ad hoc οριοθετημένη, στοχοκεντρική και, συχνότατα, πραγματιστική (Bernstein, 2000 · Neave, 1998 · Ball, 2004 · Πασσιάς & Ρουσάκης, 2002).

Τα άτομα για να ανταποκριθούν και να προσαρμοστούν, πρέπει να εκπαιδεύονται · πρέπει να εκπαιδεύονται όλοι, σε όλα και συνεχώς. Η εξέλιξη της γνώσης κατέστησε και την πιο απλή καθημερινή πράξη προϊόν σύνθεσης και κωδίκευσης γνώσης. Η συνεχής εξέλιξη της γνώσης, αντιστοίχως, καθιστά συνεχή και τη διαδικασία της απόκτησής της. Η κοινωνία που αναδύθηκε μέσα από αυτές τις αλλαγές αναφέρεται και περιγράφεται από τον Bernstein, στο ύστερο έργο του, ως καθολικά παιδαγωγημένη κοινωνία [Totally Paidagogised Society] (Bernstein, 2001a · Bonal & Rambla, 2003). Σ' αυτήν την κοινωνία, ο γνωσιακός εγκοινωνισμός του ατόμου δεν εξαντλείται σε μια εφάπαξ πρόσκτηση των απαιτούμενων γνώσεων, ούτε περιορίζεται στην εσωτερίκευση αξιών ή

³ <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/education-economic-growth/> και

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_el (ανάκτηση:10-1-2016)

⁴ <https://www.oecd.org/insights/38430453.pdf> (ανάκτηση:10-1-2016)

⁵ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN) (ανάκτηση:10-1-2016)

προτύπων σταθερών και μη αμφισβητούμενων, όπως στις παραδοσιακές κοινωνίες. Οι ατομικές πορείες εγγράφονται σε σύνθετα δίκτυα δράσεων και σε περίπλοκες διαδικασίες προσαρμογών, οι οποίες καθίστανται κοινωνικά ορατές και αναγνωρίσιμες στο βαθμό που στοιχειοθετούνται από αναγνωρίσιμες μονάδες γνώσης και από μετρήσιμες μονάδες εμπειρίας. Από την απλή μαθητεία στην καθολικά, ολικά και αδιάλειπτα παιδαγωγούμενη κοινωνία από την διαπαιδαγωγική, ανθρωποπλαστική και ηθοποιό παιδεία του παρελθόντος, στην εκπαίδευση που διαρκώς καλείται να γεφυρώσει την απόσταση ανάμεσα στο άτομο και τις κοινωνικές, επαγγελματικές, επιστημονικές εξελίξεις από την ακαδημαϊκή γνώση, στην εκπαίδευση των ικανοτήτων και της αποτελεσματικότητας. Αρθρώνεται, επομένως, ένα άλλο είδος Λόγου (Discourse), με άλλες αρχές και προτεραιότητες, ρητές ή άρρητες, δια του οποίου συναρθρώνεται η νέα οντολογία των προταγμάτων και των ικανοτήτων και επικαθορίζεται το νόημα της υποκειμενικότητας. Στο νέο αυτό τοπίο ο εκπαιδευτικός ρόλος και η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αναθεωρούνται και εκ νέου νοηματοδοτούνται ως θέματα υψηλής προτεραιότητας των εθνικών και υπερεθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών (Sarakinioiti & Tsatsaroni, 2015). Η μετάβαση από το εκπαιδευτικό λειτούργημα στο επάγγελμα, η αναδυόμενη νέα αντίληψη για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, όπως αυτό αναστοιχειοθετείται στο νέο κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της κυριαρχίας των αγορών (Hall & McGinity, 2015) ως «νέος επαγγελματισμός» [New Professionalism], «μετατοπίζει» και τα περιεχόμενα της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών (Εκ. Εκ.) (Σαρακινιώτη, 2012).

Στην Ελλάδα οι σχολές από τις οποίες αποφοιτούν οι εκπαιδευτικοί της Β/θμιας, οι λεγόμενες «καθηγητικές σχολές», δεν έχουν ως αποκλειστική ιδρυτική/καταστατική αρχή την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Τα Πανεπιστημιακά Τμήματα οργανώνονται πάνω σε δύο χρονικά και λειτουργικά παράλληλους άξονες: την έρευνα και τη διδασκαλία των φοιτητών. Φυσικά, ορισμένες από αυτές τις σχολές, όταν ιδρύθηκαν, λίγες δεκαετίες μετά την συγκρότηση του νεοπαγούς ελληνικού κράτους, συμπεριέλαβαν στις ιδρυτικές αρχές⁶ τους και την κατάρτιση καθηγητών, οι οποίοι στη συνέχεια θα εργάζονταν στη Β/θμια εκπαίδευση. Για το σκοπό αυτό ενέταξαν στα προγράμματα σπουδών (Π.Σ.) μεμονωμένα μαθήματα παιδαγωγικών ή διδακτικής, αν και καμία από αυτές τις σχολές δεν είχε οργανώσει πρόγραμμα σπουδών το οποίο να στοχεύει αμιγώς και αποκλειστικά στη συγκρότηση παιδαγωγικής ή επαγγελματικής ταυτότητας εκπαιδευτικού, όπως, αντιθέτως, συμβαίνει με τα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημιακών Τμημάτων, τα οποία έχουν ως αποκλειστικό ρόλο την τροφοδότηση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς.

2.Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να συμβάλει στο ευρύτερο ζήτημα της Επαγγελματικής Ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας στην Ελλάδα σήμερα, εστιάζοντας σε μία από τις παραμέτρους της, αυτήν που αφορά στη συγκρότηση της Παιδαγωγικής Ταυτότητας.

Στόχος της μελέτης αυτής είναι να αποτυπώσει το νομοθετικό πλαίσιο ρύθμισης και τις διαδικασίες της Παιδαγωγικής Κατάρτισης που αυτό προβλέπει, σε συνάρτηση με

---

⁶ <http://noether.math.uoa.gr/to-tmema/istorika-stoikheia/istoria-tmematos> (ανάκτηση 30-5-2016)

το βαθμό ανταπόκρισης/μετατόπισης των Προγραμμάτων Αρχικών Σπουδών (Π.Α.Σ.) των Πανεπιστημιακών Τμημάτων τα οποία, κατά βάσιν, τροφοδοτούν τη Β/θμια. Η διερεύνηση αυτή επιδιώκει να καταστήσει ορατή την αλλαγή (τροπή) από την προηγούμενη νοηματοδότηση της επαγγελματικής ταυτότητας ως λειτουργήματος και ως γνωσιακής διαμεσολάβησης, στις νέες υβριδικές εκπαιδευτικές επαγγελματικές ταυτότητες. Επιδιώκεται να αποσαφηνιστούν οι διαδικασίες ρύθμισης των ταυτοτήτων των εκπαιδευτικών σε ό,τι αφορά στην Παιδαγωγική συγκρότησή τους ως πρόταγμα το οποίο, στις σημερινές συνθήκες, απορρέει, αφενός, από το ευρύτερο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών στην κατεύθυνση του νέου επαγγελματισμού και της επιτελεστικότητας και, αφετέρου, από τις αντίστοιχες ρυθμίσεις που αποπειρώνται οι εθνικές πολιτικές. Για την παρούσα έρευνα το κρίσιμο πεδίο για την εισαγωγή των νέων αρχών στη ρύθμιση των ταυτοτήτων είναι η Παιδαγωγική και η Διδακτική κατάρτιση/επάρκεια, όχι το γνωστικό αντικείμενο.

Ειδικότερα, διερευνάται η εντοπιζόμενη αντίσταση/αδράνεια του όλου συστήματος, όπως αποτυπώνεται στο εν πολλοίς ανακόλουθο των διαδοχικών νομοθετικών ρυθμίσεων (Κεφ. 4) και στο δημόσιο κριτικό/επικριτικό λόγο που αρθρώθηκε σχετικά με τη θεσμοθέτηση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) (Κεφ. 3). Τέλος, διερευνάται ο βαθμός προσαρμογής των Π.Α.Σ των Α.Ε.Ι., με την ένταξη σε αυτά μαθημάτων, τα οποία στοιχειοθετούν επαγγελματική ταυτότητα, δηλαδή των Παιδαγωγικών, της Ειδικής Διδακτικής και της Διδακτικής Άσκησης (Κεφ. 5).

3. Τα ερευνητικά ερωτήματα.

Το ευρύτερο ερώτημα, το οποίο τίθεται στο πλαίσιο αυτό, είναι πώς διαμορφώνεται η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα υπό τις νέες συνθήκες και πώς οι εκπαιδευτικές πολιτικές, εθνικές, ευρωπαϊκές ή και υπερεθνικές την επηρεάζουν, σε ποια κατεύθυνση και με ποιες συνέπειες. Η παρούσα έρευνα εστίασε στον εντοπισμό ενδεχόμενης «τροπής» των Προγραμμάτων Σπουδών των Α.Ε.Ι. στην κατεύθυνση του παιδαγωγικού προσανατολισμού, της ειδικής διδακτικής και στην κατεύθυνση συγκρότησης παιδαγωγικής ταυτότητας, όχι διερευνώντας σε βάθος το περιεχόμενό της ή την τυπολογία της⁷, αλλά το βαθμό στον οποίο αυτή γίνεται ορατή και μετρήσιμη, ώστε να αναγνωρίζεται, να νομιμοποιείται και να επαρκεί ως τέτοια, στο πλαίσιο των εθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών.

Συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης είναι τα εξής:

1.α. Ποιες είναι από την πλευρά της Πολιτείας οι νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν στην επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών της Β/θμιας και ειδικά στην παιδαγωγική και διδακτική τους κατάρτιση από το 1997, όταν θεσμοθετήθηκε το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, έως και σήμερα;

β. Ποιοι τίτλοι σπουδών των Α.Ε.Ι., ποια ειδικά προγράμματα και ποια Μ.Π.Σ. εξασφαλίζουν, σύμφωνα με το νόμο, την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των υποψηφίων εκπαιδευτικών της Β/θμιας;

---

⁷ Φρυδάκη, 2015 (σελ. 239-354)

Η παρακολούθηση των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων, με τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις και παλινωδίες που τις χαρακτηρίζουν, οδήγησε στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα:

2. Ποιες ήταν οι ζυμώσεις και οι αντιδράσεις των εμπλεκόμενων φορέων και των ενδιαφερομένων, στα είκοσι αυτά έτη (1997-2017) και πώς και γιατί αυτές συνέτειναν στην μη-ρύθμιση;

Η χαοτικότητα του πεδίου οδήγησε στο τρίτο επιμέρους ερευνητικό ερώτημα:

3. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίθηκαν τα Α.Ε.Ι. στις νομοθετικές ρυθμίσεις και ειδικά στο Ν.4186/2013, ώστε να προσαρμόσουν τα Προγράμματα Σπουδών και να διασφαλίσουν στους αποφοίτους τους Π.Δ.Ε. και, επομένως, σε ποιο βαθμό αναδέχτηκαν τα Τμήματα των Α.Ε.Ι. την ευθύνη της παιδαγωγικής συγκρότησης των εκπαιδευτικών της Β/θμιας;

4. Δομή της εργασίας.

Το Κεφάλαιο 1, αρχικά, αναφέρεται στις εκπαιδευτικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις πρακτικές και στις αντιλήψεις για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών, όπως αυτές απορρέουν από τον ρυθμιστικό λόγο τον οποίο αυτή αρθρώνει. Στη συνέχεια, εκτίθενται τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης, σχετικά την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών, με έμφαση στην ελληνική περίπτωση. Επίσης, παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες και οι θεωρητικές παραδοχές τις οποίες υιοθέτησε η παρούσα έρευνα, για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Στο Κεφάλαιο 2 περιγράφεται και αιτιολογείται η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε, οι περιορισμοί της έρευνας και η προστιθέμενη αξία της.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των τριών ερευνητικών σκελών, όχι με τη χρονική σειρά που πραγματοποιήθηκαν, για λόγους οι οποίοι εκτίθενται στη Μεθοδολογία.

Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται το πρώτο σκέλος της έρευνας (χρονικά δεύτερο), το οποίο αφορά στις θέσεις και στις αντιδράσεις των εμπλεκόμενων φορέων και των ενδιαφερομένων στις εκάστοτε νομοθετικές ρυθμίσεις της Πολιτείας, σχετικά με την παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Επίσης, προτάσσεται μια σύντομη αφήγηση για την «προϊστορία» του ζητήματος της παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, από τις απαρχές του Νεοελληνικού κράτους (1834) έως τη Μεταπολίτευση.

Στο Κεφάλαιο 4 εκτίθενται τα ευρήματα του δεύτερου σκέλους της έρευνας. Συγκεκριμένα εκτίθενται: α. όλες οι Νομοθετικές ρυθμίσεις στις οποίες προέβη η Ελληνική Πολιτεία από το 1997 έως και το 2017, για την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, β. οι προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών που διασφαλίζουν Π.Δ.Ε. και, τέλος, γ. τα ειδικά προγράμματα πιστοποίησης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, τα οποία οργανώθηκαν από τα Α.Ε.Ι. για το σκοπό αυτό.

Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του τρίτου ερευνητικού σκέλους, το οποίο αποτυπώνει και διερευνά, κατά το διάστημα 2015-2017, την ανταπόκριση των Α.Ε.Ι., στην ισχύουσα νομοθεσία, σχετικά με τη διασφάλιση της

Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας κατά τις Αρχικές Σπουδές.

Η παρούσα εργασία κλείνει με την παρουσίαση των Συμπερασμάτων και τη Βιβλιογραφία.

Κεφάλαιο 1. Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας: Ευρωπαϊκές πολιτικές. Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας.

Στο κεφάλαιο αυτό και σε συνέχεια όσων σημειώθηκαν στην εισαγωγή για τη θέση της εκπαίδευσης στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, θα γίνει αναφορά στις εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. και στο πώς με τις αρχές και τους στόχους τους στοιχειοθετούν, αντιστοίχως, το αναμενόμενο πρότυπο εκπαιδευτικού, το οποίο βρίσκεται σε λειτουργική συνάφεια με αυτές. Η εκκίνηση του κεφαλαίου από αυτό το θέμα κρίνεται σκόπιμη, καθώς οι Ευρωπαϊκές Εκπαιδευτικές Πολιτικές (Ε.Ε.Π.) διαμορφώνουν το πλαίσιο εντός του οποίου πραγματώνονται οι Εθνικές Εκπαιδευτικές Πολιτικές. Τα προγραμματικά κείμενα της Ε.Ε.Π., αρθρώνοντας ισχυρό ρυθμιστικό Λόγο, εισάγουν στις εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών μελών, αντιστοίχως, συντακτικές αρχές, γραμματική και λεξιλόγιο, τροφοδοτούν αντί-λογο και νέο λόγο περί αυτές, ο οποίος είναι βαθιά πολιτικός και κοινωνικοποιητικός.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι αρχές της θεωρητικής τεκμηρίωσης μέσα από τις οποίες διαμορφώθηκε και αναπτύχθηκε η προβληματική της παρούσας μελέτης και τα βασικά θέματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης αναφορικά με την παιδαγωγική κατάρτιση και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, με εστίαση στην ελληνική περίπτωση.

1.1. Εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε.: πηγές του ρυθμιστικού λόγου για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών.

Η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα στα οποία τοποθετούνται οι Εκπαιδευτικές Πολιτικές, καθώς οποιαδήποτε αλλαγή/τροπή τους προϋποθέτει την διαμεσολάβηση των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται ένας κρίσιμος παράγοντας της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της αποδοτικότητάς της (Eurymice⁸, 2008 · Οικονομίδης, 2011 · Νικολάου, 2011). Πολλές φορές έχουν επικριθεί ως οι κατεξοχήν υπεύθυνοι για τις αποτυχίες των εκπαιδευτικών συστημάτων, ενώ σε άλλες προσεγγίσεις αντιμετωπίζονται ως οι φορείς εκείνων των αλλαγών που θα περιορίσουν τις κοινωνικές ανισότητες και διακρίσεις (Young, 1998· Bourdieu, 2013) ή θα πειραματιστούν σε νέες πρακτικές και μεθοδολογίες για ένα σύγχρονο, αποτελεσματικό και «έξυπνο σχολείο» (Fullan, 1993· Unesco, 1996· Μπαγάκης, 2002, 2005, 2011, 2016· Μπαγάκης, Δεμερτζή & Σταμάτης, 2007· Μπαγάκης & MacBeath, 2008).

Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. με τρόπο ρητό θεωρούν καθοριστικό και κεντρικό το ρόλο του εκπαιδευτικού σε κάθε έκφανση και πτυχή της Εκπαίδευσης. Κάθε στοχοθεσία ή μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ε.Ε. συνυπολογίζει τον πολύπλευρο και πολυδύναμο ρόλο του εκπαιδευτικού και προχωρεί σε

---

⁸ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/094EL.pdf
(ανάκτηση: 20-11-2016)

ρυθμίσεις που αφορούν στην εκπαίδευσή του και στα προσόντα τα οποία πρέπει να συγκεντρώνει (Eurgydice, 2003, 2008).

Η εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε. είναι συνυφασμένη όχι μόνο με την συμπερίληψη των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων των χωρών-μελών, αλλά και με τη θέση της μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας της Γνώσης, της Οικονομίας, των Αγορών. Αντίστοιχα, η πρόκληση για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. δεν είναι μόνον η συγκρότηση μιας ταυτότητας συνεκτικής και αναγνωρίσιμης από τα μέλη της, στο πλαίσιο της κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας ` είναι και η ανταπόκρισή της σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, το οποίο συνδιαμορφώνεται από παραδοσιακά κέντρα οικονομικής και πολιτικής εξουσίας και από αναδυόμενα περιφερειακά κρατικά μορφώματα και νέες οικονομικές δυνάμεις, στον ρευστό και ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο της μετανεωτερικότητας (Welch, 2001). Το διακύβευμα, μακροσκοπικά, είναι η ίδια η ύπαρξη και η ταυτότητα της Ε.Ε. - ή τουλάχιστον, έτσι τίθεται και προσλαμβάνεται από τα επίσημα όργανά της. Ωστόσο, η εμπεδωμένη στη συνείδηση των ευρωπαϊκών πολιτών πολιτισμική ιδιαιτερότητα και αξία της παράδοσης της Ευρώπης φαίνεται ανίσχυρη, συγκρινόμενη με την ισχύ των αγορών και του χωρίς εντοπιότητα άυλου κεφαλαίου ή με την ταχύτατη κατίσχυση των τεχνολογικών εξελίξεων.

Η Ε.Ε. με σειρά αποφάσεων και στρατηγικών⁹ δηλώνει αποφασισμένη να μην αγνοήσει τη νέα πραγματικότητα, καθώς θεωρεί πως, για να παραμείνει υπολογίσιμος παράγοντας σ' αυτόν τον σκληρό ανταγωνισμό, θα πρέπει να επανανοηματοδοτήσει την ίδια την ταυτότητά της και να στραφεί σε μια ρεαλιστική (πραγματιστική, κατ' άλλους (Μαυρογιώργος, 2016)) πολιτική και οικονομική στοχοθεσία. Μετασηματίζεται, υιοθετώντας με την πολιτική της, ιδεολογικά ή οικονομικά φιλελεύθερα σχήματα, τα οποία, ούτως ή άλλως, έχουν παραχθεί από τα σπλάχνα του πολιτισμού της. Τα θεμελιώδη κείμενα της Ε.Ε. δείχνουν ακριβώς αυτό: ότι είναι πρόθυμη να χαράξει νέες αξιακές συντεταγμένες και νέους κώδικες (Νικολάου, 2011), να θεσπίσει νέες πολιτικές και πρακτικές, για να διεκδικήσει τη θέση της στο νέο αυτό ανταγωνιστικό περιβάλλον και με τους όρους που αυτό θέτει¹⁰.

Οι δομικοί άξονες αυτής της πολιτικής στο πεδίο της Εκπαίδευσης εκφράζονται από τη Διαδικασία της Μπολόνια (19-6-1999) και τη Στρατηγική της Λισαβόνας (2000). Στο πλαίσιο αυτό το Work Programme «Education and Training 2010» της Στρατηγικής της Λισαβόνας, το Tuning Project (2000), οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ιδιαίτερος των ετών 2007 έως 2013), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης και της Βαρκελώνης, σε συνδυασμό με μια σειρά από διαδικασίες και εξειδικευμένες αποφάσεις, σηματοδοτούν την γενικότερη φιλοσοφία και στοχοθεσία της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ε.Ε. και τις θέσεις της για, επιμέρους μεν, κομβικά δε, ζητήματα, όπως η Ανώτατη Εκπαίδευση και η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών (Νικολάου, 2011· Πασιάς, 2011).

Αν οι πολιτικές αυτές πρέπει να συνοψιστούν σε λίγες μόνο φράσεις, η πλέον περιεκτική και σαφής για τους στόχους της Ε.Ε. είναι η φράση που έχει αναπαραχθεί όσο καμιά άλλη στη διεθνή βιβλιογραφία: « [να γίνει η Ευρώπη έως το 2010] η

⁹ <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos13/033-042.pdf> (ανάκτηση: 20/11/2016)

¹⁰ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN) (ανάκτηση: 20/11/2016)

ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή¹¹» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας, 2000: §5). Δεκαπέντε χρόνια αργότερα (2015), η στοχοθεσία της Ε.Ε. παραμένει σταθερή: «η Ευρώπη πρέπει να αντιμετωπίσει μακροπρόθεσμες προκλήσεις, όπως η γήρανση του πληθυσμού, η προσαρμογή στην ψηφιακή εποχή και ο ανταγωνισμός στην παγκόσμια, βασισμένη στη γνώση, οικονομία¹²».

Η φιλοσοφία πίσω από αυτήν την κεντροθέτηση της Γνώσης έχει επικριθεί ως ρητά εργαλειακή, στο βαθμό που η γνώση συνδέεται (αξιολογείται, μάλλον) με την επικράτηση της Ε.Ε. στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Παράλληλα, βέβαια, οι ποικίλες αποφάσεις των οργάνων της Ε.Ε. επισημαίνουν ότι η Ευρώπη της Γνώσης στοχεύει στην ενίσχυση των κοινών αξιών των λαών της και στην ισότιμη συμμετοχή στη μόρφωση, μέσω της συνεργασίας και της ενοποίησης των δομών παραγωγής και διάχυσης του Πολιτισμού και της Γνώσης (Σταμέλος, 2002).

Ο γενικότερος αυτός στόχος επιμερίζεται σε ειδικότερους: οι χώρες της Ε.Ε. να προωθήσουν μέσω της εκπαίδευσης τον ψηφιακό εγγραμματισμό, να γίνει συνείδηση στους πολίτες της Ε.Ε. ότι στην κοινωνία της Γνώσης η μάθηση ως διαδικασία ατομικής ευθύνης, (καθώς το κράτος, όπου και όσο μπορεί, αποσύρεται (Ozga et al., 2011)) είναι δια βίου, ότι η κατάρτιση είναι προϋπόθεση για την εργασία στην κοινωνία της Γνώσης και, τέλος, να προωθηθεί από όλα τα κράτη μέλη η έρευνα και η καινοτομία (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας, 2000). Η στοχοθεσία αυτή συχνά συνοψίζεται ως «τρίγωνο της Γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα, καινοτομία» (Πασιάς, 2011). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης στην κατεύθυνση αυτή θέτει ως στρατηγικό στόχο: «[τη] βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ε.Ε., υπό την προοπτική των νέων απαιτήσεων της κοινωνίας της γνώσης και των μεταβαλλόμενων προτύπων της διδασκαλίας και της μάθησης¹³».

Η Διακήρυξη της Μπολόνια (1999) είχε θέσει, ένα χρόνο νωρίτερα από τη Στρατηγική της Λισαβόνας, ως στόχο να δημιουργήσει η Ε.Ε. τις αναγκαίες θεσμικές προϋποθέσεις και δομές, ώστε τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα των χωρών –μελών της να συγκροτήσουν ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (European Higher Education Area/ EHEA). Ο χρονικός ορίζοντας για την ολοκλήρωση αυτής της πολιτικής ήταν, επίσης, το 2010. Κεντρικός στόχος, η διασφάλιση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας (Ασδεράκη, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό χρειαζόταν μια διαδικασία και μια επεξεργασμένη ad hoc μεθοδολογία συντονισμού και σύνδεσης των ευρωπαϊκών Α.Ε.Ι. και των πολιτικών της Ε.Ε. γι' αυτά. Το Tuning¹⁴ (2001) ως πρόγραμμα αποσκοπούσε ακριβώς στη σύνδεση των επιμέρους στόχων που είχε θέσει η Ε.Ε. για την Ανώτατη Εκπαίδευση και για την βελτίωση της ποιότητας στην Εκπαίδευση (Χουρδάκης, Καμέκης & Παπαδάκης, 2011) .

¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/highlights/el/1001.html> (ανάκτηση: 20/11/2016).

¹² [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN) (ανάκτηση: 20/11/2016).

¹³ Έκθεση της Επιτροπής, 31-1-2001: *Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων*[COM(2001) 59 τελικό, έγγρ. 5688/01, EDUC 20] (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0059&from=EL>) (ανάκτηση: 20/11/2016).

¹⁴ <http://www.unideusto.org/tuningeu/> (ανάκτηση: 20/11/2016).

Συγκεκριμένα, επιδιώκεται να γίνει εφικτός ο μετασχηματισμός των Προγραμμάτων Σπουδών, ώστε να συνδέεται το περιεχόμενο των σπουδών με τη στοχοθεσία των εκπαιδευτικών πολιτικών. Επίσης, επιδιώκεται να υιοθετηθούν νέες μεθοδολογίες δόμησης Προγραμμάτων Σπουδών, να θεσπιστούν διαδικασίες που να ευνοούν τη συνεργασία και τις ανταλλαγές πόρων με την οικοδόμηση ενός κοινού κώδικα μεταξύ των ιδρυμάτων, με την ενίσχυση της κινητικότητας και με τη συγκρισιμότητα των τίτλων σπουδών¹⁵.

Το 2002 με Ψήφισμα του Συμβουλίου για τη Δια Βίου Μάθηση, η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών μπαίνει υποχρεωτικά στην ατζέντα των εκπαιδευτικών πολιτικών όλων των χωρών-μελών και γίνεται, πλέον, εμφατικά λόγος για «*διδασκτικές δεξιότητες*¹⁶», τις οποίες πρέπει να διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί ως επαγγελματίες (Πασιάς, 2011).

Στη συνέχεια, στις εκθέσεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής από το 2004 έως και το 2015, οι διαπιστώσεις και οι προτάσεις των οργάνων αυτών επανέρχονται στην ανάγκη για βελτίωση της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και στην αναγκαιότητα να καθιερωθεί από όλες τις χώρες εισαγωγική και συνεχής επιμόρφωση των εν ενεργεία εκπαιδευτικών, ώστε να διασφαλιστεί η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου. Μια τέτοια στοχοθεσία είναι φανερό ότι αναπόφευκτα εμπλέκει με νέους τρόπους τους εκπαιδευτικούς και προϋποθέτει τη βελτίωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισής τους εισάγοντας, ταυτόχρονα, ένα νέο Λόγο. Θα πρέπει 1^ο, να διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες, 2^ο, να έχουν αναπτύξει δεξιότητες, οι οποίες να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, 3^ο, να έχουν λάβει την κατάλληλη αρχική εκπαίδευση και να επιμορφώνονται καθ' όλη τη διάρκεια του επαγγελματικού βίου τους.

Για να διασφαλιστεί η ποιότητα στην Εκπαίδευση, θα πρέπει να δοθεί η απαιτούμενη προσοχή στην αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και στον τρόπο με τον οποίο στοιχειοθετούν τον επαγγελματισμό τους:

Πολλά κράτη μέλη αναφέρουν ότι εφαρμόζουν μέτρα για τη βελτίωση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών και τονίζουν ότι η αρχική εκπαίδευση και η συνεχής επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών [...] θα πρέπει να είναι κατάλληλες για τον επιδιωκόμενο στόχο και να αφορούν συγχρόνως την ύλη, τις παιδαγωγικές μεθόδους και τις πρακτικές. Αποτελεί προτεραιότητα η εξασφάλιση εκπαιδευτικού προσωπικού, σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, εφοδιασμένου με ισχυρές παιδαγωγικές δεξιότητες και ικανότητες, βασισμένες σε αξιόπιστη έρευνα και πρακτική. Το προσωπικό θα πρέπει να είναι εκπαιδευμένο, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει τις ατομικές ανάγκες των εκπαιδευομένων και το διαφορετικό κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό και γεωγραφικό τους υπόβαθρο, να προλαμβάνει την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και να χρησιμοποιεί καινοτόμες παιδαγωγικές μεθόδους και εργαλεία Τ.Π.Ε. με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ενώ

---

¹⁵ ECTS: Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων

¹⁶ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145EL.pdf
(ανάκτηση: 20/11/2016).

ταυτόχρονα θα πρέπει να λαμβάνει υποστήριξη κατά την ανάληψη καθηκόντων στην αρχή της σταδιοδρομίας του (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015)¹⁷.

Η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών, όπως ορίζει το ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα προσόντα τους, είναι απαραίτητα πανεπιστημιακού επιπέδου, συνδυάζει επιστημονική γνώση, παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση (Ρουσαάκης, 2011). Ο εκπαιδευτικός πρέπει να διαθέτει ποικίλα εφόδια: Να γνωρίζει ξένες γλώσσες, να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τις Τεχνολογίες, να είναι ανοιχτός στον επικοινωνία με άλλους πολιτισμούς, να μπορεί να διαχειρίζεται την πολυπολιτισμική σύνθεση των σχολείων, να σέβεται και να εμπνέει στους μαθητές του το σεβασμό για τη διαφορετικότητα, να κατέχει τις κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να ανταποκρίνεται στις ειδικές ανάγκες μερίδας των μαθητών του. Το εύρος των ικανοτήτων, εκτός από τα ζητήματα της διδασκαλίας και της διαχείρισης της σχολικής τάξης, περιλαμβάνει έναν ευρύτερο δεύτερο κύκλο που αφορά στη σχολική μονάδα, στη διοίκηση και στην οργάνωσή της, στις σχέσεις με τις ομάδες αναφοράς και την τοπική κοινωνία. Στον τρίτο ομόκεντρο κύκλο εντάσσονται δεξιότητες που αφορούν ευρύτερα ζητήματα, όπως η κατανόηση των εκπαιδευτικών πολιτικών, η ερευνητική ικανότητα, η θεωρητική συγκρότηση για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και για τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου, για τις αξίες και την ιδιότητα του πολίτη (European Commission, 2007α, 2008). Τέλος, η Εκ.Εκ πρέπει να καλλιεργεί την ικανότητα αυτοπαρατήρησης και αυτοκριτικής, τεχνικές και μεθόδους αυτο-αξιολόγησης, ώστε ο εκπαιδευτικός να τοποθετεί και τον εαυτό του μέσα στο πλαίσιο της επαγγελματικής δράσης του, τόσο ως υποκείμενο, όσο και ως αντι-κείμενο (αυτο-) παρατήρησης και (αυτο-)διαπαιδαγώγησης. Όπως προκύπτει από τη γλώσσα των αποφάσεων της Ε.Ε., η Εκ.Εκ., για να ανταποκριθεί στους στόχους των πολιτικών της Ε.Ε., πρέπει να βασίζεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων/δεξιοτήτων (competence-based) (European Commission, 2010) και αφετέρου στη απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων.

Οι πολιτικές της Ε.Ε. ωθούν τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα από τα οποία αποφοιτούν εκπαιδευτικοί να αναπροσαρμόσουν τα Π.Σ. τους με αλλαγές στη δομή, στα περιεχόμενα, στο βαθμό αυτονομίας, στη διάρκεια των σπουδών και να υιοθετήσουν το Λόγο των νέων πολιτικών, ο οποίος αναφέρεται σε αποτελέσματα, ποιότητα, ικανότητες και δεξιότητες, κατάρτιση. Η έννοια της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας στο Λόγο της Ε.Ε. δεν συνδέεται απλώς με τα μαθησιακά αποτελέσματα, αλλά και με τη σταδιοδρομία των εκπαιδευομένων στην αγορά εργασίας. Εκτός από την άρρηκτη και ρητή σύνδεση της εκπαίδευσης και των μαθησιακών αποτελεσμάτων με την οικονομία και τις τεχνολογικές εξελίξεις, η εκπαίδευση και ο εκπαιδευτικός πρέπει να αναμετρηθούν με τον κοινωνικό αποκλεισμό, την ενσωμάτωση των προσφύγων, την πολυπολιτισμικότητα, τις μειονότητες, την εξασφάλιση των παιδευτικών προϋποθέσεων για ατομική αυτοπραγμάτωση. Επίσης, η αναβάθμιση της εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών είναι προϋπόθεση για την αντιμετώπιση του γνωστικού αποκλεισμού για τις ευάλωτες ομάδες, για τη δια βίου προσαρμογή όλων των εκπαιδευομένων στις εκάστοτε εξελίξεις των Τ.Π.Ε., για την ενίσχυση των επιστημονικών και τεχνικών σπουδών και την ισότιμη συμμετοχή σ' αυτές των γυναικών.

---

¹⁷ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN) (ανάκτηση: 25/11/2016).

Στο πλαίσιο του νέου στρατηγικού στόχου της Ε.Ε. «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020» η οικονομία της Γνώσης προϋποθέτει δεξιότητες και συνεχή ανανέωσή τους «*Η τριτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις απαιτήσεις της μεταβαλλόμενης κοινωνίας και αγοράς εργασίας, βελτιώνοντας τις δεξιότητες και το ανθρώπινο κεφάλαιο της Ευρώπης και ενισχύοντας τη συμβολή της στην οικονομική ανάπτυξη [...]. Οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο είναι χρήματα που δεν πάνε χαμένα.*» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015)¹⁸.

Η σύνδεση, επομένως, της ποιότητας της διδασκαλίας με τις ικανότητες του εκπαιδευτικού, αφενός, και της μάθησης με το ευρύτερο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον, αφετέρου, θέτει τον εκπαιδευτικό και την εκπαίδευσή του στο κέντρο του ενδιαφέροντος των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών πολιτικών, καθώς συνιστά και ο ίδιος μέρος του ανθρώπινου κεφαλαίου (Neave, 1998) και, μάλιστα, στο ρόλο ενός κρίσιμου παράγοντα της παραγωγής του.

1.2. Εννοιολογικές οριοθετήσεις και θεωρητικές παραδοχές.

1.2.1. Κατασκευάζοντας την Ταυτότητα του εκπαιδευτικού: Ταυτότητες Λόγου και Νοήματος.

Η ταυτότητα, ατομική, υποκειμενική, κοινωνική είναι αντικείμενο της Κοινωνικής Ψυχολογίας και της Κοινωνιολογίας και έχει προσεγγιστεί από διαφορετικές οπτικές. Η ποικιλία των προσεγγίσεων αναδεικνύει ότι η ταυτότητα είναι μια έννοια δυναμική και όχι στατική, ότι διαμορφώνεται ανάλογα με το πλαίσιο και τις συνθήκες μέσα στις οποίες συγκροτείται και ότι γίνεται αντιληπτή ως μια σύνθεση υπό διαμόρφωση και εξέλιξη.

Η ταυτότητα διακρίνεται από τον κοινωνικό ρόλο τον οποίο υιοθετεί το υποκείμενο, καθώς η έννοια του κοινωνικού ρόλου αναφέρεται περισσότερο στις προσδοκίες και στις αναμενόμενες συμπεριφορές που εγείρουν η κοινωνία ή το πλαίσιο δράσης και οι ομάδες αναφοράς του υποκειμένου (Hughes & Kroehler, 2014). Η ταυτότητα είναι περισσότερο η ατομική /υποκειμενική οπτική που έχει το ίδιο το άτομο για τον εαυτό του, για το πώς νοηματοδοτεί τους ρόλους που υιοθετεί και αναδέχεται, πώς ορίζει και οριοθετεί τον εαυτό του και τις ενέργειές του μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης. Η ταυτότητα ρόλου είναι ο όρος που μας επιτρέπει να διακρίνουμε τη δυναμική διάσταση της ταυτότητας, το πώς, δηλαδή, οι παγιωμένες συμπεριφορές του κοινωνικού ρόλου ανα-νοηματοδοτούνται από το υποκείμενο και πώς η αλληλεπίδρασή του μέσα στο πλαίσιο οριοθετεί και διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο αυτό λειτουργεί. Μια ακόμη σημαντική διαφορά μεταξύ κοινωνικού ρόλου και ταυτότητας ρόλου είναι πως ο κοινωνικός ρόλος μπορεί να περιγραφεί και με ποσοτικά στοιχεία, ενώ η ταυτότητα έχει έντονα αυτοαναφορική/υποκειμενική διάσταση και σημασία, καθώς αφορά στη διαδικασία του αυτοπροσδιορισμού και της αυτοαντίληψης. Για να χρησιμοποιήσουμε έναν όρο της μετανεωτερικής προσέγγισης της ταυτότητας, θα λέγαμε ότι είναι μια διαλογική ταυτότητα, καθώς συγκροτείται μέσα σε πλαίσια νοήματος, εντός των οποίων η λειτουργία της προϋποθέτει συγκροτημένους, ενεργούς και κοινόχρηστους κώδικες και, επομένως, άρθρωση λόγων (discourses), τους οποίους το υποκείμενο

¹⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN) (ανάκτηση: 24/11/2016).

μπορεί να αφομοιώνει, να πραγματεύεται και να διαπραγματεύεται (Foucault, 1987α, 1987β, 1989, 1991, 2013). Το υποκείμενο διαλέγεται στο πλαίσιο διυποκειμενικών και κοινωνικο-πολιτισμικών επιδράσεων, αλληλεπιδρά και διαπραγματεύεται το νόημα και το περιεχόμενο των προσδοκιών και των ανταποκρίσεών του σ' αυτές. Υπ' αυτήν την έννοια η ταυτότητα διαμορφώνεται μέσα σε Κοινότητες Νοήματος.

Η εκπαίδευση ως πλαίσιο νοήματος στην ευρεία έννοιά της (μακροεπίπεδο) αφορά σε εκπαιδευτικές πολιτικές, σε πολιτικές επιλογές και νοηματοδοτήσεις, σε οικονομικές και ταξικές επιτελέσεις, σε ιδεολογική και πολιτισμική γένεση και αναπαραγωγή, σε συγκρότηση συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων. Στο μεσο-επίπεδο η εκπαίδευση αφορά στη σχολική κοινότητα, εντός της οποίας ο εκπαιδευτικός δρα και διαμορφώνει την καθημερινή δράση του, «υλοποιώντας» τις αρχές που έχουν προοριστεί, έχουν θεσπιστεί και έχουν νομοθετηθεί στο μακροεπίπεδο για τον εκπαιδευτικό ρόλο. Στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας το υποκείμενο νοηματοδοτεί και υλοποιεί τον ρόλο του με διαλεκτικό τρόπο, διαλεγόμενο με ρητές ή άρρητες αρχές και σημασίες που αφορούν στη θέση του και στο ρόλο του, με αντιφατικές, αρκετές φορές, προσδοκίες απ' αυτόν, είτε συνειδητά είτε ανεπίγνωστα, και τελεί σε μια διαδικασία αναστοχαστικού αυτοπροσδιορισμού της ταυτότητάς του. Εφόσον αποδέχεται τους βασικούς κανόνες του κοινωνικού πλαισίου, η ταυτότητα είναι αναγνωρίσιμη από αυτό. Θα μπορούσαμε, π.χ., να φανταστούμε έναν εκπαιδευτικό ο οποίος κινείται σε γνωστικά πεδία εκτός του Αναλυτικού Προγράμματος ή που υιοθετεί τεχνικές διδακτικές και παιδαγωγικές αξίες που δεν είναι κοινόχρηστες μέσα στην Κοινότητα Νοήματος εντός της οποίας ενεργεί. Ο εκπαιδευτικός αυτός έχει ταυτότητα, αλλά δεν έχει αναδεχτεί τον ρόλο, όπως αυτός νοείται και σημασιοδοτείται από το σχολικό πλαίσιο. Η ενδεχόμενη «περιθωριοποίησή» του δεν αναιρεί την ταυτότητά του. Συνήθως, βέβαια, ο εκπαιδευτικός επιδιώκει την εξισορρόπηση του συλλογικού νοήματος με τις προσωπικές/υποκειμενικές νοηματοδοτήσεις.

Σ' αυτό το πεδίο τομής και έντασης η επιστημονική του συγκρότηση σε θέματα και ζητήματα ρόλου, ταυτότητας, πλαισίου, η επίγνωση ότι στις μετανεωτερικές κοινωνίες η εκπαίδευση ως πολύσκοπος θεσμός (Τσαούσης, 1984) επιτελεί ποικίλες λειτουργίες, ρητά ή άρρητα, όπως και η παιδαγωγική και διδακτική κατάρτισή του, συμβάλλουν στη συγκρότηση της ταυτότητάς του με όρους γνώσης, επίγνωσης και αυτονομίας. Η βασική/αρχική επιστημονική ειδίκευση, η οποία ολοκληρώνεται περί τα 22 έτη της ηλικίας του, δεν επαρκεί, ώστε να αποκτήσει εποπτεία του σύνθετου πεδίου της εκπαίδευσης και να μπορεί να στηρίζει με επιστημονική επίγνωση τις επιλογές του, οι οποίες αφορούν στις πολυποίκιλες εκφάνσεις του ρόλου του. Επομένως, κάθε στοχοθεσία που αφορά στην ταυτότητα στηρίζεται σε τρεις βασικές παραδοχές:

1. Η ταυτότητα διαμορφώνεται εξελικτικά και αλληλεπιδραστικά μέσα σε πλαίσια νοήματος και δεν είναι μία και μοναδική.

2. Οι αρχικές σπουδές πρέπει να συμβάλλουν στην επίγνωση ότι η διαμόρφωση της ταυτότητας είναι μια συνεχής διαπραγμάτευση.

3. Η αρχική και η συνεχής/δια βίου επιστημονική κατάρτιση σε ζητήματα πέραν του γνωστικού αντικειμένου είναι προϋπόθεση, ώστε ο εκπαιδευτικός να αναπτύσσει κριτικό στοχασμό και αναστοχασμό (Μαυρογιώργος, 2011) σε μια ολιστική σύλληψη του εκπαιδευτικού έργου.

Αν επικεντρωθούμε στο ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό συγκείμενο μέσα στο οποίο κάθε είδους επαγγελματική ταυτότητα διαμορφώνεται, είτε ομοιοστατικά είτε κριτικά και στοχαστικά, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τη δύναμη του κοινωνικο-

πολιτισμικού παράγοντα, έτσι όπως αναγνωρίζεται από τους υποστηρικτές της νέας κοινωνιολογίας (Young,1971). Υπ' αυτήν την έννοια, η ταυτότητα δομείται από τις πρώτες ύλες του κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου και μπορούμε, επομένως, να εντοπίσουμε/αναγνωρίσουμε στη συγκρότηση και τη δόμησή της τους βασικούς κανόνες και τις θεμελιακές αρχές της υπερδομής(/εποικοδομήματος). Ένα βήμα πιο πέρα, η ερμηνευτική αυτή προσέγγιση διαβάζει πίσω από τις ατομικές επιλογές (εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων) τον ιδεολογικό έλεγχο που ασκεί το κράτος ως κύριος φορέας της εξουσίας, ιδιαίτερα μέσω του θεσμού της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση είναι ο κύριος μηχανισμός αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας (Althusser, 1983) (ή/και των κυρίαρχων λόγων (Bernstein,1991)), και οι εκπαιδευτικές πολιτικές αναπαράγουν και εξυπηρετούν την κοινωνική ανισότητα και την ανισοκατανομή του πολιτισμικού κεφαλαίου (Bourdieu, 1966, 2013· Bourdieu & Passeron, 1993· Μουζέλης, 2010), τις ταξικές στρωματώσεις και την συντήρηση των υφιστάμενων παραγωγικών σχέσεων στις υπηρεσίες του φιλελευθερισμού και των αγορών (Bernstein,1991· Ball & Goodson, 1985· Vygotsky,1978· Gewirtz & Cribb, 2011).

Ωστόσο, η ισχυρή επίδραση των κοινωνικών όρων δεν καθιστά απαραίτητα το υποκείμενο ανίκανο να σκεφτεί ή και να διαφοροποιηθεί, ούτε τον εκπαιδευτικό μηχανικό διαμεσολαβητή και αγωγό του κοινωνικού στο υπό διαμόρφωση υποκείμενο, το μαθητή. Οι μετανεωτερικές προσεγγίσεις, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αποδίδουν στο υποκείμενο τη δυνατότητα να διαλεχθεί με τις νόρμες και τις πολιτικές, ακόμα και όταν αυτός ο διάλογος αποβαίνει επισφαλής μέσα στη ρευστότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Επομένως, αναγνωρίζεται στην εκπαιδευτική διαδικασία η αφυπνιστική της ισχύς, ισχύς που επαναφέρει στο εκπαιδευτικό έργο την ανθρωποπλαστική και την κοινωνική-μετασηματιστική του αξία (Freire, 1970· Bernstein, 1971), «από- παθητικοποιώντας» την εν εξελίξει, ανοιχτή σε νέες δια-λογικές (discursive) διεπιδράσεις με το ιστορικό και πολιτισμικό συγκείμενο, υποκειμενική ταυτότητα: *«Ο συμβολικός έλεγχος, πάντοτε μία συνθήκη για την [επικράτηση] της τάξης πραγμάτων κάποιου άλλου, μεταφέρει μέσα του τη δυναμική μετασηματισμού της κοινωνικής τάξης πραγμάτων που επιβάλλεται από τον άλλο»* (Bernstein, 1991:159). Η αντίσταση στην εγκαθίδρυση αληθειών δια του λόγου και στη «φυσικοποίηση» (Foucault, 1984, 1987α, 1987β) που απορρέει από την κατίσχυση των κυρίαρχων λόγων, αποδίδει στον εκπαιδευτικό την υποκειμενικότητά του και ταυτότητα διαλογική, υπό την προϋπόθεση ότι έχει επίγνωση των μηχανισμών του συμβολικού ελέγχου (Bernstein,1991) και ότι είναι σε θέση να αναγνωρίζει τις δυναμικές όσων δια του Λόγου, ρητά ή υπόρητα, νομιμοποιούνται ως αλήθειες. Η νοηματοδότηση δια της γλώσσας παράγει τα νοήματα του υλικού κόσμου (Foucault,1989). Η γλωσσική συγκρότηση της κοινωνίας και η κοινωνική συγκρότηση της γλώσσας, η εσωτερίκευση του κοινωνικού δια της γλώσσας και η κοινωνικοποίηση δια της γλώσσας, όπου διαφορετικές φωνές ενσωματώνονται στους ποικίλους λόγους και συγκροτούν τα νοήματα, συνιστούν την πρόκληση για την εκπαίδευση, αν αυτή δεν είναι να περιοριστεί στην απλή μεταβίβαση και την αναπαραγωγή των κυρίαρχων λόγων, ούτε στην εγκατάλειψη του υποκειμένου σε μια οριακή δυστοπία, μεταξύ της μετανεωτερικής πολλαπλότητας/ρευστότητας του εαυτού και στην προγενέστερη νεωτερική αντίληψη για έναν εαυτό εξαγόμενο και παραγόμενο νομοτελειακά από το κοινωνικό συγκείμενο ή «εγκυστωμένο» μηχανικά στο συλλογικό φαντασιακό (Laclau & Mouffe, 1985· Laclau, 1997· Bakhtin,2014· Holquist, 2014) .

Με αυτήν την έννοια (επίγνωση) της διαπραγμάτευσης και του αναπροσανατολισμού και της αυτεπίγνωσης, ο εκπαιδευτικός μετασχηματίζεται μαθαίνοντας (Mezirow, 2007), αλλά και διαθέτει μετασχηματιστική δύναμη, καθώς η προορατικότητα επιτρέπει σ' αυτόν να θέτει στόχους τόσο για τον ίδιο, όσο και για το πώς μπορεί να γίνει ο κόσμος. Από την αντίληψη ενός κόσμου που θεωρήθηκε ότι μπορούσε να συγκροτηθεί και να τακτοποιηθεί με κανονιστικές παρεμβάσεις και ρήτρες, μεταβήκαμε σε μια αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο κόσμος είναι υπό διαρκή αλλαγή και οι παλιές βεβαιότητες και οι σταθερές, ακόμα κι όταν δεν αμφισβητούνται επί της αρχής, υπόκεινται σε αλλαγές. Αντίστοιχα, μέσα σ' αυτό το ρευστό κοινωνικό σύμπαν, αναδύονται και ενεργούν ρευστές υποκειμενικότητες, που βιώνουν τις προκλήσεις μιας εποχής γεμάτης αντιφάσεις (Φρυδάκη, 2015). Στο πλαίσιο αυτό οι εκπαιδευτικοί προκαλούνται να απεκδυθούν τις παλιές πεποιθήσεις και να αποδυθούν σε έναν αγώνα συγκρότησης της ταυτότητάς τους, σε συνεχή διάλογο με το σχολικό πλαίσιο και το ρευστό κοινωνικό συγκείμενο.

Σύμφωνα με μια άλλη θεώρηση, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού συναρθρώνεται γύρω από τρεις διασταυρούμενους/τεμνόμενους άξονες. Ο 1^{ος} είναι το γνωστικό αντικείμενο. Η εξειδικευμένη επιστημονική γνώση, στις νεωτερικές προσεγγίσεις, είναι ο πυρήνας της ταυτότητας του εκπαιδευτικού: οργανώνεται και συγκροτείται γύρω ένα σώμα γνώσεων, το οποίο θα μπορούσε να διασφαλίσει σταθερές και ελεγχόμενες ταυτότητες. Ο 2^{ος} αφορά στις σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους μαθητές. Το άτομο γίνεται αντιληπτό ως αναπόσπαστα δεμένο με την ομάδα, με ισχυρή την ανάγκη του «ανήκειν», συγκροτεί την ταυτότητά του μέσα σ' αυτήν και στις συνθήκες και τα πλαίσια εντός των οποίων δρα. Η ταυτότητα του εκπαιδευτικού διαμορφώνεται μέσα στην ευρύτερη κοινότητα πρακτικής, δηλαδή το σχολείο, όπου εργάζεται ως επαγγελματίας. Και ο 3^{ος} άξονας είναι η αυτοαντίληψη για το ρόλο του (Φρυδάκη, 2015).

Ωστόσο, η ταυτότητα σε θεωρητικό και γνωστικό επίπεδο θα αρχίσει να διαμορφώνεται κατά τις αρχικές σπουδές, αν όχι από την προσωπική εμπειρία που ο ίδιος είχε ως μαθητής. Είναι φυσικό ο μελλοντικός εκπαιδευτικός πριν εκθέσει τον εαυτό του στη διαδικασία της διαμόρφωσης της δικής του ταυτότητας ως εκπαιδευτικού, να έχει ένα βιωμένο και εσωτερικευμένο για το ρόλο αυτό σώμα αντιλήψεων, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητών, περισσότερο ή λιγότερο επεξεργασμένων. Αυτό το σώμα αντιλήψεων είναι, κατά κάποιο τρόπο, η αφετηριακή πρώτη ύλη των νοητικών αναπαραστάσεων και ένα πρώτο σώμα ιδεολογικών παραδοχών, οι οποίες από επιστημολογική άποψη ανήκουν στο «προεπιστημονικό» και εμπειρικό στάδιο. Η επιστημονική και συνειδητή εν πολλοίς προσέγγιση των θεμάτων, π.χ. της παιδαγωγικής και της διδακτικής, συντελείται βαθμηδόν, κατά τις αρχικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο και συνεχίζεται δια βίου.

1.2.2. B.Bernstein: κυρίαρχοι λόγοι, σύνορα, οριζόντιος και κάθετος λόγος.

Η συμβολή του Bernstein στην Κοινωνιολογία των Αναλυτικών Προγραμμάτων συνίσταται στη συγκρότηση ενός περιγραφικού και ερμηνευτικού λεξιλογίου, το οποίο μεσολαβεί για να αναγνωριστούν οι σχέσεις της εξουσίας και των κυρίαρχων λόγων με τη θεμιτή γνώση, την κοινωνική αναπαραγωγή, την αναγνώριση στην ατομική συνείδηση των στοιχείων της μακροεξουσίας (Gewirtz & Cribb, 2011).

Στην ερμηνευτική προσέγγιση των ευρημάτων της παρούσας έρευνας δεν θα χρησιμοποιήσουμε όλη την εννοιολογική σκευή της προσέγγισής του, ούτε και θα

εξαντλήσουμε την ερμηνευτική δύναμη εκείνων των εννοιών που επιλέξαμε να αξιοποιήσουμε προκειμένου να αρθρώσουμε έναν πρωτόλειο ερμηνευτικό λόγο για τα ευρήματα, καθώς αυτό θα προϋπέθετε άλλο χρονικό πλαίσιο και άλλη στοχοθεσία, πέραν των συμβατικών ορίων μιας διπλωματικής εργασίας.

Η εστίαση του Bernstein στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στο «τι» διδάσκεται και στο «πώς», θέτει, αντίστοιχα, το ζήτημα του «τι» επιλέγεται ως θεμιτή γνώση και το ζήτημα ποια παιδαγωγική επιλέγεται για την μετάδοσή της γνώσης αυτής. Η σχολική γνώση ή, ευρύτερα, η εκπαιδευτική γνώση επιλέγεται και οργανώνεται, μεταδίδεται και αξιολογείται στο πλαίσιο ενός Προγράμματος Σπουδών, το οποίο ενσωματώνει συγκεκριμένες κοινωνικές πρακτικές, αρχές και λόγους. Οι (κυρίαρχοι) λόγοι των κυρίαρχων ομάδων είναι αυτοί οι οποίοι καθορίζουν τις αρχές επιλογής, θέτουν τις γνωστικές αξίες που επιδιώκονται και τους γνωστικούς κανόνες με τους οποίους επιτελούνται οι στόχοι (Gewirtz & Cribb, 2011,). Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ως «φορείς πολιτισμικής αναπαραγωγής» (Σολωμών, 1991 :17) μεσολαβούν στη δόμηση της ατομικής σκέψης και στη ρύθμιση των συνειδήσεων των υποκειμένων (Κούρου & Τσατσαρώνη, 2011).

Και στην περίπτωση των Π.Σ. των Α.Ε.Ι. η επιλογή των γνωστικών αντικειμένων απορρέει από τους κυρίαρχους λόγους/ρυθμιστικούς κώδικες, οι οποίοι καθορίζουν τι θα συμπεριληφθεί σε αυτά και τι θα αποκλειστεί. *«Οι κώδικες είναι αρχές, στις οποίες βρίσκονται εγγεγραμμένες οι ταξικά ρυθμιζόμενες σχέσεις εξουσίας και οι αρχές κοινωνικού ελέγχου. Σύμφωνα με αυτές τις αρχές ρυθμίζονται, δηλαδή επιλέγονται και συνδυάζονται τα κατάλληλα «νοήματα», οι μορφές με τις οποίες πραγματώνονται και τα πλαίσια μέσα στα οποία αναδεικνύονται. Οι κώδικες δηλαδή είναι οι αρχές σύμφωνα με τις οποίες ρυθμίζεται τι πάει με τι, πώς κάθε «τι» εκδηλώνεται και πώς διαμορφώνεται το αντίστοιχο κοινωνικό πλαίσιο»* (ό.π.: 22).

Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. εκλαμβάνονται στο πλαίσιο της εργασίας αυτής ως ο κατεξοχήν κυρίαρχος ρυθμιστικός λόγος στο μακροεπίπεδο της εξουσίας. Θέτει τους στόχους και, επομένως, ασκεί τον έλεγχο, καθορίζοντας τις γνωστικές αξίες και τις πρακτικές που σχετίζονται με την εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών, επεμβαίνοντας στο «τι» περιέχεται στα Π.Σ.. Και κρίνουμε ότι αυτό δεν αφορά μόνο στην επιλογή ενός επιπλέον περιεχομένου, ενός ακόμα «τι» στα Π.Σ., δηλαδή της παιδαγωγικής και της διδακτικής, αλλά και στο επιστημονικό/γνωστικό αντικείμενο των σπουδών καθαυτό, στο βαθμό που αναγνωρίζεται σε αυτό η σκοπιμότητα/ο στόχος να διδαχτεί, ώστε με τη σειρά του να αναπλαισιωθεί στο Α.Π. της Β/θμιας. Εννοούμε, αφενός, ότι επιλέγεται (ή επιδιώκεται να επιλεγεί) στο Π.Σ. των Α.Ε.Ι. εκείνη η παιδαγωγική θεωρία ή πρακτική, η οποία θα υπηρετήσει στη συνέχεια τους στόχους που ο κυρίαρχος λόγος των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών πολιτικών θέτει: αποτελεσματικότητα, δεξιότητες, ικανότητες, επιτέλεση. Εισάγοντας στα Π.Σ. των Α.Ε.Ι. αυτήν και όχι μια άλλη παιδαγωγική αντίληψη και στοχοθεσία, αναγνωρίζοντας αυτήν ως κατάλληλο εργαλείο επιτέλεσης και όχι άλλη, παράγεται ένα συγκεκριμένο «παιδαγωγικό βλέμμα» (Gewirtz & Cribb:132). Αφετέρου, οι στόχοι που θέτει η εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική είναι σύμφωνοι με ένα αξιακό σύστημα, το οποίο επιλέγει και καθορίζει τι αξίζει να γνωσθεί και τι όχι, τι επιλέγεται ως θεμιτή και χρήσιμη γνώση για την αναπλαισίωσή της στη Β/θμια. Προσθέτουμε εδώ ότι, δηλαδή, στα Α.Ε.Ι. καλλιεργείται στη συνείδηση όσων ακολουθούν το πρόγραμμα σπουδών με αποκλειστική προοπτική να εργαστούν ως εκπαιδευτικοί, εκτός από το «παιδαγωγικό βλέμμα», και ένα «γνωστικό βλέμμα»: Ένας υπόρρητος κώδικας για να αξιολογεί και να διακρίνει ο μελλοντικός εκπαιδευτικός το δυνάμει προνομιοδοτικό

κείμενο, τι μπορεί ή δεν μπορεί, τι αξίζει ή δεν αξίζει να αναπλαισιωθεί και να διδαχτεί στη σχολική τάξη, μια στάση ad hoc επιλογής, δηλαδή, απέναντι στα περιεχόμενα της δικής του εκπαίδευσης.

Η εμπλοκή του σε ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα σπουδών με την προοπτική να εργαστεί στη Β/θμια, συγκροτεί ένα προσωπικό «κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα» και μια θέση για το ποια και πόση από την ακαδημαϊκή γνώση θα επιλέξει να μεταφέρει με τον δικό του εκπαιδευτικό λόγο, ως μέρος του δικού του πολιτισμικού κεφαλαίου, ως αποτέλεσμα της δικής του κατασκευής στο σύνθετο πλέγμα των κυρίαρχων λόγων και των κάθετων λόγων. Η ενίσχυση αυτού του βλέμματος και η αφομοίωση των αρχών επιλογής του Π.Σ., διαμορφώνει στον εκπαιδευτικό μια διάθεση/μια καταστατική επίδραση απέναντι στη γνώση. Ο εκπαιδευτικός εκπαιδεύεται ως ένα ακόμα επίπεδο/ μια ενδιάμεση δομή εξουσίας και κυρίαρχου λόγου, καθώς στη σχολική πράξη αυτός θα επιλέξει με τη σειρά του, είτε στο πλαίσιο είτε στο μη ελεγχόμενο πεδίο του Α.Π., το «τι» και το «πώς» της επικοινωνίας με το μαθητή. Εδώ εντοπίζουμε το κρίσιμο σημείο της αυτονομίας και της ελευθερίας του, αλλά και τη δυνατότητα να αμφισβητήσει τις κυρίαρχες αρχές επιλογής: αν έχει, δηλαδή, ο εκπαιδευτικός κατασκευαστεί ως συνείδηση εκθέτοντας τον εαυτό του αποκλειστικά στη συγκεκριμένη γνώση του Π.Σ. και στην παιδαγωγική που ρυθμίζει το «ποιος» πρέπει να γίνει κατά τη διαδικασία της δικής του διαπαιδαγώγησης ή αν (αυτο-)διαμόρφωσε την ταυτότητά του με κριτική ματιά και επίγνωση απέναντι στους κυρίαρχους λόγους (Κουλαϊδής & Τσατσαρώνη, 2010 · Bernstein, 1991,2000).

Οι κάθετοι λόγοι (επιστημονικές πειθαρχίες) στο πλαίσιο των Π.Σ. των Α.Ε.Ι. συνιστούν αυτόνομους κώδικες και συστήματα λόγου με εσωτερική συνοχή και διακριτούς κανόνες από αυτούς των άλλων επιστημών, στο πλαίσιο της θεραπείας της επιστήμης και τη έρευνας. Όσο περισσότερο κλειστή είναι η σχέση των κάθετων λόγων μεταξύ τους, τόσο πιο ισχυρά είναι τα σύνορα και η μόνωση των περιεχομένων, τόσο πιο ισχυρή η ταξινόμηση. Ένα πρόγραμμα σπουδών με ισχυρή ταξινόμηση συγκροτεί έναν κώδικα συλλογής, ένα κλειστό σύστημα μηνυμάτων, μια «ισχυρή αίσθηση του ανήκειν» (Bernstein, 1991:70) τόσο ανάμεσα στα θεμιτά περιεχόμενα του ίδιου του κώδικα, όσο και ανάμεσα στα υποκείμενα που τοποθετούνται και διαμορφώνονται μέσα σ' αυτόν. Ισχυρή ταξινόμηση, σημαίνει και ισχυρές επιστημονικές ταυτότητες. Ο ακαδημαϊκός προσανατολισμός ενός Π.Σ. και οι αντίστοιχες ταυτότητες αντιστέκονται σθεναρά στην αλλαγή.

Αντίθετα, όταν τα σύνορα των περιεχομένων είναι ασθενή και διαπερατά, τα περιεχόμενα συγκροτούν έναν «συγχωνευμένο κώδικα», στον οποίο μπορούν να πραγματώνονται διαφορετικές αρχές επιλογής. «Εάν ένα γνωστικό αντικείμενο χρησιμοποιεί τις θεωρίες ενός άλλου γνωστικού αντικειμένου, αυτού του είδους η πνευματική σχέση δεν αποτελεί συγχώνευση. Η συγχώνευση αναφέρεται αφαιρετικά στην υπαγωγή προηγουμένως μεμονωμένων γνωστικών αντικειμένων ή θεμάτων διδασκαλίας σε κάποια συσχετιστική ιδέα, που κάνει ασαφή τα όρια μεταξύ τους» (Bernstein,1991: 75).

Η αντίσταση ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος να μειώσει την ισχύ των συνόρων και να οργανώσει τα περιεχόμενα του Π.Σ. με βάση τις αρχές της αναπλαισίωσης των επιστημονικών αντικειμένων στη Β/θμια, κρίνουμε πως αποτελεί αντίσταση σε μια μορφή «διάρρηξης της ταυτότητάς» του («μόλυνση» (ό.π. :80)), αντίσταση σε αυτό που γίνεται αντιληπτό ως «ρωγμή» στον κώδικα και στην ενότητα των νοημάτων, των μορφών πραγμάτωσής τους και των πλαισίων ανάδειξής τους. Αν η εκπαιδευτική πολιτική αναμένει από τα Α.Ε.Ι. να εκχωρήσουν τον έλεγχο ή μέρος του

ελέγχου που έχουν στις αρχές ταξινόμησης και να προχωρήσουν σε μια τροπή προς έναν συγχωνευμένο κώδικα για τις ανάγκες της Β/θμιας, αυτό θα συνιστά και υποχώρηση του συμβολικού ελέγχου τον οποίο ασκούν στο πεδίο του επιστημονικού ποιείν και πράττειν και καταστατική (εκ)τροπή του ειδικού επιστημονικού προσανατολισμού τους.

Με βάση αυτές τις παραδοχές, θα προσεγγίσουμε τα ερευνητικά ερωτήματα γύρω από το ζήτημα της ανταπόκρισης των Α.Ε.Ι. στο αίτημα της εκπαιδευτικής πολιτικής και του νόμου να εντάξουν στα Π.Σ. γνωστικά αντικείμενα που θεμελιώνουν την Π.Δ.Ε..

1.3. Από το Λόγο στην Πράξη.

1.3.1. Βασικό λεξιλόγιο ασάφειας: μη-ορισμοί. Γνώση του αντικειμένου. Παιδαγωγική και Διδακτική επάρκεια. Πρακτική/διδακτική άσκηση.

Η ειδοποιός διαφορά της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας από αυτήν που έχουν όσοι ολοκλήρωσαν τις ίδιες σπουδές και δραστηριοποιούνται σε άλλους εργασιακούς χώρους είναι, πρώτον, ότι συμπεριλαμβάνεται στον όρο «Παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση» και, δεύτερον, η αναπλαισίωση του επιστημονικού αντικειμένου των σπουδών στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του σχολείου.

Σε πιο σχηματικές και κανονιστικές προσεγγίσεις, όμως, η χρήση των όρων επάρκεια, παιδαγωγική κατάρτιση, διδακτική ικανότητα, θεωρείται ότι προκύπτει αβίαστα από μια ειδική συνάντηση διαφορετικών, αλλά συνεργαζόμενων επιστημονικών λόγων σε ένα πρόγραμμα σπουδών. Αυτή η προσέγγιση περισσότερο τονίζει το πόσο προβληματική είναι η οριοθέτηση του νοήματος των όρων αυτών, ακριβώς λόγω της συνθετότητας του περιεχομένου που ενσωματώνουν, και λιγότερο φωτίζει τις διαδικασίες, τους κανόνες και τις αρχές που το διαμορφώνουν ως τέτοιο. Αν μελετήσουμε τα προγράμματα σπουδών των Τμημάτων από τα οποία αποφοιτούν εκπαιδευτικοί της Β/θμιας, θα διαπιστώσουμε ότι διαφορετικοί και εξειδικευμένοι επιστημονικοί λόγοι από ποικίλα πεδία αναπλαισιώνονται στο λεγόμενο πεδίο των επιστημών της Αγωγής, όπου συγκροτούν τον θεμιτό και επίσημο εκπαιδευτικό κώδικα για την Εκπαίδευση του Εκπαιδευτικού σε ζητήματα παιδαγωγικής και διδακτικής. Ο συγχωνευμένος αυτός κώδικας (Bernstein, 1991) σε κάθε Τμήμα των Α.Ε.Ι. συγκροτείται από διαφορετικούς επιστημονικούς λόγους ή σώματα γνώσεων. Συνυπάρχουν σ' αυτόν διαφορετικές θεωρήσεις, επιστημολογικές παραδοχές, αξιακές αφητηρίες και στοχοθεσίες και γενικά οργανώνεται σύμφωνα με διαφορετικές αρχές αναπλαισίωσης (αν δεν αποτελεί, σε ορισμένα Τμήματα, απλώς έναν επιπλέον κώδικα συλλογής ένθετο/εγκυστωμένο μέσα σε έναν άλλο κώδικα συλλογής).

Ωστόσο, διαφαίνεται η τάση να επιτευχθεί στο πεδίο αυτό ένα ελάχιστος ισομορφισμός (ισονομία), καθώς διαπιστώνουμε κοινές πρακτικές και σταθερότυπους στην επιλογή των αντικειμένων που συγκροτούν το corpus των μαθημάτων που επιλέγονται για την Π.Δ.Ε. (McDonald et al., 2013), αλλά και στο επίπεδο του λόγου συναντούμε όλο και συχνότερα το λεξιλόγιο των εκπαιδευτικών πολιτικών της Ε.Ε. και το ενδιαφέρον η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών να είναι ανοιχτή σε διαφορετικές πραγματώσεις, πέραν της επιστημονικής συγκρότησης.

Στη συνέχεια παραθέτουμε ορισμούς/περιγράμματα των βασικών αυτών όρων του θέματος, όπως επανέρχονται, κυρίως, στην ελληνική βιβλιογραφία και πρακτική,

χρήσιμοι ως κοινόχρηστοι, παραπλανητικοί ωστόσο, γιατί μας επιτρέπουν απλουστεύσεις.

Τα Π.Σ. για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών θα *«πρέπει να οργανώνονται πάνω στο τετράπτυχο: α. Σπουδές στο γνωστικό αντικείμενο της ειδικότητας, β..Παιδαγωγική κατάρτιση, γ. Διδακτική κατάρτιση, δ. Πρακτική/διδακτική Άσκηση»* (Ξωχέλλης,1997:16, 1984' Guerriero, 2017).

Η γνώση του επιστημονικού αντικειμένου από την πλευρά του εκπαιδευτικού συνδέεται άμεσα με τις αρχικές σπουδές στο αντικείμενο της ειδικότητας και στην περίπτωση των εκπαιδευτικών της γενικής δευτεροβάθμιας στην Ελλάδα προϋποθέτει (πλέον) τη φοίτηση όλων των ειδικοτήτων σε Α.Ε.Ι. Τα Α.Ε.Ι. από τα οποία αποφοιτούν οι εκπαιδευτικοί της Β/θμιας δεν είναι «καθηγητικές» ή «παιδαγωγικές» σχολές, αλλά ιδρύματα με προσανατολισμό ακαδημαϊκό/επιστημονικό σε συγκεκριμένο/-α αντικείμενα.

Εκτός από τις αρχικές σπουδές, η ανάγκη ο εκπαιδευτικός να επιμορφώνεται τόσο κατά την είσοδό του στο επάγγελμα όσο και δια βίου, δεν αφορά μόνο στην Παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση, αλλά και στο ίδιο το γνωστικό αντικείμενο¹⁹. Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών, το λεγόμενο εργασιακό ωράριο διαφοροποιείται από τα ωράρια των άλλων επαγγελματιών, κατά τούτο: ότι είναι κοινή και γενική παραδοχή ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει αφιερώνει χρόνο για να υπηρετεί την επιστήμη του με το να ενημερώνεται για τις νέες εξελίξεις σ' αυτήν και με το να εμβαθύνει δια βίου. Επομένως, και η γνώση του αντικειμένου, περισσότερο υπογραμμίζει την εν εξελίξει επιστημονική και γνωστική συγκρότηση του εκπαιδευτικού και λιγότερο ορίζει το τι ή το «πόσο» από το αντικείμενο πρέπει να γνωρίζει. Αυτό που εδώ πρέπει να επισημανθεί, με όρους του Bernstein, είναι ότι η αναπλαισίωση της Γνώσης στο σχολείο, συγκροτεί τη σχολική γνώση, και αυτό προϋποθέτει ποικίλες προσαρμογές και την ανάπτυξη μιας εξειδικευμένης προβληματικής από τον εκπαιδευτικό πάνω στα Αναλυτικά Προγράμματα (Bernstein, 1991).

Σχετικά με τις εκπαιδευτικές πολιτικές στο ζήτημα αυτό στην Ελλάδα, η αναπλαισίωση της γνώσης στην Β/θμια, δημιουργεί ένα επιπλέον έλλειμμα, το οποίο έγινε ορατό με την εισαγωγή των Τ.Π.Ε. στη Β/θμια και την τροπή των Αναλυτικών Προγραμμάτων: από τον αποκλειστικά ακαδημαϊκό προσανατολισμό σε μεικτές/αθροιστικές επιλογές, με την έννοια ότι συνυπάρχουν στα Α.Π. αντικείμενα τα οποία προσεγγίζονται από τα εγχειρίδια με υψηλή τυπικότητα και αυστηρή ταξινόμηση (Κουλαϊδής & Δημόπουλος, 2010' Κουλαϊδής, Δημόπουλος κ.ά., 2002), ενώ παράλληλα γίνονται προσπάθειες να ενισχυθεί η διαθεματική προσέγγιση και να χαλαρώσουν τα σύνορα μεταξύ των αντικειμένων. Το ζήτημα αυτό καταδεικνύει ότι και η γνώση του αντικειμένου και η παιδαγωγική κατάρτιση είναι βασικές προϋποθέσεις για την προετοιμασία του εκπαιδευτικού, πριν αυτός δοκιμαστεί στην πράξη. Χαρακτηριστικά, σχετικά με τη δυναμική των Α.Π. την οποία επισημάναμε, παραθέτουμε: *«Ενώπιον των διαμορφούμενων νέων απαιτήσεων [...] ο τομέας της ειδικότητας επιβάλλεται να γίνει πιο ευέλικτος, ώστε να επιτρέπει στο μέλλον δραστηριότητα και σε άλλα παραπλήσια*

---

¹⁹ Ο Ο.Ο.Σ.Α. διενεργεί έρευνα (2016) με θέμα *τις γνώσεις των εκπαιδευτικών σε θέματα Παιδαγωγικής* (Teachers Knowledge Survey, TKS). Το Ι.Ε.Π. έχει εγκρίνει (25-2-2016) τη συμμετοχή της Ελλάδας στην έρευνα αυτή (<http://www.iep.edu.gr/el/eu-policy-anakoinwseis/teacher-knowledge-survey>).

επαγγελματικά πεδία (π.χ. ειδίκευση σε δύο²⁰ γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο ίδιο σχολείο» (Αντωνίου, 2012: 54).

Η σύζευξη γνώσεων Παιδαγωγικής και Διδακτικής φαίνεται να δημιουργεί τη γέφυρα ανάμεσα στο ειδικό επιστημονικό αντικείμενο των αρχικών σπουδών και στην αναπλαισίωσή του στα προγράμματα σπουδών του σχολείου. Σύμφωνα με τον Bernstein (1991) η παιδαγωγική είναι ένα από τα τρία συστήματα μηνυμάτων δια των οποίων πραγματοποιείται η επίσημη εκπαιδευτική γνώση, μαζί με το αναλυτικό πρόγραμμα και την αξιολόγηση, τα οποία συγκροτούν τον επίσημο κώδικα της εκπαιδευτικής γνώσης, δηλαδή «τις θεμελιώδεις αρχές που διαμορφώνουν το αναλυτικό πρόγραμμα, την παιδαγωγική και την αξιολόγηση» (ό.π.: 63,64). Αν το αναλυτικό ορίζει ποια είναι η έγκυρη γνώση, η παιδαγωγική ορίζει ποια είναι η έγκυρη μετάδοσή της, ώστε να αξιολογηθεί στη συνέχεια η έγκυρη πραγμάτωσή της. Η προσέγγιση αυτή μεταθέτει το κέντρο βάρους στους κυρίαρχους λόγους από τους οποίους απορρέουν οι αρχές επιλογής της έγκυρης γνώσης (Κουλαϊδής & Τσατσαρώνη, 2010).

Η παιδαγωγική κατάρτιση περιλαμβάνει την γνώση του επιστημονικού πεδίου της Παιδαγωγικής, τις ποικίλες θεωρίες και προσεγγίσεις, σε συνδυασμό με γνώσεις από άλλα επιστημονικά πεδία (πειθαρχίες), όπως π.χ. η Ψυχολογία. Επισημαίνεται ότι η κατάρτιση των υποψηφίων εκπαιδευτικών δεν μπορεί να περιορίζεται σε μια γενική και θεωρητική ενημέρωση για τα ζητήματα της παιδαγωγικής. Πρέπει να εξειδικεύεται και να εστιάζει στη σχέση του σχολείου με το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο διαβιούν οι μαθητές, στις σχέσεις που αναπτύσσονται κατά την παιδαγωγική πράξη και στην δυναμική της να επηρεάζει και να διαμορφώνει την ατομική ταυτότητα, στην κοινωνική διάσταση του διδακτικού και παιδαγωγικού έργου. Ειδικότερα, η παιδαγωγική κατάρτιση αφορά στην εξειδικευμένη γνώση τρόπων και τεχνικών, ώστε ο εκπαιδευτικός να μπορεί να ενισχύει και να κατευθύνει το μαθητή προς τις επιθυμητές και αναμενόμενες συμπεριφορές μέσα στο σχολικό περιβάλλον (π.χ. με αμοιβές), να ερμηνεύει και να διαχειρίζεται διαπροσωπικές σχέσεις, προβληματικές συμπεριφορές και κρίσεις, να έχει επίγνωση των προσωπικών επιλογών του σε ό,τι αφορά στον τρόπο της προσέγγισης των μαθητών του, στον τρόπο που αλληλεπιδρά και στον τρόπο με τον οποίο διδάσκει (Γκότοβος, Μαυρογιώργος, & Παπακωνσταντίνου, 1986 · Αντωνίου, 2012).

Σε ό,τι αφορά στην Π.Δ.Ε. τίθεται το ερώτημα αν η Παιδαγωγική επάρκεια των εκπαιδευτικών είναι αποτέλεσμα των σπουδών τους ή μια σύνθεση ικανοτήτων και γνώσεων που προκύπτουν από τη συνέργια πολλών παραγόντων (Ferguson & Womack, 1993 · Monk, 1994 · Adams & Krockover, 1997, στο Λιακοπούλου, 2010). Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας εκπαιδευτικός και η παιδαγωγική του επάρκεια, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις αρχικές σπουδές (Σαρακινιώτη, 2012). Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού συγκροτείται βαθμιαία και ολοκληρώνεται πάντα στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπου γνώσεις, παιδαγωγικές αρχές, διδακτικές πρακτικές αποκτούν το νόημά τους.

Η έννοια της επάρκειας είναι σχετική. Το περιεχόμενό της βρίσκεται πάντα σε συνάφεια με τους στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων, με τα κριτήρια αξιολόγησης

---

²⁰ Δεν εμπίπτει στο αντικείμενο της παρούσας μελέτης το ζήτημα το οποίο τίθεται εδώ: τι θα συνιστά στο μέλλον «γνωστικό αντικείμενο» ειδικότητας και ποιες θα είναι οι αρχικές σπουδές των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Θεωρούμε, ωστόσο, ότι (και) στο πόρισμα του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία (2016), στο οποίο αναφερόμαστε στο 3^ο Κεφάλαιο, διαφαίνεται η ανάδυση μιας άλλης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ταυτότητας στην κατεύθυνση της διαθεματικότητας και του συγχωνευμένου κώδικα των Α.Π. της (κατώτερης;) Β/θμιας.

του εκπαιδευτικού έργου, με τις ανάγκες και τα προτάγματα μιας εποχής. «Επάρκεια είναι η ανταπόκριση σε κριτήρια τα οποία εγγυώνται την αποτελεσματική επιτέλεση μιας συγκεκριμένης δράσης» (Λιακοπούλου, 2010: 38). Το κέντρο βάρους στον παραπάνω ορισμό, ωστόσο, είναι ποιος ορίζει τα κριτήρια, πώς αξιολογεί την επιτέλεσή τους και στο πλαίσιο ποιου κυρίαρχου λόγου. Ένα βήμα παρακάτω, η προσέγγιση αυτή γίνεται πιο συγκεκριμένη, αλλά, συγχρόνως, εξίσου επιδεκτική σε διαφορετικά περιεχόμενα, αξιακές αρχές, πρακτικές.: «*Παιδαγωγικά επαρκείς είναι οι εκπαιδευτικοί που αφενός κατέχουν τα γνωστικά αντικείμενα που θα κληθούν να διδάξουν και αφετέρου έχουν μια διαμορφωμένη -σε ένα βαθμό- «παιδαγωγική σκέψη», η οποία κατευθύνει τις επιλογές τους και επηρεάζει την παιδαγωγική και διδακτική τους συμπεριφορά, και ταυτόχρονα κατέχουν παιδαγωγικές και διδακτικές γνώσεις, προκειμένου να αντεπεξέρχονται στα προβλήματα, αλλά και να διαμορφώνουν τις συνθήκες του σχολείου και της τάξης*» (Λιακοπούλου, 2011)²¹. Το όρια της έννοιας είναι ανοιχτά σε πολλές και διαφορετικές νοηματοδοτήσεις και γι' αυτό, περισσότερο θέτουν ερωτήματα, παρά δίνουν απαντήσεις (Αντωνίου, 2012 · Ματθαίου, 2011 · Κασσωτάκης, 2010).

Η διδακτική κατάρτιση του εκπαιδευτικού αφορά στο σχεδιασμό της διδασκαλίας σε μακρο- και μικρο- επίπεδο, τη μεθοδολογία της. Εδώ ο κατάλογος είναι πλούσιος: μετωπική, ομαδοσυνεργατική, μαιευτική, ερευνητική, εποικοδομιστική, δασκαλοκεντρική, μαθητοκεντρική, κειμενοκεντρική, χρήση Τ.Π.Ε. κλπ. Επίσης, αναμένεται από τον εκπαιδευτικό να έχει άποψη και γνώση, ώστε να κάνει επιλογές σχετικά με τη δόμηση του περιεχομένου, το βηματισμό και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, που αφορούν στους τρόπους εξέτασης και τα κριτήρια αξιολόγησης (Αντωνίου, 2012).

Η διδακτική (ή πρακτική) άσκηση των εκπαιδευτικών αναγνωρίζεται ότι πρέπει να καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση, είτε συμπεριλαμβάνεται στις αρχικές σπουδές (μονοφασικό μοντέλο Εκ.Εκ), είτε ακολουθεί ως αυτόνομη ενότητα της κατάρτισης του εκπαιδευτικού (διφασικό/προσθετικό μοντέλο Εκ.Εκ.), καθώς εκεί, κατά τη διδασκαλία, επιχειρείται και δοκιμάζεται στην πράξη η αναπλαισίωση της επιστημονικής γνώσης που απέκτησε στο αντικείμενο της ειδικότητάς του, αφενός, και, αφετέρου, επιτελείται η σύνδεση της παιδαγωγικής θεωρίας με το διδακτικό έργο σε πραγματικές συνθήκες και πραγματικό χρόνο. Επίσης, στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης επιτελούνται μια σειρά από παραπληρωματικές ενέργειες και δοκιμασίες του υποψήφιου εκπαιδευτικού, όπως η παρακολούθηση δειγματικών διδασκαλιών, η εμπλοκή στις ποικίλες παιδαγωγικές και διοικητικές/γραφειοκρατικές δραστηριότητες της σχολικής μονάδας, η ανάπτυξη σχέσεων με μαθητές, συναδέλφους, η γνωριμία με τα ιεραρχικά συστήματα της εκπαίδευσης, η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και, επομένως, δίνεται η ευκαιρία να καλλιεργήσει την προσωπική του στάση και γνώμη για την πολλαπλότητα του ρόλου τον οποίο θα κληθεί να αναδεχτεί και να επιτελέσει ως εκπαιδευτικός της πράξης (Ξωχέλλης, 1984 · Μπίκος, 2011 · Οικονομίδης, 2011 · Φωτοπούλου & Υφαντή, 2011 · Αντωνίου, 2012).

---

²¹<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/liakopoulou.htm> (ανακτήθηκε 30-10-2016)

1.3.2. Μοντέλα Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών. Μονοφασικό και διφασικό μοντέλο στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών.

Τα Π.Σ. των εκπαιδευτικών στην Ε.Ε. αρθρώνονται στους τέσσερις άξονες που ήδη αναφέρθηκαν: γνωστικό αντικείμενο, παιδαγωγική κατάρτιση, ειδική διδακτική και πρακτική/διδακτική άσκηση. Εμφανίζουν, ωστόσο, μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους και ως προς τα περιεχόμενα, τα οποία ενδέχεται να αφορούν και ζητήματα π.χ. διοίκησης, και ως προς τη διάρκεια και ως προς τους φορείς και τις πρακτικές που ακολουθούνται και ως προς τις φάσεις που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των σπουδών (Neave, 1998 · Pantić, 2012 · Ries, Cabrera, & Carriedo, 2016).

Δεν είναι μέσα στους στόχους της παρούσας εργασίας να αποτυπώσει την τυπολογία αυτών των Π.Σ., ώστε να προχωρήσει σε συγκρίσεις. Η εστίασή της δεν αφορά στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών (Εκ.Εκ.) συνολικά, αλλά στην Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Σχηματικά, τα βασικά μοντέλα για την Εκ.Εκ. είναι τα μονοφασικά ή συγχρονικά, τα διφασικά ή διαδοχικά και τα μεικτά. Στα μονοφασικά οργανώνεται το Π.Σ. με τέτοιο τρόπο, ώστε το γνωστικό αντικείμενο και η Π.Δ.Ε. να προσφέρονται παράλληλα. Τα διφασικά/διαδοχικά προϋποθέτουν την ολοκλήρωση των σπουδών στο επιστημονικό αντικείμενο της ειδικότητας και στη συνέχεια ακολουθεί, σε ύστερη φάση, η παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση. Στα μεικτά υπάρχει η δυνατότητα επιλογής είτε των ενιαίων σπουδών, είτε τμηματική θεμελίωση των απαιτούμενων προσόντων. Η ελληνική περίπτωση με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση ανήκει στην 3^η κατηγορία, όπως προκύπτει από το νομοθετικό πλαίσιο (Κεφ. 4).

Στη συνέχεια αυτής της υποενότητας παρουσιάζονται συνοπτικά οι διαφορετικοί προσανατολισμοί των Π.Σ. για την Εκ.Εκ., κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Στην Ελλάδα, από το παραδοσιακό μοντέλο της μαθητείας, που στόχευε στη μεταβίβαση της εμπειρίας και των τεχνικών της διδασκαλίας από τους παλαιότερους προς τους νεότερους, μοντέλο που κυριάρχησε κατά τις πρώτες δεκαετίες του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους, τα προγράμματα σπουδών, της Πρωτοβάθμιας μετατοπίστηκαν σε μια προσωπομετρική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού και η εκ μέρους του αφομοίωση ηθικών αξιών ήταν βασικές προϋποθέσεις για την επιτέλεση του ρόλου του, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό ήταν ηθικοπλαστικός (Πυργιωτάκης, 2011).

Αντιθέτως, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η κυρίαρχη αντίληψη ήταν ότι η γνώση του επιστημονικού αντικειμένου είναι επαρκής για την διδασκαλία του στους μαθητές και ότι η επιστημονική ταυτότητα είναι αυτή που συγκροτεί τον πυρήνα της ταυτότητας του εκπαιδευτικού. Το μοντέλο αυτό Προγραμμάτων Σπουδών με κατεξοχήν ακαδημαϊκό χαρακτήρα είναι το κυρίαρχο στην Ελλάδα έως και τα τέλη της δεκαετίας του '90, όταν για πρώτη φορά ο Ν.2525/97 θεσμοθετεί το Π.Π.Δ.Ε. και την κατοχή του ως προϋπόθεση διορισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Κασσωτάκης, 2010 · Σκούρα, 2011 · Αντωνίου, 2012). Στη δεκαετία του '60 τα προγράμματα σπουδών των σχολείων στην Ευρώπη αναθεωρήθηκαν υπό την πίεση των αλλαγών στις επιστήμες, στην τεχνολογία και στην οικονομία. Κατά τη δεκαετία αυτή θεμελιώνεται η αντίληψη ότι η *«ανάπτυξη των ανθρώπων [...] και η εκπαίδευση ήταν [...] ένα μέσο επιτάχυνσης της οικονομικής ανάπτυξης»* (Neave, 1998: 48,49), αντίληψη η οποία κατευθύνει όλο και

περισσότερο τη στοχοθεσία των Εκπαιδευτικών Πολιτικών. Το ανθρωπιστικό περιεχόμενο στα Α.Π. της Β/θμιας περιορίστηκε, για να ενισχυθούν τα μαθήματα των λεγομένων θετικών επιστημών. Αυτό έθεσε, ταυτοχρόνως, το ζήτημα της προσαρμογής και της αναδιοργάνωσης των αντίστοιχων Π.Σ. της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας (Αντωνίου, 2012).

Αυτή η τροπή των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Β/θμιας συνοδεύεται, διεθνώς, και με καθυστέρηση και στην Ελλάδα, από μια σειρά καινοτομίες: χρήση των Τ.Π.Ε., έμφαση στη διαθεματικότητα (Αγγελάκος, 2003 · Γαβαλάς, 2003 · Γιαβρής, & Ψυχάρης, 2003), στην ομαδοσυνεργατική και διερευνητική μάθηση, στην εξ αποστάσεως μάθηση, έμφαση στην εκπαίδευση ενηλίκων. Παράλληλα, οι απαιτήσεις της αγοράς για κατοχή όχι μόνο γνώσεων, αλλά και δεξιοτήτων, κυρίως στις νέες τεχνολογίες, δημιούργησε ένα πλαίσιο το οποίο έθεσε με τρόπο επιτακτικό την ανάγκη να μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανταποκριθεί, όχι αυτοσχεδιαστικά, αλλά με επαγγελματική γνώση και ευθύνη στις νέες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στη δεκαετία του '70 στις αγγλοσαξονικές χώρες και στην Αμερική, το ακαδημαϊκό μοντέλο τίθεται υπό αμφισβήτηση και συγκροτείται σταδιακά το μοντέλο της «αποτελεσματικότητας» ή του παιδαγωγικού επιστημονισμού (Ξωχέλλης, 2005). Σύμφωνα με αυτό η Ψυχολογία, η Παιδαγωγική και οι διδακτικές δεξιότητες πρέπει να αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα των Π.Σ. της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών, με το σκεπτικό ότι συνιστούν τον πυρήνα του εκπαιδευτικού επαγγέλματος, εφόσον είναι αυτές οι γνώσεις και οι δεξιότητες που στοιχειοθετούν την ειδοποιό διαφορά μεταξύ ενός πτυχιούχου Φυσικού π.χ. και ενός δάσκαλου της Φυσικής (Ματσαγγούρας, 1996).

Στις δεκαετίες του '80 και του '90 η συζήτηση για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αρθρώνεται σε δύο βασικές προσεγγίσεις: η μία, η ιστορικο-ερμηνευτική προσέγγιση δίνει έμφαση στις κυρίαρχες κοινωνικές και ιδεολογικές επιρροές που διαμορφώνουν τα Π.Σ. της Εκ.Εκ., ενώ η επιστημολογική προσέγγιση εστιάζει στις αντιλήψεις για τη γνώση, τη μάθηση και τη διδασκαλία. Η συζήτηση στο επίπεδο της υλοποίησης των Π.Σ. της Εκ.Εκ. συγκλίνει στο ότι αυτή θα πρέπει να εξυπηρετεί και να απαντά σε τέσσερα βασικά ερωτήματα-άξονες, γύρω από τους οποίους αρθρώνονται και συγκροτούνται, όχι μόνο τα αναλυτικά προγράμματα των σχολείων, αλλά και τα Π.Σ. της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών: «τι» διδάσκεται, «πώς», «σε ποιον» και «γιατί» (Κασσωτάκης, 2010 · Φρυδάκη, 2015). Κατά τη δεκαετία του '90 οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. θα αποτελέσουν έναν ισχυρό ρυθμιστικό παράγοντα, σε θέματα περιεχομένου, παιδαγωγικής, αποδεκτών και στοχοθεσίας, δίνοντας τον πυρήνα των απαντήσεων στα παραπάνω ερωτήματα.

Η αποτελεσματικότητα (Καρράς, 2011 · Κυριακίδης, 2011) ως κριτήριο αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου στο εξής θα αποτελεί κομβικό σημείο για τον τρόπο αντίληψης της στοχοθεσίας και της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού (Kalerante, 2014) και του εκπαιδευτικού έργου. Όσοι ασκούν κριτική στο μοντέλο αυτό επισημαίνουν τον κίνδυνο να αποκτήσει η διδασκαλία τεχνοκρατικό χαρακτήρα, να αποβεί ταυτόσημη με την εφαρμογή των λεγομένων «τεχνολογιών της διδασκαλίας» και να εγκλωβιστεί στην αναπαραγωγή δεξιοτήτων (Σαρακινιώτη & Τσατσαρώνη, 2010), αποκόπτοντας τη διδασκαλία από την κοινωνικο-ιστορική δυναμική της και απογυμνώνοντάς την από τις σύνθετες σημασίες που απορροφά από το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή συντελείται.

Στον αντίποδα του μοντέλου αυτού, σημειώνεται μια στροφή προς τις εσωτερικές διεργασίες του εκπαιδευτικού ρόλου και δίνεται έμφαση στο ότι ο εκπαιδευτικός κατά την άσκηση του έργου του βρίσκεται σε μια συνεχή ετοιμότητα λήψης αποφάσεων, οι οποίες απορρέουν από διαδικασίες σύνθετες και εσωτερικές, είτε συνειδητά είτε ασύνειδα. Οι αντιλήψεις αυτές ευθυγραμμίζονται με την παιδαγωγική θεωρία του Dewey (1933) για την στοχαστική και κριτική διάσταση της διδασκαλίας, μέσα στο επικοινωνιακό και αλληλεπιδραστικό πλαίσιο του σχολείου. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, η διαισθητική λειτουργία του δάσκαλου/εκπαιδευτικού αξιοποιεί την γνώση και την πείρα που αποκομίζεται, με έναν τρόπο που δεν είναι σε κάθε περίπτωση ορθολογικά προκαθορισμένος, όπως, αντίστοιχα, συμβαίνει π.χ. στο επάγγελμα του γιατρού ή του αρχιτέκτονα και σε κάθε επάγγελμα το οποίο συνδυάζει την επιστημονική γνώση με την πράξη, σε συνθήκες δυναμικές και σύνθετες, μη αλγοριθμικές (Καλαϊτζοπούλου, 2001). Θεμελιώδης είναι, για την προσέγγιση αυτή, η επίγνωση εκ μέρους του εκπαιδευτικού ότι η εκπαίδευση διέπεται από ποικίλες αντιφάσεις, ότι συνιστά ένα θεσμό ο οποίος εμποτίζεται από τις σημασίες των κυρίαρχων λόγων και τις κοινωνικές ανισότητες και επομένως, με την κριτική και αναστοχαστική στάση του μπορεί να λειτουργήσει δυναμικά και να συμβάλει, ώστε το σχολείο να διαδραματίζει ρόλο στην αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλλαγής.

Τέλος, κατά τους υποστηρικτές του ολιστικού μοντέλου, ο εκπαιδευτικός ρόλος είναι σύνθετος, καθώς ο εκπαιδευτικός συνδυάζει τον παιδαγωγικό ρόλο με τον δημοσιούπαλληλικό, και, συγχρόνως, διεκδικεί στο πλαίσιο αυτών των ρόλων την αυτονομία του (Αντωνίου, 2012). Σύμφωνα με την ολιστική προσέγγιση του εκπαιδευτικού έργου, ο εκπαιδευτικός *«διαθέτει τον απαραίτητο γνωστικό εξοπλισμό, τις αναγκαίες δεξιότητες, αλλά και ανάλογες ιδιότητες, στάσεις, απόψεις που επιδρούν στον τρόπο που ασκεί το έργο του»* (Λιακοπούλου, 2010 : 65).

Κλείνουμε, επισημαίνοντας ότι δεν υπάρχει και δεν είναι δυνατόν να υπάρξει απόλυτη συμφωνία στο ποια ακριβώς είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που διαθέτει ο «καλός» εκπαιδευτικός, καθώς το έργο του είναι σύνθετο και δεν επιδιώκονται μέσω της εκπαίδευσης οι ίδιοι κάθε φορά στόχοι, ούτε το κοινωνικο-ιστορικό συγκείμενο είναι το ίδιο. Επιπλέον, η ρευστότητα της διδακτικής πράξης και επικοινωνίας δεν επιτρέπουν πάντα την αναγωγή των στοιχείων που συνθέτουν το εκπαιδευτικό έργο σε μετρήσιμους δείκτες, ούτε είναι εφικτό αυτό να αποτιμάται με ποσοτικά κριτήρια. Σε αυτήν την ιδιοτυπία οφείλεται και η δυσκολία του σχεδιασμού προγραμμάτων Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών τα οποία να χαίρουν καθολικής αποδοχής, τόσο ως προς τους στόχους, όσο και ως προς το περιεχόμενο. Συχνά, τα προγράμματα σπουδών επικρίνονται από τους εμπλεκόμενους φορείς και τους άμεσα ενδιαφερόμενους ότι είναι προσανατολισμένα στην εξυπηρέτηση των αναγκών της αγοράς, ότι χαρακτηρίζονται από έναν ιδεολογικό μονισμό, ότι συμβάλλουν στην κοινωνική αναπαραγωγή ή ότι καθορίζονται από εκπαιδευτικές πολιτικές των οποίων η φιλοσοφία και η στοχοθεσία δεν είναι από όλες τις πλευρές αποδεκτή.

1.3.3. Η Ελληνική περίπτωση.

1.3.3.1. Έρευνες για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας στην Ελλάδα (2000-2010).

Η θεσμοθέτηση το 1997 του Πιστοποιητικού και Διδακτικής Επάρκειας, η κατάργηση της επετηρίδας διορισμού των εκπαιδευτικών και η καθιέρωση του

διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. έθεσε στην Ελλάδα το ζήτημα της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών και ειδικότερα το ζήτημα της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Οι καθυστερήσεις και οι αναβολές της εφαρμογής του νόμου έθεσαν το ζήτημα της ανταπόκρισης των Τμημάτων σε όσα ορίζονται από το νόμο για την πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. αφενός, και αφετέρου το ερώτημα για την ταυτότητα των εκπαιδευτικών. Οι δύο πρώτες έρευνες των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζουμε απαντούν στο πρώτο ζητούμενο, η τρίτη και στα δύο, ενώ η τέταρτη εστιάζει αποκλειστικά στη διερεύνηση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας.

1^η έρευνα: Μια σχετική με το θέμα μας δημοσιευμένη έρευνα²² για την Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής επάρκειας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης μεταπτυχιακής Διπλωματικής εργασίας και συμπληρώθηκε στη συνέχεια (Λιακοπούλου, 2010, 2011). Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν Οδηγοί Σπουδών των ετών 1996 έως 2003 και αφορούσε στα Π.Σ. 16 ειδικοτήτων γενικής παιδείας της Β/θμιας (Φιλολογοί, Μαθηματικοί, Φυσικοί, κλπ). Τα δεδομένα των Ο.Σ., επικαιροποιήθηκαν από την ερευνήτρια, όπως αναφέρεται στις υποσημειώσεις της και αποτυπώνουν (μάλλον) τα ισχύοντα κατά το έτος 2009.

Από την έρευνα προέκυψε ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις τα μαθήματα παιδαγωγικής και διδακτικής είναι υποχρεωτικά. Στην περίπτωση των Τμημάτων των λεγομένων θετικών επιστημών προσφέρονται μαθήματα ειδικής διδακτικής, ενώ τα θεωρητικά μαθήματα, εφόσον προβλέπονται στα Π.Σ. έχουν επιλεγεί κατά τρόπο τυχαίο και χωρίς συνοχή. Διαπίστωσε ότι μόλις 3 από τα 27 Τμήματα προβλέπουν Διδακτική Άσκηση.

Σε ό,τι αφορά στα Τμήματα των λεγομένων θεωρητικών Σχολών, η ερευνήτρια διαπίστωσε ότι τα τμήματα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής προσφέρουν ένα κορμό μαθημάτων σχετικών με την Παιδαγωγική και Διδακτική Κατάρτιση, τα οποία είναι υποχρεωτικά. Σε τμήματα, όπως Θεολογίας, Φιλολογίας και Ιστορίας, η ερευνήτρια διαπίστωσε την απουσία υποχρεωτικών μαθημάτων παιδαγωγικών και διδακτικής. Μόλις 8 από τα 21 τμήματα προσέφεραν μαθήματα γενικής ή ειδικής διδακτικής. Επίσης, σε κανένα Π.Σ. δεν προβλεπόταν Διδακτική/Πρακτική Άσκηση.

Στα αποκαλούμενα από την ερευνήτρια «Ανεξάρτητα Τμήματα» (Φυσικής Αγωγής, Μουσικών σπουδών, Θεατρικών σπουδών, Οικιακής Οικονομίας), διαπιστώνει ότι οι Ο.Σ. συνδέουν την ένταξη μαθημάτων Παιδαγωγικών και Διδακτικής στο Π.Σ. με την προοπτική της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, τόσο στη Β/θμια, όσο και στην Α/θμια, η διεύρυνση των Α.Π. της οποίας είχε ως συνέπεια την απορρόφηση αυτών των ειδικοτήτων.

Η ερευνήτρια καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών δεν διαθέτει επαρκή Παιδαγωγική και Διδακτική Κατάρτιση και ότι έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με μαθητές και τις ανάγκες της διδασκαλίας κατά την πρόσληψη στην εκπαίδευση.

2^η έρευνα: Τα παραπάνω δεδομένα για την πρακτική άσκηση των υποψηφίων εκπαιδευτικών της Β/θμιας συμπίπτουν με τα δεδομένα μιας ακόμη έρευνας (Αντωνίου, 2012) στην οποία, αν και δεν προσδιορίζεται με ακρίβεια η περίοδος συλλογής των στοιχείων, είναι σαφές ότι αφορούν στα Π.Σ. μετά το 2000 και προ του 2007 και ότι

---

²²http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/liakopoulou.htm#_ftnref2 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2017)

προέρχονται από διασταύρωση ευρημάτων διαφόρων ερευνών. Προκύπτει ότι σε αντίθεση με τα Παιδαγωγικά Τμήματα τα οποία τροφοδοτούν με εκπαιδευτικούς την Πρωτοβάθμια και στα οποία η Παιδαγωγική, η Διδακτική και η Πρακτική Άσκηση αναβαθμίζονται συνεχώς, ιδιαίτερα μετά το 1984, όταν ανωτατοποιήθηκαν, οι σχολές που αφορούν στην δευτεροβάθμια έως και τις «*αρχές του 21^{ου} αιώνα*» δεν «*εντάσσουν γενικευμένα την Πρακτική Άσκηση (και αντίστοιχα θεωρητικά μαθήματα παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης) στα Προγράμματα Σπουδών τους*» (ό.π.: 120).

Η αυτοαντίληψη των εκπαιδευτικών της Β/θμιας σε αντίθεση με αυτούς της Πρωτοβάθμιας δεν έχει στον πυρήνα της την Παιδαγωγική ταυτότητα, αλλά την αντίστοιχη επιστημονική, όπως αυτή συγκροτείται από Π.Σ. ακαδημαϊκού προσανατολισμού. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ασκεί το επάγγελμα «*εμπειρικά*», σε ό,τι αφορά στην παιδαγωγική, διδακτική και ψυχολογική του διάσταση. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παραθέτει ο Αντωνίου (2012), η παιδαγωγική κατάρτιση είναι στα περισσότερα τμήματα περιορισμένη σε θεωρητικό επίπεδο, όπως και η Ειδική Διδακτική, αν και προβλέπεται από αρκετά Τμήματα. Η Πρακτική/διδακτική άσκηση δεν προβλέπεται, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις. Όσο πιο αυστηρά οριοθετημένο είναι το επιστημονικό πεδίο, τόσο λιγότερο μεριμνά το Π.Σ. για τις ανάγκες της διδασκαλίας στη Δευτεροβάθμια.

Από τα παραπάνω αποτελέσματα γίνεται φανερό ότι τα Α.Ε.Ι. αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα των Παιδαγωγικών Σπουδών και εντάσσουν ορισμένα σχετικά μαθήματα, όπως άλλωστε, εκ του νόμου ήδη όφειλαν, δίνοντας περισσότερη βαρύτητα στην ειδική διδακτική του αντικειμένου.

3^η έρευνα: Σε μεταγενέστερη έρευνα (Λιακοπούλου, 2010) επιχειρείται απάντηση στο ερώτημα «*Ποια εφόδια διαθέτει ο παιδαγωγικά επαρκής εκπαιδευτικός*;». Τα δεδομένα της έρευνας αντλήθηκαν α) από εν ενεργεία εκπαιδευτικούς και β) από την ανάλυση των θεμάτων των εξετάσεων επιλογής εκπαιδευτικών που διενήργησε το Α.Σ.Ε.Π. από το 2000 έως το 2007.

Ως προς το πρώτο ζήτημα η έρευνα ανέδειξε ότι «*οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν τη συμβολή των παιδαγωγικών σπουδών στο έργο τους*», αν και δίνουν μικρό προβάδισμα στη «*συμβολή της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού*». Εξίσου σημαντική θεωρούν την «*κατάρτιση στο αντικείμενο διδασκαλίας*» και αποδίδουν μικρότερη σημασία στην «*επαγγελματική εμπειρία*. [...] *Οι εκπαιδευτικοί αποδίδουν την αποτελεσματικότητά τους σε στοιχεία της προσωπικότητας και ατομικές ιδιότητες, π.χ. αγάπη για τα παιδιά, στις διδακτικές και παιδαγωγικές δεξιότητες και στην κατοχή συγκεκριμένων γνώσεων*» (ό.π.:177-179).

Στο σύνολό τους οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι αποφοιτούν χωρίς καμία παιδαγωγική κατάρτιση από το Παν/μιο, κάτι που είναι, κατά την ερευνήτρια, αναμενόμενο, δεδομένου ότι οι περισσότερες ειδικότητες δεν έχουν συστηματικές παιδαγωγικές σπουδές στο πλαίσιο της αρχικής εκπαίδευσης. Επίσης, ακόμη και μετά από αρκετά χρόνια εργασίας στην εκπαίδευση, εκτιμούν ότι δεν έχουν τα αναγκαία εφόδια σε ό,τι αφορά στην παιδαγωγική τους κατάρτιση.... Ενδιαφέρον είχε ότι «*όσοι εκπαιδευτικοί διορίστηκαν μέσω εξετάσεων αξιολογούν ως ανεπαρκή την παιδαγωγική τους κατάρτιση σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς που διορίστηκαν μέσω της επετηρίδας. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι η αξιολόγηση της παιδαγωγικής κατάρτισης ως προϋπόθεσης εισόδου στο επάγγελμα είχε ως αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να συνειδητοποιήσουν τα κενά στην παιδαγωγική τους κατάρτιση*» (ό.π.: 185).

Ως προς την «ανάλυση των θεμάτων [του Α.Σ.Ε.Π.] για την επιλογή των εκπαιδευτικών, προκύπτει ότι οι υποψήφιοι αξιολογούνται, κυρίως από την κατάρτισή τους σε θέματα μεθόδευσης της διδασκαλίας ... ή σε προβλήματα συμπεριφοράς και μάθησης των μαθητών. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μέσα από τα θέματα [του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π.] προκύπτει ο προσδιορισμός της διδασκαλίας ως «τεχνικής» και ο ρόλος του εκπαιδευτικού περιορίζεται στην εφαρμογή προκαθορισμένων αρχών και τεχνικών που οδηγούν στην αποτελεσματική διδασκαλία (μπιχεβιοριστική προσέγγιση).[...] Φαίνεται να απουσιάζει η παράμετρος της επίδρασης του θεσμικού, κοινωνικού, πολιτισμικού και οικονομικού πλαισίου στη διδασκαλία και στη μάθηση.[...] Παραβλέπεται [από τα θέματα] ο διαμεσολαβητικός ρόλος του εκπαιδευτικού, ο οποίος επιλέγει τις όποιες παιδαγωγικές και διδακτικές ενέργειες του αξιολογώντας και αξιοποιώντας ανάλογα τις γνώσεις και πληροφορίες, με κριτήριο τις προσωπικές του απόψεις και αξίες. Δε φαίνεται να αξιολογούνται οι ικανότητες των εκπαιδευτικών να αναλύουν φαινόμενα, να αξιολογούν και να συνθέτουν τις γνώσεις για τη λήψη σχετικών αποφάσεων» (ό.π.,187).

Η ερευνήτρια καταλήγει ότι τα θέματα του Α.Σ.Ε.Π. υπόρρητα υιοθετούν μια διαδικαστική αντίληψη για τη διδασκαλία, εστιάζοντας στο «πώς» και όχι στο «γιατί» και προτάσσουν τα ζητήματα διαχείρισης της τάξης.

Σε ό,τι αφορά στο πώς οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται το ρόλο τους, τη διδασκαλία και τις αρχικές σπουδές τους διαπίστωσε σημαντικές διαφοροποιήσεις και καταλήγει ότι « η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών είναι συνάρτηση αφενός ιδιοτήτων των εκπαιδευτικών, αφετέρου «παιδαγωγικών δεξιοτήτων», αλλά και παιδαγωγικών γνώσεων. Συνεπώς, προκύπτει ένα σύνθετο ερώτημα για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί η ολιστική θεώρηση να αξιοποιηθεί σε επίπεδο εκπαίδευσης εκπαιδευτικών» (ό.π.:187).

1.3.3.2. Τέσσερις ταυτότητες για τον Έλληνα Εκπαιδευτικό της Β/θμιας.

4^η έρευνα: Η έρευνα την οποία παρουσιάζουμε εδώ δεν σχετίζεται άμεσα με το θέμα της Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Έχει ωστόσο μεγάλο ενδιαφέρον, καθώς φωτίζει τεκμηριωμένα το ζήτημα της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού της Β/θμιας στην Ελλάδα και θεμελιώνει την προσέγγισή του θεωρητικά με πληρότητα. Η έρευνα αυτή παρουσιάζεται εδώ, καθώς μεταθέτει την εστίαση από τις αρχικές σπουδές και τα ενδεχόμενα μοντέλα της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών πρώτα στους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, την ταυτότητα και την αντίληψη που έχουν οι ίδιοι για τις αρχικές σπουδές τους²³.

Όπως διευκρινίζει η ερευνήτρια (Φρυδάκη, 2015) «η τυπολογία [των ταυτοτήτων] αποσκοπεί στο να προτείνει μια νέα δυνατότητα θεώρησης της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας...» και τα αποτελέσματα/οι διαπιστώσεις της έρευνας μπορούν να «συνεισφέρουν στον εμπλουτισμό της επιστημονικής γνώσης στο σχετικό πεδίο και στη διερεύνηση της αντίληψης για τους τύπους της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών που θα οδηγούσαν, ίσως, ασφαλέστερα στη βελτίωση και επανανοηματοδότηση της διδακτικής πράξης» (ό.π :239).

Η τυπολογία των ταυτοτήτων η οποία αναδείχθηκε μέσα από την ανάλυση του λόγου των εκπαιδευτικών αφορά σε τέσσερις διαφορετικές εκδοχές της εστίασης των

²³ Έλαβαν μέρος σ' αυτήν 50 υπηρετούντες φιλόλογοι, από δύο Γ/σια, εννέα Λύκεια και ένα ενιαίο Μουσικό Σχολείο, εκ των οποίων οι 10 ήταν άντρες και οι 40 γυναίκες.

εκπαιδευτικών σε σχέση με το έργο τους και με το πώς οι ίδιοι τοποθετούν τον εαυτό τους μέσα σ' αυτό. Στην 1^η ταυτότητα ανήκει «ο Ειδικός του αντικειμένου», ο οποίος δίνει έμφαση στη γνώση και στη μεταβίβασή της. Η 2^η ταυτότητα, «ο Δάσκαλος», είναι αυτός που δίνει έμφαση σε παιδαγωγικούς, αξιακούς και ηθικούς όρους. Η 3^η ταυτότητα, «ο υπερασπιστής της επικοινωνιακής σχέσης», δίνει προτεραιότητα στην επικοινωνία με θυμικούς και ψυχολογικούς όρους. Τέλος, η 4^η ταυτότητα, «ο στοχαστικός συνοδοιπόρος στη μάθηση» είναι αυτός που δίνει έμφαση στις διαδικασίες της μάθησης.

Η παραπάνω τυπολογία θεωρούμε ότι αναδεικνύει ακριβώς αυτό που δεν μπορεί πλήρως να ελεγχθεί: ακόμα και μέσα στο ίδιο εκπαιδευτικό σύστημα, με τα ίδια προτάγματα, με κοινό πλαίσιο λόγου και σπουδών, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού δεν μπορεί να είναι μία, κοινή, προκαθορισμένη. Οι προσωπικές επιλογές και στάσεις είναι ισχυρές και, επομένως, η τυπολογία και η συγκρότησή της δεν είναι δυνατόν να εξαρτάται ούτε να προβλέπεται αποκλειστικά από τον τρόπο που εκπαιδεύονται οι εκπαιδευτικοί, καθώς η ταυτότητα διαμορφώνεται στην διάδρασή της με τους άλλους παράγοντες της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία της έρευνας.

Η παρούσα έρευνα έθεσε ως στόχο την καταγραφή των προγραμμάτων και των διαδικασιών Πιστοποίησης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) των εκπαιδευτικών της Β/θμιας κατά το διάστημα 2015/16. Όπως θα εκτεθεί στη συνέχεια, η προσέγγιση του θέματος, εκτός από το αρχικό σχέδιο, ακολούθησε «*τις αναφυόμενες δομές*», τα «*αναφυόμενα ερωτήματα*» (Creswell, 2011: 75, 77), την εσωτερική δυναμική την οποία υπαγόρευσαν τα πρώτα ερευνητικά αποτελέσματα και αναπτύχθηκε, τελικά, σε τρία παραπληρωματικά ερευνητικά σκέλη. Είναι κατά βάση εξελικτική, περιγραφική ποιοτική έρευνα, καθώς «*ενδιαφέρεται για τις συνθήκες ή τις σχέσεις που υπάρχουν τις πρακτικές που επικρατούν τις πεποιθήσεις, τις οπτικές γωνίες ή τις στάσεις που έχουν οι άνθρωποι τις διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη τα αποτελέσματα που γίνονται αισθητά ή τις τάσεις που αναπτύσσονται. Ενίοτε, η περιγραφική έρευνα ενδιαφέρεται για το πώς αυτό που είναι ή αυτό που υπάρχει σχετίζεται με κάποιο προηγούμενο γεγονός το οποίο έχει επηρεάσει ή έχει επιδράσει πάνω σε έναν όρο ή σε ένα γεγονός του παρόντος*» (Best, 1970 στο Cohen & Manion, 1997 :101). Υιοθετήθηκαν, ωστόσο, και στοιχεία από άλλες μεθόδους, καθώς άλλα από τα ερευνητικά δεδομένα που αναζητήθηκαν αφορούν στη συγχρονία, ενώ άλλα στη διαχρονία (Howard & Sharp, 1998). Ιδιαίτερα στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα, η γραμμική/χρονολογική παρουσίαση της εξελικτικής πορείας της θέσμησης και θεμελίωσης της Π.Δ.Ε. και των αντιδράσεων που προκάλεσε υιοθετεί χαρακτηριστικά ιστορικής αφήγησης. «*Η ιστορική έρευνα έχει πράγματι κάποια κοινά γνωρίσματα [...] με την ερμηνευτική προσέγγιση [...], το ότι επιδιώκουν να περιγράψουν όλες τις πλευρές της μελετώμενης κατάστασης*» (Cohen & Manion, 1997: 70).

Τα δεδομένα της έρευνας αντλήθηκαν από άμεσες πρωτογενείς και από δευτερογενείς πηγές. Στη διερεύνηση του 1^{ου} ερωτήματος το οποίο αφορά στο νομοθετικό πλαίσιο του Π.Π.Δ.Ε. οι πηγές ήταν αποκλειστικά πρωτογενείς: Νομοθετικά, κυρίως, ή άλλα επίσημα θεσμικά κείμενα. Στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα οι πηγές ήταν είτε πρωτογενείς, με θεσμικό χαρακτήρα, όπως το πόρισμα του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία ή το Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, είτε δευτερογενείς, όπως βιβλία, άρθρα επιστημονικά και δημοσιογραφικά, επιστημονικές δημοσιεύσεις με ενσωματωμένη ιστορική αφήγηση, κείμενα απόψεων ή και παράθεσης σκόπιμων πληροφοριών (Bell, 1999). Φυσικά, ένα κείμενο απόψεων, μπορεί να θεωρηθεί ως πρωτογενής πηγή, εφόσον αυτό το οποίο αντλούμε από αυτό είναι η προσωπική άποψη/μαρτυρία και ως δευτερογενής, αν από αυτό αντλούμε μια πληροφορία, η οποία απαιτεί εσωτερική κριτική και διασταύρωση (Cohen & Manion, 1997). Στην έρευνα για το 3^ο ερευνητικό ερώτημα οι κειμενικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν αποκλειστικά πρωτογενείς και με επίσημο/θεσμικό χαρακτήρα: οι ιστοσελίδες των Τμημάτων των Α.Ε.Ι. και οι Οδηγοί Σπουδών (Ο.Σ.). Σ' αυτό το σκέλος της έρευνας υιοθετήθηκε κατά μία έννοια μικτή μέθοδος (ό.π., 68), εφόσον χρησιμοποιήθηκαν μεμονωμένα στοιχεία ποσοτικής έρευνας: ως προς τα κριτήρια επιλογής των πανεπιστημιακών Τμημάτων των οποίων οι Ο.Σ. μελετήθηκαν και με την υιοθέτηση του αριθμού των ECTS ως δείκτη για την «ποσοτική»/ αναλογική αποτύπωση των μαθημάτων που προσφέρουν τα Τμήματα για θεμελίωση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας.

2.1. Η ερευνητική πορεία για το 1^ο ερώτημα (Κεφάλαιο 4).

Σύμφωνα με τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) η έννοια της πιστοποίησης παραπέμπει σε περιεχόμενα γνώσης οργανωμένα σε σώματα, τα οποία οδηγούν στη λήψη τίτλου και αφορούν σε όλα τα επίπεδα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Οι τίτλοι αυτοί αναγνωρίζονται θεσμικά εντός ενός συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου (εθνικού ή υπερεθνικού) και εγγράφονται σε ένα συγκροτημένο σύστημα κατάταξης προσόντων²⁴, το οποίο «υιοθετεί επίσημα την προσέγγιση του μαθησιακού αποτελέσματος ως αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση προσόντων [και το οποίο] ενισχύει τη δυνατότητα ελέγχου και διασφάλισης της ποιότητας όλων των χορηγούμενων προσόντων [...]. Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αντιστοιχούν στα προσόντα ενός συγκεκριμένου επιπέδου προσδιορίζονται από περιγραφικούς δείκτες. Οι περιγραφικοί δείκτες δίνουν μια σύντομη περιγραφή και «καθορίζονται από τις ποιοτικές και ποσοτικές διαβαθμίσεις των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων²⁵». Το ελληνικό Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, σε εναρμόνιση με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό, υιοθετεί το μετρικό σύστημα των πιστωτικών μονάδων για την μέτρηση του όγκου: 60 ECTS →1500 ώρες→1 έτος μάθησης (δύο εξάμηνα σπουδών)²⁶.

Με βάση τα ανωτέρω, κατά την προσέγγιση του θέματος της Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, το πρώτο ερευνητικό σκέλος της παρούσας εργασίας αφορούσε στον προσδιορισμό και την ερμηνεία του Νομοθετικού Πλαισίου βάσει του οποίου αυτή ρυθμίζεται. Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα εστίασε στον εντοπισμό των διατάξεων του Νόμου οι οποίες αναφέρονται στους περιγραφικούς δείκτες ή εξειδικεύουν το περιεχόμενο των περιγραφικών δεικτών, με το να ορίζουν τις προδιαγραφές του συγκεκριμένου τύπου προσόντος (ό.π., 5). Επίσης, αναζητήθηκαν οι διατάξεις του νόμου οι οποίες ορίζουν τις προβλεπόμενες διαδικασίες για την απόκτηση του Π.Π.Δ.Ε..

Από το σύνολο των Νομοθετικών κειμένων και Υπουργικών Αποφάσεων που αναφέρονται στην πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. το εκάστοτε πλέον επικαιροποιημένο κείμενο είναι η (ετήσια) πρόσκληση του Υπουργείου Παιδείας προς τους αναπληρωτές, με την οποία τους καλεί να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για την πρόσληψή τους στη Β/θμια για το προσεχές σχολικό έτος. Στην πρόσκληση αυτή αναφέρονται όλες οι σχετικές με την Πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. διατάξεις του νόμου που βρίσκονται σε ισχύ και όλοι οι τίτλοι οι οποίοι την πιστοποιούν. Κατά την έναρξη της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήσαμε ως βάση την πρόσκληση του Υπουργείου η οποία δημοσιεύτηκε το καλοκαίρι του 2015 και αφορούσε στο διδακτικό έτος 2015-2016. Στη συνέχεια, προχωρήσαμε σε επικαιροποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων που εκτίθενται στο κεφάλαιο 4 με βάση την πλέον πρόσφατη Υπουργική Πρόσκληση, η οποία δημοσιεύτηκε την άνοιξη του 2017 και αφορά στο προσεχές σχολικό έτος (2017-2018).

Η ανάγκη ακριβούς αποτύπωσης του ισχύοντος Νομοθετικού Πλαισίου κατά το έτος 2015, με αφετηρία την ανωτέρω πρόσκληση, μας οδήγησε στην αναζήτηση των

²⁴http://www.eoppep.gr/images/European/ETHNIKO_PLAISIO_PROSONTON_NOVEMBER_2016.pdf, σελ. 3 (ανάκτηση: 30-4-2017)

²⁵ ό.π., σελ. 3-6

²⁶ ό.π., σελ. 5

νομοθετικών κειμένων σύμφωνα με τα οποία αυτή εκδόθηκε και στα οποία παρέπεμπε. Το πλήθος των διατάξεων, των συναφών εδαφίων και των Υπουργικών αποφάσεων συγκρότησε, εξ αρχής, ένα δαιδαλώδες πλέγμα ρυθμίσεων και αλληλένδετων παραπομπών, γύρω από έναν αρχικό πυρήνα, ο οποίος παρέμεινε σταθερός επί είκοσι έτη, αν και ανεστάλη ολικώς ή μερικώς η ισχύς του. Ο πυρήνας αυτός είναι η θεσμοθέτηση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας με το Ν.2525/1997, γύρω από τον οποίο συγκροτούνται κατά περιόδους νέα, αλληλοδιάδοχα πλέγματα ρυθμιστικών διατάξεων, τα οποία μεταβάλλονται περισσότερο ή λιγότερο, καθώς διαδέχονται το ένα το άλλο στον άξονα του χρόνου.

Η απόπειρα της έρευνας αυτής να αποτυπώσει με καθαρότητα το εκάστοτε ισχύον πλέγμα νομοθετικών διατάξεων και να οργανώσει σε χρονολογική σειρά τις νομοθετικές πράξεις της εικοσαετίας 1997-2017, ώστε να είναι εφικτή η παρακολούθηση της εξέλιξής του, αποδείχτηκε μια εξαιρετικά επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία. Για να διασταυρωθεί η πληρότητα των αποτελεσμάτων της δικής μας έρευνας, έγινε διασταύρωση με τα αποτελέσματα συνδρομητικής ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων, την οποία χρησιμοποιούν οι νομικοί. Διαπιστώσαμε ότι τα αποτελέσματα της πλατφόρμας δεν ήταν απολύτως πλήρη, σε σχέση με τα ευρήματα της έρευνας, η οποία είχε ακολουθήσει αναστροφικά το πλέγμα των αναφορών/παραπομπών.

Η προσπάθεια να προσδιορίσουμε το εκάστοτε ισχύον πλέγμα διατάξεων σε «στάση» μας έδινε την εντύπωση ότι έχουμε απωλέσει μέρος του, παρόλο που σεβαστήκαμε την αρχή της απροσδιοριστίας του Heisenberg: προσδιορίζουμε ή τη θέση του σώματος ή την ταχύτητα, όχι και τα δύο συγχρόνως. Αυτό που έγινε ορατό μέσα από την προσεκτική παρατήρηση των διατάξεων ήταν ότι στο εσωτερικό κάθε πλέγματος, στη συγχρονία, παρατηρούνταν διαφορετικές δυναμικές, ρευστότητα και αστάθεια. Η φαινομενική αυτή αντίφαση οδήγησε στην εξής διαπίστωση: οι ισχύουσες κάθε φορά εκδοχές του πλέγματος, ενσωμάτωναν μια πλειάδα περιφερειακών/ειδικών/ ad hoc ρυθμίσεων, για τις ποικίλες ομάδες αναφοράς/κατηγορίες εκπαιδευτικών. Οι ρυθμίσεις αυτές χαρακτηρίζονταν από περιορισμένη χρονική ισχύ, προκαλούσαν ρωγμές και χάσματα στον αρχικό πυρήνα (ισχύς του Π.Π.Δ.Ε.). Παράλληλα, το ίδιο το πλέγμα των ρυθμίσεων, από την ίδια τη δυναμική του, προκαλούσε νέες, εν δυνάμει ρωγμές, τις οποίες οι αποδέκτες του, δηλαδή οι άμεσα ενδιαφερόμενες ομάδες αναφοράς, εντόπιζαν και ασκούσαν πιέσεις για νέες ρυθμίσεις. Ήταν φανερό ότι η ερευνητική απόπειρα είχε συναντηθεί με άλλα ζητήματα²⁷, σοβαρά και ενδιαφέροντα, αλλά όχι μέσα στο πεδίο της.

Για να διαχειριστούμε τον όγκο των Νομοθετικών ρυθμίσεων επιλέξαμε τη γραμμική παρουσίαση των πιο σημαντικών νόμων και την κριτική επιλογή εκείνων των διατάξεων που επιτρέπουν την ανάδειξη των βασικών χαρακτηριστικών του νομοθετικού πλαισίου και την παρακολούθηση της εξέλιξής του στη διαχρονία (Κεφάλαιο 4). Κρίναμε όμως χρήσιμο, να μην αποκρυσταλλωθεί κατά την παρουσίασή του η χαοτικότητα, η ρευστότητα και οι υπαναχωρήσεις της Πολιτείας στις ποικίλες δυσκολίες που συνάντησε η υλοποίηση του νόμου σε ό,τι αφορά στη θεμελίωση της πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. Για το λόγο αυτό, παρουσιάσαμε το σύνολο των σχετικών ρυθμίσεων σε μορφή πίνακα, ενταγμένο στο κύριο σώμα της εργασίας, καθώς θεωρούμε ότι ο κατάλογος αυτός οπτικοποιεί τον όγκο των ρυθμιστικών παρεμβάσεων και φωτίζει όχι μόνο ή τόσο το νομοθετικό πλαίσιο, αλλά τις δυναμικές του κοινωνικοπολιτικού συγκείμενου, το οποίο

²⁷ Διακυβέρνηση, δυναμικές των κομμάτων και των ομάδων αναφοράς, βαλκανιοποίηση/πολυδιάσπαση, κλπ.

παράγει αντί-λογο, αντιθέσεις και αντιστάσεις, τα οποία με τη σειρά τους προβάλλονται, ευθέως ή αντιστρόφως, στο επίπεδο του ρυθμιστικού λόγου και ποσοτικά.

Ο Λόγος της νομοθεσίας είναι ο κατεξοχήν ρυθμιστικός λόγος, ο οποίος παρά την ουδέτερη γλώσσα που υιοθετεί, επιτρέπει την ανάγνωση των ρητών και των υπόρρητων αρχών και κανόνων της πολιτικής που εκφράζει. Μέσα στο νομικό λόγο, επίσης, προεγγράφονται ακόμα και οι αναμενόμενες αντιστάσεις και αντιρρήσεις, καθώς ο ίδιος ο νόμος προβλέπει πολλές απ' αυτές, για να ενισχύει την εφαρμοσιμότητά του. Η παρούσα εργασία ακροθιγώς έθεσε τα ζητήματα ερμηνείας και αξιοποίησης του Λόγου της σχετικής Νομοθεσίας, τα οποία παρέκαμψε, ώστε να εστιάσει στο θέμα της.

2.2. Η ερευνητική πορεία για το 2^ο ερώτημα (Κεφάλαιο 3).

Το ερώτημα που προέκυψε από το νομοθετικό υλικό που συγκεντρώθηκε και από την παρατεταμένη περίοδο κατά την οποία το πεδίο παρέμενε αρρυθμιστο δεν μπορούσε να παρακαμφθεί: Γιατί, ενώ δεν αμφισβητείται από καμία πλευρά ότι η Παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση και γνώση συνιστούν απαραίτητα εφόδια για τη συγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού, δεν ευοδώνεται η εφαρμογή του νόμου που την θεσμοθετεί;

Για την κατά το δυνατό πληρέστερη προσέγγιση αυτού του ζητήματος, που αποτελεί το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα και αναπτύσσεται στο 3^ο κεφάλαιο, επιλέξαμε να αναζητήσουμε στο διαδίκτυο επίσημα δημοσιεύματα ή δημοσιεύσεις των ενδιαφερομένων πλευρών, να αναζητήσουμε όχι μόνο τον τυπικό λόγο των επίσημων φορέων, όπως π.χ. των Α.Ε.Ι. ή του Συνηγόρου του Πολίτη, σχετικά με το θέμα του Π.Π.Δ.Ε., αλλά και δημοσιεύματα σε φοιτητικά blog ή ακόμα και συζητήσεις σε φοιτητικά forum.

Τα ποικίλα κειμενικά είδη τα οποία αξιοποιήθηκαν, για να ανασυνθέσουμε κατά το δυνατόν το κοινωνικο-στορικό συγκείμενο (Dale, 2001), εντός του οποίου συγκροτείται ο νομοθετικός λόγος και ο λόγος των ενδιαφερομένων πλευρών, δεν επελέγησαν με βάση την αξιοπιστία τους ή την ποιότητα του εκφερόμενου λόγου ή την ενδεχόμενη αντικειμενικότητά τους. Για τις ανάγκες της έρευνας υιοθετήσαμε μια εμπειρική θέση/πρακτική σχετικά με την ιστοεξερεύνηση (Παπάνης, 2011): ακολουθώντας διαφορετικές διαδρομές αναζήτησης στο διαδίκτυο, με διαφορετικές λέξεις κλειδιά και επιλέγοντας όχι μόνο όσα αποτελέσματα προέρχονται από επίσημες/θεσμικές πηγές ή εμφανίζονται στις πρώτες σελίδες των αποτελεσμάτων της αναζήτησης, αλλά όλη την ακολουθία έως και την 15 ή την 20ή σελίδα, η «απώλεια» του χρόνου αναπληρώνεται από την διαπίστωση ότι έχουν ανοίξει τεμνόμενοι κύκλοι μέσα στους οποίους μια πληροφορία αναπαράγεται, ενώ, παράλληλα, αρθρώνεται επεξεργασμένος ή ανεπεξέργαστος λόγος για το θέμα. Ανασύρονται στρώματα «πληροφοριών» τα οποία συνιστούν π.χ. έκφραση απόψεων, σκέψεων, συναισθημάτων, δηλαδή αποδίδουν μέρος της πρώτης ύλης της πραγματικότητας. Δεν αναζητήσαμε στο διαδίκτυο μόνο κείμενα τα οποία θα έπρεπε να αξιολογήσουμε και να τα αποτιμήσουμε ως αληθή ή ψευδή, αλλά και κείμενα στα οποία αρθρωνόταν λόγος προσωπικός ή υποκειμενικός για το ζήτημα, όπως π.χ. σε μια συνέντευξη στα πλαίσια μιας ποιοτικής έρευνας. Ο λόγος αυτός λειτούργησε στο πλαίσιο της έρευνας αυτής όχι τόσο ως αξιόπιστο τεκμήριο που επιβεβαιώνει μια γενική τάση, αλλά ως τροφοδότηση, μέσω ενός παιχνιδιού π.χ., για την περαιτέρω αναζήτηση εμπλεκόμενων φορέων ή προσώπων, αλλά

και θέσεων και απόψεων που ενδεχομένως διατυπώθηκαν, ώστε να φωτιστούν πλευρές του θέματος της μη-ρύθμισης. Η διαδικτυακή σκαπάνη ακολουθώντας αυτό το άτυπο δίκτυο αναφορών, στάθηκε πολλές φορές τυχερή: από μια φράση σε ένα φοιτητικό blog, στο πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη για το Π.Π.Δ.Ε.

Από την ιστοεξερεύνηση αξιοποιήθηκαν, επίσης, κείμενα των Α.Ε.Ι., των κομμάτων, τα πρακτικά του εθνικού διαλόγου για την Παιδεία κλπ, σε συνδυασμό με βιβλιογραφική επισκόπηση για την ιστορία της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας στην Ελλάδα, από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους έως και σήμερα. Αυτό που επιδιώξαμε με την επιλογή αυτή ήταν να γίνει ορατό το πρόβλημα: ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας συγκροτεί ένα πεδίο χρόνιας έντασης και κομβικής συνάντησης ζητημάτων που αφορούν από την Πολιτική, τη Γνώση και τη συγκρότηση των υποκειμενικοτήτων έως τα επαγγελματικά δικαιώματα, από το κόστος και τη διάρκεια των σπουδών έως τα οικονομικά των Παν/μίων και τα κριτήρια σύνθεσης των Π.Σ. σε συνάρτηση με την επιλογή των μελών Δ.Ε.Π.

2.3. Η ερευνητική πορεία για το 3^ο ερώτημα (Κεφάλαιο 5).

Τα δεδομένα που αφορούν στο Νομοθετικό πλαίσιο και στην αποσπασματικότητα της ρύθμισης, στην προβληματοποίηση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και στην συμπλοκή/διαπλοκή πολλών παραγόντων σχετικά με την Π.Δ.Ε, δημιούργησαν μια εσωτερική δυναμική στην έρευνα, ώστε να προχωρήσει στην διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο ανταποκρίθηκαν τα Α.Ε.Ι. στις διατάξεις των νόμων 3840/2010 και 4186/2013 και στην εκ νέου θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε.. Η χρονική αφενός επιμήκυνση της έρευνας και η επέκτασή της στο άμεσο πεδίο εφαρμογής των νόμων, στα ίδια τα Α.Ε.Ι. και στα Π.Σ., δεν ήταν προσχεδιασμένη.

Το νέο ζητούμενο της έρευνας ήταν να διερευνηθεί ο τρόπος και ο βαθμός προσαρμογής των Π.Α.Σ. των Α.Ε.Ι. στην απαίτηση του νόμου για Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Για το σκοπό αυτό επελέγησαν τα Τμήματα από τα οποία αποφοιτούν Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικοί. Κριτήριο για την επιλογή αυτή είναι το γεγονός ότι τα Τμήματα αυτά αποτελούν, άτυπα μεν, παραδοσιακά δε, τον πυρήνα των λεγομένων καθηγητικών σχολών. Τα Τμήματα αναφοράς είναι συνολικά 48, πολλά δε εξ αυτών είναι από τα παλαιότερα Τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι απόφοιτοί τους συγκροτούν μια πολυπληθή ομάδα εκπαιδευτικών, η οποία αποτελεί περίπου το 30% των συλλόγων διδασκόντων μιας σχολικής μονάδας και διδάσκει σχεδόν το 50% ωρών που προβλέπουν τα Αναλυτικά Προγράμματα της Β/θμιας εκπαίδευσης.

2.4. Περιορισμοί της έρευνας.

Η έμφαση στην αξιόπιστη και έγκυρη αποτύπωση των δεδομένων του πεδίου και η προσεκτική καταγραφή είναι μια από τις επιλογές της έρευνας αυτής, με τη βεβαιότητα ότι τα δεδομένα αυτά αποτελούν τη βάση για ποικίλες ερμηνευτικές προσεγγίσεις του ζητήματος της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας, της επαγγελματικής τους ταυτότητας, των Π.Σ. των Α.Ε.Ι. ή των υιοθετούμενων εκπαιδευτικών πολιτικών.

Ως προς την βιβλιογραφική επισκόπηση (Κεφάλαιο 1), δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε όσες μελέτες ή έρευνες εστίαζαν στην ελληνική περίπτωση, καθώς δεν ήταν μέσα στους στόχους αυτής της έρευνας η συγκριτική ερμηνευτική προσέγγιση του πεδίου στο

μακρο-επίπεδο των διεθνών πολιτικών. Επίσης, η περιορισμένη ανταπόκριση των Α.Ε.Ι. σε ό,τι αφορά στην προσαρμογή των Π.Σ., ώστε να διασφαλίζεται η κατά το νόμο Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών της Β/θμιας εκπαίδευσης, δεν επιτρέπει, για πολλά πανεπιστημιακά Τμήματα, να διατυπωθούν ασφαλείς παρατηρήσεις ή διαπιστώσεις για τις αρχές επιλογής, μετάδοσης ή αξιολόγησης της παρεχόμενης παιδαγωγικής γνώσης. Η ιδιοτυπία της ελληνικής περίπτωσης σε ζητήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας δεν μας επέτρεψε να αξιοποιήσουμε πλήρως τη διεθνή βιβλιογραφία η οποία μελετήθηκε, χωρίς να χάνουμε ταυτόχρονα την εστίαση στην αποτύπωση του πεδίου. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Creswell (ό.π.: 72,73,74) στην ποιοτική έρευνα η βιβλιογραφία «δεν παρέχει σημαντική κατεύθυνση στα ερευνητικά ερωτήματα». Στο συγκεκριμένο θέμα μάλιστα, η παρατεταμένη φάση ωρίμανσης των πρακτικών και των διαδικασιών που αφορούν γενικότερα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας και η ρευστότητα του πεδίου καθιστούν επισφαλή την διατύπωση γενικευτικών κρίσεων για τα χαρακτηριστικά της Εκ.Εκ. της Β/θμιας στην Ελλάδα, υπό το πρίσμα των ζητημάτων που απασχολούν την Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Επιπλέον, συχνά, αισθανθήκαμε ότι ζητήματα τα οποία τίθενται στη διεθνή βιβλιογραφία και μελετήθηκαν από την ερευνήτρια, όπως π.χ. η επιτελεστικότητα, η επιτήρηση του εκπαιδευτικού έργου, οι υπόρρητες παιδαγωγικές ρήτρες (/αρχές επιλογής του Ο.Ο.Σ.Α. για την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου (Young,1971' Robertson, 2013' Rinne & Ozga, 2013' Zaalouk, 2013), αν και αναγνωρίζονται (και εμπειρικά) στην τροπή των εκπαιδευτικών πολιτικών κατά τα τελευταία 15 έτη, αποτέλεσαν, κατά κάποιον τρόπο, παγίδα για τη συγκεκριμένη έρευνα, την οποία προσπαθήσαμε να αποφύγουμε: να προβάλλουμε, δηλαδή, εμείς τις τάσεις αυτές στο Νομοθετικό πλαίσιο ή στη διάρθρωση των Προγραμμάτων Σπουδών ως αποκρυσταλλωμένα και ενεργά δομήματα, χωρίς, όμως, τα ανάλογα περιθώρια για τεκμηρίωση στο πλαίσιο αυτής της έρευνας.

Επιδίωξη αυτής της έρευνας ήταν να ανοίξει μία από τις ερευνητικές διαδρομές στο πεδίο, να καταστήσει ορατά τα ζητήματα, -με όρους του Foucault- να «προβληματοποιήσει» (Κεφάλαιο 4) παγιωμένα κατάλοιπα των ελληνικών εκπαιδευτικών πολιτικών αναφορικά με την Εκ.Εκ της Β/θμιας. Παράλληλα, επιδίωξε να σηματοδοτήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτά νοηματοδοτούνται, με το να ενθέσει τα αποτελέσματά της, – όχι να τα διερευνήσει-, στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών και Διεθνών Εκπαιδευτικών Πολιτικών και στην επισφάλεια της μετανεωτερικότητας και της παγκοσμιοποίησης, όπου και αρθρώνονται τα νέα προτάγματα (Κεφάλαιο 1 και Εισαγωγή).

Η συνέχεια ανήκει στις επόμενες ερευνητικές απόπειρες.

2.5. Η προστιθέμενη αξία της έρευνας.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση δεν έδειξε ανάλογη εργασία στα εξής σημεία: α. Η παρούσα έρευνα αξιοποίησε μια σειρά από δημοσιεύματα, τα οποία συμβάλλουν στην κατανόηση των ποικίλων αντιστάσεων που προβλήθηκαν σχετικά με την καθιέρωση του Π.Π.Δ.Ε.. β. Έγινε σχολαστική συγκέντρωση και καταγραφή των σχετικών Νόμων και συγκριτική αντιπαραβολή τους, ώστε να αναδειχθούν τα σημεία στα οποία υπήρξε αντίδραση και αντίσταση στην καθολική αποδοχή και εφαρμογή τους. γ. Μολονότι έχει προηγηθεί ανάλογη έρευνα (Λιακοπούλου, 2010) στην οποία αποτυπώνονται τα Π.Σ. των Πανεπιστημιακών Τμημάτων των οποίων οι απόφοιτοι εργάζονται ως καθηγητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην παρούσα έρευνα τα δεδομένα επικαιροποιήθηκαν και

ανιχνεύτηκε ο βαθμός προσαρμογής στον Ν.4186/2013. Επίσης, αποτυπώθηκαν τα ECTS των μαθημάτων παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης που προσφέρουν τα Π.Σ. και πραγματοποιήθηκε συστηματική καταγραφή των τίτλων των προσφερόμενων μαθημάτων. Τα δεδομένα αυτά μπορούν να συμβάλουν στην ενδεικτική αποτύπωση των γενικών τάσεων σχετικά με την παιδαγωγική και επαγγελματική ταυτότητα των μελλοντικών εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας, καθώς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση υπερβαίνει το πλαίσιο μιας μεταπτυχιακής εργασίας. Αποτελούν, ωστόσο, υλικό το οποίο θα ήταν χρήσιμο να διερευνηθεί υπό το πρίσμα της Κοινωνιολογίας των Αναλυτικών Προγραμμάτων, του «Νέου επαγγελματισμού», της επιτελεσματικότητας και της συγκρότησης των ταυτοτήτων, καθώς αυτές διεθνώς αποτελούν τις νέες αρθρώσεις στο επίπεδο του Λόγου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ.

Κεφάλαιο 3. Το ιστορικό πλαίσιο (1834-2017). Το παλίμψηστο των απόψεων.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αδρομερής ιστορική αναδρομή αναφορικά με τις πολιτικές και τις πρακτικές που υιοθετήθηκαν για την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των εκπαιδευτικών της Β/θμιας εκπαίδευσης, από τις απαρχές του Νεοελληνικού κράτους (1834) έως σήμερα (2017). Θα εκτεθεί συνοπτικά η περίοδος της επώασης του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) από τη δεκαετία του '70 έως τη θεσμοθέτησή του με το Ν.2525/97 και οι αντιδράσεις των ενδιαφερομένων στις εφεξής νομοθετικές ρυθμίσεις από την πλευρά της Πολιτείας, οι «περιπέτειες», οι παλινδρομήσεις και οι αναστολές της εφαρμογής του, έως και σήμερα.

Στην καταγραφή των αντιδράσεων και αντιστάσεων των ενδιαφερομένων σχετικά με το Π.Π.Δ.Ε, η ανακοίνωση του Μ. Κασσωτάκη στο 1^ο Επιστημονικό Συνέδριο Σ.Ε.Π.–Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., το Δεκέμβριο του 2009, αξιοποιήθηκε ως ένα επιστημονικό κείμενο-μαρτυρία, το οποίο αναφέρεται τεκμηριωμένα στις ενέργειες της πολιτικής ηγεσίας και τους συσχετισμούς μεταξύ των εμπλεκομένων. Ως καθηγητής Παιδαγωγικών και εκ των θεσμικών ρόλων τους οποίους ανέλαβε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) και στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), είναι, φυσικό τω τρόπω, γνώστης του πεδίου, των ζυμώσεων και της στρωματογραφίας των πολιτικών επιλογών. Επομένως, η αφήγησή του και η άποψή του για τις ασυνέχειες των πολιτικών αποφάσεων και το δυσεφάρμοστο των νομοθετικών ρυθμίσεων των σχετικών με το ΠΠ.Δ.Ε., έχουν ειδικό βάρος και ενδιαφέρον για την παρούσα έρευνα.

Παρουσιάζονται, επίσης, συνοπτικά και ενδεικτικά, οι αντιδράσεις στις νομοθετικές ρυθμίσεις και οι απόψεις για την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια (Π.Δ.Ε.) των εκπαιδευτικών της Β/θμιας των εμπλεκομένων φορέων και των άμεσα ενδιαφερομένων, πανεπιστημιακών, φοιτητών, εκπαιδευτικών, συνδικαλιστικών οργανώσεων, όπως αυτές είδαν το φως της δημοσιότητας και εντοπίστηκαν με αναζήτηση στο διαδίκτυο κατά το διάστημα 10ος 2015 - 12ος 2016. Παρατίθεται, επίσης, ένα ενδιαφέρον εύρημα της ιστοεξερεύνησης, το Πόρισμα του Συνηγούρου του Πολίτη (2008), το οποίο προσεγγίζει με νομική τεκμηρίωση το ζήτημα του Π.Π.Δ.Ε.. Τέλος, παρουσιάζονται τα πορίσματα του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία, ο οποίος διενεργήθηκε κατά το διάστημα 2015-2016.

3.1. Η παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά το διάστημα 1834-1974: σύντομη ιστορική ανασκόπηση.

Από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Α/θμιας διαφέρει από αυτήν των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Οι εκπαιδευτικοί της Β/θμιας αποφοιτούν από ποικίλα Πανεπιστημιακά Τμήματα, σε αντίθεση με τους δασκάλους οι οποίοι ήταν επί δεκαετίες απόφοιτοι των Διδασκαλικών Ακαδημιών, οι οποίες τους προετοίμαζαν αποκλειστικά για το εκπαιδευτικό λειτούργημα/επάγγελμα και οι οποίες ανωτατοποιήθηκαν στη δεκαετία του 1980. Ο στοχευμένος προσανατολισμός των Ακαδημιών και των Παιδαγωγικών Τμημάτων απαρχής καθιστούσε τα αντίστοιχα Προγράμματα Σπουδών εστιασμένα στις ανάγκες της Α/θμιας εκπαίδευσης, όπως αυτές, εκάστοτε, ήταν νοητές. Στην Α/θμια εκπαίδευση π.χ. η πρακτική άσκηση των μελλοντικών εκπαιδευτικών ήταν υποχρεωτική ήδη από το 1834. Αντιθέτως, στη Β/θμια, μολονότι η ανάγκη για παιδαγωγική κατάρτιση θα αναγνωριστεί και θα επιδιωχθεί η υλοποίησή της, δεν θα ευοδωθεί και θα παραμένει αίτημα ες αεί... Όπως αναφέρει ο Φούκας (2005): *«Κατά τον 19ο αιώνα κυριαρχεί σε μία ομάδα λογίων και παιδαγωγών στην Ελλάδα η αντίληψη του Νεοανθρωπισμού για τη μεγάλη μορφωτική δύναμη των κλασικών κειμένων. Η αντίληψη αυτή επικρατεί και διαμορφώνει την άποψη ότι η κατανόηση των κλασικών συγγραφέων με τον παιδαγωγικό προσανατολισμό που εμπεριέχει αναπληρώνει, σε μεγάλο βαθμό, την ανάγκη παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, με αποτέλεσμα η πρακτική της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών να διαμορφωθεί έτσι, ώστε στο πρόγραμμα σπουδών της να μην συμπεριλαμβάνεται αυτοτελής διδασκαλία της Παιδαγωγικής».*

Ο Ιωάννης Πανταζίδης, καθηγητής της Ελληνικής Φιλολογίας στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, είναι ο πρώτος ο οποίος θα συνειδητοποιήσει την ανάγκη να αποκτήσουν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί και «την τέχνην του διδάσκειν» και θα θέσει το ζήτημα στη δεκαετία του 1870. Διαπιστώνει ότι στα ελληνικά σχολεία και Γυμνάσια επικρατεί *«αμεθοδία και αναρχία και προς τα παιδαγωγικά αδιαφορία»* (Σκούρα, 2012: 65). Το μάθημα της «Γενικής Παιδαγωγικής» αρχίζει να διδάσκεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών από το 1879 και λίγο αργότερα προστίθεται και μάθημα Διδακτικής. Επίσης, με Βασιλικό Διάταγμα (17/4/1884) προβλέπεται η *«αποστολή υποτρόφων εις την Εσπερίαν»* για σπουδές στην Παιδαγωγική, το 1889 ιδρύεται η πρώτη έδρα Παιδαγωγικής στο Παν/μιο Αθηνών και μια δεκαετία αργότερα (1899) ιδρύεται το «Παιδαγωγικό Φροντιστήριο» στο πλαίσιο της Φιλοσοφικής Σχολής, σε συνεργασία με Γυμνάσια, ώστε να γίνεται πρακτική, χωρίς, ωστόσο, να εντάσσεται η πρακτική άσκηση στα υποχρεωτικά μαθήματα (Αντωνίου, 2012: 118-119 · Σκούρα, 2012).

Στο 1^ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο, το 1904, θα αφιερωθεί ειδική θεματική ενότητα για την *«παιδαγωγική μόρφωση»* του διδακτικού προσωπικού των Γυμνασίων. Τέθηκε το θέμα σε όλες τις διαστάσεις του: *«πώς, πότε, πού και από ποιον»*, χωρίς, ωστόσο, να δρομολογηθούν λύσεις (Σκούρα, ό.π. :69).

Το 1910, με προεξάρχοντα τον Ν. Εξαρχόπουλο, θεσμοθετείται εν μέσω αντιδράσεων, το «Διδασκαλείο Μέσης Εκπαιδύσεως» (Δ.Μ.Ε.). Ο νόμος προβλέπει για τους πτυχιούχους Φιλολόγους, Θεολόγους, Μαθηματικούς και Φυσικούς «Παιδαγωγικό πτυχίο» για το διορισμό τους, το οποίο εξασφαλίζεται με φοίτηση ενός ακαδημαϊκού έτους στο Δ.Μ.Ε. (ό.π. :71). Ο νόμος, ωστόσο, δεν θα εφαρμοστεί στο ακέραιο, καθώς θα τροποποιηθεί και θα προκαλέσει αντιδράσεις, κυρίως, στους φοιτητές.

Το 1911 θα γίνει νέα εισήγηση στη Βουλή, αλλά ούτε το νέο νομοσχέδιο, παρά την πρόθεσή του να περιορίσει χρονικά τη φοίτηση και να λειτουργήσει συμβιβαστικά, δεν θα ψηφιστεί. Το επόμενο έτος (1912), ο νέος νόμος ορίζει ότι η θεωρητική παιδαγωγική μόρφωση θα περιλαμβάνεται στις προπτυχιακές σπουδές, ενώ το Δ.Μ.Ε. θα επιφορτιζόταν με την κατάρτιση των μη καταρτισμένων υπηρετούντων εκπαιδευτικών. Έτσι, το Δ.Μ.Ε. «απομακρύνεται από τον αρχικό του στόχο» (ό.π.: 75), που ήταν η παιδαγωγική μόρφωση μετά το πτυχίο και πριν το διορισμό στη Μέση Εκπαίδευση.

Ο Ν. Εξαρχόπουλος (1922) από τους πρώτους στην Ελλάδα, ο οποίος τεκμηριωμένα υποστήριξε την ανάγκη όλοι οι εκπαιδευτικοί, ανεξαρτήτως βαθμίδας ή ειδικότητας, να διαθέτουν «παιδαγωγική μόρφωση», αποδύθηκε σε σθεναρό αγώνα, ώστε η Πολιτεία να θεσμοθετήσει και να ιδρύσει Τμήματα, επιφορτισμένα με αυτόν τον ειδικό σκοπό: θεωρητική κατάρτιση σε συνδυασμό με την πρακτική άσκηση, χωρίς να δικαιωθεί πλήρως η προσπάθειά του, παρά το ότι με συνέπεια την υπηρέτησε και παρά την εκτίμηση της οποίας έχαιρε. Η Πολιτεία θέσπισε με το Ν.2905/1922 ότι οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι θα εργάζονταν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα έπρεπε να έχουν πιστοποιημένη παιδαγωγική κατάρτιση. Η πιστοποίηση αυτή θα εξασφαλιζόταν με τη συμμετοχή τους σε μια εξεταστική διαδικασία, την ευθύνη της οποίας θα είχε πενταμελής επιτροπή πανεπιστημιακών. Ο νόμος αυτός, όμως, παρέμεινε ανενεργός (Λιακοπούλου, 2011).

Το 1929 ιδρύονται το Πειραματικό Σχολείο του Παν/μίου Αθηνών και το αντίστοιχο της Θεσσαλονίκης και θεσμοθετείται βμηνη υποχρεωτική «παιδαγωγική και διδακτική άσκηση», μετά την ολοκλήρωση των σπουδών, ως προϋπόθεση για το διορισμό στη Μέση Εκπαίδευση. Ούτε ο νόμος αυτός θα εφαρμοστεί. Η μεταξική δικτατορία με τον αναγκαστικό Ν.2180/1940, θα επαναφέρει τους νόμους 2905/1922 που αφορούσε το «Ειδικό Επαγγελματικό Παιδαγωγικό Ενδεικτικό» και το νόμο 4376/1929 για τα πειραματικά σχολεία και το ρόλο τους στην παιδαγωγική μόρφωση των εκπαιδευτικών. Ωστόσο, γίνονται διορισμοί και χωρίς το ενδεικτικό, «για τις ανάγκες της υπηρεσίας» (Σκούρα, 2012). Ο νόμος πάλι δεν θα εφαρμοστεί. Ο πόλεμος και οι μακροχρόνιες συνέπειές του θα αποτελέσουν το νέο έδαφος για να φυτρώσει ο ίδιος σπόρος.

Είναι εμφανές ότι η ελληνική Πολιτεία από γενέσεως δεν λύνει το ζήτημα αυτό. Οι ενέργειες, οι απόψεις, τα εμπόδια επανέρχονται όπως ένα μοτίβο εγγενές στα ελληνικά δεδομένα. Το 1958, στα «Πορίσματα της Επιτροπής Παιδείας, [...] υιοθετείται η άποψη του Εν. Παπανούτσου για την υποχρεωτική παιδαγωγική εκπαίδευση και πρακτική άσκηση όλων των υποψήφιων εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο ίδιος, είκοσι χρόνια αργότερα, το 1978, επισημαίνει με πικρία: « Οι φιλοσοφικές μας σχολές βγάζουν φιλόλογους, οι μαθηματικές μας μαθηματικούς, οι φυσικές μας σχολές βγάζουν φυσικούς, δεν βγάζουν δυστυχώς δασκάλους ούτε των φιλολογικών μαθημάτων ούτε των μαθηματικών ούτε των φυσικών...» (Αντωνίου, 2011: 116-117).

3.2. Η περίοδος της επώασης του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας: 1974-1997.

Έγινε φανερό ότι επί δεκαετίες η Πολιτεία προέβαινε σε διορισμούς και προσλήψεις εκπαιδευτικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, χωρίς πιστοποιημένη παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια. Η απουσία αυτής της προϋπόθεσης από τις

εκπαιδευτικές πολιτικές και τη νομοθεσία δεν είναι άνευ σημασίας. Αποκαλύπτει τη θεμελιακή γνωσιοθεωρητική παραδοχή που διέπει αυτές τις πολιτικές: Η γνώση ενός αντικειμένου και η πιστοποίηση της κατοχής αυτής της γνώσης από ένα Πανεπιστημιακό Τμήμα, είναι επαρκής προϋπόθεση για την ανάληψη του παιδαγωγικού και διδακτικού έργου (Ξωχέλης,1984). Από τη μεταπολίτευση και μετά, ωστόσο, αρχίζει να παράγεται από τους εμπλεκόμενους φορείς, από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία του αρμόδιου Υπουργείου, από τα κόμματα, από πανεπιστημιακούς, από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και τους εκπαιδευτικούς Λόγος [Discourse], με τον οποίο, υπό την επίδραση των διεθνών εξελίξεων στο εκπαιδευτικό πεδίο, αρθρώνεται και συγκροτείται σταδιακά η νέα αφετηριακή παραδοχή: η κατοχή του πτυχίου δεν επαρκεί για την ανάληψη του εκπαιδευτικού ρόλου και ένας κύκλος σπουδών στο Πανεπιστήμιο εξασφαλίζει, ως ένα βαθμό, τη γνώση σε ένα επιστημονικό πεδίο ή αντικείμενο. Υπό το πρίσμα αυτό, η πολύ καλή γνώση του επιστημονικού αντικειμένου π.χ. της Χημείας, δε συνεπάγεται ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να μεταδώσει – αν γίνει δεκτό ότι η διδασκαλία συνιστά μετάδοση και ότι περιορίζεται σ' αυτήν - ή να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για την κατάκτηση αυτής της γνώσης από τους μαθητές. Οι σύγχρονες θεωρίες για τη μάθηση και η παιδαγωγική επιστήμη προτάσσουν την παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών ως αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματική διδασκαλία, σε συνδυασμό με τη βαθιά γνώση του αντικειμένου, τη γνώση της ψυχολογίας των μαθητών και την κατοχή των κατάλληλων μεθόδων και μέσων, ώστε ο εκπαιδευτικός να επιτύχει τους στόχους του.

Η ανάγκη για παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση του εκπαιδευτικού σχετίζεται και με την αλλαγή της στάσης των σύγχρονων κοινωνιών απέναντι στη Γνώση και στο τι θεωρείται Γνώση. Δεν έχει αλλάξει μόνον η αντίληψη για τη Γνώση και ο ρόλος της εκπαίδευσης στις νεωτερικές και μετανεωτερικές κοινωνίες, καθώς αυτές αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις των τεχνολογικών εξελίξεων και της παγκοσμιοποίησης · έχει, συνακόλουθα, αλλάξει και η αντίληψη για το ρόλο του εκπαιδευτικού. Εμφατικά επαναλαμβάνεται ότι ο εκπαιδευτικός δεν είναι απλός (ανα-) μεταδότης γνώσεων, αλλά ότι αναδέχεται και επιτελεί μια πλειάδα επιμέρους ρόλων, στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας και της κοινωνίας, ότι ο ρόλος του είναι ένας ιδιάζων και σύνθετος ρόλος στο πλαίσιο ενός κατεξοχήν πολυλειτουργικού και πολύσκοπου θεσμού, της Εκπαίδευσης (Τσαούσης,1984). Η εκπαιδευτική διαδικασία, στο σύνολό της, καλύπτει ένα μεγάλο χρονικά διάστημα από τη ζωή των νέων, κυρίως, ανθρώπων, παράγει γνώση, κοινωνικοποιεί, διαμορφώνει συνειδήσεις, παράγει και αναπαράγει ταυτότητες, νοοτροπίες και δομές γνωστικές και κοινωνικές και συνιστά έναν από τους βασικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς στη λειτουργία των σύγχρονων κρατών, από το 19^ο αιώνα και εξής (Althusser, 1983 · Τσαούσης, 1984 · Φραγκουδάκη,1985). Για όλους τους παραπάνω λόγους και όχι μόνο, η νοηματοδότηση του ρόλου του εκπαιδευτικού είναι για τις σύγχρονες κοινωνίες κομβική.

Η ελληνική κοινωνία και οι πολιτικές ηγεσίες αντιμετώπιζαν καθ' όλη την περίοδο της μεταπολίτευσης την τεράστια πρόκληση της τεχνολογικής εξέλιξης και της ψηφιακής εποχής, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και τις άμεσες απαιτήσεις προσαρμογής της παραγωγής και της εργασίας σε αυτές τις νέες συνθήκες. Στο σύνθετο αυτό πλέγμα των διεθνών προκλήσεων η Ελλάδα διαμόρφωνε παράλληλα την ταυτότητά της ως μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και, επανειλημμένως, οι γρήγοροι ρυθμοί των διεθνών και των ευρωπαϊκών εξελίξεων έθεταν και τότε, όπως και τώρα, σε επίπονη δοκιμασία τους θεσμούς της και τους αργούς ρυθμούς ανταπόκρισής τους. Στο πλαίσιο αυτό, επομένως,

η αλλαγή της αντίληψης για τα προσόντα και το ρόλο του εκπαιδευτικού ήταν αίτημα των καιρών (Ξωχέλλης, 1984) και η ελληνική περίπτωση, με τον δικό της τρόπο θα προσαρμοζόταν αργά, αντιμετωπίζοντας και εδώ, όπως και στους υπόλοιπους τομείς, τις δυσκολίες και τα εμπόδια που συνιστούν μέρος της ελληνικής ιδιομορφίας (ή και παθογένειας).

3.2.1. Καθηγητικές και μη καθηγητικές Σχολές.

Η εκπαιδευτική νομοθεσία ήδη με το Ν.1566/1985 αναγνωρίζει και εμπεδώνει τη θεμελιακή διάκριση σε καθηγητικές και μη καθηγητικές σχολές, διχοτόμηση η οποία θα παραγάγει και θα αναπαραγάγει επανειλημμένως τις διαφοροποιήσεις στην παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των αποφοίτων των Α.Ε.Ι. που διοχετεύονται στη Β/θμια εκπαίδευση. Η Φιλοσοφική, τα τμήματα Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών π.χ., παραδοσιακά θεωρούνται οι βασικές καθηγητικές σχολές, καθώς τα αντίστοιχα επιστημονικά αντικείμενα συγκροτούν τον κεντρικό πυρήνα των προγραμμάτων σπουδών και στις δύο βαθμίδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι Πολυτεχνικές Σχολές ή τα Τμήματα Πολιτικών Επιστημών, αφετέρου, είναι χαρακτηριστικές περιπτώσεις μη καθηγητικών σχολών. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονταν και τα Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης (Κ.Α.Τ.Ε.). Αυτά λειτούργησαν από το 1974 έως το 1977 (Ν.Δ.652/1970) και στη συνέχεια εξελίχθηκαν σε Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Κ.Α.Τ.Ε.Ε.), από το 1977 έως το 1983 (Ν.576/1977). Τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε., στη συνέχεια, μετεξελίχθηκαν σε Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.), τα οποία σήμερα είναι ανεξάρτητα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ενταγμένα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Ν.1404/1983) και των οποίων το πτυχίο με το Ν.2397/95 αναβαθμίστηκε. Οι απόφοιτοι των Τ.Ε.Ι. κατατάσσονται, επίσης, στους αποφοίτους των μη καθηγητικών σχολών. Οι απόφοιτοι των μη καθηγητικών σχολών στην πλειονότητά τους στελεχώνουν την επαγγελματική και τεχνική εκπαίδευση.

Επί δεκαετίες οι απόφοιτοι των μη καθηγητικών σχολών για να θεμελιώσουν επαγγελματικό δικαίωμα, ώστε να διοριστούν ως εκπαιδευτικοί στη δευτεροβάθμια, θα έπρεπε να φοιτήσουν στην Παιδαγωγική Τεχνική Σχολή (Π.Α.Τ.Ε.Σ.) της Σχολής Εκπαιδευσεως Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαιδευσεως (Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.), η οποία ιδρύθηκε το 1959 (Ν.3971/1959). Η παιδαγωγική κατάρτιση των πτυχιούχων των μη καθηγητικών σχολών εξασφαλιζόταν με ετήσια φοίτηση στη Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., η οποία δεν ήταν ανώτατη σχολή. Η φοίτηση πτυχιούχων Α.Ε.Ι., όπως π.χ. οι Πολυτεχνικές, σε μια σχολή η οποία δεν ήταν ανώτατη, συνιστούσε ένα οιονεί παράδοξο και τροφοδοτούσε ένα είδος απαξίωσης των παρεχόμενων παιδαγωγικών μαθημάτων (Κασσωτάκης, 2010). Η ανακολουθία αυτή αίρεται το 2002 (Ν.3027/2002, ΦΕΚ 152Α/28.6.2002) με την ίδρυση της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.), ως μετεξέλιξη και αναβάθμιση της πρώην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.. Η Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. είναι ανώτατη σχολή και οι απόφοιτοι των μη καθηγητικών σχολών φοιτώντας σε αυτήν, επί ένα ακαδημαϊκό έτος, αποκτούν θεωρητική και πρακτική παιδαγωγική επάρκεια. Επειδή όμως, η Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. δεν ήταν πρακτικώς δυνατόν να προσφέρει σε κάθε περίπτωση θέσεις ισάριθμες με τους διοριζόμενους κατ' έτος εκπαιδευτικούς, ο Ν.3194/2003 (άρ. 8,§7) επέτρεψε το διορισμό αυτής της κατηγορίας πτυχιούχων, ακόμη και χωρίς πιστοποιημένη επάρκεια, για να καλυφθούν κενές θέσεις και έκτακτες ανάγκες της Δ.Ε..

Σε ό,τι αφορά στους αποφοίτους των λεγομένων καθηγητικών σχολών, σύμφωνα με τον Κασσωτάκη (2010), εξαιρουμένων των αποφοίτων των τμημάτων Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας των Φιλοσοφικών Σχολών και των συναφών προς αυτά τμημάτων, η ψυχοπαιδαγωγική κατάρτιση των αποφοίτων, οι οποίοι στη συνέχεια στελεχώνουν τη Μ.Ε., «είναι από ανεπαρκής έως υποτυπώδης». Στα πλείστα τμήματα των θεωρητικών σχολών διδάσκονταν λιγοστά παιδαγωγικά μαθήματα, ενώ στα τμήματα των θετικών επιστημών προσφερόταν ένα μάθημα -συνήθως- επιλεγόμενο, το οποίο αφορούσε κατά κύριο λόγο στην ειδική διδακτική του επιστημονικού αντικειμένου. Η δε πρακτική/διδακτική άσκηση των φοιτητών ήταν υποτυπώδης ή και μηδενική (Ξωχέλλης, 2000). Ο Κασσωτάκης (2010), μάλιστα, επισημαίνει ότι παρά τη θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε. το 1997 (Ν.2525/97), ελάχιστα από τα τμήματα των λεγομένων καθηγητικών σχολών ενέταξαν, στη συνέχεια, στο Πρόγραμμα Σπουδών τους κάποιο επιλεγόμενο μάθημα Παιδαγωγικής.

Επομένως, οι εκπαιδευτικοί της Δ.Ε., στην πλειονότητά τους, κατά κανόνα, καλούνταν να αναδεχτούν τον παιδαγωγικό ρόλο, χωρίς προγενέστερη επαρκή θεωρητική και πρακτική κατάρτιση (Ξωχέλλης, 1984) και διαμόρφωναν στην πορεία, εμπειρικά, την παιδαγωγική τους ταυτότητα.

3.2.2. Θέσεις των κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την Π.Δ.Ε.

Από το τέλος της δεκαετίας του '70 είχε επισημανθεί η αναγκαιότητα μεταρρυθμίσεων (Φράγκος, 1977· Ξωχέλλης, 1978, όπ. αναφ. στο Κασσωτάκης, 2010), σε ό,τι αφορά στα Προγράμματα Σπουδών των Πανεπιστημιακών Τμημάτων των οποίων οι απόφοιτοι στελέχωναν την Δ.Ε. και σε ό,τι αφορά στην παιδαγωγική τους κατάρτιση. Στην ίδια παραδοχή συνέκλινε και το ανώτατο συνδικαλιστικό όργανο των εκπαιδευτικών της Δ.Ε., η ΟΛΜΕ (ΟΛΜΕ, 1981 και 1982 στο Κασσωτάκης, 2010), η οποία αναγνώριζε την αναγκαιότητα της παιδαγωγικής κατάρτισης κατά τις αρχικές σπουδές, όπως και την συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Καθόλη τη δεκαετία του '80 διατυπώθηκαν ανάλογοι προβληματισμοί και επισημάνσεις (Μαρκαντώνης κ.α., 1980· Σακκάς, 1981· Πολυχρονόπουλος, 1982· Φλουρής, 1983· Kazamias & Kassotakis, 1987· όπ. αναφ. στο Κασσωτάκης, 2010). Τα δύο μεγάλα κυβερνητικά κόμματα της εποχής, Νέα Δημοκρατία και ΠΑ.ΣΟ.Κ., εναλλασσόμενα στην εξουσία, υποστήριζαν στις προεκλογικές εξαγγελίες τους ανάλογες απόψεις. Το Δεκέμβριο του 1990 π.χ., επί κυβερνήσεως Ν.Δ., η πρόταση της ηγεσίας του ΥΠΕΠΘ ήταν: «*Η εκπαίδευση όλων των εκπαιδευτικών λειτουργιών γίνεται στα Πανεπιστήμια. Περιλαμβάνει τις σπουδές σε επιστημονικούς κλάδους και στις Επιστήμες της Αγωγής και την πρακτική άσκηση στην διδασκαλία, που είτε περιέχονται στο πρόγραμμα του ενιαίου κύκλου σπουδών τους, είτε αποκτώνται με την παρακολούθηση μεταπτυχιακών προγραμμάτων ετήσιας διάρκειας*» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1990).

Η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική και οι θέσεις της Ο.Λ.Μ.Ε. συγκλίνουν καταρχήν, δηλαδή στην αναγκαιότητα της παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Σε ό,τι, όμως, αφορά στον τρόπο υλοποίησης, θα διαφοροποιηθούν. Η πρόταση της Ο.Λ.Μ.Ε. (Ο.Λ.Μ.Ε., 1992, όπ. αναφ. στο Κασσωτάκης, 2010: 299) περιλάμβανε τα παρακάτω κομβικά σημεία:

«1. Η επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών γίνεται στα οικεία τμήματα των Α.Ε.Ι. [...], χωρίς να διαφοροποιείται από αυτήν που παρέχεται σε όσους δεν θα σταδιοδρομήσουν στην εκπαίδευση.

2. Να συμπληρωθούν τα προγράμματα των Α.Ε.Ι. με μαθήματα σε αντικείμενα που απουσιάζουν ή δεν διδάσκονται επαρκώς (π.χ. Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση)

3. Να δημιουργηθούν στους τομείς Παιδαγωγικής των Φιλοσοφικών Σχολών, και, όπου αυτοί δεν υπάρχουν, στα παιδαγωγικά τμήματα ειδικά προγράμματα κατάρτισης των υποψηφίων εκπαιδευτικών σε θέματα Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας και Διδακτικής μεθοδολογίας, τα οποία θα οδηγούν στη χορήγηση ειδικού πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης.

4. Να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην πρακτική άσκηση των εκπαιδευτικών

5. Η ανάπτυξη των παραπάνω προγραμμάτων να γίνει σε συνεργασία με τα τμήματα των επιμέρους επιστημονικών ειδικοτήτων [...] και η ειδική διδακτική των διαφόρων μαθημάτων να γίνεται από επιστήμονες των αντίστοιχων ειδικοτήτων, οι οποίοι πρέπει να έχουν πρόσθετη ειδίκευση στη διδακτική και επαρκή σχετική εμπειρία».

Τέλος, η Ο.Λ.Μ.Ε. (1992, όπ. αναφ. στο Κασσωτάκης, 2010) πρότεινε να «υπάρξει δυνατότητα παρακολούθησης του προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης, τόσο κατά τη διάρκεια των βασικών σπουδών στους κύριους τομείς της επιστημονικής εξειδίκευσης των καθηγητών, όσο και μετά τη λήψη του πτυχίου», πρόταση η οποία σε μεταγενέστερη φάση έγινε καταρχήν δεκτή και από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου και από Πανεπιστημιακά Τμήματα. Η διάρκεια των προγραμμάτων αυτών, σύμφωνα με τις θέσεις της Ο.Λ.Μ.Ε., έπρεπε να είναι ένα ακαδημαϊκό έτος. Επίσης, πρότεινε να θεσπιστεί σύστημα συνεχούς αξιολόγησης της βασικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Θεωρούσε δε την απόκτηση του Πιστοποιητικού αυτού «απαραίτητη προϋπόθεση για το διορισμό στα σχολεία της Δ.Ε., όταν δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις παροχής της κατάρτισης σε όλους όσοι θα το επιθυμούν».

3.2.3. Οι θέσεις των Α.Ε.Ι. για τον τρόπο θεμελίωσης της Π.Δ.Ε.

Από την πλευρά των Α.Ε.Ι., η ειδική επιτροπή, η οποία συστάθηκε την περίοδο 1991-1993, στο πλαίσιο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, με μέλη τους Κοσμήτορες των καθηγητικών σχολών και πρόεδρο τον Γ. Μπαμπινιώτη, πανεπιστημιακό και τότε πρόεδρο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.), προέβη σε μια σειρά εισηγήσεων, οι οποίες έμειναν κενό γράμμα, καθώς η Πολιτεία δεν προχώρησε σε καμιά ενέργεια. Στην επιτροπή αυτή οι Πανεπιστημιακές Σχολές, θετικών και θεωρητικών σπουδών, με τις προτάσεις τους σθεναρά περιφρούρησαν τον ακαδημαϊκό-επιστημονικό χαρακτήρα των Π.Σ. και προέταξαν την επιστημονική συγκρότηση και κατάρτιση των αποφοίτων τους στο αντικείμενο σπουδών, παρά την καταρχήν μεταξύ τους συμφωνία για την αναγκαιότητα της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας των εκπαιδευτικών. Η Φιλοσοφική Σχολή του Ε.Κ.ΠΑ. π.χ. πρότεινε ένα παράλληλο με την ειδική επιστημονική κατάρτιση πρόγραμμα, το οποίο να αρχίζει από το 3^ο εξάμηνο σπουδών και να περιλαμβάνει θεωρητικά μαθήματα και πρακτική άσκηση. Το Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα, αντίθετα, εισηγήθηκε τη θέσπιση διατμηματικού προγράμματος, στο οποίο θα διδάσκονται εκείνα τα αντικείμενα που συμπίπτουν με τα προγράμματα σπουδών της Β/θμιας Εκπαίδευσης και θα συμμετέχουν όλα τα τμήματα της φιλοσοφικής με το 40%

των μαθημάτων τους. Και σε αυτήν όμως την πρόταση, παρά το ότι είναι καταρχήν προσαρμοσμένη στις ανάγκες της Δ.Ε., η έμφαση δόθηκε, όπως παρατηρεί ο Κασσωτάκης (2010), στο 'τι' και όχι στο 'πώς' και, μάλιστα, με ετεροβαρή, έναντι των άλλων, πρόταξη του επιστημονικού αντικειμένου της Ιστορίας και περιορισμένη την παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση.

Η Φιλοσοφική Θεσσαλονίκης πρότεινε ένα διατμηματικό πρόγραμμα σπουδών με σκοπό την ψυχοπαιδαγωγική κατάρτιση των σπουδαστών, όχι όμως, όπως τόνιζε, εις βάρος της ειδικής επιστημονικής συγκρότησης. Το Τμήμα Φιλολογίας εισηγήθηκε χωριστές επετηρίδες διορισμού, όπως και το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Τα τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής Κρήτης διαφώνησαν, επίσης, μεταξύ τους: Το τμήμα Φιλολογίας και το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας πρότειναν ένα πρόγραμμα παιδαγωγικής κατάρτισης, το οποίο θα παρακολουθούν οι ενδιαφερόμενοι μετά το πέρας των βασικών σπουδών τους, ενώ τα άλλα Τμήματα διατύπωσαν επιφυλάξεις και δεσμεύτηκαν να καταθέσουν στο μέλλον μια συγκροτημένη πρόταση, αφού μελετήσουν το θέμα. Οι Θεολογικές σχολές θεώρησαν ότι η παιδαγωγική κατάρτιση των Θεολόγων θα πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο ευθύνης των ίδιων των Τμημάτων.

Οι Σχολές Θετικών Επιστημών Αθηνών και Πατρών, αν και αναγνώρισαν την αναγκαιότητα της παιδαγωγικής κατάρτισης, κατέθεσαν στην επιτροπή την αντίθεσή τους σε κάθε αλλαγή ή παρέμβαση που εγκυμονεί περιορισμό της αυτονομίας των τμημάτων να καθορίζουν τα Προγράμματα Σπουδών ή που επιφέρει αλλοίωση της φυσιογνωμίας των Π.Σ. Την ίδια άποψη υποστήριξαν και τα αντίστοιχα τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και πρότειναν έναν ετήσιο μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ειδικής κατάρτισης για τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς της Δ.Ε..

Γενικά, οι προτάσεις των Α.Ε.Ι., συνέκλιναν ως προς την αναγκαιότητα, διαφοροποιήθηκαν όμως ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα υλοποιούνταν τα προγράμματα για τη διασφάλιση της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Δ.Ε. (Κασσωτάκης, 2010).

3.3. 1997: Η θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε.

Το 1997 η τότε πολιτική ηγεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ., στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης Αρσένη, με το Ν.2525/97, θεσμοθετεί το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Ενώ αυτό θεσμοθετείται, παραμένει κενό γράμμα και, όπως ήδη επισημάνθηκε, ελάχιστα από τα τμήματα των λεγομένων καθηγητικών σχολών ανταποκρίθηκαν και ενέταξαν στο Π.Σ. τους κάποιο μάθημα Παιδαγωγικής. Εκτός από τη θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε., ο ίδιος νόμος εισήγαγε μια ακόμη καινοτομία: καταργεί την επετηρίδα ως τρόπο διορισμού των καθηγητών και την αντικαθιστά με τον διαγωνισμό που θα διενεργεί εφεξής το Α.Σ.Ε.Π.. Ο πρώτος διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη εκπαιδευτικών έγινε το 1998, ενώ παράλληλα γίνονταν διορισμοί (με παραπληρωματικά ποσοστά, αντιστρόφως μειούμενα) και από την επετηρίδα, βάσει μεταβατικών διατάξεων του νόμου.

3.3.1. 1997-2010: Άγωνα ρύθμιση. Πανσπερμία απόψεων και αντιδράσεων.

Στη λείανση των αντιθέσεων και στην προετοιμασία του κατάλληλου εδάφους για την εφαρμογή του νόμου αποδύθηκε, το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), με μια σειρά πρωτοβουλιών και ενεργειών (1999-2000). Ενδεικτικά, στο πρόγραμμα εργασιών του Συμποσίου που διοργάνωσε τον Απρίλιο του 1999, συμπεριλαμβάνεται ειδική ενότητα με θέμα «Το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας». Στο πλαίσιο αυτό το Κ.Ε.Ε., επίσης, οργάνωσε (1999) επιστημονικό συμπόσιο στην Πάτρα και συγκάλεσε σύσκεψη εκπροσώπων των Παιδαγωγικών Τμημάτων και των Καθηγητικών Σχολών. Αντίστοιχες πρωτοβουλίες πήραν και άλλοι φορείς, όπως η Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος.

Η εισηγητική έκθεση Κασσωτάκη-Κλάδη (1999, στο Κασσωτάκης 2010) προς το διοικητικό συμβούλιο του Κ.Ε.Ε., το οποίο ανέλαβε να μελετήσει και να προτείνει τρόπους για την εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων, εστίαζε στα προβλήματα που αφορούν, αφενός, στη διαδικασία επιλογής των διοριστέων εκπαιδευτικών και, αφετέρου, στην ανταπόκριση και υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, δεδομένου ότι η ζήτηση για πιστοποίηση από τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς αναμενόταν υψηλή. Προτάθηκε, μάλιστα, να χρηματοδοτηθούν τα προγράμματα αυτά από το 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2^ο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.). Σε ό,τι αφορά στα προγράμματα πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. πρότειναν να οργανώνονται σε κάθε Α.Ε.Ι. διατμηματικά, υπό την εποπτεία των ίδιων των Α.Ε.Ι., τα θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα να ισοδυναμούν με το ¼ των διδακτικών μονάδων λήψης του πτυχίου (60 ECTS), να μπορούν αυτά τα μαθήματα να ενσωματωθούν στο βασικό πρόγραμμα σπουδών, χωρίς επιμήκυνση του χρόνου σπουδών, είτε να πραγματοποιούνται μετά την ολοκλήρωση των σπουδών. Πρότειναν, επίσης, όσοι διέθεταν διδακτική εμπειρία (αναπληρωτές, ωρομίσθιοι, κλπ) να ολοκληρώνουν τα προγράμματα αυτά σε διάστημα μικρότερο των δύο εξαμήνων και να διερευνηθεί η δυνατότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Κασσωτάκης, 2010)

Μέχρι το 2000 το θέμα συντηρήθηκε στην επικαιρότητα και αποτέλεσε αντικείμενο διαλόγου στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινότητας των Πανεπιστημίων και των εκπαιδευτικών. Η Πολιτεία όμως δεν είχε τη βούληση να το υλοποιήσει ούτε να συμβάλει στην κάμψη των αντιστάσεων που προέβαλε μερίδα Πανεπιστημιακών, φοιτητικών παρατάξεων και εκπαιδευτικών. Στη φάση αυτή, η καθιέρωση του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. -ενώ παράλληλα καταργήθηκε η επετηρίδα των εκπαιδευτικών- και η απαίτηση της Πολιτείας για περαιτέρω πιστοποιημένα προσόντα ήγειραν συζητήσεις και αντιστάσεις σχετικά με τη διακύβευση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων των Τμημάτων αυτών. Δημιουργήθηκε η πεποίθηση ότι με τον τρόπο αυτό μεθοδεύονται αποκλεισμοί από τη Β/θμια Εκπαίδευση. Μια άλλη ανάγνωση θεωρούσε ότι είναι μια τακτική να διαχειριστεί η Πολιτεία την ανεργία των εκπαιδευτικών, με το προσμετρά στους ανέργους εκείνους τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι συνδύαζαν επιτυχία στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. και Π.Π.Δ.Ε. και όχι το σύνολο των εγγεγραμμένων στις επετηρίδες. Η τελευταία μάλιστα ερμηνεία για τις διαχειριστικές επιδιώξεις αυτής της πολιτικής είχε διατυπωθεί την αντίστοιχη περίοδο και από ευρωπαίους εκπαιδευτικούς (Neave, 1998) .

Διατυπώθηκαν, επίσης, ενστάσεις για άνιση μεταχείριση και ευνοϊκή αντιμετώπιση αποφοίτων που σε σχέση με άλλους είχαν λάβει ελάχιστη παιδαγωγική εκπαίδευση. Οι

απόφοιτοι π.χ. της Π.Α.Τ.Ε.Σ.-Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. του παραρτήματος της Πάτρας με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου τους (2002) συμφωνούν καταρχήν με τον Ν.2525/97 και τη θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε., ως ένα εργαλείο το οποίο συμβάλλει στην αναβάθμιση της παιδείας. Ωστόσο, διατυπώνουν ενστάσεις για την έμμεση υποβάθμιση του πτυχίου τους, όταν διαπιστώνουν ότι η επάρκεια παρέχεται από ορισμένα πανεπιστημιακά τμήματα με την παρακολούθηση ελάχιστων μαθημάτων παιδαγωγικών: *«Καθώς πλησιάζει το 2003 που ορίζεται από τον Ν2525/97 ως το καταληκτικό έτος κατά το οποίο θα πρέπει τα Α.Ε.Ι. να έχουν καταρτίσει προγράμματα θεωρητικής και πρακτικής άσκησης, διάρκειας δύο ακαδημαϊκών εξαμήνων, με στόχο τη χορήγηση των απαραίτητων πιστοποιητικών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας στους συμμετέχοντες, κάτι που δεν έχει υλοποιηθεί από κανένα Α.Ε.Ι., οργιάζουν οι φήμες για αναγνώριση Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας με δυο μαθήματα, τα οποία κάποιες σχολές έχουν ήδη ενσωματώσει στο πρόγραμμα σπουδών τους. Παράλληλα το χρονικό της αναγνώρισης των πιστοποιητικών Παιδαγωγικής Επάρκειας που προσκόμισαν οι οικονομολόγοι στον ΑΣΕΠ 2000, το οποίο χαρακτηρίστηκε από σταδιακές εκπτώσεις στον αριθμό των απαιτούμενων μαθημάτων, καταδεικνύουν για μια ακόμα φορά ότι η νομοθεσία, όσον αφορά τουλάχιστον στην παιδεία, φτιάχνεται για να βαυκαλίζει προσωρινά και να καταπατείται τελικά²⁸»*.

Ο Κασσωτάκης (2010) αποδίδει την στασιμότητα αυτή, αφενός στην απουσία ενιαίας στάσης μεταξύ των Α.Ε.Ι., στον αρνητισμό και την καχυποψία ορισμένων πανεπιστημιακών απέναντι στον λεγόμενο «παιδαγωγισμό», καθώς μερίδα πανεπιστημιακών δεν θεωρούσε τα Παιδαγωγικά συγκροτημένη επιστήμη, και αφετέρου, στην πρόθεσή τους να διαφυλάξουν τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα των Προγραμμάτων Σπουδών των τμημάτων και να τα προστατεύσουν από ενδεχόμενη μετατροπή τους σε καθηγητικές-παιδαγωγικές Σχολές. Ο φόβος αυτός θα διατυπωθεί απερίφραστα, εκ νέου, το 2016 από την κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ, όπως αναφέρεται στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου.

Η απαξίωση των παιδαγωγικών και η αντίληψη ότι η ακαδημαϊκότητα των σπουδών ενισχύει το κύρος των αποφοίτων, δεν είναι στοιχείο της αυτοαντίληψης μόνο των Ελλήνων πτυχιούχων, οι οποίοι στη συνέχεια εργάζονται ως εκπαιδευτικοί, αλλά και των Γάλλων, όπως προέκυψε από την έρευνα των Bourdieu και Passeron, στη δεκαετία του '60: *«[...] καθηγητές [πανεπιστημίου] και μέλλοντες καθηγητές συμφωνούν τις περισσότερες φορές μεταξύ τους και καταφρονούν την παιδαγωγική, δηλαδή μίαν από τις γνώσεις που συνδέονται κατά τον πιο εξειδικευμένο τρόπο με ό,τι κάνουν και με ό,τι πρέπει να κάνουν»* (Bourdieu, 1993: 121) Επιπλέον, η Πολιτεία – κατά την άποψη του Κασσωτάκη (2010: 300)-, χρησιμοποίησε *«τις διαφωνίες αυτές ως άλλοθι για την αδυναμία της να δώσει λύση σε ένα χρόνιο πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης»*. Όλοι συμφωνούσαν ότι είναι αναγκαία η αναβάθμιση των σπουδών και η Παιδαγωγική Κατάρτιση των εκπαιδευτικών, ότι η πιστοποίησή της πρέπει να χορηγείται αποκλειστικά από τα Πανεπιστήμια και ότι τα προγράμματα πρέπει να οργανωθούν διατμηματικά. Οι διαφωνίες εντοπίστηκαν κυρίως ως προς τον φορέα και την περίοδο φοίτησης, στο αν θα έπρεπε να γίνονται παράλληλα με τις βασικές σπουδές ή μετά την ολοκλήρωσή τους. Στην ατελέσφορη αυτή προσπάθεια υλοποίησης της παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, όπως όριζε ο Ν.2525/1997, ο Κασσωτάκης (ό.π.: 304) επισημαίνει μια

28

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:U2TJiq4KRFYJ:www.edra.gr/doc/2002-03-20-SSAPATES.doc+&cd=1&hl=el&ct=clnk&gl=gr>

ακόμη κρίσιμη παράμετρο, η οποία σχετίζεται με την «απουσία στο νόμο αυτό εξουσιοδοτικών διατάξεων», ώστε να αρθούν τα κατά περίπτωση εμπόδια.

Από το 2004 έως το 2010 τα κυβερνητικά κόμματα στις προεκλογικές τους εξαγγελίες έκαναν, όπως επισημαίνει ο Κασσωτάκης, γενικόλογες αναφορές και οι πολιτικές ηγεσίες άφησαν να αδρανήσει το θέμα της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των αποφοίτων των καθηγητικών σχολών. Ωστόσο, κάποιες σχολές, όπως η Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικής ή το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Ε.Κ.Π.Α. εκπόνησαν και υπέβαλαν προς έγκριση προγράμματα για την παιδαγωγική κατάρτιση των φοιτητών τους, χωρίς η Πολιτεία να ανταποκριθεί άμεσα για την έγκρισή τους.

3.3.2. 2008: Το Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη για το Π.Π.Δ.Ε.

Τέλος, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το πόρισμα²⁹ το οποίο εξέδωσε, μετά από αναφορές υποψηφίων εκπαιδευτικών, ο Συνήγορος του Πολίτη, λόγω της τεκμηριωμένης και ουσιαστικής προσέγγισης του θέματος. Μεταξύ των άλλων, διαπιστώνει το πολυδαίδαλο των νομοθετικών ρυθμίσεων, την ασάφεια σε ό,τι αφορά στα προσόντα διορισμού και την αποσπασματικότητα με την οποία η Πολιτεία για μια δεκαετία (1997-2008) χειρίστηκε το θέμα. Παρατίθεται το Δελτίο Τύπου³⁰ (11^{ος} 2008), στο οποίο εκτίθεται η ουσία του πορίσματος:

Την εκλογίκευση και απλοποίηση του νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει τον τρόπο κτήσης και απόδειξης της παιδαγωγικής επάρκειας ζητά ο Συνήγορος του Πολίτη με σχετικό Πόρισμά του που απεύθυνε στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Συγκεκριμένα, ο Συνήγορος του Πολίτη υπήρξε αποδέκτης αναφορών πολιτών, υποψηφίων εκπαιδευτικών, οι οποίοι εξέφρασαν τη διαμαρτυρία τους για πρόσκομμα που συναντούν στην προσπάθεια διορισμού τους σε μόνιμες θέσεις ή την πρόσληψή τους ως αναπληρωτές / ωρομίσθιοι και το οποίο αφορά στο πιστοποιητικό παιδαγωγικής επάρκειας.

Το κριτήριο της παιδαγωγικής επάρκειας είναι ασαφές ως τυπικό προσόν διορισμού. Το κριτήριο αυτό καθαυτό, αλλά, κυρίως, οι τρόποι απόδειξης της παιδαγωγικής επάρκειας χαρακτηρίζονται από άναρχη αποσπασματικότητα, αντιφάσεις και πολυπλοκότητα ως αποτέλεσμα αλληπάληλων ρυθμίσεων και αλλαγών, χωρίς να γίνονται οι απαραίτητες προσαρμογές και εκκαθαρίσεις των προϊσχυουσών ρυθμίσεων.

Ο Συνήγορος του Πολίτη συμπεραίνει ότι το ΥΠ.Ε.Π.Θ. δεν έχει τηρήσει αυστηρή και σταθερή στάση όσον αφορά το πιστοποιητικό παιδαγωγικής επάρκειας, ενώ δεν είναι σαφές αν τελικά πρέπει οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί να το έχουν. Έτσι, αν και γενικώς θεωρείται απαραίτητο προσόν διορισμού και πρόσληψης, η έλλειψή του δεν αποτελεί κώλυμα, εφόσον εν απουσία των εχόντων το πιστοποιητικό αυτό διορίζονται και προσλαμβάνονται οι μη έχοντες αυτό, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις

²⁹ <https://www.synigoros.gr/resources/ok2008-porisma-to-krithrio-ths-paidagwigikhs-eparkeias-stis-proslhyeis-anaplhrtwn-ekpaideytikwn.pdf> (Ανάκτηση 20-12-2015).

³⁰ http://www.synigoros.gr/resources/6953_1_deltio_typou.pdf (Ανάκτηση 20-12-2015).

δεν ζητείται καθόλου. Ωστόσο, η επιλεκτική απαίτησή του ως τυπικού προσόντος καταλήγει μεταξύ άλλων στην ανατροπή των αποτελεσμάτων γραπτών διαγωνισμών μέσω Α.Σ.Ε.Π., όπως στην περίπτωση του διαγωνισμού για εκπαιδευτικούς της προκήρυξης 10 Π/2006 (ΦΕΚ 500/24-8-2006).

Τα στοιχεία καθιστούν φανερό ότι από το 1997 έως και το 2010, η Πολιτεία καρκινοβατεί ως προς τις διαδικασίες πλήρους εφαρμογής του νόμου, σχετικά με την κατοχή του Π.Π.Δ.Ε. ως προσόντος διορισμού στη Δ.Ε.. Αντιθέτως, προβαίνει σε μια σειρά αποσπασματικών ρυθμίσεων και αναβολών/αναστολών, οι οποίες αποτυπώνονται στα νομοθετικά κείμενα και τις υπουργικές αποφάσεις της περιόδου (Κεφ. 4). Έγινε φανερό, επίσης, πως υπάρχει μια εγγενής αδυναμία της Ελληνικής Πολιτείας να υλοποιεί τις θεσμοθετημένες αποφάσεις της και τα νόμιμα, ότι υφίσταται ένα έλλειμμα στη διαχείριση των αντιρρήσεων και των διαφωνιών και ότι αυτές δεν είναι εφικτό πάντα να συγκεραστούν στο πλαίσιο ενός διαλόγου και στη συνέχεια να υλοποιηθούν οι αποφάσεις και να εφαρμοστούν οι νόμοι. Θα πρέπει, δηλαδή, να θεωρήσουμε ότι ο νόμος αυτός εισήγαγε μια καινοτομία, η οποία δεν ήταν εφικτό να υλοποιηθεί, παρά την καταρχήν συμφωνία όλων των ενδιαφερομένων πλευρών, καθώς εισήχθη σε ένα ασύμβατο προς αυτήν πεδίο και στο οποίο, όχι μόνο λόγω της εγγενούς αδράνειας των θεσμών, αλλά και για πολλούς και ποικίλους λόγους ορατούς και μη, παρέμεινε μετέωρη σε ένα πεδίο δυστοπικό.

3.4. 2010-2017: Η περίοδος της κρίσης.

Το 2010 η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας προβαίνει σε μια ακόμα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με το Ν.3848/2010. Η μεταρρύθμιση αυτή, με τον τίτλο «Νέο Σχολείο –Πρώτα ο μαθητής», επανέφερε το θέμα της Παιδαγωγικής Επάρκειας των εκπαιδευτικών. Με το άρθ. 3 ορίζεται ότι η συμμετοχή στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. για διορισμό στη Μέση Εκπαίδευση προϋποθέτει την πιστοποιημένη παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια. Στη συνέχεια, ο Ν.4186/2013 ορίζει ότι όσοι εισάγονται από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 σε πανεπιστημιακά τμήματα τα οποία τροφοδοτούν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οφείλουν να επιλέγουν μαθήματα παιδαγωγικών και να πραγματοποιούν πρακτική άσκηση, ώστε να εξασφαλίσουν με το πτυχίο τους την Παιδαγωγική και Διδακτική επάρκεια, η οποία συνιστά αναγκαία προϋπόθεση, αν επιθυμούν να εργαστούν στην εκπαίδευση. Ο Ν.4186/2013 αποσαφηνίζει λεπτομερώς τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν, τόσο τα προπτυχιακά Π.Σ. των Πανεπιστημίων, ώστε να διασφαλίζουν στους αποφοίτους των την επάρκεια με το βασικό πτυχίο, όσο και τα παρεχόμενα από τα Α.Ε.Ι. ειδικά Προγράμματα Πιστοποίησης που απευθύνονται σε πτυχιούχους.

Σύμφωνα με τον Κασσωτάκη (2010), δεκατρία χρόνια μετά την αρχική (1997) θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε., το 2010, η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων «προσκορύνει ξανά σε παρόμοιες αντιδράσεις» και αντιθέσεις, όπως αυτές αναδύθηκαν από τις προτάσεις και τις θέσεις των Κοσμητειών στην επιτροπή που συστάθηκε κατά τα έτη 1991-1993. Οι διαφοροποιήσεις και αντιθέσεις μεταξύ των πανεπιστημιακών τμημάτων ήταν, από το 1997 έως και το 2010, ένα παραμόνιμο εμπόδιο στην προσπάθεια της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας να εφαρμόσει ό,τι προηγουμένως έχει νομοθετήσει.

Μολονότι έχουν μεσολαβήσει πολλά χρόνια από την αρχική θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε. (1997), η προσαρμογή των Π.Σ. των Πανεπιστημιακών τμημάτων και πάλι δεν ήταν σε όλες τις περιπτώσεις άμεση, ούτε και στον ίδιο βαθμό (ο βαθμός και ο τρόπος προσαρμογής των Προγραμμάτων Σπουδών των Α.Ε.Ι. στο Ν.4186/2013 αποτελεί μέρος της παρούσας έρευνας και θα εκτεθεί στο 5^ο κεφάλαιο). Παρά την ανα-θεσμοθέτηση του Πιστοποιητικού Π.Δ.Ε. (2010), είτε με το βασικό πτυχίο, είτε με ετήσια προγράμματα πιστοποίησης, είτε με μεταπτυχιακές σπουδές, όπως λεπτομερώς όριζε ο εν συνεχεία Ν.4186/2013, η οικονομική κρίση άλλαξε δραματικά όσα έως τότε θεωρούνταν δεδομένα. Οι διορισμοί εκπαιδευτικών ελαχιστοποιήθηκαν και δεν προκηρύχθηκε στο μεταξύ κανένας διαγωνισμός από το Α.Σ.Ε.Π., ενώ οι τελευταίες προσλήψεις εκπαιδευτικών έγιναν το 2012. (Ο τελευταίος διαγωνισμός προκηρύχθηκε για το Δεκέμβριο του 2008 και πραγματοποιήθηκε, λόγω των γεγονότων μετά τη δολοφονία Γρηγορόπουλου, τον Ιανουάριο του 2009).

3.4.1. Οι θέσεις των Α.Ε.Ι. για το Π.Π.Δ.Ε. και για τα οριζόμενα από τους νόμους 3848/2010 και 4186/2013

Με έγγραφό του (Α.Π. 814/26/1/2010) το Υπουργείο Παιδείας διατύπωσε τη θέση του και την πρόθεσή του να επαναφέρει το ζήτημα στο διάλογο για την παιδεία και ζήτησε από τους Πρυτάνεις να γνωμοδοτήσουν σχετικά με το Π.Π.Δ.Ε. Αναφέρεται σχετικά : «...Το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων προτίθεται να

προτείνει στα Πανεπιστήμιά μας ένα λειτουργικό σχέδιο για τη βασική εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών στα τμήματά τους με την παρακολούθηση ενός ειδικού συνεκτικού προγράμματος σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής το οποίο θα οδηγεί στην απόκτηση ενός πιστοποιητικού παιδαγωγικής επάρκειας. [...] Τα Πανεπιστήμια αποτελούν τους φυσικούς φορείς για την ανάπτυξη μιας σχετικής πρωτοβουλίας. Θεωρούμε ότι η δημιουργία ενός ειδικού κέντρου ή η μετεξέλιξη υπάρχοντος θεσμού σε κάθε Πανεπιστήμιο με σκοπό τη διοργάνωση και υποβοήθηση των Τμημάτων στην επιτυχή διοργάνωση των σχετικών προγραμμάτων σε στενή συνεργασία με τα θεσμικά όργανα Διοίκησης των Πανεπιστημίων και τα ίδια τα Τμήματα τα οποία θα ενδιαφερθούν να συμμετάσχουν, θα ήταν δυνατόν να οδηγήσει σε μια μεγάλης εμβέλειας καινοτομία [...] να μας γνωρίσετε τις απόψεις σας για το θέμα, αφού συνεννοηθείτε με τους Προέδρους των Τμημάτων που δυνητικά εμπλέκονται (Παιδαγωγικά Τμήματα τα οποία εκπαιδεύουν για τη Β/θμια εκπαίδευση)».

Η 64η Σύνοδος των Πρυτάνεων με ψήφισμά³¹ της (6^{ος} /2010) «θεωρεί ότι η πιστοποίηση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας των εκπαιδευτικών, όπως αυτή ορίζεται στο σχετικό νόμο, θα συμβάλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας. Προτείνει την ίδρυση Κέντρων Πιστοποίησης Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (ΚΠ.Δ.Ε.) σε όσα Πανεπιστήμια επιθυμούν και δύνανται να οργανώσουν σχετικά προγράμματα». Επισημαίνουν ότι το Πιστοποιητικό δεν ταυτίζεται με το πτυχίο και εισηγούνται να ισοδυναμεί με 30 ECTS, όσα, δηλαδή, αναλογούν σε ένα εξάμηνο σπουδών.

Η Εκτελεστική Γραμματεία της Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π. με απόφασή³² της (16-6-2011) διατυπώνει την κατ' αρχήν συμφωνία της για «την ανάγκη για ουσιαστική παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των αποφοίτων των λεγόμενων καθηγητικών σχολών», αλλά διατυπώνει μια σειρά από ενστάσεις. Διαφωνεί με οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικοποίησης και εμπορευματοποίησης της κατάρτισης: «Η Εκτελεστική Γραμματεία της Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π., δηλώνει ότι δεν θα ανεχτεί τη διαφαινόμενη επιθυμία ή επιδίωξη εμπορευματοποίησης του δημόσιου αγαθού της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, επαναλαμβάνοντας τη σταθερή και αδιαπραγμάτευτη θέση της ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι υποχρέωση του κράτους και γίνεται μόνο στα Α.Ε.Ι.». Επίσης, επισημαίνει κενά και αντιφάσεις στο νόμο και θεωρεί πως πλήττεται η αυτοτέλεια των πανεπιστημίων: «Το νέο θεσμικό πλαίσιο (Ν.3848/2010 (ΦΕΚ Α'71)) για το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής Επάρκειας παρουσιάζει σοβαρά κενά, απόδειξη της προχειρότητας, με την οποία συχνά συντάσσονται τα νομοθετικά κείμενα, ενώ το κείμενο οδηγιών του Γενικού Γραμματέα προς τους Πρυτάνεις (Α.Π. 46820 /Δ1 στις 15-4-2011) έρχεται σε πλήρη αντίθεση τόσο με το σχετικό νόμο όσο και με το αυτοδιοίκητο των Α.Ε.Ι.». Σοβαρή είναι επίσης η ένστασή της για τον τρόπο με τον οποίο θα εγκρίνονται τα μαθήματα: «Ο Ν.3848 ορίζει ότι τα προτεινόμενα προγράμματα από τα Α.Ε.Ι. θα εγκριθούν από τον Υπουργό Παιδείας ύστερα από γνώμη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Η διάταξη αυτή είναι αντισυνταγματική. Είναι θεσμικά και επιστημονικά πρωτοφανές, προγράμματα ανωτάτων σχολών να αξιολογούνται από έναν μη ισοδύναμο φορέα

³¹ http://www.uth.gr/static/miscdocs/synodoi/64syn_2_Paidagwgiki_Eparkeia.pdf (Ανάκτηση 5-3-2016).

³² http://www.posdep.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=641&Itemid=238 (Ανάκτηση 5-3-2016).

ιδιωτικού δικαίου με διοριζόμενη διοίκηση. Η απόφαση για τα απαιτούμενα μαθήματα θα πρέπει να λαμβάνεται μόνο από τα Α.Ε.Ι.»

3.4.2. Οι αντιδράσεις εκπαιδευτικών και φοιτητικών παρατάξεων.

Όταν τον Απρίλιο του 2010 η ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας ανακοίνωσε την πρόθεσή της για ανα-θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε., το Συντονιστικό Ωρομισθίων Εκπαιδευτικών και η Πανελλήνια Ένωση Αδιόριστων Εκπαιδευτικών σε κοινή τους καταγγελία χαρακτηρίζουν ως «*φάμπρικα των επιχειρηματιών της εκπαίδευσης*³³» την πιστοποίηση της Π.Δ.Ε., την παραλληλίζουν με τα σεμινάρια Ειδικής Αγωγής που απευθύνονταν σε αδιόριστους εκπαιδευτικούς και κατονομάζουν την Ένωση Ελλήνων Φυσικών. Η Ένωση Ελλήνων Φυσικών καταγγέλλεται, επίσης, από την Πανελλήνια Ένωση Καθηγητών Γερμανικής Γλώσσας Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, αλλά και από την Ο.Λ.Μ.Ε., ως φορέας ο οποίος σπεύδει να εκμεταλλευτεί την ανασφάλεια των άνεργων εκπαιδευτικών και την συνακόλουθη ζήτηση υπηρεσιών πιστοποίησης, ότι το περιεχόμενο των σεμιναρίων δεν πληροί προδιαγραφές υψηλού επιπέδου, ότι διοργανώνονται τα σεμινάρια με τη χρήση από τον ιδιωτικό φορέα δομών και υποδομών του ελληνικού δημοσίου και ότι το κόστος είναι υπερβολικά υψηλό (1700-2200€) (Α' Ε.Λ.Μ.Ε. Αιτωλοακαρνανίας³⁴, 2010).

Σε δημοσίευμα στην εφημερίδα «Τα Νέα» (13-6-2010)³⁵ ο εκπαιδευτικός ερευνητής Χρήστος Κάτσικας, παραθέτει τη δήλωση (22-12-2009) της τότε Υφυπουργού Παιδείας : «*θα καταργηθούν τα ακριβοπληρωμένα σεμινάρια των 400 ωρών ως προσόν διορισμού, που αποτελούν εμπαιγμό τόσο για την επιμόρφωση που παρέχουν, όσο και για τους κατόχους αναγνωρισμένων τίτλων σπουδών στην ειδική αγωγή*». Επισημαίνει, επίσης, ότι το περιεχόμενο των σεμιναρίων που διοργανώνονται από ιδιωτικούς φορείς είναι πάντα σε στενή συνάφεια με τα κριτήρια διορισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γεγονός που συνιστά μια μορφή «ιδιωτικοποίησης» της πιστοποίησης των προσόντων, τα οποία μέχρι πρότινος διασφαλιζόνταν με τα πτυχία των Παν/μίων, στο πλαίσιο της δωρεάν παιδείας. Η Ο.Λ.Μ.Ε. και η Δ.Ο.Ε., ο Σύλλογος Μετεκπαιδευμένων Δασκάλων και Νηπιαγωγών του Μαρασλείου και λοιποί σύλλογοι επισημαίνουν ότι ο δημόσιος έλεγχος στις περιπτώσεις αυτές είναι ανύπαρκτος και ότι οι ποιοτικές προδιαγραφές των σεμιναρίων αυτών όλο και συρρικνώνονται.

Οι αντιδράσεις των φοιτητικών συλλόγων και παρατάξεων επικεντρώθηκαν στον ισχυρισμό ότι εντατικοποιούνται οι σπουδές, ότι με αυτόν τον τρόπο αίρεται ο ενιαίος χαρακτήρας του πτυχίου, ότι τα πτυχία θα διακρίνονται σε ερευνητικά και εκπαιδευτικά. Όσοι διαφωνούν διαβλέπουν, επίσης, αλλαγές και ως προς τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων, τα οποία πλέον θα διαφοροποιούνται ανάλογα με το αν ο φοιτητής επιλέγει το σώμα των μαθημάτων που εξασφαλίζουν παιδαγωγική επάρκεια ή όχι.

³³ <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4579397/?iid=2> (Ανάκτηση 25-1-2-16).

³⁴ http://elmeait.blogspot.gr/2010/04/blog-post_20.html (Ανάκτηση 25-1-2-16).

³⁵ <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4579397/?iid=2> (Ανάκτηση 25-1-2-16).

Δημοσιεύματα³⁶ σε φοιτητικά blog (2010-2016), -από όλο το φάσμα των πολιτικών παρατάξεων και αντιλήψεων-, διατυπώνουν αντιρρήσεις και αμφισβητούν τα κίνητρα της θεσμοθέτησης του Π.Π.Δ.Ε. Ορισμένοι θεωρούν ότι είναι αντιφατικό να ενδιαφέρεται η Πολιτεία για την παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών και από την άλλη να συντηρεί αντιπαιδαγωγικές μεθόδους ή πρακτικές, όπως η αποστήθιση και οι Πανελλαδικές εξετάσεις για την πρόσβαση στα Παν/μια. Άλλες αναγνώσεις, βλέπουν την πρόθεση της Πολιτείας να αποκλείσει χιλιάδες αποφοίτους από το δικαίωμα του διορισμού στη Μέση Εκπαίδευση και την επιδίωξη να παρουσιάσει τα ποσοστά ανεργίας των αποφοίτων των καθηγητικών σχολών μικρότερα από ό,τι είναι σε απόλυτους αριθμούς, ερμηνεία που επανειλημμένως από την καθιέρωση του Α.Σ.Ε.Π. πολλοί επικαλούνται, όχι μόνον οι φοιτητικές οργανώσεις. Μία ακόμη ανάγνωση, σχετική με τα εργασιακά δικαιώματα, θεωρεί πως το Π.Π.Δ.Ε. υλοποιεί με άρρητο τρόπο πολιτικές που έχουν ως στόχο την υπονόμηση των εργασιακών δικαιωμάτων μέσα από πρακτικές συνεχούς μετακίνησης του πήχη των προσόντων, ώστε να διασπαστεί ο ενιαίος, όσο ίσχυε η επετηρίδα, κλάδος των καθηγητών σε υποομάδες χαρακτηριστικών και επαγγελματικών συμφερόντων, οι οποίες αυτοπροσδιορίζονται διαφοροποιούμενες από το ευρύτερο σώμα των εκπαιδευτικών και των οποίων ομάδων τα επαγγελματικά/εργασιακά δικαιώματα, στη συνέχεια, αναγνωρίζονται μέσα από ρυθμιστικές και νομοθετικές ad hoc παρεμβάσεις της Πολιτείας.

Με βάση τα παραπάνω προκύπτει το εξής σχήμα: Οι νομοθετικές ρυθμίσεις δημιουργούν ζήτηση για συγκεκριμένα προσόντα. Όσοι δεν ανταποκρίνονται σε αυτά, διαφωνούν και ασκούν πίεση για να εξαιρεθούν, διεκδικώντας και επιτυγχάνοντας ειδική νομοθετική ρύθμιση. Όσοι, όμως, δεν περιλαμβάνονται στη ρύθμιση είναι πρόθυμοι να εξασφαλίσουν τα προσόντα αυτά. Τα προσόντα αυτά δεν πιστοποιούνται σε κάποια φάση από τα προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών των Πανεπιστημίων. Η αγορά ανταποκρίνεται και καλύπτει το κενό με τη διοργάνωση σεμιναρίων για την πιστοποίηση των προσόντων που αποτελούν προϋπόθεση διορισμού. Η υπερπροσφορά αποφοίτων αυξάνει τον ανταγωνισμό και αρκετοί αποφασίζουν να παρακολουθήσουν τα σεμινάρια αυτά, για να αυξήσουν τα προσόντα τους. Όσοι πιστοποιήθηκαν με αυτόν τον τρόπο συγκροτούν μια νέα ομάδα πίεσης, η οποία επιδιώκει την αναγνώριση και την επικύρωση των σεμιναρίων αυτών από το κράτος με μια νέα νομοθετική ρύθμιση, η οποία θα κατοχυρώνει τα δικαιώματά τους.

---

³⁶ http://antigeitonies.blogspot.gr/2015/10/blog-post_69.html (Ανάκτηση 26-2-16).

http://www.csd.uoc.gr/~sfeyds/DAP_gia_PPDE.htm (Ανάκτηση 26-2-16).

<http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-pollapla-katagmata-sta-aei> (Ανάκτηση 26-2-16).

<https://antiplhroforhsh.wordpress.com/2010/04/24/> (Ανάκτηση 26-2-16).

3.4.3. 2015-2016: Το Π.Π.Δ.Ε και η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών αντικείμενο Εθνικού Διαλόγου.

Η άνοδος για πρώτη φορά στην εξουσία του ΣΥΡΙΖΑ (2015), φυσικά τω λόγω, σημαίνει και αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική³⁷, καθώς και αυτό το κόμμα, όπως και τα προηγούμενα, θα επιχειρήσει να εφαρμόσει τις δικές του προεκλογικές εξαγγελίες, όλες ή μέρος τους.

Η νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, το 2015, καλείται να πάρει θέση σχετικά με την πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. και τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων, ύστερα από σχετική ερώτηση και πρόταση 18 βουλευτών της Συμπολίτευσης³⁸ (26-3-2015): «*Το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας να δίνεται σε όλους τους αποφοίτους καθηγητικών σχολών των Α.Ε.Ι. της χώρας*». Ζητούν «να αποκατασταθούν τα κατακερματισμένα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των καθηγητικών σχολών όλων των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και να διατηρηθεί ο ενιαίος χαρακτήρας των προγραμμάτων σπουδών, ώστε να μη διασπάται το φοιτητικό σώμα». Σημειώνουν, επίσης, στην ερώτησή τους ότι «*δεδομένων των δυσμενών συνθηκών στην αγορά εργασίας και με την ανεργία να μαστίζει και τον κλάδο των εκπαιδευτικών, τα Τμήματα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και της Θράκης με την τακτική τους αυτή [...] ωθούν τους αποφοίτους αναπόφευκτα σε μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, σε επί πληρωμή σεμινάρια και κάθε είδους ταχύρρυθμα προγράμματα εκπαίδευσης και συνεχούς κατάρτισης, με αμφίβολη την αναγνώρισή τους. Έτσι, τελικά, οι πτυχιούχοι πέφτουν θύματα ενός αθέμιτου ανταγωνισμού και μιας δια βίου «αξιολόγησης» που, ουσιαστικά, ακυρώνει τις σπουδές τους και το δικαίωμα στην εργασία*».

Το κείμενο που κατέθεσαν, έκανε ειδική μνεία στην περίπτωση του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.. Οι βουλευτές φαίνεται ότι υιοθετούν την άποψη όσων θεωρούν ότι το πτυχίο του Τμήματος διασπάται, εφόσον μέρος και όχι το σύνολο των αποφοίτων επιλέγει την παιδαγωγική επάρκεια. Η καταγγελλόμενη διάσπαση του πτυχίου, θέμα το οποίο είχε λάβει λίγα χρόνια πριν έκταση, είχε απασχολήσει τον Τύπο και είχε προκαλέσει ποικίλες και έντονες αντιδράσεις εκ μέρους των φοιτητών³⁹.

Ο Υπουργός στην απάντησή⁴⁰ του (22-4-2015) κάνει αναφορά στις 12 Υπουργικές Αποφάσεις με τις οποίες αναγνωρίστηκε η «χορήγηση» της Π.Δ.Ε. από εκείνα τα Παν/κά Τμήματα τα οποία αιτήθηκαν, όπως π.χ. το Τμήμα Φιλολογίας του Δ.Π.Θ. και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα του Ε.Κ.Π.Α., τα οποία διασφαλίζουν την Π.Δ.Ε. σε όσους εισήχθησαν κατά τα Ακαδημαϊκά έτη 2013-2014 και εφεξής, σύμφωνα με τον Ν.4186/2013. Με τον τρόπο αυτό υπογραμμίζεται η πρόθεση του Υπουργείου να διευκολύνει τα Τμήματα να διασφαλίσουν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους, σε ό,τι αφορά στη σταδιοδρομία τους στη Β/θμια Εκπαίδευση. Σχετικά με το θέμα

---

³⁷ <http://www.esos.gr/arthra/38042/yπουργος-epanexetazoy-me-ti-nomothesia-gia-pistopoiitiko-paidagogikis-kai-didaktikis> (Ανάκτηση 20-2-16).

³⁸ https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/erotisi_eparkeia.pdf (Ανάκτηση 28-2-16).

³⁹ <http://www.alterthess.gr/content/katalipsi-sto-tmima-filologias-toy-apth> (Ανάκτηση 12-2-16).

⁴⁰ https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/apantrisi_eparkeia.pdf (Ανάκτηση 18-2-16).

του πτυχίου του τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ., η απάντηση του Υπουργού υιοθετεί σε πλείστα σημεία αυτολεξεί το σκεπτικό και την επιχειρηματολογία με την οποία απάντησαν καθηγητές του Α.Π.Θ. (31-3-2015)⁴¹ στην ανωτέρω ερώτηση/πρόταση των 18 βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ και τάσσεται με την επιλογή του Τμήματος, να είναι στην κρίση του φοιτητή αν θα παρακολουθήσει τα απαιτούμενα μαθήματα, ώστε να εξασφαλίζει μαζί με το πτυχίο και την πιστοποίηση της Π.Δ.Ε..

Στον αντίποδα των απόψεων αυτών, ορισμένοι Πανεπιστημιακοί δια του Τύπου⁴² (2015), υποστηρίζουν ότι η σύνδεση του πτυχίου με τα εξ αρχής αυστηρά προσδιορισμένα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων, στην ουσία εξυπηρετεί τις ανάγκες της αγοράς και ότι το περιεχόμενο των σπουδών δεν πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση προσανατολισμένο στις ανάγκες της, αλλά στη θεραπεία της επιστήμης. Θεωρούν, επίσης, ότι η αντίθετη άποψη, ενώ φαίνεται προοδευτική, δεν είναι, αφού με άρρητο τρόπο εξαρτά άμεσα τα προγράμματα σπουδών των Α.Ε.Ι. από την οικονομία και τα στοιχίζει με τις επαγγελματικές δεξιότητες. Σε αντίστοιχη λογική κινείται και το Τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ., μέλη του οποίου σε επιστολή τους (31-3-2015)⁴³, με την οποία απαντούν στους (ανωτέρω αναφερόμενους) 18 βουλευτές της Συμπολίτευσης, κάνουν την εξής διάκριση σχετικά με τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων του Τμήματος: *«Τα επαγγελματικά δικαιώματα του φιλολόγου δεν ταυτίζονται αποκλειστικά και μόνο με τον κλάδο των Φιλολόγων της Μέσης Εκπαίδευσης (ΠΕ02)»*.

Μια άλλη άποψη⁴⁴, επίσης από το χώρο των πανεπιστημίων, υποστηρίζει ότι το αίτημα για παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των εκπαιδευτικών εκτράπηκε υπό την επίδραση μιας φροντιστηριακής αντίληψης για το διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., από την αποσπασματική σύλληψη του περιεχομένου της πιστοποίησης, από την προσκολλημένη σε παλαιότερες αντιλήψεις άποψη για το σχολείο, τη διοίκησή του και το ρόλο του, από μια μηχανιστική θεώρηση του εκπαιδευτικού έργου. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης θεωρούν ότι η Π.Δ.Ε. θα μπορούσε να υπηρετήσει μια ολιστική αντίληψη για το σχολείο και τον εκπαιδευτικό και, επομένως, να συμβάλει στην μετάβαση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος στην ψηφιακή εποχή, στον εκδημοκρατισμό και στη συμμετοχική διακυβέρνηση.

Παρά το ότι ορισμένα Α.Ε.Ι. προσάρμοσαν πλήρως τα Π.Σ. στα οριζόμενα από τον Ν.4186/2013, για τη διασφάλιση της Π.Δ.Ε., και άλλα ενέταξαν στο Π.Σ. ορισμένα μαθήματα Παιδαγωγικών και Διδακτικής (όπως προέκυψε από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, Κεφ.5), είναι φανερό ότι το θέμα της Π.Δ.Ε. παραμένει ανοιχτό⁴⁵, όχι μόνο, γιατί η πανσπερμία των απόψεων δεν οδηγεί το όλο σύστημα σε μια ισορροπία, αλλά και γιατί η εφαρμογή του νόμου από τα Τμήματα των Α.Ε.Ι. δεν υπήρξε καθολική.

⁴¹ <http://www.esos.gr/arthra/37668/oi-8-apantiseis-toy-tm-filologias-toy-apth-stoys-18-voyleytes-poy-katethesan-erotisi> (Ανάκτηση 26-4-16).

⁴² <http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-pollapla-katagmata-sta-aei> (Ανάκτηση 26-4-16).

⁴³ <http://www.esos.gr/arthra/37668/oi-8-apantiseis-toy-tm-filologias-toy-apth-stoys-18-voyleytes-poy-katethesan-erotisi> (Ανάκτηση 10-3-16).

⁴⁴ <http://www.avgi.gr/article/5607432/paidagogiki-kai-didaktiki-an-eparkeia-tou-sxoleiou-kai-ton-ekpaideutikon> (Ανάκτηση 26-4-16).

⁴⁵ <http://www.alfavita.gr/arhron/koinonia/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-ti-apofasise-i-synodos-ton-ptytaneon#ixzz4UcGCSJYZ> (Ανάκτηση 10-3-16).

Ορισμένα, μάλιστα, τον τήρησαν προσχηματικά, εντάσσοντας στο Π.Σ. ένα ή δύο μαθήματα. Η προκήρυξη του «Εθνικού και Κοινωνικού διαλόγου για την Παιδεία» (2015-2016) από το Υπουργείο Παιδείας έδωσε εκ νέου βήμα να εκφραστούν οι διαφορετικές απόψεις για ένα ευρύτερο από την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια πεδίο, αυτό της «Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών».

Στο πλαίσιο του Εθνικού Διαλόγου, η αρμόδια Επιτροπή⁴⁶ κατέθεσε ένα αρχικό κείμενο εργασίας⁴⁷, στο οποίο διατυπώνει την άποψη πως η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η επιμόρφωσή τους πρέπει να θεωρηθούν ως «ένα άρρηκτο συνεχές προσαρμοσμένο στη φιλοσοφία του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων Εκπαιδευτικού (Ε.Π.Π.Ε.)» (:5). Στο Πόρισμα του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία⁴⁸, η Εκπαίδευση και η συνεχής Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών θεωρούνται αναγκαίες προϋποθέσεις και ζήτημα πρώτης προτεραιότητας, ώστε να μπορεί το σχολείο να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των μεγάλων αλλαγών της εποχής μας.

3.4.3.1. Το Πόρισμα της Επιτροπής Εθνικού Διαλόγου.

Στο κεφάλαιο η «Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών», η αρμόδια Επιτροπή προβαίνει στις ακόλουθες διαπιστώσεις σχετικά με την Παιδαγωγική Επάρκεια και τις διαδικασίες πιστοποίησής της:

«Έως τώρα, το τοπίο απόκτησης της διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην α/βάθμια και στη β/άθμια είναι άναρχο και αναποτελεσματικό» (σ. 42). [...] «Δεν υπάρχει μια ενιαία πολιτική για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών τόσο στην α/βάθμια όσο και τη β/βάθμια εκπαίδευση. Η θεσμοθέτηση του πιστοποιητικού παιδαγωγικής επάρκειας για τους εκπαιδευτικούς της β/βάθμιας δεν έχει αλλάξει σημαντικά το τοπίο. Επίσης, η θεσμοθέτηση του διαγωνισμού ΑΣΕΠ (για τη μορφή και το περιεχόμενου του οποίου η Επιτροπή έχει σημαντικούς ενδοιασμούς) δεν είχε επίδραση στην αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών» (σ. 43).

Ως προς τα Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι. μέσω των οποίων διασφαλίζεται η Π.Δ.Ε. το πόρισμα αναφέρει ότι μεταξύ ομοειδών Τμημάτων διαπιστώθηκαν μεγάλες διαφορές

«στο επίπεδο των σπουδών, αλλά και της ερευνητικής δραστηριότητας» (: 54) και ότι «αρκετά Τμήματα και Σχολές επιδίωξαν να προσαρμοστούν στο αίτημα του νόμου προχωρώντας σε αλλαγές προγραμμάτων σπουδών και εισάγοντας έναν αριθμό κατ' επιλογήν μαθημάτων, η παρακολούθηση των οποίων, κατά τεκμήριο, θα οδηγεί στην πιστοποίηση της διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας. Τα μαθήματα αυτά δεν απευθύνονται σε όλους τους φοιτητές, αλλά τα επιλέγουν μόνο όσοι προτίθενται να επιλέξουν το καθηγητικό επάγγελμα». Επίσης, «ενίοτε απαιτείται η παρακολούθηση πολύ μικρού αριθμού μαθημάτων παιδαγωγικής και ψυχολογίας τα

⁴⁶ «πυλώνες εθνικού διαλόγου»: Εθνική Επιτροπή Διαλόγου, Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής και το Ε.Σ.Υ.Π.

⁴⁷ http://dialogos.minedu.gov.gr/wp-content/uploads/2016/03/arkiki_ekpaideysi_kai_epimorfosi_ekpkwn.pdf (Ανάκτηση 10-9-2016).

⁴⁸ http://dialogos.minedu.gov.gr/wp-content/uploads/2016/04/PORISMATA_DIALOGOU_2016.pdf (Ανάκτηση 10-9-2016).

οποία δεν είναι σχεδιασμένα σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο αντικείμενο διδασκαλίας, ενώ υπάρχουν τμήματα που δεν θεωρούν ότι οι φοιτητές τους χρήζουν διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας.[...] Λίγες είναι οι περιπτώσεις τμημάτων που προσφέρουν στους φοιτητές τους επιστημονική εξειδίκευση, γνώσεις παιδαγωγικής και ειδικής διδακτικής του γνωστικού αντικειμένου. Πρόκειται κυρίως για τα τμήματα ξένων γλωσσών και φιλολογιών [...]» (σ. 42).

Επομένως, η γενική εικόνα που αποτυπώνεται στο πόρισμα είναι ότι

Τα προγράμματα σπουδών που διαμορφώθηκαν για να ανταποκριθούν τα τμήματα στις απαιτήσεις του νέου θεσμού είναι σε μεγάλο βαθμό μόνο κατ' όνομα διαφορετικά από αυτό που ήταν πριν. Έτσι, εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στο περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών για υποψήφιους εκπαιδευτικούς. Οι διαφορές είναι σε πολλά επίπεδα: στους στόχους και στην φύση των προγραμμάτων σπουδών, στο περιεχόμενο των μαθημάτων, στους τρόπους και τα κριτήρια αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων φοιτητών, στις απαιτήσεις και την χρονική διάρκεια και τη φύση της πρακτικής άσκησης στο σχολείο, κτλ. Τέλος, πολλοί μελλοντικοί εκπαιδευτικοί αναζητούν την απόκτηση διπλώματος παιδαγωγικής επάρκειας σε αμφιβόλου ποιότητας προγράμματα πανεπιστημίων άλλων χωρών ή στην ελεύθερη αγορά» (σελ.43). «Επίσης, ορισμένα Τμήματα ή Σχολές δημιούργησαν ειδικά προγράμματα για την απόκτηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας για αποφοίτους των αντίστοιχων σχολών με δίδακτρα. Τα προγράμματα αυτά είναι άλλοτε εξαμηνιαία και άλλοτε ετήσια (σ. 42).

Το πόρισμα εισάγει εμφατικά δύο νέα ζητούμενα από την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών, τη διαθεματικότητα και την κουλτούρα της εκπαίδευσης στο σχολείο:

«Οι φοιτητές κατά κανόνα εκπαιδεύονται για να έχουν διδακτική επάρκεια σε ένα γνωστικό αντικείμενο και σπανιότερα σε ένα διεπιστημονικό πεδίο, το οποίο ως εκπαιδευτικοί θα κληθούν να υπηρετήσουν. Τέλος, στις επιμέρους σχολές δεν αναπτύσσεται εκ των πραγμάτων η κουλτούρα της εκπαίδευσης στο σχολείο» (σ.42).

Σε σύγκριση με τα ισχύοντα στις χώρες της Ε.Ε. το πόρισμα αναφέρει ότι «Η Ελλάδα είναι ίσως η τελευταία χώρα στην Ε.Ε. στην οποία το πτυχίο σε ένα γνωστικό αντικείμενο θεωρείται ικανό προσόν για την παροχή ποιοτικού εκπαιδευτικού έργου» (σ. 43).

Οι προτάσεις του πορίσματος για τη διασφάλιση «ποιοτικής και ουσιαστικής παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης» αφορούν στα Π.Σ. των Α.Ε.Ι., στον τρόπο διορισμού των εκπαιδευτικών και στην επιμόρφωση, αφενός, των πρωτοδιοριζομένων και, αφετέρου, στη συνεχή επιμόρφωση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών. Ειδικότερα, η επιτροπή εισηγείται:

i. Η απόκτηση παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας πρέπει να παραμείνει έργο αποκλειστικά των Α.Ε.Ι. γιατί η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι μέρος μιας επιστημονικής διαδικασίας, συνυφασμένης με την έρευνα (σ.43).

ii. Η ανάπτυξη του επιθυμητού προφίλ του εκπαιδευτικού, κατά βαθμίδες εκπαίδευσης, και, κατά γνωστική περιοχή. Το επιθυμητό προφίλ του εκπαιδευτικού δεν μπορεί παρά να συναρθρώνεται με το επιθυμητό προφίλ του μαθητή και με το επιδιωκόμενο πλαίσιο λειτουργίας και τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου (σ.44).

iii. Για να υπάρξει μια συνεκτική αντιμετώπιση της αρχικής εκπαίδευσης, πιστοποίησης, ένταξης στο επάγγελμα και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών η πολιτεία οφείλει να θεσμοθετήσει ένα δυναμικό Πλαίσιο Προσόντων των Εκπαιδευτικών (Π.Π.Ε.). Το Π.Π.Ε. μπορεί να λειτουργήσει ως ρυθμιστικό εργαλείο

μιας συνεκτικής εκπαιδευτικής και επιμορφωτικής πολιτικής (σ. 44). «[...] ένα Π.Π.Ε. δεν είναι πανάκεια, ούτε από μόνο του μπορεί να διασφαλίσει την ποιότητα, την συνοχή και συνεκτικότητα των προγραμμάτων και δράσεων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, [...] είναι ένα αναγκαίο εργαλείο που, μαζί με άλλες θεσμικές παρεμβάσεις, μπορεί να ενδυναμώσει την επαγγελματική τους ταυτότητα και να υποστηρίξει την δια βίου επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών» (σ.45).

iv. Είναι έργο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της αυτονομίας τους να σχεδιάσουν με τέτοιο τρόπο τα προγράμματα σπουδών τους, ώστε να ανταποκριθούν, μέσα από το ΠΠΕ, στις προσδοκίες της πολιτείας και του κοινωνικού συνόλου αλλά και των ίδιων των εκπαιδευτικών από το επάγγελμά τους» (σ. 45). Τα Α.Ε.Ι. θα είναι αρμόδια για «τον σχεδιασμό του μαθησιακού περιεχομένου των μαθημάτων που προσφέρονται στα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης και τον προσδιορισμό επιθυμητής αναλογίας θεωρίας και πρακτικής άσκησης.[...] Προφανώς η οργάνωση δεν μπορεί να είναι ομοιόμορφη. Η ένταξη των μαθημάτων και της πρακτικής άσκησης που οδηγούν στην παιδαγωγική προετοιμασία των μελλοντικών εκπαιδευτικών θα εκτείνεται είτε στα πλαίσια του προβλεπόμενου χρονικού ορίου των σπουδών είτε σε επιπλέον χρόνο. Ωστόσο, αυτό που θα είναι μια *sine qua non* συνθήκη θα είναι η πιστοποίηση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας στο πτυχίο μέσα από το παράρτημα (Supplement) που το συνοδεύει, έτσι όπως την προσδιορίζει η πολιτεία»(σ. 45).

v. Η Πολιτεία είναι αρμόδια για «τον προσδιορισμό κριτηρίων για την επιλογή και πρόσβαση των εκπαιδευτικών στο επάγγελμα, [...] την αποσαφήνιση του ρόλου του εκπαιδευτικού, [...] το μετασχηματισμό στη διδακτική κουλτούρα. [...] Εναπόκειται στην πολιτεία [...] να καθορίσει τις διαδικασίες πιστοποίησης και επιλογής για την είσοδο στο επάγγελμα που σήμερα γίνεται από τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. ή στο μέλλον από μια βελτιωμένη εκδοχή του (στηριγμένη στο Π.Π.Ε⁴⁹.)» (σ. 45).

vi. «Διεισδυτική υποχρεωτική εισαγωγική επιμόρφωση όσων πρωτο-διορίζονται στην εκπαίδευση μετά τις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π.» (σ. 42).

Στην επιτροπή δεν επετεύχθη ομοφωνία ως προς το αν θα χορηγείται υποχρεωτικά η επάρκεια σε όλους τους φοιτητές των τμημάτων των λεγομένων καθηγητικών σχολών ή μόνον σε όσους το επιθυμούν. Βασικό επιχείρημα της πρώτης άποψης ήταν ο φόβος για την «αντίδραση που προβλέπεται εκ μέρους των φοιτητών/τριών» (σ. 46).

Τέλος, η Επιτροπή εισηγείται τη δημιουργία Σχολών Εκπαίδευσης σε επίπεδο Μεταπτυχιακών Σπουδών, οι οποίες «θα εστιάζουν στην προετοιμασία αυτών που επιθυμούν να εργαστούν στην εκπαίδευση. Οι Σχολές θα αποτελούνται από τα τρέχοντα Τμήματα Προσχολικής και Δημοτικής Εκπαίδευσης και τους Τομείς Παιδαγωγικής (στα πανεπιστήμια που υπάρχουν)». Θα έχουν ως «αντικείμενο τη διδακτική και παιδαγωγική επάρκεια, πάντα εμφορούμενα από το Π.Π.Ε⁵⁰». Θα έχουν, επίσης, «αυξημένο ρόλο» στην επιμόρφωση των Σχολικών Συμβούλων και των Παιδαγωγικών Καθοδηγητών. «Η Σχολή θα έχει ερευνητικό προσανατολισμό, όπως και οι άλλες σχολές και τα πανεπιστημιακά τμήματα, αλλιώς θα κινδυνεύει να μετατραπεί σε παραγωγική δομή και να απαξιωθεί.[...] Η Σχολή συγκεντρώνοντας αυτά τα μεταπτυχιακά προγράμματα θα

⁴⁹ Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής Επάρκειας

⁵⁰ Πλαίσιο Προσόντων Εκπαιδευτικού

καλλιεργεί την κουλτούρα της σχολικής εκπαίδευσης που σήμερα απουσιάζει στις λεγόμενες «καθηγητικές σχολές». Αυτός ο σχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει την αρχή, προκειμένου να μπει τάξη το πλήθος των (συχνά αναξιόπιστων) μεταπτυχιακών προγραμμάτων που έχουν αναπτυχθεί άναρχα και πληθωριστικά τα τελευταία χρόνια (σ.46). Τέλος, «Τα μεταπτυχιακά αυτά προγράμματα θα αναγνωρίζονται ως σημαντικό εφόδιο μέσω αυξημένης μοριοδότησης από την πολιτεία στις διαδικασίες επιλογής εκπαιδευτικών. Η μεγάλη διαφορά σε σχέση με τα άλλα μεταπτυχιακά (τα οποία θα αναγνωρίζονται επίσης με μικρότερη μοριοδότηση) θα είναι η εστίαση στην πρακτική άσκηση μεγάλης έκτασης» (σ. 46).

3.4.3.2. Οι θεωρητικές παραδοχές του Πορίσματος. Προτάσεις, Στόχοι, Χρονοδιαγράμματα της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών.

Οι καταστατικές θεωρητικές παραδοχές του Πορίσματος (το οποίο παρουσιάσαμε στην αμέσως προηγούμενη υποενότητα) δηλώνονται στα παρακάτω σημεία:

«Να εκπαιδεύονται [οι μέλλοντες εκπαιδευτικοί] να βλέπουν το σχολείο ως «κείμενο» που έχει διαμορφωθεί ιστορικά και να μπορούν να παρεμβαίνουν/ ωθούν σε αλλαγές που προωθούνται με βάση το κεντρικό σχέδιο. Αυτό σημαίνει πως κατανοούν ότι το σχολείο κουβαλάει την ίδια την ιστορία του τόσο στις δομές αλλά και συχνά στη λογική του. Η συγκεκριμένη ικανότητα ανάγνωσης βοηθάει σημαντικά στο να μπορούν να αντιμετωπίζουν καλύτερα τόσο το σχολικό χρόνο και τις πρακτικές του (στο σύνολό του και όχι μόνο στα μαθήματα) όσο και το πώς αξιοποιούν τον εξωσχολικό χρόνο των παιδιών» (σ. 49).

i. «Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν συνολικού τύπου αλλαγές που θα επηρεάζουν «τη γραμματική» των ισχυουσών πρακτικών και δομών και θα ευνοούν την κινητικότητα των εκπαιδευτικών» (σ.49).

ii. «Στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (αρχική και συνεχιζόμενη) οι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν τη σπουδαιότητα των ως άνω αρχών, καθώς και πώς να συνεργάζονται με το σχολείο, την οικογένεια, τα παιδιά και την τοπική κοινωνία για να καλλιεργήσουν αυτές τις αρχές και τις αντίστοιχες νοοτροπίες στο περιβάλλον της σχολικής κοινότητας» (σ. 109).

iii. «Η σπουδαιότερη προϋπόθεση και η γονιμότερη μέθοδος ώστε να κερδηθεί η μάχη για το Φαντασιακό της Παιδείας παρά τους εξωτερικούς περιορισμούς είναι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται συνεπώς είναι η συγκρότηση του Φαντασιακού της Παιδείας με τρόπο που να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας. Αυτό δεν μπορεί να γίνει εκ του μηδενός» (σ. 115).

Ο Εθνικός Διάλογος για την Παιδεία, στο επίπεδο της αποτύπωσης της ισχύουσας κατάστασης για τις διαδικασίες πιστοποίησης της Π.Δ.Ε., με τα επίσημα κείμενα που παρήγαγε, οδηγήθηκε και (μας) οδηγεί στις παρακάτω διαπιστώσεις: Τα Π.Σ. των Α.Ε.Ι. χαρακτηρίζονται από ανομοιογένεια, χαοτικότητα και αναποτελεσματικότητα. Δεν εφαρμόζουν όλα τα Τμήματα τις διατάξεις του νόμου και, επομένως, εμφανίζονται πτυχιούχοι με πιστοποιημένη Π.Δ.Ε., χωρίς να έχουν παρακολουθήσει επαρκή αριθμό μαθημάτων και χωρίς να έχουν πραγματοποιήσει διδακτική άσκηση σε πραγματικές συνθήκες.

Σε ό,τι αφορά στην ταυτότητα του εκπαιδευτικού, η Πολιτεία θεωρεί την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών άμεση προτεραιότητα και θεμελιακή προϋπόθεση για την ανταπόκριση του σχολείου στις σύγχρονες απαιτήσεις. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προετοιμάζονται, κατά τις σπουδές τους, να ανταποκριθούν σε Α.Π. της Β/θμιας που χαρακτηρίζονται από διεπιστημονικότητα και διαθεματικότητα. Το πρόταγμα αυτό σηματοδοτεί επισήμως ότι η Πολιτεία αναμένει μια αντίστοιχη στροφή και στη φιλοσοφία των Π.Σ. των Α.Ε.Ι., δηλαδή από την ακαδημαϊκότητα στη διαθεματικότητα, όπως αυτή υλοποιείται, δια της αναπλαισίωσης της γνώσης, στη Β/θμια, πράγμα που αποτελεί, από το 1997 έως και σήμερα, το σημείο έντασης μεταξύ τους και αιτία για την περιορισμένη εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων των σχετικών με το Π.Π.Δ.Ε. νόμων.

Την ευθύνη της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών προτείνεται να την έχουν τα Α.Ε.Ι., τα οποία οφείλουν να προσαρμόσουν τα Π.Σ. τους στο Πλαίσιο Προσόντων του Εκπαιδευτικού (Π.Π.Ε.), όπως αυτά θα οριστούν από την Πολιτεία. Διακρίνονται τέσσερις φάσεις κατάρτισης των εκπαιδευτικών: η αρχική, με το βασικό πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος, η φοίτηση στις Σχολές Εκπαίδευσης σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών ειδίκευσης με ενισχυμένη έναντι των άλλων μοριοδότηση, η διετής εισαγωγική επιμόρφωση των πρωτοδιορισμένων εκπαιδευτικών, η οποία περιλαμβάνει εκτός από θέματα διδακτικής και παιδαγωγικών και θέματα που άπτονται της γενικότερης λειτουργίας του σχολείου (π.χ. διοίκηση) και, τέλος, η συνεχής επιμόρφωση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών.

Κατά το Πόρισμα, το σχολείο συνιστά «κείμενο». Μπορούμε να διαβάσουμε πίσω από αυτό θεωρητικές επιλογές σύμφωνα με τις οποίες το σχολείο χαρακτηρίζεται από ιστορικότητα, είναι εμποτισμένο από στρώματα σημασιών, κατασκευάζεται και ανακατασκευάζεται. Ο εκπαιδευτικός καλείται να προσδιορίσει και να αναλάβει το ρόλο του εντός του «Φαντασιακού της Παιδείας» μέσω της δικής του Εκπαίδευσης. Δηλώνεται ρητά ότι «οι εκπαιδευτικοί πρέπει να μάθουν τη σπουδαιότητα των παραπάνω αρχών», δηλαδή να κατασκευαστούν, ώστε να κατασκευάσουν στη συνέχεια ταυτότητες, να γνωρίσουν τη «γραμματική» των δομών και των πρακτικών, τη γραμματική των κυρίαρχων – αντιλαμβανόμεστε – κωδίκων, ώστε να επιτελούν το ρόλο τους, ο οποίος έτσι θα «συμβάλει στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας» (σ. 115).

Η Διαρκής Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής, αφού έλαβε υπόψη της όσα αναφέρονται στο Πόρισμα, με το κείμενό της «*Εθνικός και Κοινωνικός Διάλογος για την Παιδεία- Διαπιστώσεις, Προτάσεις και Χρονοδιαγράμματα Υλοποίησης*⁵¹» (Μάιος 2016) στην Ενότητα III «*Εκπαίδευση/ Μετεκπαίδευση Εκπαιδευτικών*» (σ. 54-59) προχωρεί στις παρακάτω προτάσεις:

- «*ΠΡΟΤΑΣΗ 01: Καθιέρωση πιστοποιητικού παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας στα Α.Ε.Ι. για τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς μετά τη λήψη του βασικού τίτλου σπουδών*».

- «*ΠΡΟΤΑΣΗ 02: Συστηματική και διαρκής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*».

Η Επιτροπή αναπτύσσει το σκεπτικό βάσει του οποίου προκρίνει η διαδικασία πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. να έπεται των βασικών σπουδών και να μην εντάσσεται στην αρχική φοίτηση: «*Η επιτροπή θεωρεί σκόπιμο το πιστοποιητικό παιδαγωγικής και*

---

⁵¹ https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/epitropi_morfotikon_ypotheseon_-_diapistoseis.pdf (Ανάκτηση 10-9-2016).

διδασκαλίας επάρκειας να λαμβάνεται μετά την ολοκλήρωση του βασικού πτυχίου και όχι κατά τη διάρκεια των σπουδών, ώστε να αποτελεί μια συνειδητή επιλογή κάθε πτυχιούχου που επιθυμεί να εργασθεί ως εκπαιδευτικός. Συνεπώς, η βασική επιστημονική επάρκεια που λαμβάνει κάθε πτυχιούχος με το πέρας των βασικών σπουδών (πτυχίο) παραμένει όχι απλώς αναλλοίωτη αλλά και περισσότερο ενισχυμένη, δεδομένου ότι επικεντρώνεται στην επιστήμη ολοκληρωτικά και σε μεγαλύτερο βάθος κατά τη διάρκεια ολοκλήρωσης του βασικού πτυχίου και στη συνέχεια, εφόσον το επιθυμεί, εξειδικεύει τις προσανατολισμένες στην εκπαίδευση πλέον γνώσεις και δεξιότητες της/του με ένα εξειδικευμένο γι' αυτόν το σκοπό ειδικό Πρόγραμμα Σπουδών.

Ο κύκλος σπουδών δύναται να είναι μονοετής και το Πρόγραμμα Σπουδών να αποτελείται από τις τρεις βασικές Θεματικές Περιοχές/Ενότητες, όπως αυτές ορίζονται από το Ν.4186/2013» (ό.π.: 57).

Οι ανωτέρω στόχοι εντάσσονται σε μεσο/μακροπρόθεσμα χρονοδιαγράμματα ως εξής:

Μεσοπρόθεσμοι στόχοι (Δεκέμβριος 2016 - Μάιος 2018) :

- «Θεσμοθέτηση φοίτησης σε προγράμματα που χορηγούν Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας στους υποψήφιους Εκπαιδευτικούς» (σ. 9).

- Η μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών αποτελεί προτεραιότητα και διαρκή ανάγκη, η οποία πρέπει να ενταχθεί σε ένα «εθνικό σύστημα διαρκούς επιμόρφωσης» (σ. 9).

Μακροπρόθεσμοι στόχοι (6^{ος} 2018- 5^{ος} 2022):

- «Διαμόρφωση ενιαίας πρότασης με τη συμβολή των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την καθιέρωση πιστοποιητικού παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας στα Α.Ε.Ι. για τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς μετά τη λήψη του βασικού τίτλου σπουδών». (σ. 11)

3.4.3.3. Η αντίδραση του Ε.Κ.Π.Α. στο πόρισμα της Επιτροπής Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία.

Η Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.), στη Συνεδρίαση της 28ης Ιουνίου 2016, με αφορμή τα παραπάνω κείμενα του Εθνικού Διαλόγου, αποφάσισε ομόφωνα να προβεί στη σύνταξη ενός οκτασέλιδου κειμένου - παρέμβαση⁵² σχετικά με την Π.Δ.Ε. Προβαίνει σε μια εκτενή κριτική όσων υποστηρίζονται στα κείμενα του Εθνικού Διαλόγου, εντοπίζει ασάφειες και αντιφάσεις και υποστηρίζει ότι δεν αποδίδουν την πραγματική εικόνα των Προγραμμάτων Σπουδών του συνόλου των Α.Ε.Ι. Επισημαίνει ότι ειδικά τα Π.Σ. των Τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α στο σύνολό τους προσφέρουν Παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση στους αποφοίτους των, καλλιεργούν την κουλτούρα της εκπαίδευσης με μαθήματα θεματολογίας συναφούς με την οργάνωση, τη διοίκηση και τη φύση του σχολείου, και, εξ ορισμού, με την ευρύτητα των επιστημονικών αντικειμένων που θεραπεύονται, υπηρετούν την αρχή της διεπιστημονικότητας. Επίσης, διατυπώνεται η διαφωνία της για τη δημιουργία Σχολών Εκπαίδευσης, καθώς κρίνει ότι δεν υφίσταται κενό, ώστε να καλυφθεί από τέτοιες σχολές, πολύ δε περισσότερο, αν η λειτουργία τους συνδυαστεί με το κλείσιμο ή τη

⁵² <https://www.esos.gr/arthra/45240/paremvasi-tis-filosofikis-toy-ekpa-gia-tin-paidagogiki-kai-didaktiki-eparkeia> (Ανάκτηση 10-9-2016).

συγχώνευση Τμημάτων. Η πρόταση της Κοσμητείας είναι να παραμείνει σε ισχύ το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, καθώς κρίνει ότι η εφαρμογή του διασφαλίζει την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των πτυχιούχων που θα εργαστούν στη Β/θμια Εκπαίδευση.

Το κείμενο κάνει ειδική μνεία στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., καθώς στο Πόρισμα της Επιτροπής Εθνικού Διαλόγου είχε υποστηριχθεί ότι ο διαγωνισμός δεν επέδρασε θετικά στην Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών. Το αντεπιχείρημα που διατυπώνει η Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής είναι: *«Ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. φυσικά και επέδρασε στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών, αφού αποτέλεσε κίνητρο και αφορμή να ξεκινήσει διάλογος για την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια, ο οποίος και οδήγησε στην αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών των Τμημάτων του Ε.Κ.Π.Α., που δυνάμει οδηγούν στην εκπαίδευση, με τον τρόπο που έχει ήδη περιγραφεί και σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της φυσιογνωμίας του κάθε Τμήματος».*

Μερικούς μήνες αργότερα η 82η σύνοδος των Πρυτάνεων (14-10-2016) εισηγείται⁵³ «να παραταθεί ο χρόνος για τη μη απαίτηση Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας και για φοιτητές που εισήχθησαν στα Πανεπιστήμια από το έτος 2013 και μετά, μέχρις ότου το ζήτημα της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των αποφοίτων των Πανεπιστημίων να αντιμετωπιστεί με μια συνολική νομοθετική ρύθμιση».

Απομένουν οι οριστικές αποφάσεις της Πολιτείας και μια νέα νομοθετική ρύθμιση⁵⁴ για τα δύο βασικά ζητήματα: Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας και τρόπος διορισμού τους.

3.5. Σύνοψη και συμπεράσματα.

Αυτό που γίνεται φανερό από την παραπάνω παρουσίαση των κειμενικών ευρημάτων στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και στις Ιστοσελίδες επίσημων φορέων της Πολιτείας είναι ότι η Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των εκπαιδευτικών επί είκοσι έτη, από το 1997 έως και σήμερα, αποτελεί αντικείμενο αλλεπάλληλων νομοθετικών ρυθμίσεων από την πλευρά της Πολιτείας, όπως τεκμαίρεται και από τα ευρήματα που παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 4. Η σύνδεση του Π.Π.Δ.Ε. με το διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. σηματοδότησε την απαίτηση της Πολιτείας να θεσπίσει κριτήρια που παραπέμπουν στην επαγγελματοποίηση των εκπαιδευτικών και την εναρμόνιση της νομοθεσίας με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Η εξ αρχής αντίσταση των Παν/μίων στην πλήρη εφαρμογή των σχετικών νόμων (2525/1997, 4838/2010, 4186/2013), θεμελιώθηκε με μια σειρά από επιχειρήματα που αφορούν στην αυτονομία και στην αυτοτέλειά τους, στην αποκλειστική ευθύνη να καταρτίζουν τα περιεχόμενα και τον προσανατολισμό των Προγραμμάτων Σπουδών. Έγινε, επίσης, φανερό ότι, ενώ η δική τους προσπάθεια ήταν να διατηρήσουν τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα τους, χωρίς να χαλαρώσουν τα σύνορα μεταξύ των γνωστικών

⁵³ <https://www.esos.gr/arhra/46880/oi-13-apofaseis-tis-synodoy-prytaneon> (Ανάκτηση 15-9-2016).

⁵⁴ **Επικαιροποίηση (20-8-2017) : Η πολιτεία δίνει νέα παράταση: Σύμφωνα με Ν.4485/4-8-2017 δεν είναι υποχρεωτική η κατοχή Π.Π.Δ.Ε. για τους αποφοίτους που εισήχθησαν στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014, όπως όριζε ο Ν.4186/2013, αλλά (είναι υποχρεωτική) για τους εισαχθέντες κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016.** (<http://www.lit.auth.gr/node/5591>).

αντικειμένων, παράλληλα, οι απόφοιτοί τους απαιτούσαν να διασφαλίσουν μέσω του πτυχίου τους την επαγγελματική αποκατάστασή τους στη Β/θμια Εκπαίδευση. Δεν θα ήταν καθόλου βέβαιο ότι το πτυχίο ενός φιλολόγου ή ενός μαθηματικού θα είχε ανάλογη ζήτηση από τους υποψήφιους φοιτητές και, στη συνέχεια, προοπτικές να απορροφηθεί από την ελληνική αγορά εργασίας, αν δεν υπήρχε η Β/θμια. Σε μια άλλη συνθήκη, όπου οι απόφοιτοι των Τμημάτων αυτών θα ήταν αριθμητικά λιγότεροι και θα είχαν ακαδημαϊκές, ερευνητικές και επαγγελματικές προοπτικές σε πεδία συναφή με το αντικείμενο των σπουδών τους, και όχι σχεδόν αποκλειστικά στη Β/θμια, γίνεται αντιληπτό ότι δεν θα αισθάνονταν εγκλωβισμένοι σε αυτόν τον μονόδρομο που γίνεται όλο και πιο απαιτητικός (Π.Π.Δ.Ε., Α.Σ.Ε.Π.) μέχρι τον μόνιμο διορισμό τους. Η εξάρτηση των Τμημάτων των αποκαλούμενων «καθηγητικών σχολών» από ένα κοινό το οποίο, επί δεκαετίες, επιθυμεί την κρατική ασφάλεια και μονιμότητα, σε μια φάση (δεκαετίες '70 και '80) έντονης κοινωνικής κινητικότητας, κυρίως μέσω των ακαδημαϊκών σπουδών, δεν επέτρεψε στα ίδια τα Α.Ε.Ι. να απεγκλωβιστούν από τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών η αγορά εργασίας είναι κατεξοχήν κρατική, ακόμα και στην ιδιωτική της έκφανση, καθώς το κράτος καθορίζει το πλαίσιο και τα περιεχόμενα της ιδιωτικής εκπαίδευσης με τον ίδιο τρόπο που ρυθμίζει την κρατική/δημόσια εκπαίδευση. Η ενδοστρέφεια/εντροπία που εκδηλώνουν τα Α.Ε.Ι., όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τη μέγιστη δυνατή συρρίκνωση του παιδαγωγικού προσανατολισμού των Π.Σ., συνιστά μια λανθάνουσα μορφή άρνησης αυτού του αγοραίου προσανατολισμού των Π.Σ.. Κάθε τέτοια προσαρμογή, με την αντίστοιχη χαλάρωση των συνόρων, αποτελεί, γι' αυτά, και μια μορφή εκχώρησης χώρου και χρόνου (ECTS), μια απομείωση του «επιστημονικού» προσανατολισμού, της εξειδίκευσης και της ερευνητικής αποστολής τους. Η αναπλαισίωση της επιστημονικής γνώσης και των σπουδών των ενηλίκων στο πεδίο μαθησιακής ωρίμανσης των ανηλίκων μαθητών της Β/θμιας, αν και καθ'αυτό συνιστά μια επιστήμη, είναι για τα ποικίλα τμήματα των Α.Ε.Ι. μια αναγκαστική στροφή σε ένα πεδίο το οποίο γίνεται αντιληπτό ως εκ-τροπή του ακαδημαϊκού ρόλου τους.

Αρκετά από αυτά τα Τμήματα, όπως προέκυψε από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας (Κεφάλαιο 3) και θα δούμε στη συνέχεια στο κεφάλαιο 5, ισορρόπησαν με μια χρυσή τομή: 30 περίπου ECTS από τα 240, το 1/8 του χρόνου και του φόρτου των σπουδών, παραχωρήθηκε για να κατοχυρωθεί ο ελάχιστος δυνατός μέσος όρος κόστους, μεταξύ των απαιτήσεων των Α.Ε.Ι. ως ακαδημαϊκών ιδρυμάτων ταγμένων στην θεραπεία των επιστημών (κάθετων λόγων, κατά τον Bernstein (2000)) και των καθόλα νόμιμων πραγματιστικών προσδοκιών των πολυπληθών αποφοίτων για επαγγελματική αποκατάσταση.

Κεφάλαιο 4. Το Νομοθετικό Πλαίσιο ρύθμισης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας Εκπαίδευσης. Προγράμματα και διαδικασίες Πιστοποίησης.

Στο Κεφάλαιο αυτό θα εκτεθούν τα ευρήματα του 2^{ου} ερευνητικού σκέλους της παρούσας εργασίας. Παρουσιάζονται οι Νομοθετικές ρυθμίσεις στις οποίες προέβη η Πολιτεία από το 1997 έως το 2017 και αφορούν στην Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Γίνεται ειδική αναφορά στους θεμελιώδεις νόμους, ενώ σε μορφή πίνακα έχει καταγραφεί το σύνολο των ρυθμιστικών παρεμβάσεων, τροποποιήσεων και αλλαγών στις οποίες προχώρησε η Πολιτεία στο διάστημα αυτό. Στη συνέχεια παρουσιάζονται συστηματικά οι διαδικασίες και τα προγράμματα με τα οποία πιστοποιείται η Π.Δ.Ε.: α) με φοίτηση στη Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε./Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., β) με το βασικό πτυχίο, γ) με Μ.Π.Σ. (ή με συναφές Διδακτορικό) και δ) με παρακολούθηση ειδικού Προγράμματος Πιστοποίησης, όπως αυτά ορίζονται και περιγράφονται από το νόμο.

Το κεφάλαιο κλείνει με τις παρατηρήσεις μας.

4.1. Το Νομοθετικό Πλαίσιο ρύθμισης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας Εκπαίδευσης.

Όπως ήδη επισημάνθηκε (στο 2^ο και στο 3^ο Κεφάλαιο), η αναζήτηση και η οργάνωση σε χρονολογική σειρά όλων των νομοθετικών πράξεων, από το 1997 έως το 2017, αποδείχτηκε μια χρονοβόρα διαδικασία, λόγω της πληθώρας των σχετικών ρυθμίσεων. Έγινε ακολουθώντας τις εσωτερικές παραπομπές/αναφορές των νομοθετικών κειμένων σε άλλους νόμους, διατάξεις και Υπουργικές Αποφάσεις. Κρίναμε αναγκαία τη διασταύρωση των δικών μας ευρημάτων με τα αποτελέσματα που έδωσε συνδρομητική ηλεκτρονική πλατφόρμα αναζήτησης, την οποία χρησιμοποιούν οι νομικοί. Σημειώνουμε ότι οι δύο κατάλογοι δεν ταυτίζονταν, πράγμα που δείχνει ότι η ασφαλέστερη μέθοδος καταγραφής είναι να ακολουθεί κανείς τις διαδρομές/παραπομπές των ίδιων των νόμων.

4.1.1. Ν.2525/1997: Ο ιδρυτικός νόμος για το Π.Π.Δ.Ε./ Νόμος πλαίσιο της μεταρρύθμισης Αρσένη/ 1^η παράταση της υποχρεωτικής ισχύος του Π.Π.Δ.Ε.

Το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) θεσμοθετήθηκε το 1997 με το Νόμο 2525/1997 (ΦΕΚ 188Α'/23-9-1997).

Στο άρθρο 6 «Διορισμοί Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», στην §4 ορίζεται το Π.Π.Δ.Ε. ως προαπαιτούμενο τυπικό προσόν των υποψηφίων Εκπαιδευτικών, για πρόσληψη ή μόνιμο διορισμό στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Με το ανωτέρω άρθρο, επίσης, καταργήθηκε η Επετηρίδα, στην οποία οι πτυχιούχοι των λεγομένων καθηγητικών σχολών αυτοδικαίως ενεγράφευτο και βάσει της οποίας διορίζονταν. Αντ' αυτής, ο νόμος ορίζει το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (Α.Σ.Ε.Π.), ως αρμόδιο για τις προσλήψεις στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (Ν.2190/1994, ΦΕΚ 28Α/3-3-1994), να προκηρύσσει ανά διετία, με αφετηρία το έτος 1998, διαγωνισμό για την πρόσληψη Εκπαιδευτικών. Οι

επιτυχόντες σ' αυτόν εντάσσονται σε πίνακες διοριστέων εκπαιδευτικών. Προβλέπεται δε ορισμένη μεταβατική περίοδος (1998 - 2002), έως την πλήρη κατάργηση της επετηρίδας και την καθιέρωση του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. ως αποκλειστικής διαδικασίας διορισμού των εκπαιδευτικών.

Η συμμετοχή στον παραπάνω διαγωνισμό ρητώς προϋποθέτει (άρ. 6 §4 Ν.2525/1997) την κατοχή του Π.Π.Δ.Ε.. Από την παραπάνω διάταξη, (άρθ. 6 §4) για την κατοχή Π.Π.Δ.Ε., εξαιρούνται οι απόφοιτοι Πανεπιστημιακών Τμημάτων των οποίων το προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών θεωρείται ότι εξασφαλίζει Παιδαγωγική Επάρκεια, οι κάτοχοι Παιδαγωγικού Πτυχίου της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. και οι κάτοχοι Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού στις Επιστήμες της Αγωγής.

Το άρθρο 6 του παραπάνω νόμου ορίζει, επίσης, τον τρόπο απόκτησης του Π.Π.Δ.Ε.: με την παρακολούθηση προγράμματος θεωρητικής κατάρτισης και πρακτικής άσκησης, διάρκειας δύο ακαδημαϊκών εξαμήνων. Κατά το νόμο το πρόγραμμα καταρτίζεται από τα Α.Ε.Ι., εγκρίνεται από τον Υπουργό Παιδείας και μπορούν να το παρακολουθήσουν οι υποψήφιοι/εν δυνάμει εκπαιδευτικοί, είτε παράλληλα με τις βασικές σπουδές τους είτε μετά την ολοκλήρωσή τους.

Στην §7 του άρθ. 6 διευκρινίζεται ότι στο διαγωνισμό θα γίνονται δεκτοί οι υποψήφιοι και χωρίς το Π.Π.Δ.Ε., για μία πενταετία από της ενάρξεως ισχύος του νόμου, έως, δηλαδή, το έτος 2002.

4.1.2. Ν.3255/2004: 2^η παράταση της υποχρεωτικής ισχύος του Π.Π.Δ.Ε. για το διαγωνισμό του ΑΣΕΠ.

Με το άρθρο 6, §1 του Ν.3255/2004 (ΦΕΚ 138/Α/22-7-2004) «*Θέματα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*», η οριζόμενη από τον Ν.2525/1997 προθεσμία των πέντε ετών (1998-2002), κατά την οποία το Π.Π.Δ.Ε. δεν ήταν απαραίτητο για διορισμό ή πρόσληψη στη δευτεροβάθμια, παρατείνεται από τη λήξη της προηγούμενης παράτασης μέχρι 31 Αυγούστου 2007, δηλαδή από το 2002 έως το 2007.

4.1.3. Ν.3848/2010 : «Νέο Σχολείο-Πρώτα ο μαθητής».

Ο Ν.3848/2010 (ΦΕΚ 71Α') είναι ο νόμος πλαίσιο για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και την εκπαιδευτική πολιτική με τίτλο «*Νέο Σχολείο-Πρώτα ο μαθητής*». Ο ανωτέρω νόμος στο Κεφάλαιο Α' «*Κάλυψη θέσεων και λειτουργικών αναγκών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*» στα άρθρα 1 και 2 ορίζει, όπως και ο Ν.2525/1997, ότι οι κενές θέσεις και οι λειτουργικές ανάγκες της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα καλύπτονται από τους επιτυχόντες στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π.. Για τη συμμετοχή στο διαγωνισμό προϋπόθεση είναι η πιστοποιημένη Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3. Συγκεκριμένα, εφόσον οι υποψήφιοι διαθέτουν τα τυπικά προσόντα διορισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η Παιδαγωγική Επάρκεια πιστοποιείται με :

α) «*βεβαίωση περί επιτυχούς παρακολούθησης ειδικού προγράμματος σπουδών τουλάχιστον εξαμηνιαίας διάρκειας, το οποίο παρέχεται από τμήμα Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Ε.Ι.) ή από ομάδες συνεργαζόμενων τμημάτων του ίδιου ή περισσότερων Α.Ε.Ι.*».

β) «με τη κατοχή πτυχίου τμήματος Α.Ε.Ι., το πρόγραμμα σπουδών του οποίου εξασφαλίζει την προς τούτο αναγκαία θεωρητική κατάρτιση και πρακτική άσκηση»,

γ) με την κατοχή πτυχίου Παιδαγωγικών τμημάτων Α.Ε.Ι.,

δ) με την κατοχή μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή διδακτορικού διπλώματος στις επιστήμες της αγωγής,

ε) με την κατοχή παιδαγωγικού πτυχίου της Παιδαγωγικής Τεχνικής Σχολής (ΠΑ.ΤΕ.Σ) ή της Ανωτέρας Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (Α.Σ.Ε.ΤΕ.Μ.) της πρώην Σχολής Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.) ή της Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.).

4.1.4. Ν.4186/2013: Πλαίσιο και περιεχόμενο των Προγραμμάτων Σπουδών τα οποία εξασφαλίζουν το Π.Π.Δ.Ε..

Ο μεταγενέστερος Ν.4186/2013 (ΦΕΚ 193Α'/17-9-2013) αντικαθιστά (άρθ.36 §22,περ.α έως ε) τα αντίστοιχα εδάφια του Ν.3848/2010, χωρίς να αλλάζει την ουσία τους. Ορίζει ότι ένα Πρόγραμμα Σπουδών, για να εξασφαλίζει την αναγκαία θεωρητική κατάρτιση και πρακτική άσκηση, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει διδακτικά αντικείμενα, τα οποία εμπίπτουν στις εξής θεματικές περιοχές :

- «1. Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής.
2. Θέματα μάθησης και διδασκαλίας.
3. Ειδική διδακτική και πρακτική άσκηση».

Οι διαδικασίες τις οποίες πρέπει να ακολουθήσουν τα Α.Ε.Ι., για την προς τούτο προσαρμογή των Προγραμμάτων Σπουδών τους, είναι:

α) εισηγητική πρόταση της Συγκλήτου του οικείου Α.Ε.Ι.,

β) γνωμοδότηση του Ι.Ε.Π., και

γ) έκδοση διαπιστωτικής απόφασης του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία θα έχει ισχύ για όσο διάστημα το Πρόγραμμα Σπουδών, ως προς αυτό το σκέλος του, δεν τροποποιείται.

Επίσης, οι διαδικασίες αξιολόγησης του προγράμματος πιστοποίησης της παιδαγωγικής επάρκειας, παραμένουν κατ' ουσίαν οι προβλεπόμενες από το Ν.3848/2010 : το πρόγραμμα αξιολογείται κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του και, στη συνέχεια, κάθε τέσσερα έτη, κατά τις διατάξεις (άρθ. 1-9) του σχετικού με την αξιολόγηση των Α.Ε.Ι. νόμου (Ν.3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α')).

Ο ίδιος νόμος, επίσης, αποσαφηνίζει ότι τα τμήματα που εξασφαλίζουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια είναι τα :

- Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης
- Τμήματα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία
- Τμήματα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής – Ψυχολογίας
- Τμήματα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ο Ν.4186/2013 (άρθ.36 περ. ε) ορίζει ότι οι οικείες διατάξεις για την εξασφάλιση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, με αναπροσαρμογή των Προγραμμάτων Σπουδών των Α.Ε.Ι., θα έχουν ισχύ για τους εισαχθέντες σε Τμήματα Α.Ε.Ι. από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 και εφεξής. Για τους προ του ακαδημαϊκού

έτους 2013-2014 εισαχθέντες θα είναι σε ισχύ οι κείμενες προ του Ν. 3848/2010 διατάξεις⁵⁵.

4.2. Η Ανωτάτη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) ως φορέας Π.Δ.Ε.

4.2.1 . Ν. 3027/2002: Ίδρυση της Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.).

Σε ό,τι αφορά στην παιδαγωγική επάρκεια των αποφοίτων των μη καθηγητικών τμημάτων, εξακολουθεί κατά το διάστημα (1997-2007) να ισχύει το προηγούμενο καθεστώς, κατά το οποίο η επάρκεια εξασφαλιζόταν με φοίτηση στα τμήματα της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. και από το 2002 με φοίτηση στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., η οποία διαδέχεται την πρόην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. (Ν.3027/2002, ΦΕΚ 152 Α/28-06-2002).

Ειδικά για τη Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., ο Ν.2525/1997 ορίζει ότι ο σκοπός και ο τρόπος λειτουργίας της ΠΑ.ΤΕ.Σ της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. θα επανακαθοριστεί με Προεδρικό Διάταγμα, ύστερα από πρόταση του αρμόδιου υπουργού, μετά τη λήξη της πενταετούς μεταβατικής περιόδου 1997-2002 (άρθ. 6 §8).

Ο νόμος 3687/2008 (ΦΕΚ 159Α'/1-8-2008) «*Θέματα προσωπικού Υ.Π.Ε.Π.Θ. και άλλες διατάξεις*» αναφερόμενος στην πρόσληψη αναπληρωτών και ωρομισθίων (άρθρο 5 §3) θέτει ως προϋπόθεση την κατοχή Π.Π.Δ.Ε. και, σε ό,τι αφορά στην επαγγελματική εκπαίδευση, ορίζει ότι «*όπου αναφέρεται πτυχίο παιδαγωγικών σπουδών της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., εφεξής νοείται βεβαίωση τρίμηνης παιδαγωγικής επιμόρφωσης της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.*» (άρθ. 5 §4 περ. α).

Πέντε χρόνια αργότερα, ο νόμος 4186/2013 (ΦΕΚ 193Α'/17-9-2013) τροποποιεί μια σειρά διατάξεις του ιδρυτικού νόμου 3027/2002 (ΦΕΚ 152Α'/28-06-2002) που αφορούν στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Η Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., σε αντίθεση με την πρόην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε, είναι Ανώτατη Σχολή, και σε αυτήν, μεταξύ των άλλων τμημάτων, λειτουργεί και «*Παιδαγωγικό Τμήμα*» (άρθ.29 §1 περ. α). «*Η Σχολή, με απόφαση του Συμβουλίου, οργανώνει και λειτουργεί, συμπληρωματικά προς τις ειδικότητες των Τμημάτων της, συγχρηματοδοτούμενα ή αυτοχρηματοδοτούμενα προγράμματα διάρκειας έως δύο ακαδημαϊκών εξαμήνων: αα) παιδαγωγικής κατάρτισης, για εκπαιδευτικούς ή υποψήφιους εκπαιδευτικούς και ββ) επιμόρφωσης ή εξειδίκευσης, εκπαιδευτικών ή μη*» (άρθ.29 §1 περ. ε). Τα προγράμματα αυτά εξασφαλίζουν Π.Π.Δ.Ε..

Τέλος, η Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., ως εξέλιξη της πρόην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., διατηρεί τον διττό προσανατολισμό της, τον Τεχνολογικό και τον Παιδαγωγικό. Όπως επισημαίνεται στον Οδηγό Σπουδών της Σχολής⁵⁶ (σ. 8), οι δύο αυτές κατευθύνσεις θεωρούνται αυτοδύναμες, αλλά και αλληλοσυμπληρούμενες. «*Το Παιδαγωγικό τμήμα της έχει ως κύρια αποστολή την παροχή επιστημονικής γνώσης στους φοιτητές των Τεχνολογικών τμημάτων στους τομείς των Επιστημών της Αγωγής (Παιδαγωγική, Διδακτική, Ψυχολογία, Συμβουλευτική, Ξένη Γλώσσα) και των Θετικών Επιστημών (Μαθηματικά, Φυσική,*

⁵⁵ **Επικαιροποίηση (20-8-2017) :** Η πολιτεία δίνει νέα παράταση: Σύμφωνα με Ν.4485/4-8-2017 δεν είναι υποχρεωτική η κατοχή Π.Π.Δ.Ε. για τους αποφοίτους που εισήχθησαν στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014, όπως όριζε ο Ν.4186/2013, αλλά (είναι υποχρεωτική) για τους εισαχθέντες κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016. (<http://www.lit.auth.gr/node/5591>).

⁵⁶ http://www.aspete.gr/οδηγός_σπουδών_2015/16

Χημεία). Παράλληλα, το Παιδαγωγικό Τμήμα παρέχει επιστημονική υποστήριξη στα Ετήσιο Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (Ε.Π.ΠΑΙ.Κ.)». Το πρόγραμμα λειτουργεί σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ιωάννινα, Ηράκλειο Κρήτης, Βόλο, Σάπες Ροδόπης, Ρόδο/Νότιο Αιγαίο, Μυτιλήνη/ Βόρειο Αιγαίο, Κοζάνη/ Δυτική Μακεδονία και Άργος/ Πελοπόννησο και απευθύνεται σε όλους του πτυχιούχους, ανεξαρτήτως ειδικότητας.

Σε ό,τι αφορά στην παιδαγωγική επάρκεια των ειδικοτήτων μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, οι οποίοι κατατάσσονται στην κατηγορία Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, αρκεί Βεβαίωση τρίμηνης παιδαγωγικής επιμόρφωσης της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.. Το ίδιο ισχύει και για τους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι παραπάνω κατηγορίες στελεχώνουν την Τεχνολογική και Επαγγελματική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

4.2.2. Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας με φοίτηση στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Οι απόφοιτοι των μη καθηγητικών σχολών εξασφαλίζουν την Π.Δ.Ε. με το πτυχίο παιδαγωγικών σπουδών της Α.ΣΠΑΙ.Τ.Ε.. Η Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. διαδέχτηκε τη Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., στην οποία φοιτούσαν οι απόφοιτοι πανεπιστημιακών τμημάτων με αντικείμενο τις λεγόμενες θετικές και τεχνολογικές επιστήμες. Η διάρκεια των παιδαγωγικών σπουδών στην Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. είναι ένα ακαδημαϊκό έτος.

Στον ακόλουθο πίνακα φαίνεται ποιες ειδικότητες Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης καθηγητών της δευτεροβάθμιας πρέπει να διαθέτουν, για τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. και το διορισμό τους, Π.Π.Δ.Ε. από την Α.ΣΠΑΙ.Τ.Ε..

Πίνακας 1_4.2.2.1. Ειδικότητες εκπαιδευτικών ΠΕ Β/θμιας οι οποίοι αποκτούν Π.Δ.Ε. με φοίτηση στην Α.ΣΠΑΙ.Τ.Ε.

Ειδικότητες Π.Ε. (Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης)		Παιδαγωγική Επάρκεια
ΠΕ09	Οικονομολόγοι	Απαιτείται πτυχίο παιδαγωγικών σπουδών της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. (πρώην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.) ή πτυχίο που αντικαθιστά αυτό της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.
ΠΕ10	Κοινωνιολόγοι	
ΠΕ12.01	Πολιτικοί Μηχανικοί	
ΠΕ12.02	Αρχιτέκτονες	
ΠΕ12.03	Τοπογράφοι	
ΠΕ12.04	Μηχανολόγοι	
ΠΕ12.05	Ηλεκτρολόγοι	
ΠΕ12.07	Ναυπηγοί	
ΠΕ12.08	Χημικοί Μηχανικοί - Μεταλλειολόγοι	
ΠΕ12.10	Φυσικοί Ραδιοηλεκτρολόγοι	
ΠΕ12.11	Μηχανικοί Παραγωγής και Διοίκησης	
ΠΕ12.12	Μηχανικοί Κλωστοϋφαντουργίας (καταργήθηκε ν.4172/2013)	
ΠΕ12.13	Περιβαλλοντολόγων	
ΠΕ19 (πλην αποφοίτων Διδακτικής της Τεχνολογίας και Ψηφιακών Συστημάτων ή Ψηφιακών Συστημάτων)	Πληροφορικής Α.Ε.Ι.	

Πίνακας 2_ 4.2.2.2. Π.Δ.Ε. αποφοίτων Τ.Ε.

Ειδικότητες ΤΕ (Τεχνολογικής Εκπαίδευσης)	Παιδαγωγική Επάρκεια
ΤΕ01.01 έως ΤΕ01.37	Βεβαίωση τρίμηνης παιδαγωγικής επιμόρφωσης της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Πίνακας 3_ 4.2.2.3. Π.Δ.Ε. αποφοίτων Δ.Ε.

Ειδικότητες ΔΕ (Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης)	Παιδαγωγική επάρκεια
ΔΕ01.01 έως ΔΕ01.18	Βεβαίωση τρίμηνης παιδαγωγικής επιμόρφωσης της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Ακολουθεί η παρουσίαση του πλαισίου Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. για τους αποφοίτους των λεγομένων «καθηγητικών σχολών».

4.3. Νομοθετικό πλαίσιο της Π.Π.Δ.Ε. μέσω του βασικού πτυχίου.

Οι παραδοσιακά αποκαλούμενες «καθηγητικές σχολές» διασφαλίζουν στους αποφοίτους τους οι οποίοι εισήχθησαν μέχρι και το Ακαδημαϊκό έτος 2012-2013 την παιδαγωγική επάρκεια με το βασικό πτυχίο. Επομένως, οι ειδικότητες που εισήχθησαν στα αντίστοιχα Πανεπιστημιακά Τμήματα προ του 2013, δεν απαιτείται να παρακολουθήσουν ειδικό πρόγραμμα για την απόκτηση του Π.Π.Δ.Ε..

Η διάταξη του άρθρου 9, παρ. 6 του Ν.3848/2010, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 22, περ. ε του άρθρου 36 του Ν.4186/2013 (βλ. ενότ. 4.1.5. του παρόντος Κεφ.), καθιστά υποχρεωτική την παιδαγωγική επάρκεια, για όλους τους εισαχθέντες σε Τμήματα Α.Ε.Ι. από το ακαδημαϊκό έτος 2013–2014 και εφεξής.

Όσοι έχουν εισαχθεί και φοιτούν σε Τμήματα Α.Ε.Ι. από το ακαδημαϊκό έτος 2013–2014 και εφεξής «οφείλουν να ενημερώνονται από τα οικεία Τμήματα για τα διδακτικά αντικείμενα-μαθήματα που τους εξασφαλίζουν πιστοποιημένη παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια, κατά την απόκτηση του πτυχίου τους».

Οι σπουδαστές των παραδοσιακά «καθηγητικών σχολών» καλούνται να διαμορφώνουν κατάλληλα το πρόγραμμα σπουδών τους, ώστε να συμπληρώσουν τον απαιτούμενο αριθμό μαθημάτων Παιδαγωγικών και Διδακτικής και, παράλληλα, να έχουν πραγματοποιήσει Διδακτική Άσκηση, για να εξασφαλίζουν την Π.Δ.Ε., η οποία συνιστά προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π..

Η διάταξη αυτή προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις σε όλους τους ενδιαφερόμενους, σπουδαστές, αποφοίτους, διδακτικό προσωπικό των Πανεπιστημίων, καθώς θεωρήθηκε ότι ανατρέπει επαγγελματικά δικαιώματα, ότι διασπά τα ενιαία Προγράμματα Σπουδών και μετατρέπει τα πανεπιστημιακά τμήματα σε τμήματα δύο ταχυτήτων (το θέμα των ποικίλων απόψεων και αντιδράσεων εκτέθηκε στο Κεφάλαιο 3).

Σύμφωνα με την Υ.Α. 63486/Ε2/12-4-2017 (ΦΕΚ1315Β'/13-4-17) «για την κατάρτιση των πινάκων αναπληρωτών και ωρομισθίων σχολικού έτους 2017-2018 εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι διατάξεις που αφορούν στη διάκριση των πτυχιούχων σε Καθηγητικών και μη Καθηγητικών Σχολών (παρ. 5 του άρθρου 2 του ν.1894/1990, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παρ.2 του άρθρου 8 του ν.3194/2003) για τους εισαχθέντες πριν το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014.

Ειδικότερα, Καθηγητικές Σχολές νοούνται τα πανεπιστημιακά τμήματα, των οποίων οι πτυχιούχοι διορίζονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τα άρθρα 12, 13 και 14 του ν.1566/1985, χωρίς την απαίτηση πρόσθετου πτυχίου ή πιστοποιητικού παιδαγωγικής κατάρτισης, σε θέσεις εκπαιδευτικών των κλάδων ΠΕ01 Θεολόγων, ΠΕ02 Φιλολόγων, ΠΕ03 Μαθηματικών, ΠΕ04, Φυσικών, ΠΕ05 Γαλλικής Γλώσσας, ΠΕ06 Αγγλικής Γλώσσας, ΠΕ07 Γερμανικής Γλώσσας, ΠΕ08 Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, ΠΕ11 Φυσικής Αγωγής, ΠΕ15 Οικιακής Οικονομίας, ΠΕ16 Μουσικής (ΠΕ16.01, ΠΕ16.02 πτυχιούχων Πανεπιστημίων), ΠΕ32 Θεατρικών Σπουδών, ΠΕ33 Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΜΙΘΕ), ΠΕ34 Ιταλικής Γλώσσας, ΠΕ40 Ισπανικής Γλώσσας, οι πτυχιούχοι του Τμήματος Διδακτικής της Τεχνολογίας και Ψηφιακών Συστημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιώς, που εντάσσονται στον κλάδο ΠΕ19 Πληροφορικής Πανεπιστημίων, καθώς και οι πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (Α.Σ.Ε.ΤΕ.Μ.) της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. και της Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) κλάδου ΠΕ17 (παρ. 2 του άρθρου 8 του ν.3194/2003, όπως συμπληρώθηκε και ισχύει)⁵⁷.

Αναλυτικά οι ειδικότητες φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα.⁵⁸

Πίνακας 4_4.3.1.1. Ειδικότητες εκπαιδευτικών Β/θμιας οι οποίοι αποκτούν Π.Δ.Ε. με το βασικό πτυχίο.

Ειδικότητες Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης (ΠΕ) με πιστοποιημένη Παιδαγωγική Επάρκεια με το βασικό πτυχίο	
ΠΕ01	Θεολόγοι (απόφοιτοι των Τμημάτων Θεολογίας και Κοινωνικής Θεολογίας)
ΠΕ02	Φιλολόγοι
ΠΕ03	Μαθηματικοί
ΠΕ04	ΠΕ04.01 Φυσικοί, ΠΕ04.02 Χημικοί, ΠΕ04.04 Βιολόγοι, ΠΕ04.05 Γεωλόγοι
ΠΕ05	Γαλλικής Γλώσσας
ΠΕ06	Αγγλικής Γλώσσας
ΠΕ07	Γερμανικής Γλώσσας
ΠΕ08	Καλλιτεχνικών
ΠΕ11	Φυσικής Αγωγής
ΠΕ12.10	Ηλεκτρονικοί Μηχανικοί Φυσικοί Ραδιοηλεκτρολόγοι
ΠΕ15	Οικιακής Οικονομίας
ΠΕ16	Μουσικής ΠΕ16.01 και ΠΕ16.02 πτυχιούχοι Πανεπιστημίων
ΠΕ17	ΠΕ17.01, ΠΕ17.02, ΠΕ17.03, ΠΕ17.04 Πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (Α.Σ.Ε.ΤΕ.Μ.) ή Πτυχιούχοι Ανωτάτης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)
ΠΕ19	Οι πτυχιούχοι του Τμήματος Διδακτικής της Τεχνολογίας και Ψηφιακών συστημάτων του Παν/μίου Πειραιώς
ΠΕ32	Θεατρικών Σπουδών
ΠΕ33	Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (Μ.Ι.Θ.Ε.)
ΠΕ34	Ιταλικής Γλώσσας
ΠΕ40	Ισπανικής Γλώσσας

Αναλυτικά⁵⁹ τα ιδρύματα και τα Τμήματα Ανώτατης Εκπαίδευσης που παρέχουν Παιδαγωγική Επάρκεια με το πτυχίο παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

⁵⁷ Αναλυτικά, στα παραρτήματα της εγκυκλίου, σελίδες 53κ.ε.

⁵⁸ Τελευταία επικαιροποίηση 14/8/2017

⁵⁹ Δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 2492/2017

Πίνακας 5_ 4.3.1.2. Τμήματα Α.Ε.Ι. που παρέχουν παιδαγωγική επάρκεια με το πτυχίο (αρ. 2, §3, περ. β' Ν.3848/2010 /για εισαχθέντες σε Α.Ε.Ι. από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 και εφεξής).

ΦΟΡΕΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ	ΦΕΚ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ Υ.Α.
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.) / Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας	208496/Δ2/22-12- 2014	ΦΕΚ3637Β'/31- 12-2014
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.) / Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.)	208494/Δ2/22-12- 2014	ΦΕΚ3637Β'/31- 12-2014
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.) / Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας	90193/Δ2/02-06- 2016	ΦΕΚ1745Β'/15- 06-2016
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας	212285/Δ2/30-12- 2014	ΦΕΚ3685Β'/31- 12-2014
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας	171121/Γ2/22-10- 2014	ΦΕΚ2977Β'/04- 11-2014
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας	212286/Δ2/30-12- 2014	ΦΕΚ3685Β'/31- 12-2014
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.)	90189/Δ2/02-06- 2016	ΦΕΚ1762Β'/16- 06-2016
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Θεατρικών Σπουδών	1536/Δ2/08-01-2015	ΦΕΚ82Β'/19-01- 2015
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας	1535/Δ2/08-01-2015	ΦΕΚ82Β'/19-01- 2015
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας	131801/Γ2/20-08- 2014	ΦΕΚ2433Β'/12- 09-2014
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας	171118/Γ2/22-10- 2014	ΦΕΚ2986Β'/05- 10-2014
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Μουσικών Σπουδών	1530/Δ2/08-01-2015	ΦΕΚ82Β'/19-01- 2015
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) / Τμήμα Φιλολογίας	131803/Γ2/20-08- 2014	ΦΕΚ2433Β'/12- 09-2014
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας(Π.Θ.) / Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.)	212287/Δ2/30-12- 2014	ΦΕΚ3685Β'/31- 12-2014
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Π.Θ.) / Τμήμα Πληροφορικής	194542/Δ2/15-11- 2016	ΦΕΚ3815Β'/28- 11-2016
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας(Π.Θ.) / Τμήμα Πληροφορικής με Εφαρμογές στην Βιοϊατρική	194542/Δ2/15-11- 2016	ΦΕΚ3815Β'/28- 11-2016

4.4. Μεταπτυχιακοί τίτλοι που εξασφαλίζουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Οι μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών (και τα Διδακτορικά) στους οποίους αναγράφεται ρητώς το πεδίο «Επιστήμες της Αγωγής» και τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών «το περιεχόμενο των οποίων εντάσσεται επίσης στο επιστημονικό πεδίο των επιστημών της Αγωγής» (Ν.4186/2013) εξασφαλίζουν στους κατόχους τους Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια. Σύμφωνα με την Υ.Α. 132812/Ε2/28-8-2015 (ΦΕΚ 1842Β'/26-8-2015) καταρτίστηκε ο αναλυτικός πίνακας που ακολουθεί και επικαιροποιήθηκε⁶⁰ με βάση την Υ.Α. 63486/Ε2/12-4-2017 (ΦΕΚ1315Β'/13-4-17).

Ακολουθεί ο πίνακας στον οποίο αποτυπώνονται.

Πίνακας 6_ 4.4. Μεταπτυχιακοί τίτλοι που εξασφαλίζουν στους κατόχους τους Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Μεταπτυχιακοί τίτλοι που εξασφαλίζουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια σύμφωνα με την Υ.Α. 132812/Ε2/28-8-2015 (ΦΕΚ 1842Β/26-8-2015)	
Εκπαιδευτικός Φορέας	Τίτλος
<ul style="list-style-type: none"> Οι μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών στους οποίους αναγράφεται ρητώς το πεδίο «Επιστήμες της Αγωγής». 	
<p>Ενδεικτικά: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης</p> <p>Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης</p>	<p style="text-align: center;"><u>ΠΜΣ στις Επιστήμες της Αγωγής :</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Εκπαιδευτική Πολιτική 2. Πολιτισμικές Σπουδές και περιβάλλοντα Αγωγής για το παιδί 3. Αισθητική Αγωγή: θεωρία και δράσεις 4. Δημιουργική γραφή και εκδοτική παραγωγή για το παιδί: από το σχολικό στο εξωσχολικό βιβλίο 5. Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες και Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.): Διδασκαλία και Μάθηση <p style="text-align: center;"><u>Π.Μ.Σ. στις Επιστήμες της Αγωγής :</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Κοινωνία, Εκπαίδευση και Παιδαγωγική 2. Διδακτική της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας 3. Θετικές Επιστήμες και Διδακτικές τους
<ul style="list-style-type: none"> Έχουν εγκριθεί και πιστοποιούν την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια τα κάτωθι Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών (ΜΠΣ), το περιεχόμενο των οποίων εντάσσεται στο επιστημονικό πεδίο των Επιστημών της Αγωγής. 	
Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών (Ο.Π.Α.)	«Πρόγραμμα Σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής και της Εκπαίδευσης»
Ελληνικό Ανοικτό Παν/μιο (Ε.Α.Π.)	«Σπουδές στην Εκπαίδευση»
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπ/σης (Π.Τ.Δ.Ε.) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.)	<p><u>Α. Τομέας Επιστημών της Αγωγής:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική» (Διδακτική – Προγράμματα Σπουδών, Εκπαίδευση ενηλίκων, Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση) • «Συγκριτική Παιδαγωγική» με ειδίκευση σε ζητήματα ποιότητας της εκπαίδευσης • «Κοινωνιοβιολογία, Νευροεπιστήμες και Εκπαίδευση» <p><u>Β. Τομέας Ειδικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Ειδική Αγωγή, Λογοθεραπεία – Συμβουλευτική»

60 Ανάκτηση στις 14/8/2017

	<p><u>Γ. Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Διδακτική της Γλώσσας – Λογοτεχνία – Θέατρο και Εκπαίδευση». • «Ιστορία και διδακτική της Ιστορίας – Λαογραφία και πολιτισμός». • «Κοινωνιολογία της Εργασίας: πολιτικές Αγοράς Εργασίας – Μειονότητες – Παιδική Ηλικία».
	<p><u>Δ. Τομέας Μαθηματικών και Πληροφορικής:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Μαθηματικά στην Εκπαίδευση (Ιστορία, Φιλοσοφία και Διδακτική των Μαθηματικών)». • «Πληροφορική στην Εκπαίδευση».
	<p><u>Ε. Τομέας Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • «Φυσικές Επιστήμες στην Εκπαίδευση».
Σύμπραξη Π.Τ.Δ.Ε.–Τ.Ε.Ι. Πειραιά	<ul style="list-style-type: none"> • «Εκπαιδευτική Τεχνολογία και ανάπτυξη Ανθρώπινων Πόρων»
Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μοντέλα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Εκπαιδευτικών Μονάδων, 2. Φύλο και νέα εκπαιδευτικά και εργασιακά περιβάλλοντα στην κοινωνία της πληροφορίας, 3. Περιβαλλοντική εκπαίδευση 4. Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό
Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιώς	«Διδακτική της Τεχνολογίας και Ψηφιακά Συστήματα»
Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Ε.Κ.Π.Α.	«Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου»
Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Α.Π.Η.) του Ε.Κ.Π.Α.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα 2. Ειδική Αγωγή 3. Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για την Εκπαίδευση
Προσθήκη βάσει της Υ.Α. 63486/Ε2/12-4-2017 (ΦΕΚ1315Β'/13-4-17) (Επικαιροποίηση 14/8/2017)	
Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου	<p>(Υ.Α. 128075/Δ1/2-8-2016, ΦΕΚ 2780 Β'/5-9-2016)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Νέες Μορφές Εκπαίδευσης και Μάθησης 2. Διδακτική Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση: Διεπιστημονική προσέγγιση 3. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Παν/μιο Πελ/σου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής	<p>(Υ.Α. 79927/Δ2/18-05-2016, ΦΕΚ 1527 Β'/30-05-2016)</p> <p>«Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και Από Απόσταση Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές)»</p>
Παν/μιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<p>128082/Δ1/2-8-2016 Υ.Α. (ΦΕΚ 2676 Β'/29-8-2016)</p> <p>«Ιστορία, Τοπική Ιστορία Έρευνα και Διδακτική»</p>

Επίσης με:

Πράξη αναγνώρισης του επαγγελματικού προσόντος του καθηγητή Β/θμιας Εκπ/σης συγκεκριμένου κλάδου	Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικών Προσόντων (Σ.Α.Ε.Π)	Π.Δ.38/2010	ΦΕΚ78Α΄/25-05-2010
Πτυχίο της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης	Ε.Π.Α.Θ.	άρθρο 66, παρ.2 του ν.4310/2014	ΦΕΚ258 Α΄/8-12-2014

4.5. Ειδικά Προγράμματα Σπουδών τα οποία εξασφαλίζουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούν τα βασικά χαρακτηριστικά και οι στόχοι των Ειδικών Προγραμμάτων Πιστοποίησης της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, τα οποία πραγματοποιήθηκαν κατά το Ακαδημαϊκό έτος 2015-2016. Θα χρησιμοποιηθούν ενδεικτικά στοιχεία από τα προγράμματα πιστοποίησης του Ε.Κ.Π.Α. και του Παν/μίου Κρήτης.

Τα Προγράμματα Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. οργανώνονται, λειτουργούν και οδηγούν στη λήψη του Π.Π.Δ.Ε σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 περ. α΄ του Ν. 3848/2010, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 36 παρ. 22 περ. α΄ του Ν. 4186/2013 και το σχετικό Ψήφισμα της 64ης Συνόδου των Πρυτάνεων των Εθνικών Πανεπιστημίων. Φορείς υλοποίησης είναι μεμονωμένα ή συνεργαζόμενα Πανεπιστημιακά Τμήματα και Σχολές. Απευθύνονται «σε πτυχιούχους ελληνικών Α.Ε.Ι. ή κατόχους ισότιμων τίτλων αλλοδαπής (αναγνωρισμένων από το Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.) οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να διδάξουν αντικείμενα που περιλαμβάνονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γενική, Τεχνική και Επαγγελματική Β΄/θμια Εκπαίδευση), καθώς και σε όσους εργάζονται ή προτίθενται να εργασθούν σε θεσμούς που συνδέονται με τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και σε δομές Μεταλυκειακής Εκπαίδευσης. Τα ειδικά αυτά προγράμματα μπορούν, επίσης, να παρακολουθήσουν και ήδη υπηρετούντες εκπαιδευτικοί της Μέσης Εκπαίδευσης, οι οποίοι επιθυμούν να ανανεώσουν τις γνώσεις τους στα αντικείμενα που αφορούν στην παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια» (Ε.Κ.Π.Α., Οδηγός Σπουδών 2016-17: 6)⁶¹.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, σύμφωνα με τον νόμο 4186/2013, άρθρο 36, παρ. 22, εδ. β, η Παιδαγωγική και Διδακτική επάρκεια ενός προγράμματος σπουδών εξασφαλίζεται με την ύπαρξη διδακτικών αντικειμένων που εμπίπτουν στις ακόλουθες θεματικές περιοχές (το παραθέτουμε ξανά για τη διευκόλυνση της ανάγνωσης):

1. Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής,
2. Θέματα μάθησης και διδασκαλίας,
3. Ειδική διδακτική και πρακτική άσκηση.

Οι στόχοι που θέτει π.χ. το πρόγραμμα Πιστοποίησης του Ε.Κ.Π.Α. εκτίθενται εκτενώς (ό.π.: 5-6) στον Ο.Σ.. Χρησιμοποιούνται όροι οι οποίοι παραπέμπουν στην αφετηριακή παραδοχή ότι έχει αλλάξει το πλαίσιο ορισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αναγνωρίζεται το αίτημα για μια επικαιροποιημένη αντίληψη για την παιδαγωγική και τα εκπαιδευτικά συστήματα και η ανάγκη να προσαρμοστούν

⁶¹ <http://www.ergastirio-eparkeia.ppp.uoa.gr/> (ανάκτηση στις 8/7/2016).

εκπαιδευτικοί και παιδαγωγικές στους νέους καιρούς δηλώνεται ρητά και emphaticά. Προϋπόθεση για την ανάληψη αυτής της παιδαγωγικής ευθύνης είναι η κατανόηση και η άρθρωση κριτικού λόγου. Η προσέγγιση του προγράμματος είναι ολιστική.

Η διάρκεια των προγραμμάτων αυτών είναι δύο εξάμηνα, δηλαδή ένα ακαδημαϊκό έτος. Ενδεικτικά, το Πρόγραμμα Π.Δ.Ε. του Παν/μίου Κρήτης⁶² «είναι ετήσιας διάρκειας 440 ωρών, οι οποίες κατανομούνται σε συνολικά 2 εξάμηνα. [...] Τα μαθήματα υλοποιούνται με μικτού τύπου εκπαίδευση που περιλαμβάνει τρεις δια ζώσης συναντήσεις στο Πανεπιστήμιο Κρήτης [...] και εξ αποστάσεως μαθήματα (σύγχρονη και ασύγχρονη εκπαίδευση)». Στις 440 ώρες δεν συνυπολογίζεται ο χρόνος μελέτης και προετοιμασίας.

Τα ECTS του Προγράμματος Π.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α. είναι 24, της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. είναι 60 και του Παν/μίου Κρήτης 62. Δύο προγράμματα (Ε.Κ.Π.Α. και Παν/μιο Κρήτης) προβλέπουν τη συγγραφή Διπλωματικής Εργασίας. Ακολουθεί πίνακας με τα ειδικά βραχυχρόνια προγράμματα Π.Δ.Ε.

Πίνακας 7_ 4.5. Ειδικά Προγράμματα Σπουδών τα οποία εξασφαλίζουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Προγράμματα σπουδών, καθώς και ειδικά προγράμματα τουλάχιστον εξαμηνιαίας διάρκειας που εξασφαλίζουν παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια (περ. α' και β' της παρ. 3 του άρθρ. 2 του Ν. 3848/2010)
Πρόγραμμα Σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής και της Εκπαίδευσης του Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών (ΟΠΑ) (Υ.Α. 39460/Γ2/21-3-2013 (ΦΕΚ 689 Β'/26-3-2013))
Πρόγραμμα Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας Αποφοίτων Πανεπιστημιακών Τμημάτων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης Υ.Α 17785/Γ2/07.02.2014 (ΦΕΚ 378 Β'/18.02.2014)
Ειδικό Πρόγραμμα Σπουδών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας Παρέχεται με τη συνεργασία των Τμημάτων: α) Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, β) Φιλολογίας και γ) Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Υ.Α. 110507/Γ2/15-07-2014 (ΦΕΚ 2030 Β'/25-07-2014))
Πρόγραμμα Σπουδών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) 2ο) Υ.Α. 115139/Γ2/22-07-2014 (ΦΕΚ 2073 Β'/30-07-2014)
Επίσης⁶³:
«Ειδικό Πρόγραμμα Σπουδών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας» το οποίο παρέχεται από το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (Υ.Α. 133978/Δ2/17-8-2016 (ΦΕΚ 2816 Β'/7-9-2016))

4.6. Γενεαλογικός πίνακας του Π.Π.Δ.Ε. (1995-2017).

Όπως έγινε φανερό, από το 1997, σε όλα τα νομοθετικά κείμενα και σε όλες τις σχετικές με τα τυπικά προσόντα των εκπαιδευτικών Υπουργικές Αποφάσεις, το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας αναφέρεται ως

⁶² <http://www.katartisi.org/> (ανάκτηση στις 8/7/2016).

⁶³ Επικαιροποίηση 14/8/2017

προαπαιτούμενο, παρά το ότι η υλοποίησή του επιδέχτηκε αλλεπάλληλες αναβολές. Η δυσκολία να εμπεδωθεί η Παιδαγωγική Επάρκεια ως προαπαιτούμενο και τυπικό προσόν των εκπαιδευτικών αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 4.6.), στον οποίο καταγράφεται σε χρονολογική σειρά το πλήθος των νομοθετικών ρυθμίσεων και ενεργειών της Πολιτείας και αποτυπώνει την πολυπλοκότητα του Νομοθετικού πλαισίου και τις δυσλειτουργίες που σχετίζονται με αυτό.

Πίνακας 8_ 4.6. Νομοθετικές πράξεις της περιόδου 1995-2017 για την Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών της Β/θμιας Εκπαίδευσης

	Νόμοι και Προεδρικά Διατάγματα	Υπουργικές Αποφάσεις
1995	<u>Π.Δ. 118/1995 ΦΕΚ Α-76</u> «Προσόντα διορισμού ΠΕ19 και ΠΕ20» Απαιτείται Πτυχίο Παιδαγωγικών Σπουδών της ΣΕΛΕΤΕ ή πτυχίο Νηπιαγωγού ή Δασκάλου ή Καθηγητή	
1996		
1997	<u>Ν.2525/1997(ΦΕΚ Α'188) Άρθρο 6 §§1-3</u> «Διορισμοί εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» Κατάργηση Επετηρίδας και καθιέρωση του διαγωνισμού του ΑΣΕΠ. Θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε. ως προαπαιτούμενου προσόντος για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ. Αναβολή της ισχύος του σχετικού νόμου έως το 2002	<i>N.3687 («Θέματα του προσωπικού Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και άλλες διατάξεις», Κεφάλαιο Α' Θέματα Προσωπικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΦΕΚ 159/1-8-2008</i>
1998		
1999		
2000	<u>Ν.2834/2000 (ΦΕΚ 160Α'/2000)</u> Συμμετοχή στους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ, διορισμός ή πρόσληψη ως αναπληρωτών ή ωρομισθίων των ΠΕ19 και ΠΕ210 και χωρίς Π.Π.Δ.Ε. <u>Ν.2817/2000 ΦΕΚ 78 Α/2000</u> «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» Άρθρο 3.Οργανωτικά θέματα προσωπικού ειδικής αγωγής. Απαιτείται πτυχίο ΠΑΤΕΣ/ΣΕΛΕΤΕ για τους πτυχιούχους ΤΕΙ	
2001		<u>Υ.Α. Δ5/492 ΦΕΚ 45 Β/2001</u> «Προσόντα διδασκαλίας της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας» <u>Υ.Α. Δ2/13934/12-2-2001 (ΦΕΚ 204 Β/2001)</u> «Σύσταση νέων κλάδων» ΠΕ32,ΠΕ33,ΠΕ12.13,ΠΕ18.39,ΠΕ18.40, ΠΕ18.41. Απαιτείται Π.Π.Δ.Ε.
2002	<u>Ν.3027/2002 (ΦΕΚ 152 Α/28-6-2002)</u> Άρθ. 4 : Ιδρυτικός νόμος	

	Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Άρθ. 7: «Διαδικασία διορισμών εκπαιδευτικών» (ΑΣΕΠ/επετηρίδα)	
2003		
2004	<u>N.3255/2004 (ΦΕΚ Α'138/22-7-2004)</u> Παράταση έως 31.08.2007 της περιόδου κατά την οποία δεν απαιτείται το ΠΠ.Δ.Ε. στον ΑΣΕΠ	
2005	<u>N.3374/2005 (ΦΕΚ 189/Α'/2-8-2005)</u> “Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων - Παράρτημα διπλώματος” Ο νόμος αφορά και σε ρυθμίσεις των προγραμμάτων πιστοποίησης της παιδαγωγικής επάρκειας.	
2006		<u>ΥΑ 132284/Δ2 (ΦΕΚ 1861 Β'/2006)</u> <u>«Σύσταση κλάδου εκπαιδευτικού προσωπικού Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»</u> ΠΕ 42 (Δραματικής Τέχνης, ανώτερης εκπαίδευσης) : απαιτείται ΠΠ.Δ.Ε.
2007	<u>Π.Α.199/2007(Φ.Ε.Κ.226/14-9-2007)</u>	<u>Υ.Α. 140340/ ΦΕΚ 2400 Β/ 2007</u> <u>Σύσταση κλάδων ΠΕ18 (: από 18.01 έως 18.41)</u> Απαιτείται παιδαγωγική επάρκεια, αλλά ορίζεται μεταβατική περίοδος.
2008	<u>N.3687/2008 (ΦΕΚ 159Α'/3-8-2008)</u> <u>«Θέματα Προσωπικού Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και άλλες διατάξεις»</u> Άρθ. 5 §4.α « Στην περίπτωση ιθ' της §8 του άρθ. 14 του Ν 1566/1985, όπου αναφέρεται πτυχίο παιδαγωγικών σπουδών της ΣΕΛΕΤΕ, εφεξής νοείται βεβαίωση τρίμηνης επιμόρφωσης <u>Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.</u> » Η §3 του άρθ.20 του Ν3475/2006 (ΦΕΚ 146 Α) αντικαθίσταται ως εξής: Συνιστάται κλάδος ΤΕ16. Απαιτείται τρίμηνη παιδαγωγική επιμόρφωση Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.	<u>Υ.Α 239/2008 ΦΕΚ 328 Β/ 28.2.2008</u> <u>«Κλάδοι εκπαιδευτικού προσωπικού δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»/ Προσόντα</u> Τροποποιητική της ΥΑ 13934/Δ2/12-2-2001 (ΦΕΚ 204 Β/2001) Απαιτείται Παιδαγωγική Επάρκεια
2009		<u>Υ.Α. 177 /2009 (ΦΕΚ 950 Β/2009)</u> <u>Υ.Α. 62978/Δ2/2009 (ΦΕΚ 1068 Β/2009)</u> <u>«Σύσταση ειδικότητας ΠΕ17.12»</u> Απαιτείται Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 76014/Δ2/2009 (ΦΕΚ 1382 Β /2009)</u> <u>«Σύσταση ειδικοτήτων ΠΕ17.13.ΠΕ17.14»</u>
2010	<u>N. 3879/2010 (ΦΕΚ 163 Α/21-9-2010)</u> <u>«Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης κι λοιπές διατάξεις»</u> <u>N.3848/2010 (ΦΕΚ 71 Α/19-5-2010)</u> <u>Π.Α.38/2010 (ΦΕΚ 78 Α'/25-5-2010)</u> Προσαρμογή νομοθεσίας στην Οδηγία του ΕΚ για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων/Πράξη αναγνώρισης του επαγγελματικού	<u>Υ.Α .20778/Δ2/2010(ΦΕΚ 696 Β/2010)</u> <u>« Κατανομή ειδικοτήτων στον κλάδο ΠΕ18» (ΠΕ18.44)</u> <u>Υ.Α .145487/Δ2/2010 (ΦΕΚ 1932Β,2010)</u> <u>«Αναγνώριση του Πτυχίου του τομέα Time-Based Media του Παν/μίου Central Lancashire της Αγγλίας για διορισμό στη Δευτεροβάθμια ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ Παιδαγωγική</u>

	<p>προσόντος του καθηγητή Β/θμιας Εκ/σης συγκεκριμένου κλάδου από το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικών Προσόντων (Σ.Α.Ε.Π.)</p>	<p>Επάρκεια Για το συγκεκριμένο Πτυχίο η Παιδαγωγική Επάρκεια σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν3848/2010 (άρθ.2 §3) απαιτείται με την τροποποιητική Υ.Α. 43325/18.04.2012 (ΦΕΚ 1549 Β/ 8.5.2012)</p>
2011		
2012	<p><u>N. 4390/2012 (ΦΕΚ 222 Α/12-11-2012)</u> Με την περ. 1α της υποπαραγράφου θ2 του άρθ.1 αντικαθιστά την §1 του άρθ.2 του Ν 3848/2010 : « Το ΑΣΕΠ προκηρύσσει και διενεργεί κάθε τρία έτη διαγωνισμό για την κατάρτιση πίνακα κατάταξης εκπαιδευτικών [...] με σκοπό το διορισμό ή την πρόσληψή του στην Α/θμια και τη Β/θμια εκπαίδευση»</p>	<p><u>Υ.Α. 43325/Δ2/18-4-2012 (ΦΕΚ 1549Β΄/ 8-5-2012)</u> Τροποποιητική της ΥΑ 145487/Δ2/2010 (ΦΕΚ 1932 Β΄/2010), (βλ. έτος 2010)</p>
2013	<p><u>4186/2013 (ΦΕΚ 193 Α /17-9-2013)</u> Προγράμματα Πιστοποίησης Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.. (Με το άρθ. 36 §22α αντικαθιστά το β΄ εδάφιο της περ. α του 3848/2010, την περ. β΄ και την περ.γ΄) <u>N. 4172/2013 (ΦΕΚ 167 Α΄/23-7-2013)</u> Άρθ. 82: κατάργηση κλάδων και οργανικών θέσεων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΠΑΛ, ΕΠΑΣ,ΙΕΚ))</p>	<p><u>Υ.Α.39460/Γ2/21-3-13 (ΦΕΚ 689Β)</u> Έγκριση του Προγράμματος Σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής και της Εκπαίδευσης του Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών <u>Υ.Α.218 (ΦΕΚ-2481 Β/2013)</u> Προσλήψεις αναπληρωτών σε ΕΠΑΣ και ΙΕΚ Υπουργείου Τουρισμού. Δεν απαιτείται Π.Δ.Ε. <u>Υ.Α. 90893/Γ1/2013 (ΦΕΚ1686Β΄/9-7-2013)</u> «Εξασφάλιση της παιδαγωγικής επάρκειας των κατόχων Μεταπτυχιακών Τίτλων Σπουδών από τα Μεταπτυχιακά Προγράμματα του Π.Τ.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α.»</p>
2014	<p><u>N. 4310/2014 (ΦΕΚ 258 Α/ 8-12-2014)</u> Άρθ. 66 §2 : Προσθέτει στον 3848/2010 την περίπτωση στ΄ στην §3 του άρθ. 2 ότι η Παιδαγωγική Επάρκεια διασφαλίζεται «με την κατοχή πτυχίου της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.)»</p>	<p><u>Υ.Α.39460/Γ2/21-3-2014 (ΦΕΚ 689 Β΄/26-3-2014)</u> «Έγκριση του προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του Ο.Π.Α.» <u>Υ.Α. 17785/Γ2/7-2-2014 (ΦΕΚ 378Β΄/18-2-2014)</u> « Έγκριση του προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του Παν/μίου Κρήτης» <u>Υ.Α. 110507/Γ2/22-7-2014 (ΦΕΚ 2030Β΄/25-7-2014)</u> « Έγκριση του Ειδικού Προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του ΕΚΠΑ» <u>Υ.Α.115139/Γ2/22-7-2014 (ΦΕΚ2073 Β΄/30-7-2014)</u> «Έγκριση του Ειδικού Προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του ΑΠΘ» <u>Υ.Α. 7414/Δ2/ 2014 (ΦΕΚ 115 Β/2014)</u> «Κριτήρια επιλογής και κατάταξης προσωπικού της Β/θμιας εκπαίδευσης που έχει τεθεί σε διαθεσιμότητα» 1α. Βεβαίωση τρίμηνης παιδαγωγικής επιμόρφωσης ΑΣΠΑΙΤΕ για ΤΕ 01 και ΔΕ01 1β. Πτυχίο Παιδαγωγικών Σπουδών</p>

		<p>ΠΑΤΕΣ /ΣΕΛΕΤΕ ή Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας της ΑΣΠΑΙΤΕ ή ισοδύναμος τίτλος <u>Υ.Α. 110/2014 (ΦΕΚ 2030 Β/2014)</u> « Έγκριση του Ειδικού Προγράμματος Σπουδών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας παρεχόμενης με τη συνεργασία τμημάτων του ΕΚΠΑ» <u>Υ.Α. 208496/Α2?22-12-14 (ΦΕΚ 3637Β/31-12-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας και του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης παρέχουν Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 212285/Α2/30-12-2014(ΦΕΚ 3685 Β/31-12-2014)</u> Το Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 171121/Γ2/22-10-2014 (ΦΕΚ 2977 Β/04-11-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 212286/Α2/30-12-2014 (ΦΕΚ 3685Β/31-12-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 131801/Γ2/20-8-2014 (ΦΕΚ 2433Β/12-9-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 171118/Γ2/22-10-2014 (ΦΕΚ 2986Β/5-10-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 131803/Γ2/20-8-2014 (ΦΕΚ 2433Β/12-9-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 212287/Α2/30-12-2014(ΦΕΚ 3685 Β/31-12-2014)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) του Παν/μίου Θεσσαλίας παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια</p>
2015		<p><u>Υ.Α. 1535/Α2/08-01-2015 (ΦΕΚ 82 Β/19-01-2015)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 1536/Α2/08-01-2015 (ΦΕΚ 82 Β/19-01-2015)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια <u>Υ.Α. 1530/Α2/08-01-2015 (ΦΕΚ 82</u></p>

		<p><u>B'/19-01-2015)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια</p> <p><u>Y.A. 119392/E2/24-7-2015</u> <u>Y.A. 132812/E2/28-8-2015 (ΦΕΚ 1842B/26-8-2015)</u> Πρόσκληση αναπληρωτών για το σχολικό έτος 2015-2016⁶⁴</p>
2016		<p><u>Y.A. 90193/Δ2/2-6-2016 (ΦΕΚ 1745 B'/15-6-2016)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια</p> <p><u>Y.A. 90189/Δ2/2-6-2016 (ΦΕΚ 1762 B'/16-6-2016)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) του ΕΚΠΑ παρέχει Παιδαγωγική Επάρκεια</p> <p><u>Y.A. 194542/Δ2/15-11-2016 (ΦΕΚ 3815 B'/28-11-2016)</u> Το πτυχίο του Τμήματος Πληροφορικής και το πτυχίο του Τμήματος Πληροφορικής με Εφαρμογές στην Βιοϊατρική του Παν/μίου Θεσσαλίας παρέχουν Παιδαγωγική Επάρκεια</p> <p><u>Y.A.133978/Δ2/17-8-2016 (ΦΕΚ 2816 B'/7-9-2016)</u> «Έγκριση του Ειδικού Προγράμματος Πιστοποίησης της Παιδαγωγικής Επάρκειας του Χαρακοπείου Παν/μίου»</p>
2017	<p>(Σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Παιδείας το ζήτημα της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας έχει προβλεφθεί να ρυθμιστεί οριστικά με ειδικές διατάξεις του πολυνομοσχεδίου, το οποίο προτίθεται να εισηγηθεί εντός του 2017.)</p> <p><u>N.4485 (ΦΕΚ 114/4-8-2017)</u> Υποχρεωτική η κατοχή του Π.Π.Δ.Ε για τους εισαχθέντες από το ακαδ. έτος 2015-2016 και εφεξής.</p>	<p><u>Y.A. 63486/E2/12-4-2017 (ΦΕΚ1315B'/13-4-17)</u> «Πρόσκληση αναπληρωτών 2017-2018» (ανάκτηση στις 14-8-2017)</p>

4.7. Συζήτηση και καταληκτικές επισημάνσεις για το πλαίσιο θεσμοθέτησης και εφαρμογής των διαδικασιών Π.Π.Δ.Ε.

Η θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε. με το Ν. 2525/1997 δεν οδήγησε στην άμεση εφαρμογή των σχετικών διατάξεων. Η μεταβατική περίοδος κατά την οποία αναστέλλεται ολικώς ή μερικώς η ισχύς του, τελικά, παρατείνεται έως το 2007. Οι ποικίλες αντιδράσεις και η αντίσταση που προέβη(λ)αν όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές, όπως έγινε φανερό στο Κεφάλαιο 3, είχαν ως αποτέλεσμα η Πολιτεία να αναδιπλώνεται και να προβαίνει σε νομοθετικές πράξεις και σε ρυθμίσεις επί των ρυθμίσεων, προκειμένου να αποκαταστήσει την ισορροπία του όλου συστήματος: Α.Ε.Ι., φοιτητές,

⁶⁴ <http://didefth.gr/new/category/kathigites/anapliwrwtes/> (ανάκτηση στις 15/4/2016)

εκπαιδευτικοί, συνδικαλιστικές παρατάξεις, συμφωνούν επί της αρχής ότι η Παιδαγωγική και η Διδακτική κατάρτιση είναι θεμελιώδεις προϋποθέσεις για τη συγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού. Στο επίπεδο του λόγου συγκλίνουν, αλλά δεν υπάρχει κοινός τόπος για την υλοποίηση των προσαρμογών που απαιτούνται στα Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι., ούτε οι συνθήκες είναι ώριμες για την συγκρότηση μιας κοινά αποδεκτής διαδικασίας διαλόγου των εμπλεκόμενων.

Με τους νόμους 3848/2010 και 4186/2013 (και τον πλέον πρόσφατο Ν.4485/4-8-2017), ωστόσο, ολοκληρώνονται, ίσως μπορούμε να πούμε ότι αποκρυσταλλώνονται, δύο βασικές αλλαγές που αφορούν στη στελέχωση της Β/θμιας Εκπαίδευσης. Η 1^η είναι η παγίωση στο επίπεδο της νομοθεσίας του υποχρεωτικού χαρακτήρα του Π.Π.Δ.Ε. και η 2^η είναι η καθιέρωση του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π., η επιτυχία στον οποίο αποτελεί προϋπόθεση για το διορισμό και, επομένως, τη μονιμοποίηση στη Δημόσια Εκπαίδευση.

Ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π., παρά τις αρχικές αντιρρήσεις και αντιδράσεις, μέσα σε μια δεκαετία καθιερώθηκε ως μηχανισμός αξιολόγησης των υποψηφίων εκπαιδευτικών και σταδιακά ισχυροποιήθηκε και έγινε αποδεκτός, κυρίως μεταξύ των νεωτέρων ηλικιακά υποψηφίων εκπαιδευτικών, ως θεσμική διαδικασία επιλογής. Η οικονομική κρίση, σε συνδυασμό με τη συρρίκνωση του μαθητικού δυναμικού της Β/θμιας και την εντατικοποίηση της εργασίας (και με την αύξηση του ωραρίου) των ήδη υπηρετούντων εκπαιδευτικών, είχε ως συνέπεια τη ρήξη αυτής της δύσκολης, αλλά, κατά κάποιο τρόπο, γραμμικής εξέλιξης, καθώς ο τελευταίος διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. προκηρύχθηκε το 2008 και οι προσλήψεις μόνιμων εκπαιδευτικών ελαχιστοποιήθηκαν.

Η Πολιτεία, επί δεκαετίες, συμπληρώνει το δυναμικό των σχολικών μονάδων με αναπληρωτές και ωρομίσθιους εκπαιδευτικούς. Ενδεικτικά, κατά το σχολικό έτος 2015-2016 αναπληρωτές και ωρομίσθιοι καλύπτουν το 16% των πάγιων αναγκών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.⁶⁵ Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της πάγιας πολιτικής κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, σε συνδυασμό με την κατάργηση της επετηρίδας και την καθιέρωση του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π., είναι η κατάρτιση Πινάκων Αναπληρωτών, κατ' ουσίαν υπο-επετηρίδων, εις αντικατάστασιν της παλαιάς επετηρίδας των αποφοίτων των καθηγητικών σχολών, με βασικό κριτήριο την προϋπηρεσία. Επί έτη ήταν, στο χώρο της εκπαίδευσης, κοινόχρηστοι και δόκιμοι οι νεολογισμοί «δεκαεξαμηνίτες», «τριακονταμηνίτες», «επιτυχόντες ασεπίτες», «διοριστέοι ασεπίτες», ποικίλοι, διασταυρούμενοι συνδυασμοί, ειδικά στη δευτεροβάθμια με την πληθώρα των ειδικοτήτων. Στην πρωτοβάθμια υπήρχε και η επιπλέον διάκριση «διετούς φοιτήσεως», «τετραετούς φοιτήσεως», «διετούς εξομοιωθέντες», κλπ. Οι νέοι αυτοί Πίνακες Αναπληρωτών λειτουργούσαν μεταξύ τους παραπληρωματικά, διαμορφώνοντας ένα πεδίο το οποίο χαρακτηριζόταν περισσότερο από την αυθαίρετη διάσπασή του, παρά από ομοιογένεια και συνοχή. Η ίδια η Πολιτεία παρήγαγε ένα απορρυθμισμένο πεδίο επαγγελματικών χαρακτηριστικών, προσδοκιών, δικαιωμάτων και -όπως από το συνδικαλιστικό χώρο επανειλημμένως είχε κατηγορηθεί- ένα πεδίο πρόσφορο σε συναλλαγές και κομματικό έλεγχο, παρά τη σχετικά σταθερή στόχευση των εκπαιδευτικών πολιτικών της εικοσαετίας αυτής να επαναπροσδιοριστεί η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών της Β/θμιας.

---

⁶⁵ Σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Φλώρινας http://didedth.gr/new/wp-content/uploads/teachers_1516.png (ανάκτηση 5-8-2016).

Αναπόφευκτα, κάθε προσπάθεια ρύθμισης αυτής της τεχνητής Βαβέλ προσκρούει σε μια πληθώρα επαγγελματικών «μικρο-ταυτοτήτων», δηλαδή σε τεχνητές, ευκαιριακές, προσωρινές ταυτότητες, ισχυρές ωστόσο, για όσο διάστημα διαρκεί η λεγόμενη «αδιοριστία». Ταυτότητες, οι οποίες στη συνέχεια πρέπει να απορροφηθούν και να αφομοιωθούν από την ταυτότητα του διορισμένου, του μόνιμου εκπαιδευτικού. Θα είχε ενδιαφέρον να διερευνηθεί πώς αυτές οι «μικρο-ταυτότητες» επηρεάζουν την αυτοαντίληψη του εκπαιδευτικού, τη συγκρότηση της ταυτότητάς του ως εκπαιδευτικού και το Λόγου που αρθρώνει, στο πλαίσιο της σχολικής και της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας, αλλά και πώς αυτές επηρεάζουν τη δημόσια εικόνα του, όπως αυτή αντανακλάται στα δημοσιεύματα των μέσων ενημέρωσης. Το πώς οι συγκεκριμένες «μικρο-ταυτότητες» επηρέασαν τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και πρακτικές της Πολιτείας, θεωρούμε ότι έγινε φανερό από τα δεδομένα του παρόντος κεφαλαίου και από όσα εκτέθηκαν στο Κεφάλαιο 3.

Επομένως, η καθιέρωση του Π.Π.Δ.Ε. είναι φυσικό να συνιστά μια «περιπέτεια» και η άμεση και καθολική εφαρμογή των σχετικών νόμων να προσκρούει στις ασυνέχειες που προκάλεσαν η κατάργηση της επετηρίδας, η παρατεταμένη μεταβατική περίοδος 1997 – 2002, αρχικά, και 2002-2007, στη συνέχεια, οι παλινωδίες της εκπαιδευτικής πολιτικής πάνω στα προαπαιτούμενα προσόντα των εκπαιδευτικών και η καθιέρωση του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π ως μιας παγιωμένης διαδικασίας για το διορισμό των εκπαιδευτικών. Οι κορεσμένες επετηρίδες, π.χ. των Μαθηματικών, κατά τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, έκαναν ορατό το αδιέξοδο για χιλιάδες αποφοίτους των καθηγητικών σχολών. Η ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, είναι το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση, καθώς αυτή από τη δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από μια μαξιμαλιστική τάση δημιουργίας νέων πανεπιστημιακών τμημάτων στο πλαίσιο της αποκέντρωσης των Α.Ε.Ι. Η εκπαιδευτική αυτή πολιτική στο πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης συνδυάστηκε με την αντίληψη ότι τα πανεπιστήμια συνιστούν μοχλό οικονομικής⁶⁶, πρωτίστως ανάπτυξης⁶⁷ των περιοχών στις οποίες αυτά ιδρύονται.

Το κατά πόσο αυτή η αντίληψη δικαιώθηκε από τα αποτελέσματα, είναι αντικείμενο μιας άλλης μελέτης. Οι υπερπροσφορά πτυχιούχων ήταν αναγκαίο να ρυθμιστεί και ρυθμίστηκε με μια ενδιάμεση διαδικασία, μεταξύ πτυχίου και διορισμού, το διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. Το Π.Π.Δ.Ε. σ' αυτήν την μετάβαση σηματοδοτούσε επί της ουσίας την απαίτηση για κατάρτιση των αποφοίτων πάνω σε ζητήματα παιδαγωγικής και διδακτικής, όχι μόνο γιατί είναι θεμελιακή αυτή η γνώση για τον εκπαιδευτικό, αλλά είναι και σύμφωνη με τη διεθνή πρακτική και με τις ευρωπαϊκές πολιτικές σε ζητήματα επαγγελματικής ταυτότητας. Ωστόσο, στην ελληνική περίπτωση, το Π.Π.Δ.Ε. εκλήφθηκε από μεγάλη μερίδα των υποψηφίων εκπαιδευτικών, –αν δεχτούμε ότι πράγματι δεν χρησιμοποιήθηκε από την Πολιτεία–, ως ένα ακόμη μέσον αποκλεισμού από τη διαδικασία διορισμού, μέσον/εργαλείο το οποίο συνδυάστηκε με τους διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π..

⁶⁶ <http://paratiritis-news.gr/article/186501/Dionusis-Kladis-Eimai-perifanos-kai-theoro-to-nomo-plaisio-gia-tin-anotati-ekpaideusi--ena-apo-ta-pio-simantika--pou-exo-kataferei--sti-zoi-mou> (ανάκτηση 30-6-2017).

⁶⁷ <http://www.kathimerini.gr/453393/article/epikairothta/ellada/poioi-htan-oi-prwtagwnistes-ths-allaghs> (ανάκτηση 30-6-2017).

Σε ό,τι αφορά στα Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι., το αίτημα για παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο των αρχικών σπουδών, συνιστά, αδιαμφισβήτητα, άμεση παρέμβαση από την κεντρική εξουσία στο περιεχόμενό τους. Τα πανεπιστημιακά τμήματα αναδιπλώθηκαν και υπερασπίστηκαν το δικαίωμα να αποφασίζουν αυτόνομα για τα Π.Σ., χωρίς να αναδέχονται πλήρως την ευθύνη της παιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, ούτε και να την αποποιούνται ευθές, καθώς δεν θέλουν να υπονομεύσουν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους.

Όλες αυτές οι αντικρουόμενες δυναμικές σχετίζονται, κατά την άποψή μας, με την πολυνομία και το πλήθος των ρυθμίσεων, οι οποίες συνιστούν κατ' επανάληψη υπαναχώρηση της Πολιτείας από την αρχική της πρόθεση να προσδιορίσει σε άλλη κατεύθυνση το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού επαγγέλματος.

Υποστηρίζουμε ότι η πλειονότητα των φοιτητών των λεγομένων καθηγητικών σχολών θα ήταν πρόθυμη να δεχτεί αναπροσαρμογή των Π.Σ. προκειμένου να συγκροτήσει μια πιο ισχυρή και συνεκτική επαγγελματική ταυτότητα για σταδιοδρομία στη Μ.Ε.. Τα Τμήματα, ωστόσο, δεν ήταν πρόθυμα να εκχωρήσουν μέρος του ακαδημαϊκού τους προσανατολισμού (από το σύνολο των 240 ECTS) και να προχωρήσουν στην υιοθέτηση περισσότερο συγχωνευμένων εκδοχών της εκπαιδευτικής γνώσης, οι οποίες θα συγκροτούνται μέσα από την ενίσχυση της σχέσης μέρους των γνωστικών αντικειμένων με τις παιδαγωγικές και διδακτικές ανάγκες της Β/θμιας Εκπαίδευσης (Bernstein, 1991). Η μετακίνηση από περισσότερο καθαρές εκδοχές του κώδικα συλλογής, δηλαδή των ακαδημαϊκών γνωστικών αντικειμένων που παραδοσιακά θεραπεύουν τα συναφή Τμήματα, φαίνεται ότι μπορεί να ερμηνεύσει τις αντιστάσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας, καθώς τα Τμήματα τη θεωρούν πλήγμα της ταυτότητάς τους ως πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, δηλαδή ως θεσμών παραγωγής ειδικού επιστημονικού λόγου και διδασκαλίας (Σαρακινιώτη, 2012).

Από την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου της Π.Π.Δ.Ε., όσο κι αν είναι πρακτικό και εξυπηρετικό να την αποκτούν κατά τις αρχικές σπουδές τους όσοι επιδιώκουν επαγγελματική αποκατάσταση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, φαίνεται πως δεν είναι εξίσου εύκολο για τα ελληνικά Α.Ε.Ι. να συμπλέουν τα ειδικά επιστημονικά αντικείμενα με μαθήματα παιδαγωγικών, ψυχολογίας και ειδικές διδακτικές ή με την κοινωνιολογία της εκπαίδευσης ή με την πρακτική άσκηση. Η ανταπόκριση των Α.Ε.Ι. με τη δημιουργία ποικίλων Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών στο πεδίο των Επιστημών της Αγωγής φαίνεται πως αποτελεί μια μορφή εκτόνωσης της έντασης, μια φυσική, για τα ίδια, παράπλευρη αναπλαισίωση των επιστημονικών αντικειμένων για τις ανάγκες της Β/θμιας, πηγή εσόδων και μια μορφή γείωσης στην αγορά εργασίας με την ισχυροποίηση των επαγγελματικών προοπτικών των αποφοίτων τους.

Η Πολιτεία φαίνεται ότι συνηγορεί, σε μία φάση συνολικού επαναπροσδιορισμού των εκπαιδευτικών συστημάτων και του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών, όπως προκύπτει από όσα αναφέραμε στο Κεφάλαιο 1. Οι επιλογές και οι δυναμικές πρέπει να γίνονται αντιληπτές και να ερμηνεύονται στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών πολιτικών, της παγκοσμιοποίησης και ως μια μορφή ανταπόκρισης στις παιδαγωγικές που διεθνώς αναδύονται και καθιερώνονται στο επίπεδο του Λόγου με τη μεσολάβηση φορέων κύρους, όπως ο Ο.Ο.Σ.Α., τα διαγνωστικά/διαπιστωτικά/ αξιολογικά test του οποίου είναι εγγεγραμμένα σε συγκεκριμένες παιδαγωγικές αρχές (Robertson, 2013), σε εκπαιδευτικές στοχεύσεις συνδεδεμένες με τις ανάγκες της αγοράς και στηρίζονται σε άρρητες προκείμενες για την ίδια τη Γνώση. Η αδυναμία του ελληνικού κράτους να συγκροτήσει στιβαρές πολιτικές με προοπτική και να τις εφαρμόσει με συνέπεια, έχουν

ως αποτέλεσμα επιλογές στο επίπεδο της μικρο-πολιτικής και της βραχυπρόθεσμης εκτόνωσης των εντάσεων: έτσι ερμηνεύεται πώς μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών (Πίνακας 4.2.3) τα οποία έχουν χαλαρή σχέση με τα παιδαγωγικά ή τη διδακτική και δεν προβλέπουν καμιάς μορφής Διδακτική Άσκηση, συγκαταλέγονται σε αυτά που προσδίδουν Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια.

Η ανάπτυξη μιας ποικιλίας μεταπτυχιακών σπουδών με τα οποία μπορεί να πιστοποιηθεί η Π.Δ.Ε. φαίνεται ότι αφενός προσφέρει στον υποψήφιο του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. το δικαίωμα συμμετοχής σ' αυτόν και, στη συνέχεια, στους επιτυχόντες ένα επιπλέον τυπικό προσόν (ανάλογη μοριοδότηση, κλπ) κατά τη σταδιοδρομία τους στην Β/θμια εκπαίδευση. Ισχυριζόμαστε ότι η φοίτηση σε ένα Μ.Π.Σ. είναι δελεαστικότερη από τη φοίτηση σε ένα Ειδικό Πρόγραμμα Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε., γι' αυτό και, ενώ τα συναφή Μεταπτυχιακά πολλαπλασιάστηκαν, ο αριθμός των ειδικών προγραμμάτων Πιστοποίησης παρέμεινε σχετικά σταθερός και μικρός, παρά το ότι στην αρχή φαινόταν ότι θα αποτελέσει το βασικό μηχανισμό ανταπόκρισης των Α.Ε.Ι. και των σχετικών φορέων, όπως οι επιστημονικές Ενώσεις, εκ των οποίων ορισμένες δραστηριοποιήθηκαν κατά τα πρώτα έτη καθιέρωσης του Π.Π.Δ.Ε..

Σε ό,τι αφορά στην Τεχνολογική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και τους αποφοίτους των «μη καθηγητικών» σχολών, δεν αναπτύχθηκαν οι ίδιες δυναμικές και αντιστάσεις, καθώς από δεκαετίες ίσχυε το ίδιο καθεστώς: διασφάλιση της Π.Δ.Ε. με φοίτηση στην Π.Α.Τ.Ε.Σ./Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. Η ανωτατοποίηση της πρώην Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε σε Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. έγινε δεκτή από τους ενδιαφερομένους ως μια θετική εξέλιξη, καθώς η φοίτησή τους σ' αυτήν συνιστούσε αναβάθμιση.

Οι ειδικότητες στις οποίες αναγνωρίζεται η Π.Δ.Ε. με το βασικό πτυχίο είναι οι κατά παράδοση λεγόμενες «καθηγητικές» (πίνακας 4.2.1.1) και, όπως προκύπτει από τις Υ.Α. της τελευταίας τριετίας η τάση είναι να αναγνωρίζεται η Π.Δ.Ε. των αποφοίτων όσων Τμημάτων Α.Ε.Ι. αιτούνται με ad hoc Υπουργικές Αποφάσεις (Πίνακας 4.1.6.), χωρίς απαραίτητα να πληρούνται οι προϋποθέσεις, όπως αυτές ορίζονται στους νόμους 3848/2010 και 4186/2013. Είναι παράδοξο ότι στον ειδικό κατάλογο αυτών των σχολών (Πίνακας 4.3.1.2.), δεν συγκαταλέγονται Τμήματα, όπως πχ. το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας του Ε.Κ.Π.Α., το Πρόγραμμα Σπουδών του οποίου υπερκαλύπτει τις απαιτήσεις του νόμου και βάσει αυτού διασφαλίζει την Π.Δ.Ε. Προφανώς, η πολιτική των συγκεκριμένων τμημάτων τα οποία αιτούνται να αναγνωριστούν με το πτυχίο τους η Π.Δ.Ε., ώστε να κατοχυρωθούν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους σε ένα νομοθετικό πλαίσιο επί πολλά έτη ασταθές και ρευστό, ωθούν την Πολιτεία σε επικαλυπτόμενες ή και πλεοναστικές ρυθμίσεις και αποφάσεις, σε αντιφάσεις, όχι πάντα ορατές, και ασυνέχειες.

Επειδή, λοιπόν, το σύστημα φαίνεται ότι ισορροπεί με το να υπαναχωρεί στις παλιές σταθερές διακρίσεις «καθηγητικές και μη καθηγητικές σχολές⁶⁸», παράλληλα με τη θέσπιση των Ειδικών Προγραμμάτων Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε., με την πληθώρα των συναφών με τις Επιστήμες της Αγωγής Μ.Π.Σ. και των Μεταπτυχιακών που με Υ.Α. αναγνωρίζονται ως συναφή, τίθεται το 3^ο ερευνητικό μας ερώτημα: «Επί της ουσίας, σε ποιο βαθμό τα Τμήματα των κατεξοχήν καθηγητικών σχολών ανταποκρίθηκαν στο αίτημα του νόμου για Π.Δ.Ε. των αποφοίτων, προσφέροντας τα προς τούτο μαθήματα στο Πρόγραμμα Σπουδών τους;». Επισημαίνουμε σ' αυτό το σημείο και θα επανέλθουμε

⁶⁸ Τόσο σε επίπεδο Νομοθεσίας, όσο και στο επίπεδο του Λόγου, όπως αυτός αρθρώθηκε στο πλαίσιο του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία (2015-2016), (Κεφάλαιο 3).

στο Κεφάλαιο 5 της παρούσας εργασίας, ότι η μη διενέργεια του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. επί οκτώ έτη (μέχρι σήμερα, 2017), συνιστά (παραδόξως) μια μη ορατή βαλβίδα εκτόνωσης όλων αυτών των αντιφάσεων και των εντάσεων. Είδαμε στο Κεφάλαιο 3 ότι το Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη (2008) αναγνωρίζει την ασάφεια και την αποσπασματικότητα των σχετικών νόμων σε ό,τι αφορά στη θεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε.. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα από τη μελέτη 48 Οδηγών Σπουδών των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών των Τμημάτων Α.Ε.Ι. των οποίων οι απόφοιτοι διορίζονται στη Β/θμια με ειδικότητα καθηγητή Φιλολόγου (ΠΕ02), Μαθηματικού (ΠΕ03) και Φυσικών Επιστημών (ΠΕ04), για να διαπιστώσουμε το βαθμό στον οποίο ανταποκρίθηκαν τα Τμήματα (των «καθηγητικών Σχολών») προσαρμόζοντας τα Προγράμματα Σπουδών του, ώστε να θεμελιώνεται η Π.Δ.Ε. των αποφοίτων τους κατά τις αρχικές σπουδές.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

Κεφάλαιο 5. Θεμελίωση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας Φιλολόγων (ΠΕ02), Μαθηματικών (ΠΕ03) και Φυσικών (ΠΕ04) κατά τις αρχικές σπουδές.

Στο επίκεντρο του παρόντος κεφαλαίου είναι η συστηματική αποτύπωση του πλαισίου (μαθήματα, διαδικασίες, πρακτικές) το οποίο υιοθέτησαν τα Τμήματα από τα οποία αποφοιτούν Φιλολόγοι (ΠΕ02), Μαθηματικοί (ΠΕ03) και Φυσικοί (ΠΕ04) για την Παιδαγωγική και Διδακτική Κατάρτιση(/Επάρκεια) ως ανταπόκριση στα οριζόμενα από τους σχετικούς νόμους.

Στο παρόν κεφάλαιο εκτίθενται τα ευρήματα της έρευνάς μας από την συστηματική μελέτη των Οδηγών Σπουδών και των Ιστοσελίδων των Τμημάτων. Το κεφάλαιο οργανώνεται με βάση τις ειδικότητες (ΠΕ02, ΠΕ03 και ΠΕ04) σε αντίστοιχες ενότητες, στις οποίες παρατίθενται τα στοιχεία από την ανάλυση των προγραμμάτων στα ομοειδή τμήματα. Για κάθε Τμήμα γίνεται η περιγραφή του προγράμματος με έμφαση στα αποσπάσματα από τον Ο.Σ. ή την ιστοσελίδα του Τμήματος, τα οποία βοηθούν να σχηματίσουμε μια εικόνα για την πολιτική του Τμήματος σχετικά με την Π.Δ.Ε.. Στη συνέχεια, σε χωριστό πίνακα για κάθε Τμήμα, παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με τον αριθμό και τους τίτλους των συναφών προσφερομένων μαθημάτων, το είδος (υποχρεωτικά και κατ' επιλογήν μαθήματα) και τα αντίστοιχα ECTS. Στην τέταρτη ενότητα παρατίθενται συγκεντρωτικοί πίνακες και για τις τρεις ειδικότητες, οι οποίοι περιλαμβάνουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της ταυτότητας των προγραμμάτων Π.Δ.Ε. που προσφέρονται από τα Τμήματα.

Το σύνολο των παραπάνω ευρημάτων για όλες τις ειδικότητες, επιμερίζεται και οργανώνεται σε θεματικούς πίνακες, συγκεντρωτικούς ή συγκριτικούς, για τη διευκόλυνση της ανάλυσης και της συζήτησης, με τις οποίες ολοκληρώνεται το τρίτο σκέλος της παρούσας έρευνας και κλείνει το παρόν κεφάλαιο.

5.1. Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι. και Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των Φιλολόγων κατά τις αρχικές σπουδές.

5.1.1. Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.⁶⁹

Στον Ο.Σ. (σ. 12) αναφέρεται ότι «Το πτυχίο του Τμήματος Φιλολογίας παρέχει στους πτυχιούχους του πιστοποιημένες τη διδακτική και την παιδαγωγική επάρκεια, οι οποίες τους επιτρέπουν μεταξύ άλλων 1) να γίνονται δεκτοί στον διαγωνισμό μέσω ΑΣΕΠ για την κατάρτιση πίνακα κατάταξης εκπαιδευτικών κατά κλάδο και ειδικότητα, με σκοπό τον διορισμό ή την πρόσληψή τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τον νόμο 3848/2010, άρθρο 2, παράγραφος 3, περίπτωση β', όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τις διατάξεις του νόμου 4186/2013, άρθρο 36, παράγραφος 22, περίπτωση β' και ε', και 2) να προσλαμβάνονται στην ιδιωτική εκπαίδευση, σύμφωνα με τον νόμο 3848/2010, άρθρο 8»..

Το τμήμα προσφέρει 11 μαθήματα Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας μεταξύ των οποίων Ειδική διδακτική του μαθήματος Κατεύθυνσης (ή Αρχαία Ελληνικά ή Λογοτεχνία ή Νεοελληνική Γλώσσα) και διδακτική άσκηση, για την οποία δεν παρέχει ο Ο.Σ. συγκεκριμένες πληροφορίες. Τα υποχρεωτικά μαθήματα Παιδαγωγικών είναι 4, συμπεριλαμβανομένης της Διδακτικής Άσκησης, και αντιστοιχούν σε 15 ECTS. Υπάρχει η δυνατότητα τα μαθήματα αυτά να αυξηθούν κατά 5, με Ελεύθερη Επιλογή. Ορισμένα από τα μαθήματα αυτά παρέχονται από το Φ.Π.Ψ. ή το Τ.Ε.Α.Π.Η., συνολικά 21 τίτλοι Παιδαγωγικών, Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας, Μεθοδολογίας Επιστημονικής Έρευνας, από τους οποίους μπορούν να επιλεγούν μέχρι δύο (2). Με τα επιλογής μαθήματα μπορεί να αυξηθούν τα ECTS κατά 18 και να φθάσουν συνολικά τα 33.

Πίνακας 9_5.1.1.1..Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Τμήμα Φιλολογίας ΕΚΠΑ : 21 προσφερόμενοι τίτλοι, 14 – 33 ECTS	
Βασικοί τίτλοι	
1	Παιδαγωγική
2	Εξελικτική Ψυχολογία (Υ)
3	Σχολική Ψυχολογία: Σύνδεση Θεωρίας και πράξης
4	Εξελικτική Ψυχοπαθολογία
5	Παιδαγωγικά: Αναλυτικά Προγράμματα (Υ)
6	Ειδική διδακτική των Αρχαίων Ελληνικών (Υ)
7	Ειδική Διδακτική της Λογοτεχνίας
8	Ειδική Διδακτική της Γλώσσας
9	Θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας: Διδακτική Άσκηση (Υ)
10	Παιδαγωγική Ψυχολογία
11	Διδακτική της Ιστορίας
6	Πειραματική ψυχολογία
7	Νευροψυχολογία Ι
8	Νευροψυχολογία ΙΙ
9	Κριτική παιδαγωγική και εκπαιδευτική πράξη

⁶⁹ <http://www.phil.uoa.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

10	Θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης
11	Εισαγωγή στην κοινωνιολογία
12	Εισαγωγή στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης
13	Θεωρίες φύλων
14	Μεθοδολογία της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες I
15	Μεθοδολογία της έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες II
16	Μεθοδολογία των επιστημών του ανθρώπου: Στατιστική
17	Εισαγωγή στη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση
18	Γλώσσα, κοινωνία και νόηση
19	Γραπτός λόγος, κοινωνία και νόηση
20	Διγλωσσία και εκπαίδευση
21	Γλώσσα και σκέψη

5.1.2. Τμήμα Φιλολογίας Α.Π.Θ.⁷⁰

Ο Ο.Σ. (σ. 44-49) αναφέρει : «*Βάσει του ισχύοντος Νόμου οι φοιτητές/τριες που εισήχθησαν από το 2013-14 και μετά πρέπει να διαθέτουν Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.), ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν σε διαγωνισμούς πρόσληψης διδακτικού προσωπικού στη Μέση Εκπαίδευση. Γι' αυτόν τον λόγο το Τμήμα Φιλολογίας έχει εντάξει στο Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών μια ενότητα μαθημάτων Π.Π.Δ.Ε., σύμφωνα με όσα ορίζονται από τον νόμο. Το Π.Π.Δ.Ε. πιστώνεται συνολικά με 30 ECTS, τα οποία κατανέμονται σε 5 μαθήματα (6 ECTS το καθένα) βάσει της ρύθμισης που έχει προβλέψει το Τμήμα σε συνεννόηση με την Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής. Τα μαθήματα πρέπει να επιλεγούν μόνον από φοιτητές και φοιτήτριες που εισήχθησαν από το 2013-14 και μετά. Τα μαθήματα των 30 ECTS του Π.Π.Δ.Ε. επιλέγονται στη φάση της Ειδίκευσης (5ο- 8ο εξάμηνο). Γι' αυτό συστήνεται στους φοιτητές και τις φοιτήτριες να κατανειμούν αναλογικά τα μαθήματα αυτά στα 4 εξάμηνα ειδίκευσής τους και να ξεκινήσουν την επιλογή μαθημάτων για το Π.Π.Δ.Ε. ήδη από το 5ο εξάμηνο».*

Το τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. προβλέπει στο Π.Σ. ένα σύνολο 24 διαφορετικών κωδικών/τίτλων, οι οποίοι δομούνται σύμφωνα με τις τρεις θεματικές ενότητες που ορίζει ο Ν.3848/10 και συμπεριλαμβάνει μαθήματα από το τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής.

Ο αριθμός των προσφερομένων τίτλων μαθημάτων είναι συνολικά 8 στην πρώτη θεματική περιοχή, «Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής», 13 στη δεύτερη θεματική περιοχή, «Θέματα μάθησης και διδασκαλίας» και 3 στην 3η θεματική περιοχή, «Ειδική διδακτική και πρακτική άσκηση». Οι φοιτητές θα πρέπει να καλύψουν 18 ECTS από την 1η και τη 2η θεματική περιοχή ως εξής: ή 6 και 12 ή 12 και 6, αντίστοιχα, δηλαδή τρία μαθήματα συνολικά. Από την ειδική διδακτική, 12 ECTS, τα οποία αντιστοιχούν σε δύο μαθήματα, εκ των οποίων το ένα πρέπει να είναι σύστοιχο με την εξειδίκευση των φοιτητών. Για την Κλασική Φιλολογία π.χ. η «Διδακτική της Αρχαίας Γλώσσας και Γραμματείας», για την ειδίκευση Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών η «Διδακτική της Λογοτεχνίας» και για την κατεύθυνση της Γλωσσολογίας, το μάθημα της «Εκπαιδευτικής Γλωσσολογίας».

Σημειώνεται ότι στον Ο.Σ. δεν εντοπίστηκε κατά την έρευνα συγκεκριμένη αναφορά για παρακολούθηση από τους φοιτητές δειγματικών διδασκαλιών,

⁷⁰ <http://www.lit.auth.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

πρακτική/διδασκαλική άσκηση σε σχολείο ή πραγματοποίηση εργαστηριακών μικροδιδασκαλιών.

Πίνακας 10_5.1.2.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλολογίας Α.Π.Θ.

	Τμήμα Φιλολογίας Α.Π.Θ. : 24 προσφερόμενοι τίτλοι, 30 ECTS
	1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής (1ή2 μαθήματα)
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική
2	Σχολική Παιδαγωγική
3	Εκπαιδευτική Ψυχολογία
4	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Έρευνα
5	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Κοινωνικοποίηση, διαπολιτισμικότητα
6	Παιδαγωγοί και παιδαγωγική Σκέψη στο Ελληνόφωνο Χώρο: 19ος - Μεσοπόλεμος
7	Η συγκριτική Παιδαγωγική ως πεδίο της Παιδαγωγικής Επιστήμης
8	Ψυχολογία του Εφήβου
	2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας (2ή1 μαθήματα)
1	Συστήματα Εκπαίδευσης στην Ειδική Αγωγή
2	Το μάθημα της Λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
9	Επαγγελματική Εκπαίδευση και κατάρτιση: Ζητήματα οργάνωσης και σχεδιασμού με στόχο την ανάπτυξη και βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
10	Η σχολική τάξη ως ομάδα συνομηλίκων και η κοινωνικοπαιδαγωγική εργασία του Εκπαιδευτικού
11	Ειδική αγωγή και αποτελεσματική διδασκαλία
12	Δυσκολίες προσαρμογής και προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο
13	Η κριτική και η οικολογική-συστημική παιδαγωγική της ειρήνης
	3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση (2 μαθήματα)
1	Διδακτική της Αρχαίας Γλώσσας και Γραμματείας
2	Διδακτική της Λογοτεχνίας
3	Εκπαιδευτική Γλωσσολογία

5.1.3. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α.⁷¹

Ο Ο.Σ. (σ. 22) αναφέρει ότι «Το πτυχίο του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, και των δύο κατευθύνσεων, εξασφαλίζει Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια στους αποφοίτους του, ώστε να είναι δυνατή η απορρόφησή τους και από τη Μέση/Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Για τους εισαχθέντες προ του 2013, η Παιδαγωγική Επάρκεια εξασφαλίζεται από το πρόγραμμα το οποίο ήδη ακολουθούν. Για όσους έχουν εισαχθεί από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 και στο εξής, η Παιδαγωγική Επάρκεια εξασφαλίζεται σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στις σελ. 35–55 του παρόντος Οδηγού».

Πιο συγκεκριμένα για την Π.Δ.Ε. των εισαχθέντων προ του 2013 στην Ιστοσελίδα του Τμήματος επισημαίνεται: «Οι προ του 2013-2014 εισαχθέντες/-είσες φοιτητές/-τριες του Τμήματος καθώς και οι πτυχιούχοι αυτού ΔΕΝ υπάρχουν στις σχετικές με την

⁷¹ <http://www.arch.uoa.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

υποχρέωση πιστοποιημένης παιδαγωγικής-διδακτικής επάρκειας διατάξεις και το πτυχίο του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών τους διασφαλίζει αυτομάτως τη δυνατότητα συμμετοχής σε μελλοντικούς διαγωνισμούς Α.Σ.Ε.Π. για τον κλάδο «ΠΕ02 Φιλολόγων», όπως αυτό ίσχυε και πριν από την ψήφιση του Ν.3848/2010».

Στον Ο.Σ. (σ. 43-63) του Τμήματος το πρόγραμμα για την Π.Δ.Ε. περιλαμβάνει 11 τίτλους/κωδικούς μαθημάτων, από τους οποίους υποχρεωτικά επιλέγονται 8, από το 1ο έως και το 8ο εξάμηνο. Το σύνολο των ECTS είναι 37. Το τμήμα συνεργάζεται με το τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικών-Ψυχολογίας, από το πρόγραμμα του οποίου παρέχονται μαθήματα και ανατίθεται σε αυτό η πρακτική άσκηση των φοιτητών, χωρίς να αναφέρονται λεπτομέρειες.

Τα διδασκόμενα αντικείμενα καλύπτουν ένα ευρύ πεδίο σε ζητήματα εκπαίδευσης, όπως π.χ. η Ιστορία, η Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης και η Θεωρία των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Σε ό,τι αφορά στη Διδακτική, προβλέπεται μάθημα για την διδασκαλία των Φιλολογικών μαθημάτων και την Ειδική Διδακτική της Ιστορίας.

Πίνακας 11_5.1.3.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ : 9 προσφερόμενοι τίτλοι, 37 ECTS	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής	
1	Μουσειοπαιδαγωγική: Το μουσείο ως χώρος μάθησης και δημιουργικότητας
2	Ιστορία της Εκπαίδευσης
3	Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Εισαγωγή στις Ιστορικές Σπουδές
2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας	
1	Παιδαγωγική Διδασκαλία
2	Αναλυτικό Πρόγραμμα: Διδασκαλία και Μάθηση
3η Θεματική Περιοχή: Ειδική διδακτική και Πρακτική Άσκηση	
1	Σεμιναριακό μάθημα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
2	Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας των Φιλολογικών Μαθημάτων

5.1.4. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Α.Π.Θ.⁷²

Η ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρει: «Οι απόφοιτοι του Τμήματος, ανάλογα με την ειδίκευση και την πρακτική άσκηση που έχουν επιλέξει, δύνανται να αποκτήσουν τις παρακάτω δεξιότητες: α) τη διδασκαλία της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, [...]». Ωστόσο, δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη στον Ο.Σ του Τμήματος για την εξασφάλιση του Π.Π.Δ.Ε., παρόλο που προσφέρεται μια σειρά 28 μαθημάτων Παιδαγωγικής και Διδακτικής από το Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής, εκ των οποίων δύο υποχρεωτικά για όλους τους φοιτητές του τμήματος, κατά τα τρία πρώτα εξάμηνα, και ένα υποχρεωτικό-επιλογής (Διδακτική των φιλολογικών μαθημάτων μέσω της Ιστορίας της Τέχνης). Σημειώνεται ότι, ενώ δεν εντοπίστηκε αναφορά σε μάθημα Διδακτικής της Ιστορίας, υπάρχει πρόβλεψη για την Τοπική Ιστορία: «Προσεγγίσεις στην έρευνα και στη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας». Επίσης, προσφέρεται ως επιλογή στο πλαίσιο της

⁷² <http://www.hist.auth.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

ειδικής διδακτικής της Λογοτεχνίας «Το μάθημα της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Για τη διδασκαλία της Γλώσσας, των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο ή από μετάφραση δεν υπάρχει πρόβλεψη με βάση τον Ο.Σ. Η διδακτική άσκηση στη διδασκαλία πιθανώς εντάσσεται στο μάθημα με τίτλο «Εισαγωγή στην Παιδαγωγική (με ασκήσεις)», χωρίς να γίνεται αναφορά σε διδακτική άσκηση σε σχολείο. Οι μονάδες ECTS που μπορεί να συγκεντρώσει ένας φοιτητής, με βάση τους περιορισμούς που δίνονται, για την παιδαγωγική του κατάρτιση είναι από 12 έως 30, εφόσον κάνει τις κατάλληλες επιλογές.

Πίνακας 12_5.1.4.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Α.Π.Θ.

Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Α.Π.Θ. : 28 προσφερόμενοι τίτλοι, 12 - 30 ECTS	
Βασικοί τίτλοι (Φιλ.-Παιδ.) 2Υ+2Ε.Ε.	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική (με ασκήσεις)
2	Κριτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική έρευνα
3	Σχολική Παιδαγωγική Ι
4	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Έρευνα
5	Συστήματα εκπαίδευσης στην Ειδική Αγωγή
6	Διαφοροποιημένη διδασκαλία: αρχές και εφαρμογές
7	Εκπαιδευτική Ψυχολογία
8	Παιδαγωγικές και Ψυχοκοινωνικές Διαστάσεις των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών
9	Το μάθημα της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
10	Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Το «παράδειγμα» των Φιλοσοφικών Σχολών
11	Η διδασκαλία του ολοκαυτώματος στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
18	Παιδαγωγοί και Παιδαγωγική Σκέψη στον Ελληνόφωνο Χώρο (19ος αι.-Μεσοπόλεμος)
19	Η Συγκριτική Παιδαγωγική ως Πεδίο της Παιδαγωγικής Επιστήμης
20	Ψυχολογία του Εφήβου
21	Σχολική Παιδαγωγική ΙΙ: Προγράμματα Σπουδών, Διδασκαλία, Αξιολόγηση
22	Η Σχολική Τάξη ως Ομάδα Συνομηλίκων και η Κοινωνικοπαιδαγωγική Εργασία του Εκπαιδευτικού
23	Παιδαγωγικοί Προβληματισμοί από την Εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση
24	Ειδική Αγωγή και Αποτελεσματική Διδασκαλία
25	Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες στην εκπαίδευση
26	Δυσκολίες Προσαρμογής και Προβλήματα συμπεριφοράς στο Σχολείο
27	Η Κριτική και η Οικολογική-Συστημική Παιδαγωγική της Ειρήνης
Δευτερεύοντες Τίτλοι (ΥΕ)	
1	Διδακτική των φιλολογικών μαθημάτων μέσω της Ιστορίας της Τέχνης

5.1.5. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας Ε.Κ.Π.Α.⁷³

Ο Ο.Σ. δεν αναφέρεται ρητά στις τρεις θεματικές του Ν.3848/10. Στην αρχική σελίδα του ιστότοπου του τμήματος επισημαίνεται ότι το πτυχίο του Τμήματος διασφαλίζει επαγγελματικά δικαιώματα καθηγητή Φιλολόγου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. «*Το Φ.Π.Ψ., από τη φύση της επιστημονικής-επαγγελματικής αποστολής του, συνδέεται με όλα τα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής, ιδιαίτερα με τα Τμήματα Φιλολογίας και Ιστορίας-Αρχαιολογίας. Οι φοιτητές του Φ.Π.Ψ. καλούνται να παρακολουθήσουν ικανό αριθμό μαθημάτων που διδάσκονται από τα μέλη Δ.Ε.Π. των Τμημάτων αυτών. Έτσι μούονται στη φιλολογική και ιστορική-αρχαιολογική γνώση και έρευνα, ώστε να εξασφαλίσουν τη γνωστική βάση του φιλολογικού ρόλου. Αντίστοιχα, οι φοιτητές των παραπάνω Τμημάτων παρακολουθούν μαθήματα που διδάσκονται από μέλη Δ.Ε.Π. του Φ.Π.Ψ., ώστε να οργανώσουν τη φιλοσοφική, παιδαγωγική και ψυχολογική βάση του ρόλου τους ως εκπαιδευτικοί*».

Ως προς την παιδαγωγική επάρκεια οι φοιτητές έχουν πολλές επιλογές, ιδιαίτερα όσοι ακολουθούν τις κατευθύνσεις της Παιδαγωγικής ή της Ψυχολογίας και το όλο πρόγραμμα του Τμήματος υπερβαίνει κατά πολύ τα ζητούμενα της Πιστοποίησης.

Διδάσκονται υποχρεωτικά όλοι οι φοιτητές, ανεξάρτητα από την κατεύθυνση που ακολουθούν, οκτώ (8) μαθήματα Παιδαγωγικών και οκτώ (8) Ψυχολογίας. Για την ειδική διδακτική προβλέπεται να αλλάζει το περιεχόμενο του μαθήματος, κάθε τρία χρόνια. Για το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 π.χ. διδάχθηκε ως υποχρεωτικό το μάθημα «Διδακτική της Ιστορίας». Η δε Διδακτική Άσκηση «*περιλαμβάνει συστηματική παρατήρηση της Σχολικής Τάξης και Διδασκαλία φιλολογικού μαθήματος*».

Επίσης, η Ιστοσελίδα του τμήματος έχει ειδικό σύνδεσμο (link), ο οποίος παραπέμπει στο ειδικό πρόγραμμα Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε., το οποίο απευθύνεται σε πτυχιούχους.

Πίνακας 13_5.1.5.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής Ψυχολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής Ψυχολογίας ΕΚΠΑ: 69 προσφερόμενοι τίτλοι – min 70 ECTS	
	Κατεύθυνση Παιδαγωγικής
1	Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
2	Ειδική Αγωγή
3	Εκπαιδευτική Αξιολόγηση
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας
6	Παιδαγωγική Ψυχολογία
7	Οργάνωση και Παρατήρηση Διδασκαλίας
8	Σχεδιασμός του Εκπαιδευτικού Έργου στο πλαίσιο της Εκπαιδευτικής Μονάδας – Ασκήσεις
9	Ψηφιακές Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση
10	Από το αναλυτικό πρόγραμμα και το σχολικό εγχειρίδιο στη Διδακτική Πράξη
11	Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου και των Εκπαιδευτικών
18	Διδακτικές προσεγγίσεις και τεχνικές στην περιβαλλοντική εκπαίδευση
19	Διοίκηση Σχολικών Μονάδων

⁷³ <http://www.ppp.uoa.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

20	Επαγγελματική Συμβουλευτική ατόμων με ειδικές ανάγκες
21	Συμβουλευτική οικογένειας
22	Η αλληλεπίδραση στην τάξη: γνωστικές και ηθικές διαστάσεις
23	Η διδασκαλία της Νεοελληνικής Ποίησης και Πεζογραφίας
24	Επαγγελματική Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού
25	Θεωρία και πράξη της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
26	Ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση
27	Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης I
28	Σύγχρονες Θεωρίες Μάθησης
29	Κοινωνιολογία της παιδικής -εφηβικής ηλικίας
30	Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης II
31	Μεθοδολογία της διδασκαλίας της Ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης Γλώσσας
32	Μαθησιακές δυσκολίες: Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις
33	Οι επιπτώσεις της Μετανάστευσης και της Παγκοσμιοποίησης στο Εθνικό Κράτος και στην Εκπαίδευση
34	Μεθοδολογία της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών από Μετάφραση
35	Οικονομικά της Εκπαίδευσης
36	Οδηγητική Συμβουλευτική οικογενειών ατόμων με ειδικές ανάγκες
37	Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης
38	Παιδαγωγική Θεώρηση του Γλωσσικού λάθους
39	Παιδαγωγικές παρεμβάσεις στις μαθησιακές δυσκολίες
40	Στατιστική εφαρμοσμένη στην Εκπαιδευτική Έρευνα
41	Διδασκαλία και μάθηση της Ιστορίας με ψηφιακές τεχνολογίες: Εφαρμογές
42	Συγκριτική Εκπαίδευση
	Κατεύθυνση Ψυχολογίας
1	Δυσκολίες προσαρμογής στο Σχολείο και την Οικογένεια
2	Κοινωνική Ψυχολογία II - Διεργασίες Ομάδας
3	Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία - Εφαρμογές
4	Ψυχοκοινωνικά προβλήματα Σχολικής και Εφηβικής Ηλικίας
5	Ψυχολογία της Προσωπικότητας
6	Σχολική Ψυχολογία: Σύνδεση θεωρίας και πράξη
7	Ψυχολογία των Μαθησιακών Δυσκολιών
8	Γλωσσική Ανάπτυξη
9	Επαγγελματική Αξιολόγηση και Καθοδήγηση
10	Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας
11	Συμβουλευτική Ψυχολογία
12	Στατιστική στις Επιστήμες της Συμπεριφοράς I
13	Μέθοδοι Έρευνας στην Ψυχολογία
14	Επαγγελματική Αξιολόγηση και Καθοδήγηση Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες
15	Κλινική Ψυχολογία I
16	Ψυχολογία των Διαφυλικών Σχέσεων
17	Οικογένεια και Ανάπτυξη
18	Ανάπτυξη της Προσωπικότητας
19	Ψυχοπαθολογία
20	Σύγχρονες Προσεγγίσεις στη Συμβουλευτική Ψυχολογία: Πολυπολιτισμική και

	Αφηγηματική Συμβουλευτική
21	Οικολογική και Περιβαλλοντική Ψυχολογία
22	Ποιοτικές Προσεγγίσεις στην Ψυχολογική Έρευνα
23	Ψυχολογική Συμβουλευτική στη Σχολική Κοινότητα
24	Πρόληψη και Παρέμβαση στην Οικογένεια και στο Σχολείο
25	Γλωσσικές Δυσκολίες: Οριοθέτηση, Αξιολόγηση και Παρέμβαση
26	Εφαρμοσμένη Εξελικτική Ψυχολογία
27	Ψυχολογική και Ψυχοπαιδαγωγική Αξιολόγηση στο χώρο του Σχολείου

5.1.6. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πατρών ⁷⁴

Η ιστοσελίδα του Τμήματος και ο Ο.Σ. (6/2016) δεν αναφέρεται στην Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια. Στην ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε ωστόσο: «Ως προς τις επαγγελματικές διεξόδους που προσφέρονται στους αποφοίτους της Κατεύθυνσης Κλασικών Σπουδών, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η γλωσσική και φιλολογική επάρκεια που έχει κατακτήσει ένας τελειόφοιτος της Κατεύθυνσης Κλασικών Σπουδών μπορούν να βρουν με αρκετές πιθανότητες επιτυχίας αντίκρισμα στις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π.».

Στις 7 Οκτωβρίου 2016 η Πρόεδρος του Τμήματος προέβη σε ανακοίνωση στην Ιστοσελίδα του Τμήματος με Θέμα «Παιδαγωγική Επάρκεια». Με την ανακοίνωση αυτή ενημερώνει τους ενδιαφερομένους φοιτητές ότι το «Τμήμα [...] καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να λύσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το πρόβλημα του Π.Π.Δ.Ε.» και τους βεβαιώνει ότι θα εξομαλυνθούν όλες οι δυσλειτουργίες που επεσήμαναν. Επίσης, μία μέρα νωρίτερα, 6-10- 2016, από την ιστοσελίδα του Τμήματος πληροφορούμαστε ότι προσφέρεται για το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 η «Διδακτική της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», μάθημα το οποίο δεν είχε εντοπιστεί στον κατάλογο των διδασκομένων μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους 2015-2016.

Από την παραπάνω ανακοίνωση της Προεδρίας του Τμήματος μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι φοιτητές του Τμήματος διεκδικούν σαφέστερη ρύθμιση από την πλευρά του Τμήματος για την διασφάλιση της Π.Δ.Ε. και το Τμήμα ανταποκρίνεται.

Τα παρεχόμενα μαθήματα που εν δυνάμει εμπίπτουν στις 3 θεματικές ενότητες παρέχονται στο σύνολό τους, με ανάθεση στο Π.Τ.Δ.Ε. και το Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. Εξ αυτών ένα είναι Υποχρεωτικό και τα υπόλοιπα Επιλογής. Κάθε ένα από αυτά τα μαθήματα δίνει 5 ECTS. Επομένως, όλοι οι φοιτητές συγκεντρώνουν 5 ECTS από το υποχρεωτικό μάθημα. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένας φοιτητής μπορεί να επιλέξει τουλάχιστον 4 μαθήματα και να συγκεντρώσει επιπλέον 20 ECTS. Στο πλαίσιο της Πρακτικής Άσκησης παρέχονται οι επιλογές «Διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας (ως μητρικής ή/και ως ξένης)» και «Διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας», ενώ προβλέπεται μάθημα Ειδικής Διδακτικής στη Γλώσσα.

⁷⁴ <http://philology.upatras.gr/> (ανάκτηση 6^{ος} 2016).

Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πατρών : 8 προσφερόμενοι τίτλοι, 5-40 ECTS	
Υποχρεωτικά Μαθήματα	
1	Αναπτυξιακή Ψυχολογία
Επιλογής Μαθήματα	
1	Μαθησιακές δυσκολίες και αναπτυξιακή δυσλεξία
2	Ετερότητα και εκπαίδευση στην Ελληνική Διασπορά
3	Πολυπολιτισμικότητα και Σχεδιασμοί Μάθησης
4	Σχολική Ψυχολογία I
5	Αρχές Εκπαιδευτικής Πολιτικής
6	Δια Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση
7	Πρακτική άσκηση Τελειοφοίτων

5.1.7. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.⁷⁵

Στην ιστοσελίδα του Τμήματος πληροφορούμαστε ότι «το Τμήμα προσφέρει πτυχίο «Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής» (με κατεύθυνση Φιλοσοφίας ή Παιδαγωγικής) με στόχο, αφενός, την κατάρτιση επιστημόνων στα αντικείμενα της Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής, και, αφετέρου, την παραγωγή αποφοίτων ικανών να διδάξουν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Όλοι οι απόφοιτοι του Τμήματος υπάγονται στον κλάδο Π.Ε. 02 Φιλολόγων, ενώ επιπλέον διαθέτουν παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια».

Και για τις δυο κατευθύνσεις είναι υποχρεωτικά μαθήματα Παιδαγωγικής (6), Κοινωνιολογίας (1) και Ψυχολογίας (1) που ισοδυναμούν με 31 ECTS. Συνιστάται στους φοιτητές να τα παρακολουθήσουν στα πρώτα εξάμηνα των σπουδών τους. Επίσης, προβλέπονται τρία μαθήματα διδακτικής μεθοδολογίας, που δίνουν 18 ECTS, τα οποία συστήνεται να τα παρακολουθήσουν στα τελευταία εξάμηνα των σπουδών, ώστε, προηγουμένως, να έχουν ολοκληρώσει τον κύκλο των φιλολογικών μαθημάτων. Φυσικά, όσοι ακολουθήσουν την κατεύθυνση της Παιδαγωγικής διδάσκονται περισσότερα μαθήματα στο αντικείμενο αυτό.

Η πρόβλεψη του Τμήματος για την Πρακτική άσκηση είναι σύμφωνη με το γράμμα του Ν.3848/10:

«Η Πρακτική Άσκηση αποτελεί μέρος της παιδαγωγικής κατάρτισης την οποία προσφέρει το Τμήμα στους/στις φοιτητές/τριές του. Οι φοιτητές ασκούνται σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (όλων των τύπων) α) στο διοικητικό και παιδαγωγικό έργο της σχολικής μονάδας ,β) στη διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων (Αρχαίων Ελληνικών, Νεοελληνικής Γλώσσας και Ιστορίας).

Η Πρακτική Άσκηση έχει διάρκεια πέντε έως επτά εβδομάδων, αρχίζει στο Ε' εξάμηνο των Σπουδών και διεξάγεται σε τρεις διακριτούς αλλά αλληλένδετους κύκλους. Η συμμετοχή στους δύο πρώτους κύκλους της Άσκησης είναι υποχρεωτική για όλους τους φοιτητές του Τμήματος, ενώ ο τρίτος κύκλος είναι προαιρετικός. Οι κύκλοι είναι οι εξής:

Πρώτος κύκλος: Διοικητική, παιδαγωγική και εκπαιδευτική διάσταση της σχολικής μονάδας. Συνιστάται σε δύο εβδομάδες άσκησης των φοιτητών σε σχολεία (μία εβδομάδα στην αρχή του χειμερινού και μία του εαρινού εξαμήνου).

⁷⁵ <http://www.edlit.auth.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Δεύτερος κύκλος: Διδακτική μεθοδολογία φιλολογικών μαθημάτων. Αποτελεί μέρος των υποχρεώσεων που έχουν οι φοιτητές στο πλαίσιο των μαθημάτων Διδακτικής μεθοδολογίας και έχει διάρκεια τριών εβδομάδων.

Τρίτος κύκλος: Εργασία σε σχολικές μονάδες. Συνίσταται σε εργασία των φοιτητών σε σχολεία που αφορά διοικητικές και παιδαγωγικές δραστηριότητες και διαρκεί δύο εβδομάδες.

Η συμμετοχή στην Πρακτική Άσκηση αναγράφεται στην αναλυτική βαθμολογία. Οι ακριβείς ημερομηνίες της Πρακτικής Άσκησης ανακοινώνονται από τον Τομέα Παιδαγωγικής. Επίσης, πριν από την έναρξη της Πρακτικής Άσκησης γίνεται ενημέρωση των ενδιαφερόμενων φοιτητών».

Πίνακας 15_5.1.7.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής ΑΠΘ: 35 προσφερόμενοι τίτλοι, 49 ECTS	
Υποχρεωτικά Μαθήματα	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική (με ασκήσεις)
2	Σχολική Παιδαγωγική Ι: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
3	Εκπαιδευτική Ψυχολογία
4	Διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (με εφαρμογές)
5	Διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (με εφαρμογές)
6	Διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (με εφαρμογές)
7	Ιστορική Παιδαγωγική: Σταθμοί στην Ιστορία της Αγωγής και της Εκπαίδευσης
8	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης (κοινωνικοποίηση – διαπολιτισμικότητα)
9	Σχολική Παιδαγωγική ΙΙ: Διδασκαλία και Προγράμματα Σπουδών (προετοιμασία, διεξαγωγή, αξιολόγηση διδασκαλίας)
Μαθήματα Παιδαγωγικής Κατεύθυνσης	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Έρευνα
8	Παιδαγωγικές και ψυχοκοινωνικές διαστάσεις των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών
9	Η διδασκαλία του ολοκαυτώματος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
10	Προσεγγίσεις στην έρευνα και στη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας
11	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Έρευνα
12	Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας
13	Η σχολική τάξη ως ομάδα συνομηλίκων και η κοινωνικοπαιδαγωγική εργασία του εκπαιδευτικού
14	Παιδαγωγοί και παιδαγωγική σκέψη στον ελληνόφωνο χώρο (19ος αι. – Μεσοπόλεμος)
15	Μεθοδολογία της Κοινωνικής Έρευνας: Οι Μέθοδοι της Συνέντευξης και Επισκόπησης
16	Η Συγκριτική Παιδαγωγική ως πεδίο της Παιδαγωγικής Επιστήμης
17	Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: ζητήματα οργάνωσης και σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων με στόχο την ανάπτυξη και βελτίωση των

	δεξιότητων του ανθρώπινου δυναμικού
18	Ο ρόλος του κριτικού στοχασμού στη μάθηση και εκπαίδευση ενηλίκων: ζητήματα νοσηματοδότησης και μετασχηματισμού της ανθρώπινης εμπειρίας και ο ρόλος του κριτικοστοχαστικού εκπαιδευτή
19	Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην εκπαίδευση
20	Δυσκολίες προσαρμογής και προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο
21	Ειδική Αγωγή και αποτελεσματική διδασκαλία
22	Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες στην εκπαίδευση
23	Η Κριτική και η Οικολογική-Συστημική Παιδαγωγική της Ειρήνης
24	Ψυχολογία του Εφήβου
25	Εκπαιδευτική πράξη Ι
26	Εκπαιδευτική πράξη ΙΙ

5.1.8. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων⁷⁶

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος επισημαίνεται ότι «Σκοπός του Τμήματος Φιλολογίας, ιδρυτικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, είναι αφενός να παράσχει επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση στους νέους φιλόλογους, να τους εφοδιάσει δηλαδή με τα κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία που θα τους επικουρήσουν στη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία, αλλά και να τους φέρει σε επαφή με όλες τις πτυχές και εκφάνσεις του λόγου, από την μελέτη της αρχαίας ελληνικής σκέψης και γραμματείας έως τη σύγχρονη νεοελληνική λογοτεχνία, ώστε να συντελέσει στην επιστημονική και πνευματική τους ολοκλήρωση».

Επίσης, στον Ο.Σ. (σ. 12) γίνεται αναφορά στην Παιδαγωγική Κατάρτιση και τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π.: «Τα μαθήματα της ειδίκευσης, όπως και εκείνα της παιδαγωγικής και επαγγελματικής κατάρτισης, διδάσκονται κατά το 7ο και 8ο εξάμηνο. Οι ασκήσεις των φοιτητών κατανέμονται στα οκτώ εξάμηνα σπουδών.[...] Στα πρώτα έξι εξάμηνα κατανέμονται: τα 32 κοινά Υποχρεωτικά μαθήματα των ειδικεύσεων και 4 ΕΥ από άλλα Τμήματα (Ε.Υ. 2). Από τους τρεις αυτούς κύκλους μαθημάτων (α, β, γ), ο φοιτητής επιλέγει συνολικά τέσσερα μαθήματα ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του (εξετάσεις ΑΣΕΠ, κλπ.)».

Στο 7^ο εξάμηνο οι φοιτητές όλων των κατευθύνσεων διδάσκονται υποχρεωτικά δύο μαθήματα Παιδαγωγικής και στο 8^ο ένα μάθημα ειδικής διδακτικής. Κάθε μάθημα παιδαγωγικής πιστώνεται με 5 και η Ειδική Διδακτική με 6 ECTS. Σύνολο 16 ECTS.

⁷⁶ <http://philology.uoi.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων : 9 προσφερόμενοι τίτλοι, 16 ECTS	
Υποχρεωτικό Μάθημα 7^{οο} εξαμήνου	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Παιδαγωγικές Ιδέες και Εκπαίδευση
Επιλογής Μαθήματα 7^{οο} εξαμήνου : 1ΥΕ	
1	Θεωρίες της Αγωγής: Θεωρίες Κοινωνικοποίησης και Αγωγής
2	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης Ι: Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες
3	Εκπαιδευτική Πολιτική Ι: Επαγγελματισμός των Εκπαιδευτικών και Διοίκηση της Εκπαίδευσης
4	Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική: Ο Πολιτισμός στη Σχολική Μάθηση
5	Κοινωνιολογία του Σχολείου και Εκπαιδευτική Αξιολόγηση
Επιλογής Μαθήματα 8^{οο} εξαμήνου: 1 ΥΕ	
1	Διδακτική της Ιστορίας
2	Διδακτική της Γλώσσας: Το Γλωσσικό Μάθημα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας
3	Ιστορία της Εκπαίδευσης 2: Ο Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός 1888-1976.

5.1.9. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Ι.Α.Κ.Α.) Παν/μίου Θεσσαλίας⁷⁷

Η Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρει ότι το Τμήμα «Παρέχει τη δυνατότητα στους πτυχιούχους του να στελεχώσουν τη Μέση Εκπαίδευση, ως διδακτικό προσωπικό εξειδικευμένο στη διδασκαλία της Ιστορίας και των Κοινωνικών Επιστημών [...] τις επιχειρήσεις παραγωγής ηλεκτρονικού και κινηματογραφικού εκπαιδευτικού υλικού». Το Τμήμα προσφέρει τρεις εξειδικεύσεις, αλλά με ενιαίο πτυχίο. «Οι πτυχιούχοι με ιστορική ειδίκευση έχουν τις απαραίτητες εκπαιδευτικές δεξιότητες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. [...] Οι πτυχιούχοι με Ιστορική κατεύθυνση κατατάσσονται στον κλάδο ΠΕ02 (Φιλολόγοι) και με ανθρωπολογική κατεύθυνση στον κλάδο ΠΕ 10 (Κοινωνιολόγοι) και έχουν την κατάρτιση και τα τυπικά προσόντα για να απασχοληθούν στην Εκπαίδευση».

Επίσης, αναφέρεται ότι «Οι φοιτητές προτρέπονται να επιλέγουν από το πρώτο και δεύτερο έτος σπουδών μαθήματα κλασικής φιλολογίας, νεοελληνικής φιλολογίας, κοινωνιολογίας και παιδαγωγικά μαθήματα που θα τους είναι απαραίτητα για τις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π. και την επαγγελματική τους αποκατάσταση στη Μέση Εκπαίδευση».

Οι φοιτητές μπορούν να επιλέξουν μέχρι 7 μαθήματα από έναν κατ' έτος καταρτιζόμενο κατάλογο μαθημάτων από τα άλλα Τμήματα, μεταξύ αυτών και τα Π.Τ.Δ.Ε. και Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.. Τα δύο αυτά συγγενικά με την εκπαίδευση Τμήματα προσφέρουν 5 τίτλους, οι οποίοι εν μέρει σχετίζονται με την παιδαγωγική επάρκεια, όπως περιγράφεται από τον Ν.3848/10. Ο Ο.Σ. δεν αναφέρεται ρητά στην Π.Δ.Ε, αναφέρεται, ωστόσο, στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. Δεν αναφέρει, επίσης, μαθήματα ειδικής διδακτικής των φιλολογικών, εκτός από το μάθημα με τίτλο «Η προφορική ιστορία στην εκπαίδευση», ούτε γίνεται κάποια αναφορά για διδακτική άσκηση σε σχολείο.

⁷⁷ <http://www.ha.uth.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Θεσσαλίας: 5 προσφερόμενοι τίτλοι, ECTS : ασαφές	
Μαθήματα από άλλα Τμήματα	
1	Αναπαραστάσεις της Παιδικής Ηλικίας: Γνώση και Εξουσία
2	Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία
3	Η προφορική ιστορία στην εκπαίδευση
4	Έμφυλες Ιδεολογίες, Ταυτότητες και Λογοτεχνία
5	Εισαγωγή στη λογική και κριτική σκέψη

5.1.10. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης⁷⁸

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρεται ότι «Οι απόφοιτοι του Τμήματος Φιλολογίας, σύμφωνα με τα στοιχεία του Γραφείου Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου μας, μπορούν να εργαστούν: [...] ως Φιλολόγοι στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Δημόσια και Ιδιωτική)». Για το σκοπό αυτό το Τμήμα «Παρέχει στους πτυχιούχους του τα απαραίτητα εφόδια που θα τους εξασφαλίσουν την άρτια κατάρτισή τους για την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία συμβάλλοντας στη βελτίωση του επιπέδου της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στην πρόοδο των φιλολογικών επιστημών εν γένει. [...] Ως προς τη δομή του, το Πρόγραμμα στοχεύει να καλλιεργήσει την επαγγελματική ταυτότητα των αποφοίτων του, τις αξίες της θεωρητικής και εφαρμοσμένης γνώσης, καθώς και της επιστημονικής έρευνας».

Σε ό,τι αφορά στην Π.Δ.Ε. το Τμήμα προσφέρει το ολοκληρωμένο διατμηματικό πρόγραμμα πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. του Παν/μίου Κρήτης, επισημαίνοντας τα εξής: «Το Τμήμα Φιλολογίας παρέχει στους φοιτητές/τριες τη δυνατότητα να αποκτήσουν το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) που απαιτείται από το νόμο για τη συμμετοχή στις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π.. Η Πιστοποίηση Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας αφορά μόνο όσους/ες εισήχθησαν στο Τμήμα από το έτος 2013-14 και εξής. Για όσους/ες εισήχθησαν το έτος 2012-13 και νωρίτερα, ο νόμος δεν απαιτεί Πιστοποίηση Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Οι φοιτητές που εισήχθησαν από το έτος 2013-14 και εξής, σε περίπτωση που επιθυμούν να λάβουν το Π.Π.Δ.Ε., οφείλουν, από το 3ο εξάμηνο των σπουδών τους και μετά, να εξεταστούν σε οκτώ (8) ενότητες/εξαμηνιαία μαθήματα [τουλάχιστον 30 ECTS]: δύο (2) από τα μαθήματα αυτά περιλαμβάνονται ήδη στο Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος, ενώ τα υπόλοιπα έξι (6) θα προσφέρονται από άλλα τμήματα του Παν/μίου Κρήτης και θα ανακοινώνονται κάθε εξάμηνο».

⁷⁸ <http://www.philology.uoc.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης: 21 προσφερόμενοι τίτλοι, min. 30 ECTS	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική
2	Φιλοσοφία της Παιδείας
3	Φιλοσοφία του πολιτισμού και της παιδείας
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Πολιτική κοινωνικοποίηση και σχολείο
6	Κοινωνιολογία των παιδαγωγικών θεωριών
7	Ιστορία της Εκπαίδευσης
8	Συγκριτική Παιδαγωγική
9	Η έμφυλη ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης
2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας	
1	Αναπτυξιακή Ψυχολογία και Μάθηση
2	Παιδαγωγική Ψυχολογία
3	Ψυχοπαιδαγωγική παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές
4	Διδακτική Μεθοδολογία
5	Το Αναλυτικό Πρόγραμμα: θεωρία και έρευνα
6	Διδακτική και Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
7	Αναλυτικό Πρόγραμμα και υπερμέσα
8	Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
9	Νέες τεχνολογίες και εκπαίδευση από απόσταση
10	Εφαρμογές πολυμέσων στην εκπαίδευση
3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση	
1	Διδακτική Γλωσσικών Μαθημάτων
2	Φιλοσοφία με παιδιά και εφήβους
Πρακτική Άσκηση σε σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο)	

5.1.11. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων⁷⁹

Στον Ο.Σ. αναφέρεται ρητά ότι το Π.Σ. προβλέπει την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των αποφοίτων, χωρίς ωστόσο να παρουσιάζει με διακριτό τρόπο τις τρεις θεματικές ενότητες. Το πλήθος, ωστόσο, των προσφερομένων τίτλων και ο γενικότερος προσανατολισμός του τμήματος, υπερκαλύπτουν τις απαιτήσεις του Ν.3848/10. Στα 4 πρώτα εξάμηνα όλοι οι φοιτητές έχουν διδαχτεί υποχρεωτικά, ανεξάρτητα από την ειδικότητά τους, 5 μαθήματα Παιδαγωγικών (25 ECTS) και 5 μαθήματα Ψυχολογίας (25 ECTS), που αντιστοιχούν συνολικά σε 50 ECTS. Από το 5^ο έως το 8^ο εξάμηνο τα μαθήματα παιδαγωγικής και ψυχολογίας για την κατεύθυνση π.χ.

⁷⁹ <http://ppp.uoi.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

της Φιλοσοφίας είναι 6 και 4, αντίστοιχα, δηλαδή επιπλέον 50 ECTS. Σε αυτά συμπεριλαμβάνεται η Διδακτική των φιλοσοφικών μαθημάτων (5 ECTS) και η πρακτική άσκηση, δηλαδή διδασκαλία της Φιλοσοφίας σε σχολεία της δευτεροβάθμιας (5 ECTS). Ο Ο.Σ. επισημαίνει με αναλυτικό πίνακα ότι οι φοιτητές της κατεύθυνσης Φιλοσοφίας έχουν παρακολουθήσει υποχρεωτικά 20 μαθήματα (100 ECTS) που αφορούν στην παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια, «ήτοι τρία υπερπλήρη εξάμηνα».

Όσον αφορά στην Πρακτική Άσκηση για την Κατεύθυνση Παιδαγωγικής, ο Ο.Σ. (σ.132) αναφέρει ότι «Ως πρακτικές ασκήσεις (που δεν ξεπερνούν το 1/3 των προβλεπόμενων διδασκαλιών του μαθήματος) θεωρούνται δραστηριότητες όπως: επισκέψεις στα σχολεία και παρακολούθηση μαθημάτων και άλλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, δειγματικές διδασκαλίες, οργάνωση δραστηριοτήτων όπως παιδαγωγικές συνεδριάσεις Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών, συναντήσεις - συνεργασία με τους Γονείς και Κηδεμόνες, παιδαγωγική συμβουλευτική, συλλογή, καταγραφή και ταξινόμηση εκπαιδευτικού υλικού (διδακτικού, διοικητικού, ερευνητικού, κ.ο.κ.), συμμετοχή και παρακολούθηση σχολικών και εξωσχολικών δραστηριοτήτων». Για την κατεύθυνση Ψυχολογίας «η πρακτική άσκηση θα πραγματοποιείται σε φορείς σχετικούς με το χώρο της εκπαίδευσης και της ψυχοκοινωνικής υγείας, όπου παρέχονται ψυχολογικές υπηρεσίες από επαγγελματίες ψυχολόγους. Ενδεικτικά αναφέρονται τα Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα, Κέντρα Ψυχικής Υγείας, σχολεία ή άλλοι εκπαιδευτικοί χώροι, ψυχιατρικές κλινικές Γενικών Νοσοκομείων κτλ.» (ΟΣ: 184).

Πίνακας 19_5.1.11.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων :	
60 προσφερόμενοι τίτλοι, 100 ECTS	
Υποχρεωτικά Μαθήματα (50 ECTS)	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Παιδαγωγικές Ιδέες και Εκπαίδευση
2	Παιδαγωγική Ψυχολογία I: Θεωρίες Μάθησης
3	Θεωρίες της Αγωγής: Θεωρίες Κοινωνικοποίησης και Αγωγής
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης I: Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες
5	Ιστορία της Εκπαίδευσης I: Ιστορία της Εκπαίδευσης I Θέμα: Η Εκπαίδευση στον Μακρύ 19ο Αιώνα (1774-1888)
6	Εισαγωγή στην Ψυχολογία I
7	Κοινωνική Ψυχολογία I: Βρεφική και Προσχολική Ηλικία
8	Αναπτυξιακή Ψυχολογία I: Βρεφική και Προσχολική Ηλικία
9	Κλινική Ψυχολογία I: Προσανατολισμοί
10	Εκπαιδευτική Ψυχολογία
Υποχρεωτικά (κατεύθυνση Φιλοσοφίας)	
1	Ιστορία της Εκπαίδευσης II: Ο Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός (1888-1976)
2	Κοινωνιολογία του σχολείου και εκπαιδευτική Αξιολόγηση
3	Θεωρίες του Σχολείου: Θεωρίες Εκπαιδευτικών Οργανισμών: Εκπαιδευτική Πολιτική και Διοίκηση της Εκπαίδευσης
4	Εκπαίδευση και φύλο
5	Θεωρίες Προσωπικότητας
6	Αναπτυξιακή Ψυχολογία II

7	Φιλοσοφία της Παιδείας
8	Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών
9	Διδακτική των φιλοσοφικών μαθημάτων
10	Πρακτική Άσκηση
	Κατεύθυνσης Παιδαγωγικής (Υ,ΥΕ,Ε)
1	Θεωρίες του Σχολείου
2	Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική
3	Συγκριτική Παιδαγωγική: Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση
4	Παιδαγωγικά Συμπεράσματα Θεωριών Μάθησης
5	Εκπαίδευση και Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών: Η «Διάπλαση» των Εκπαιδευτικών
6	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης II : Ανώτατη Εκπαίδευση, Κοινωνία και Πολιτική
7	Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας
8	Παιδαγωγική Ανθρωπολογία: Η Σκοπιά της Κοινωνικής Κατασκευής
9	Οργάνωση και Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος
10	Αναπτυξιακή Ψυχολογία II
11	Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική
12	Εκπαίδευση και Εθνική Ταυτότητα: Ιστορική Προσέγγιση
13	Εισαγωγή στη Μεθοδολογία Παιδαγωγικής Έρευνας : Ποιοτικές Μέθοδοι
14	Εκπαιδευτική Πολιτική I: Επαγγελματισμός των Εκπαιδευτικών και Διοίκηση της Εκπαίδευσης
15	Κοινωνιολογία του Πανεπιστημίου
16	Παιδαγωγικά Συμπεράσματα Θεωριών Κινήτρων
17	Παιδαγωγική Ψυχολογία II : Θεωρίες Κινήτρων
18	Γνώση, Σχολείο και Ιστορία. Παλιές και Νέες Προσεγγίσεις στη Διδακτική του Μαθήματος της Ιστορίας
19	Διδακτική της Γλώσσας
20	Συμβολικές Διαστάσεις της Εκπαίδευσης
21	Διδακτική της Ιστορίας
22	Εκπαιδευτική Πολιτική II Θέμα: Κοινωνικός Αποκλεισμός, Εκπαίδευση και Πολιτική
	Κατεύθυνση Ψυχολογίας (Υ,ΥΕ,Ε)
1	Γνωστική Ψυχολογία I
2	Κοινωνική Ψυχολογία II
3	Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις στην Ψυχολογική Έρευνα
4	Γνωστική Ψυχολογία II
5	Κοινωνική Ψυχολογία των Δι-ομαδικών Σχέσεων: Προκατάληψη, Ρατσισμός, Εθνικισμός
6	Κλινική Ψυχολογία II: Στοιχεία Διαγνωστικής
7	Αναπτυξιακή Ψυχολογία II: Παιδική και Εφηβική Ηλικία
8	Θέματα Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας
9	Η Ψυχοδυναμική Οπτική για τη Διδασκαλία και τη Μάθηση
10	Εξελικτική Ψυχοπαθολογία I
11	Συγκριτική Παιδαγωγική
12	Εκπαιδευτική Πολιτική II
13	Εκδοχές της Κοινωνικότητας από τη Βρεφική Ηλικία ως τη Νεότητα
14	Ψυχοφυσιολογία I

15	Θεωρίες Ανάλυσης Λόγου στην Κοινωνική Ψυχολογία
16	Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας
17	Εξελικτική Ψυχοπαθολογία II

5.1.12. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων ⁸⁰

Το Τμήμα προσφέρει 14 σχετικούς με τα Παιδαγωγικά και τη Διδακτική τίτλους, από το Φ.Π.Ψ., τα οποία κατανέμονται από το 6^ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών. Από αυτά Υποχρεωτικό είναι ένα (1).

Σχετικά με τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων, στην Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρεται ότι «Οι απόφοιτοι απασχολούνται κυρίως στη Δημόσια και στην Ιδιωτική Μέση Εκπαίδευση. Πολλοί, όμως, κατευθύνονται σε μεταπτυχιακές σπουδές στο εσωτερικό ή το εξωτερικό ή και σε αντίστοιχα ερευνητικά κέντρα».

Σε ό,τι αφορά στην πρακτική άσκηση, αν και προβλέπεται, δεν αναφέρεται πρακτική άσκηση σε σχολεία⁸¹.

Πίνακας 20 5.1.12.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων: 14 προσφερόμενοι τίτλοι, min 4 ECTS	
Προσφερόμενα από Φ.Π.Ψ. /1Υ (εαρινό εξάμηνο)	
1	Θεωρίες της διδασκαλίας: Γνώση, σχολείο και ιστορία. Παλιές και νέες προσεγγίσεις στη διδακτική του μαθήματος της Ιστορίας
2	Διδακτική της Γλώσσας: Το γλωσσικό μάθημα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας
3	Εκπαιδευτική πολιτική II: Κοινωνικός αποκλεισμός, εκπαίδευση και πολιτική
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης II: Ανώτατη εκπαίδευση, κοινωνία και πολιτική
5	Ιστορία της Εκπαίδευσης I: Η εκπαίδευση στον μακρύ 19ο αιώνα 1774-1888
6	Ιστορία της Εκπαίδευσης II: Ο Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός 1888 -1976
7	Οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος
8	Εκπαίδευση και αγορά εργασίας
9	Παιδαγωγική Ανθρωπολογία: Σχολική μάθηση και παιδαγωγική έρευνα: Η σκοπιά της κοινωνικής κατασκευής
10	Συμβολικές διαστάσεις της εκπαίδευσης: Σύμβολα και τελετουργίες στο σχολείο
11	Παιδαγωγική Ψυχολογία I: Θεωρίες Μάθησης
12	Παιδαγωγική Ψυχολογία II: Θεωρίες κινήτρων
13	Διδακτική της Ιστορίας
14	Εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Η "Διάπλαση" των εκπαιδευτικών

⁸⁰ <http://hist-arch.uoi.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

⁸¹ http://www.hist-arch.uoi.gr/images/pdf/praktiki_askisi.pdf (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

5.1.13. Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου⁸² (Καλαμάτα).

Στον Ο.Σ. (σ. 5) αναφέρεται ότι διδάσκονται τα Παιδαγωγικά και επισημαίνεται ότι διδάσκονται «*Νέες ειδικότητες που δεν διδάσκονται σε κανένα Τμήμα Φιλολογίας της χώρας, όπως η ειδική διδακτική των φιλολογικών μαθημάτων, η ειδική διδακτική για πολυπολιτισμική εκπαίδευση, η ειδική διδακτική για παιδιά με ειδικές ανάγκες και η χρήση εφαρμογών λογισμικού στην φιλολογική έρευνα με την χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών*». (Η μελέτη των Ο.Σ. και των άλλων Τμημάτων από τα οποία αποφοιτούν Φιλολόγοι δεν πιστοποιούν τον ισχυρισμό αυτό, καθώς προβλέπονται αντίστοιχα αντικείμενα ή μεθοδολογίες και από ορισμένα άλλα Π.Σ.).

Στους στόχους του Τμήματος είναι να «*κατέχουν τις παιδαγωγικές δεξιότητες, που τους επιτρέπουν να μεταδώσουν τις προαναφερθείσες γνώσεις με αρτιότητα και αποτελεσματικότητα*» (ΟΣ:5).

Προσφέρονται συνολικά 9 τίτλοι παιδαγωγικής και διδακτικής, εκ των οποίων τα τέσσερα είναι υποχρεωτικά (16 ECTS). Δεν αναφέρεται ρητά η Παιδαγωγική Επάρκεια.

Η πρακτική άσκηση είναι μάθημα επιλογής. Από το έντυπο - υπόδειγμα εκδήλωσης ενδιαφέροντος που απέστειλε το Τμήμα σε φορείς για να κάνουν δεκτούς φοιτητές του για πρακτική άσκηση, προκύπτει ότι αναμένεται να εκδηλώσουν ενδιαφέρον και σχολεία, όπως π.χ. το Πειραματικό Γυμνάσιο Καλαμάτας. (Οι φορείς δεν επιβαρύνονται οικονομικά). Στις 6/7/16 αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του τμήματος το μητρώο των συνεργαζομένων φορέων για την πρακτική άσκηση. Εκτός από Γυμνάσια και Λύκεια, δημόσια και ιδιωτικά, συμμετέχει και η διεύθυνση Β/θμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας.

Πίνακας 21 5.1.13.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου.

Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου (Καλαμάτα): 9 προσφερόμενοι τίτλοι, 16-22 ECTS	
Κορμού/ Υποχρεωτικά (4 ECTS/μ)	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη
2	Εφαρμογές λογισμικού στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων – Θεωρίες Μάθησης
3	Διδακτική της Γλώσσας και των Φιλολογικών Μαθημάτων. Διδακτικές Ασκήσεις με Τ.Π.Ε.
4	Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση
Επιλογής (0-max2)/ 3ECTS/μ	
1	Πρακτική Άσκηση
2	Παιδαγωγική της σχολικής ένταξης. Ι.
3	Ειδική Διδακτική των Φιλολογικών Μαθημάτων: Διδασκαλία και Αναλυτικό Πρόγραμμα
4	Κοινωνική ένταξη ατόμων με αναπηρίες
5	Διδακτική μαθητών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία) Ι

⁸² <http://phil.uop.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Το Πρόγραμμα Σπουδών προβλέπει, από το 3^ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών, ως υποχρεωτικά ένα μάθημα Παιδαγωγικών, ένα Ειδικής Διδακτικής και Πρακτική Άσκηση, για την οποία η στοχοθεσία είναι αναλυτική και επικεντρωμένη στις ανάγκες της δευτεροβάθμιας. Τα τρία αυτά μαθήματα ισοδυναμούν με 18 ECTS. Κατά κάποιον τρόπο καλύπτονται και οι τρεις θεματικές του Ν.3848/48, αν και δεν γίνεται αναφορά σε αυτές. Συνολικά προσφέρονται 16 τίτλοι μαθημάτων και πρακτική άσκηση. Με τις κατάλληλες επιλογές, ο φοιτητής μπορεί να συμπληρώσει έως και 24 ECTS.

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος σημειώνεται ότι το Πρόγραμμα Σπουδών « παρέχει παιδαγωγική επάρκεια» και γίνεται ρητή αναφορά στην πιστοποίησή της, ώστε οι απόφοιτοι να στελεχώσουν «παραδοσιακά πλαίσια απασχόλησης (π.χ. δευτεροβάθμια δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση)».

Σε ό,τι αφορά στην Πρακτική Άσκηση στην Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρεται ότι μεταξύ των άλλων στόχων είναι :

«1. Η ουσιαστικότερη αφομοίωση της επιστημονικής γνώσης μέσα από τη διαδικασία της επαγγελματικής επιστημονικής εξάσκησης και η ανάπτυξη επαγγελματικής συνείδησης. 2. Η κατανόηση, ο εμπλουτισμός και ο μετασχηματισμός των παραδοχών τους για το φαινόμενο και τις διαδικασίες της διδασκαλίας, και η πραγματοποίηση δοκιμαστικών εφαρμογών, διδακτικών πρακτικών και μεθόδων που εμφανίζονται ως κατάλληλες για την κάθε μαθησιακή περίπτωση. 3. Η διασύνδεση και εξοικείωσή τους με την παραγωγική διαδικασία, η βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών τους και η απόκτηση σχετικής προϋπηρεσίας». Επίσης, παρατίθενται Ενδεικτικές Υποστηρικτικές / Προπαρασκευαστικές Εκπαιδευτικές Δράσεις, κατά την υλοποίηση της πρακτικής άσκησης, όπως «Τα Νέα Προγράμματα Σπουδών», «Τα Προγράμματα Σπουδών του 2003: προσανατολισμός της διδασκαλίας», «Προγράμματα Σπουδών και σχολικά εγχειρίδια», «Σχεδιασμός μάθησης», « Η αξιολόγηση ως στοιχείο της διδακτικής διαδικασίας», «Η μέθοδος project», «Διδακτικό σενάριο», «Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας –μάθησης: Θεωρία και πράξη», «Ψυχολογία παιδιών-Εφήβων», «Μικροδιδασκαλία: θεωρία και Πράξη» ή «Αξιολόγηση- Παρατήρηση –Πραγματοποίηση Διδασκαλίας», «Δράσεις εκπαιδευτικών (Δράσεις που ως εκπαιδευτικοί μπορούν να οργανώσουν στο σχολείο, στη βιβλιοθήκη, στο μουσείο)», «Δημιουργική γραφή», «Αναγνωστικές εμπνεύσεις», «Εμπνεύσεις σε παιδιά και εφήβους», «Φιλολογική επιμέλεια κειμένου», «Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων στη Βιβλιοθήκη», «Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων στο Μουσείο», «Δραματοποίηση», «Διαχείριση κρίσεων (στο σχολείο, σε άλλο επαγγελματικό χώρο...)», «Φροντίδα ατυχημάτων (στο σχολείο)», «Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς και δράσεις που μπορεί να αναλάβει το σχολείο».

⁸³ <http://helit.duth.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Τμήμα Φιλολογίας Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης (Κομοτηνή) :	
16 προσφερόμενοι τίτλοι, 18-24 ECTS	
Υποχρεωτικά (6 ECTS/μ)	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη
2	Γενική Διδακτική: Μάθηση και διδασκαλία - Διδακτικές ασκήσεις
3	Πρακτική Άσκηση
Επιλογής: 6 ECTS/μ max 5 ή 6μ	
1	Διδακτική της Ελληνικής ως μητρικής
2	Διδακτική του λεξιλογίου
3	Διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης
4	Γραμματισμός και σχεδιασμός Γλωσσικού μαθήματος
5	Διδακτική Φιλολογικών Μαθημάτων: Θεωρία και Πράξη της διδασκαλίας της Μητρικής Γλώσσας – Διδακτικές Ασκήσεις
6	Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση - Διδακτικές Ασκήσεις
7	Διαπολιτισμική Αγωγή
8	Συγκριτική Παιδαγωγική
9	Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις
10	Αξιολόγηση: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές στην εκπαίδευση
11	Φιλοσοφία της Παιδείας
12	Ψυχολογία Ι
13	Ψυχολογία ΙΙ: Γνωστική Ψυχολογία

5.1.15. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης⁸⁴ (Ρέθυμνο)

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος υπάρχει ειδικό πεδίο (link) το οποίο κατατοπίζει πλήρως τους φοιτητές για το Π.Π.Δ.Ε., τα μαθήματα και την πρακτική άσκηση σε σχολείο της Δευτεροβάθμιας. Επίσης, αναφέρεται ότι «*Η επιτυχής ολοκλήρωση του Προγράμματος Π.Π.Δ.Ε. θα αναγράφεται στο Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement) και ότι θα χορηγείται Πιστοποιητικό, στο οποίο θα αναγράφονται αναλυτικά τα μαθήματα που παρακολούθησε ο φοιτητής/-τρια*». Οι προσφερόμενοι τίτλοι μαθημάτων είναι 21 και διδάσκονται από το 3^ο έως το 8^ο εξάμηνο. Οι πιστωτικές μονάδες (ECTS) του προγράμματος είναι 30 έως 40.

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε: «*Το Τμήμα προετοιμάζει το φοιτητή για την επαγγελματική του ένταξη σε ένα ευρύ πεδίο εργασιακών επιλογών στην Ελλάδα και το εξωτερικό: διδασκαλία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. [...] Για όσους επιθυμούν να εργασθούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση η νομοθεσία επιβάλλει να διαθέτουν Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής Επάρκειας, [...] όπως προβλέπεται από τον ν.1566/1985, άρθρο 14, (ΦΕΚ 167/τ.Α/1985) και τον ν.4186/2013 άρ 36 παρ 22 (ΦΕΚ 193/2013), περί "Πιστοποίησης Διδακτικής και Παιδαγωγικής Επάρκειας" και από τον Δημοσιοϋπαλληλικό Κώδικα και τον Διαρκή Εκπαιδευτικό Κώδικα*».

⁸⁴ <http://www.history-archaeology.uoc.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

Πίνακας 23_5.1.15.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης.

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης: 21 προσφερόμενοι τίτλοι, 30 – 40 ECTS	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική
2	Φιλοσοφία της Παιδείας
3	Φιλοσοφία του πολιτισμού και της παιδείας
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Πολιτική κοινωνικοποίηση και σχολείο
6	Κοινωνιολογία των παιδαγωγικών θεωριών
7	Ιστορία της Εκπαίδευσης
8	Συγκριτική Παιδαγωγική
9	Η έμφυλη ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης
2η Θεματική Περιοχή: Θέματα Μάθησης και Διδασκαλίας	
1	Αναπτυξιακή Ψυχολογία και Μάθηση
2	Παιδαγωγική Ψυχολογία
3	Ψυχοπαιδαγωγική παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές
4	Διδακτική Μεθοδολογία
5	Το Αναλυτικό Πρόγραμμα: θεωρία και έρευνα
6	Διδακτική και Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
7	Αναλυτικό Πρόγραμμα και υπερμέσα
8	Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
9	Νέες τεχνολογίες και εκπαίδευση από απόσταση
10	Εφαρμογές πολυμέσων στην εκπαίδευση
3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση	
1	Παιδαγωγική (Διδακτική) προσέγγιση της Ιστορίας
2	Πρακτική άσκηση σε σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο)

5.1.16. Τμήμα Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών⁸⁵

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε: «Οι πτυχιούχοι του Τμήματος ανήκουν στον κλάδο ΠΕ02 Φιλολόγων και μπορούν να συμμετάσχουν στους αντίστοιχους διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π.. [...] Τα μαθήματα άλλων επιστημονικών πεδίων, υποχρεωτικά και υποχρεωτικά κατ' επιλογήν, προεκτείνουν το περιεχόμενο των σπουδών προς την κατεύθυνση των επιστημονικών κλάδων που συμπεριλαμβάνει το επαγγελματικό προφίλ το οποίο κατοχυρώνουν οι σπουδές φιλοσοφίας στην ελληνική Μέση Εκπαίδευση. Αντιστοιχούν σε γνωστικά αντικείμενα που υπάγονται στον κλάδο ΠΕ02 των εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης, καθώς και σε μαθήματα παιδαγωγικής. Στόχος των μαθημάτων αυτών είναι η εξασφάλιση τυπικών προϋποθέσεων παιδαγωγικής κατάρτισης

⁸⁵ <http://www.philosophy.upatras.gr> (ανάκτηση 7^{ος} 2016).

αφ' ενός και αφ' ετέρου η στοιχείωση των φοιτητών φιλοσοφίας στα περιεχόμενα και την μεθοδολογία των επιστημονικών αυτών κλάδων σε βασικό επίπεδο.

Πέραν των τριών υποχρεωτικών μαθημάτων άλλων επιστημονικών πεδίων, οι φοιτητές/τριες οφείλουν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους να παρακολουθήσουν υποχρεωτικά ακόμη έξι (6) μαθήματα άλλων επιστημονικών πεδίων κατ' επιλογήν. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι φοιτητές μπορούν να δημιουργήσουν κατά τα επιστημονικά ενδιαφέροντά τους ή τον επαγγελματικό τους σχεδιασμό πεδία ισχυρότερης εστίασης και ειδίκευσης επικεντρώνοντας τις επιλογές τους σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα του κλάδου ΠΕ02 ή να συνδυάσουν τις επιλογές αυτών των αντικειμένων με τα μαθήματα φιλοσοφίας ή να πλαισιώσουν τις φιλοσοφικές τους σπουδές με συναφή πεδία και γενικά να διαμορφώσουν και να ολοκληρώσουν εξατομικευμένα τις σπουδές τους».

Στους τίτλους των Υποχρεωτικών κατ' Επιλογήν μαθημάτων συγκαταλέγονται 5 μαθήματα τα οποία σχετίζονται με την παιδαγωγική κατάρτιση. Ωστόσο, οι πιθανότητες να επιλεγούν όλα αυτά τα μαθήματα είναι περιορισμένες, καθώς στον ίδιο κατάλογο/κατηγορία ανήκουν και τα αμιγώς φιλολογικά και ο φοιτητής μπορεί να επιλέξει έως 6 μαθήματα από αυτήν την κατηγορία.

Τα μαθήματα που εμπίπτουν στην περιοχή του Π.Π.Δ.Ε. παρέχονται από το Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. και το Π.Τ.Δ.Ε.

Δεν εντοπίστηκε μάθημα ειδικής διδακτικής, ούτε γίνεται αναφορά για διδακτική άσκηση. Κάθε μάθημα πιστώνεται με 5 ECTS. Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε.

Πίνακας 24 5.1.16.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών.

Τμήμα Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών : 7 προσφερόμενοι τίτλοι, min10 ECTS	
Υποχρεωτικά	
1	Παιδαγωγικά I:Εισαγωγή στην παιδαγωγική επιστήμη
2	Παιδαγωγικά II: Σχολική Ψυχολογία I
Υποχρεωτικά κατ' επιλογήν (0 έως 6)	
1	Εισαγωγή στην ψυχολογία
2	Διαπολιτισμική εκπαίδευση
3	Δια βίου μάθηση και εκπαίδευση
4	Μαθησιακές δυσκολίες και αναπτυξιακή δυσλεξία
5	Σχολική Ψυχολογία II

5.1.17. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου⁸⁶ (Καλαμάτα)

Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρεται ότι οι απόφοιτοι μπορούν «Να εργαστούν ως εκπαιδευτικοί στην ιδιωτική και δημόσια εκπαίδευση. Έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στους διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη εκπαιδευτικών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. [...] Το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών εκπαιδεύει πρόσωπα, τα οποία θα κληθούν στο μέλλον είτε να στελεχώσουν ποικίλες υπηρεσίες του δημοσίου (Υπουργείο Παιδείας, Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Ανάπτυξης/Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας)».

⁸⁶ <http://ham.uop.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Υποχρεωτικά μαθήματα, από το 5^ο εξάμηνο σπουδών, είναι : « Δύο (2), αφορούν σε μαθήματα Παιδαγωγικής Διδασκαλίας και είναι επίσης κοινά και στις δύο Κατευθύνσεις και πραγματοποιούνται σε συνδιδασκαλία». Τα ECTS που μπορεί να συμπληρώσει ο φοιτητής με τις κατάλληλες επιλογές μαθημάτων είναι από 12 έως 16. Δεν αναφέρεται πρακτική/διδασκτική άσκηση σε σχολείο σε κάποιο σημείο της Ιστοσελίδας ούτε γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε.

Πίνακας 25_5.1.17.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου.

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου (Καλαμάτα): 4 προσφερόμενοι τίτλοι, 12-16 ECTS	
Υποχρεωτικά	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική – Θεωρίες Μάθησης
2	Παιδαγωγική: Ειδική Διδακτική των Αρχαιογνωστικών Μαθημάτων
3	Πρακτική Άσκηση
Επιλογής	
1	Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ικανότητες

5.1.18. Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.⁸⁷ (Κομοτηνή)

Στη θεματική της Ιστοσελίδας του Τμήματος που αφορά στις σπουδές, προβλέπεται ειδικό link /υποκατηγορία με θέμα Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια⁸⁸.

Το Τμήμα έχει εντάξει στο Π.Σ. Πρόγραμμα Πιστοποίησης, το οποίο έχει οργανώσει σύμφωνα με το Ν.3848/10. Παραθέτουμε: «Από το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 λειτουργεί στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης, με σκοπό να παρέχει στους αποφοίτους του Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, ώστε να διαθέτουν τεκμηριωμένο επαγγελματικό δικαίωμα διορισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως καθηγητές του κλάδου «ΠΕ02 Φιλολόγοι». Το Πρόγραμμα προσφέρεται στις φοιτήτριες και φοιτητές του Τμήματος που εισάγονται από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 και εφεξής: Ειδικότερα:

1. Η απόκτηση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας είναι προαιρετική για τις φοιτήτριες και τους φοιτητές του Τμήματος.

2. Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει οκτώ (8) εξαμηνιαία μαθήματα (Διδακτική διάρκεια εκάστου $13 \times 3 = 39$ ώρες τουλάχιστον, ECTS εκάστου : 4,5 μονάδες), η επιτυχής παρακολούθηση των οποίων οδηγεί στη λήψη του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας.

3. Οι φοιτήτριες και οι φοιτητές του Τμήματος έχουν στη διάθεσή τους πέντε (5) ακαδημαϊκά εξάμηνα (από το Δ' εξάμηνο σπουδών τους και εξής) για να δηλώσουν, να παρακολουθήσουν και να εξεταστούν επιτυχώς στα οκτώ (8) μαθήματα, ώστε να αιτηθούν της απονομής του Πιστοποιητικού μαζί με το πτυχίο τους».

Η έμφαση που δίνει το Τμήμα στη θεμελίωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων είναι εμφανής και στην παρατήρηση που συνοδεύει το μάθημα «Διδακτική της ελληνικής ως μητρικής», στην ενότητα παρουσίασης των διδασκομένων μαθημάτων Παιδαγωγικής κατάρτισης, διαβάζουμε: «Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτήτριες και οι φοιτητές θα είναι σε θέση να διδάσκουν τα διαφορετικά

⁸⁷ <http://www.he.duth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

⁸⁸ <http://www.he.duth.gr/page/programma-paidagogikis-didaktikis-eparkeias> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

επίπεδα ανάλυσης της ελληνικής γλώσσας σε εφήβους, ενηλίκους αλλά και παιδιά μικρότερης ηλικίας και θα μπορούν να αξιοποιούν τις Νέες Τεχνολογίες κατά τη διδασκαλία τους».

Επίσης: «Τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών δεν προέρχονται μόνο από τα γνωστικά αντικείμενα στα οποία επιμερίζονται οι δύο επιστήμες του Τμήματος, αλλά και από εκείνα που προέρχονται από τις βοηθητικές επιστήμες της Ιστορίας και της Εθνολογίας (π.χ φιλολογικά μαθήματα, Παλαιογραφία, Ιστορία της Τέχνης κλπ) ή ακόμη από τις επιστήμες της αγωγής και της διδακτικής, με δεδομένο ότι οι απόφοιτοι του Τμήματος μπορούν να λάβουν μέρος στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., για την πρόσληψη εκπαιδευτικών (ΠΕ02 Φιλολόγοι), ανεξάρτητα από την κατεύθυνση σπουδών που θα επιλέξουν».

Το πρόγραμμα προσφέρει συνολικά 23 τίτλους μαθημάτων, διδάσκονται από το 4^ο έως και το 8^ο εξάμηνο σπουδών και το σύνολο των Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) είναι 36. Ενδεικτικό της αρτιότητας του προγράμματος είναι ότι πληροφορεί και για το σύνολο των διδακτικών ωρών, οι οποίες ανέρχονται στις 312 .

Πίνακας 26 5.1.18.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. (Κομοτηνή): 23 προσφερόμενοι τίτλοι, 36 ECTS	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής (3 μαθήματα)	
1	Εφαρμογές κοινωνικής ψυχολογίας στην εκπαίδευση (Υ)
2	Θέματα ψυχο-κοινωνικής ανάπτυξης παιδιού και εφήβου (Υ.Ε.)
3	Κοινωνική ψυχολογία των διαπροσωπικών και δι-ομαδικών σχέσεων (Υ.Ε.)
4	Ανθρωπολογία της εκπαίδευσης (Υ.Ε.)
5	Ιστορία της εκπαίδευσης (Υ.Ε)
6	Εισαγωγή στην παιδαγωγική επιστήμη (Υ.Ε.)
7	Αξιολόγηση: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές στην εκπαίδευση (Υ.Ε.)
8	Εισαγωγή στις επιστήμες της εκπαίδευσης (Υ.Ε.)
9	Διαπολιτισμική εκπαίδευση (Υ.Ε.)
2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας (3 μαθήματα)	
1	Θεωρία και μεθοδολογία της Ιστορίας (Υ)
2	Ιστορία της Ευρωπαϊκής Τέχνης: Θέματα θεωρίας και διδακτικής μεθοδολογίας (Υ.Ε.)
3	Ιστορία της Νεοελληνικής Τέχνης: Θέματα θεωρίας και διδακτικής μεθοδολογίας (Υ.Ε.)
4	Κατανάλωση, υλικός πολιτισμός και μουσειακή εκπαίδευση (Υ.Ε.)
5	Κοινωνικές προσεγγίσεις της γλώσσας και δίγλωσση εκπαίδευση (Υ.Ε.)
6	Εφαρμοσμένη μουσειοπαιδαγωγική (Υ.Ε.)
7	Γραμματισμός και σχεδιασμός γλωσσικού μαθήματος (Υ.Ε.)
3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση (2 μαθήματα)	
1	Διδακτική της Ιστορίας (Υ)
2	Η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών (Υ.Ε.) - Πρακτική άσκηση
3	Σχολική παιδαγωγική (Υ.Ε.)-Πρακτική άσκηση
4	Ελληνικά κείμενα της βυζαντινής και οθωμανικής εποχής και η διδακτική τους αξιοποίηση (Υ.Ε.)-Πρακτική άσκηση
5	Διδακτική της ελληνικής ως μητρικής (Υ.Ε.)-Πρακτική άσκηση

6	Η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση-διδασκτικές ασκήσεις (Υ.Ε.)-Πρακτική άσκηση
7	Διδακτική φιλολογικών μαθημάτων: η διδασκαλία της Ν.Ε γλώσσας και λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση-διδασκτικές ασκήσεις (Υ.Ε.)-Πρακτική άσκηση

5.1.19.Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης⁸⁹ (Ρέθυμνο).

Η Ιστοσελίδα του τμήματος αναφέρει ότι «*Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης, οι οποίες, σε συνδυασμό με τα μαθήματα που προσφέρονται από τα δύο άλλα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής, δίνουν σε όσες/ους το επιθυμούν τη δυνατότητα να εργαστούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*».

Η Ιστοσελίδα σε ειδικό link ⁹⁰, με τίτλο «Διδακτική άσκηση», δίνει αναλυτικά τις πληροφορίες για το περιεχόμενο, τις διαδικασίες και τους στόχους της Διδακτικής Άσκησης. Το Τμήμα έχει οργανώσει ένα δίκτυο συνεργαζόμενων σχολείων και φιλολόγων, οι οποίοι δέχτηκαν να αναλάβουν το ρόλο του μέντορα για τους ασκούμενους φοιτητές, και, γενικά, υπάρχει πρόβλεψη για αξιολόγηση, αυτοαξιολόγηση και διαδικασίες αναστοχασμού στην κατεύθυνση της βελτίωσης του προγράμματος.

Ενδεικτικά: «*Η πορεία του/της φοιτητή/τριας παρακολουθείται από το Διευθυντή του σχολείου στο οποίο ασκείται και κυρίως από τον συνεργαζόμενο φιλόλογο που δρα ως μέντοράς του/της. Ο Διευθυντής συμπληρώνει φύλλο/έκθεση αξιολόγησης για τον κάθε ασκούμενο/η. Ο φιλόλογος-μέντορας καταθέτει δύο εκθέσεις των ισάριθμων διδασκαλιών του/της φοιτητή/τριας. Για την τελική αξιολόγησή του/της, ο φοιτητής/τρια καταθέτει στην υπεύθυνη της Δ.Α. φάκελο υλικού (portfolio) στο οποίο περιλαμβάνει: ημερολόγιο δραστηριοτήτων στο σχολείο (υπογράφεται από το Διευθυντή του σχολείου ή το φιλόλογο-μέντορα), συμπληρωμένα 10 φύλλα παρατήρησης ισάριθμων διδασκαλιών από τον/την φοιτητή/τρια, 2 σχέδια μαθήματος για τις 2 διδασκαλίες του/της φοιτητή/τριας, 2 αξιολογήσεις των διδασκαλιών του/της φοιτητή/τριας από το φιλόλογο- μέντορα, αυτοαξιολόγηση φοιτητή/τριας, φύλλο αξιολόγησης της Δ.Α. από τον/τη φοιτητή/τρια. Στον φάκελο αξιολογούνται: τα περιεχόμενα του φακέλου, η συνέπεια στην τήρησή του, η μορφή του, το βάθος του στοχασμού του φοιτητή πάνω στις διδασκαλίες στην πορεία του εξαμήνου και η προθυμία του στην ανάληψη δράσεων στο σχολείο. Η τελική βαθμολογία του/της φοιτητή/ήτριας στη Δ.Α. είναι η βαθμολογία του φακέλου του⁹¹».*

Εκτός από τα υποχρεωτικά μαθήματα, οι φοιτητές μπορούν να επιλέξουν μια σειρά από μαθήματα, τα οποία είναι φανερό ότι εμπíπτουν στις θεματικές του Ν. 3848/10, χωρίς, ωστόσο, το Τμήμα να οργανώνει ένα δομημένο πρόγραμμα πιστοποίησης, βασισμένο πάνω στους τρεις θεματικούς άξονες.

Με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από το Πρόγραμμα Σπουδών, προσφέρονται 26 σχετικοί τίτλοι μαθημάτων, τα μαθήματα παρέχονται από το 3^ο έως και το 8^ο εξάμηνο σπουδών, κάθε μάθημα ισοδυναμεί με 5 ECTS και η διδακτική άσκηση με 10 ECTS. Το ελάχιστο των ECTS, που συγκεντρώνει ένας φοιτητής από τα μαθήματα που είναι υποχρεωτικά, είναι 30.

⁸⁹ <http://www.fks.uoc.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

⁹⁰ <http://www.fks.uoc.gr/greek/didaktiki.php> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

⁹¹ <http://www.fks.uoc.gr/greek/didaktiki.php> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Είναι φανερό ότι οι φοιτητές του συγκεκριμένου Τμήματος έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ικανό αριθμό μαθημάτων, ώστε να θεμελιώσουν την παιδαγωγική τους κατάρτιση.

Πίνακας 27_5.1.19.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης.

Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης (Ρέθυμνο): 23 προσφερόμενοι τίτλοι, min30 ECTS	
Υποχρεωτικά	
1	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης ή Ιστορία της Εκπαίδευσης
2	Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι
3	Εισαγωγή στην Ψυχολογία ΙΙ
4	Διδακτική μεθοδολογία (για φοιτητές του [Β'] έτους και εξής)
5	Πρακτική άσκηση
Προσφερόμενα μαθήματα	
1	Θεωρίες Παιδείας
2	Φιλοσοφία της Παιδείας
3	Ειδικές κοινωνιολογίες της εκπαίδευσης
4	Ειδικές Ιστορίες της εκπαίδευσης
5	Θεωρίες Αναλυτικών Προγραμμάτων και Αξιολόγησης
6	Θεματικές Θεωρίες Ψυχολογίας
7	Κοινωνική Ψυχολογία
8	Θεωρίες Προσωπικότητας και Εαυτού
9	Θεωρίες Δημιουργικότητας και Φαντασίας
10	Ψυχαναλυτική Θεωρία
11	Διδακτικές επιμέρους μαθημάτων
12	Σχολική Παιδαγωγική
13	Τεχνολογία και Διδασκαλία
14	Δια βίου εκπαίδευση – Επιμόρφωση
15	Εκπαιδευτική Πολιτική
16	Ειδικά Θέματα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης
17	Ειδικά Θέματα Ιστορίας της Εκπαίδευσης
18	Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
19	Πολιτισμός και Εκπαίδευση
20	Σύγκριση Εκπαιδευτικών Συστημάτων
21	Σχολική Ψυχολογία

5.1.20. Τμήμα Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου⁹²

Στον Ο.Σ. δεν γίνεται καμία αναφορά στο Π.Π.ΔΕ., ωστόσο στο Πρόγραμμα Σπουδών προβλέπονται δύο μαθήματα Παιδαγωγικών υποχρεωτικά και δύο επιλεγόμενα υποχρεωτικά, τα οποία διδάσκονται από το 3^ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών. Οι μονάδες ECTS κυμαίνονται από 10-20, ανάλογα με τις επιλογές του φοιτητή.

⁹² <http://history.ionio.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Σχετικά με την πρόβλεψη για διδακτική άσκηση των φοιτητών, στην παρουσίαση του μαθήματος «Διδακτική: θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας» (ΟΣ: 58), σημειώνεται η στόχευση του μαθήματος: «Κριτική παρουσίαση βασικών εννοιών από το χώρο της Διδακτικής, όπως αναλυτικό πρόγραμμα, σκοποί, στόχοι της διδασκαλίας, οργάνωση της διδασκαλίας, σχέδιο μαθήματος, μαθησιακό αποτέλεσμα, αξιολόγηση της διδακτικής δραστηριότητας, διδακτικό υλικό (έντυπο και ηλεκτρονικό). Οι φοιτητές καλούνται να εκτιμήσουν τις παραμέτρους αυτές μέσα από: 1. τις νέες τάσεις στη διδακτική της γλώσσας και της ιστορίας στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. 2. την πρακτική άσκηση σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία οδηγεί στην οργάνωση και διεξαγωγή μιας ολοκληρωμένης αλλά και καινοτόμου διδασκαλίας».

Πίνακας 28_5.1.20.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου.

Τμήμα Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου (Κέρκυρα): 4 προσφερόμενοι τίτλοι, 10-20 ECTS	
Υποχρεωτικά	
1	Παιδαγωγικά I
2	Διδακτική: θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας
Υποχρεωτικά Επιλογής	
1	Ιστορία της Εκπαίδευσης
2	Παιδαγωγικά II

5.2. Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι. και Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των Μαθηματικών κατά τις αρχικές σπουδές.

5.2.1. Τμήμα Μαθηματικών Ε.Κ.Π.Α.⁹³

Στην ενότητα της ιστοσελίδας «*Ιστορική ταυτότητα του Τμήματος*» επισημαίνεται ότι αρχικά (1837) τα Μαθηματικά, όπως και όλες οι φυσικομαθηματικές επιστήμες, ήταν «*μέρος των σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής*» κατά τα γερμανικά πρότυπα οργάνωσης των σπουδών, σύμφωνα με τα οποία δεν πρέπει να αποκόπτονται από την αρχική τους φιλοσοφική μήτρα. Επίσης, σημειώνεται ότι «*κύριος σκοπός της Φιλοσοφικής Σχολής ήταν η στελέχωση της Μέσης Εκπαίδευσης*».

Η αρχική αυτή ταυτότητα του Τμήματος είναι αναπόσπαστο μέρος και της σύγχρονης ταυτότητάς του, καθώς το Μαθηματικό τμήμα συγκαταλέγεται στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές και οι απόφοιτοί του στελεχώνουν τη Β/θμια Εκπαίδευση, συμμετέχοντας στους διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π.. Στην Ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε ότι «*σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 379/14.6.1989, ΦΕΚ 167/16.6.1989 το Τμήμα Μαθηματικών έχει ως αποστολή την καλλιέργεια και ανάπτυξη της μαθηματικής σκέψης, την αναζήτηση και επεξεργασία θεωρητικών μοντέλων για την ερμηνεία πρακτικών και θεωρητικών προβλημάτων και την κατάρτιση επιστημόνων για τις ανάγκες της εκπαίδευσης, της οικονομίας και της έρευνας*». Ενδεικτικό, επίσης, αυτού του προσανατολισμού είναι το γεγονός ότι το τμήμα έχει οργανώσει Διαπανεπιστημιακό-Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με θέμα «*Διδακτική και Μεθοδολογία των Μαθηματικών*», με τη συνεργασία των Τμημάτων «*Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας*» και «*Μεθοδολογίας Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης*» του Πανεπιστημίου Αθηνών και των Τμημάτων «*Επιστημών Αγωγής*» και «*Μαθηματικών και Στατιστικής*» του Πανεπιστημίου Κύπρου. Δίνεται, μάλιστα, ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση του προγράμματος με τις ανάγκες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: «*Το πρόγραμμα «αποβλέπει στην άρτια προετοιμασία εκπαιδευτικών οι οποίοι θα στελεχώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα σκοπός του προγράμματος είναι η επιστημονική εξειδίκευση των εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν στη διδασκαλία των Μαθηματικών, ώστε να γίνονται κατανοητά σε βάθος από όσο το δυνατό μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών, και συγχρόνως την επιστημονική επάρκειά τους σε θέματα Θεωρητικών Μαθηματικών, Ιστορίας και Φιλοσοφίας Μαθηματικών, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας, ώστε η διδασκαλία να είναι ολοκληρωμένη και αποτελεσματική. [...]. Το Π.Μ.Σ. επιτελεί ακριβώς αυτόν τον ρόλο, αποδίδοντας στη Μέση Εκπαίδευση κατάλληλα εκπαιδευμένο στελεχιακό δυναμικό, αναβαθμίζοντας το υπάρχον και εκσυγχρονίζοντας τη διδασκαλία και τη μάθηση των Μαθηματικών σύμφωνα με τις νεότερες έρευνες στη Διδακτική των Μαθηματικών*».

Στην ίδια φιλοσοφία κινείται και το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών, στο οποίο έχει συμπεριληφθεί μια ομάδα μαθημάτων με αναγνωριστική κωδίκευση, ώστε να τοποθετούνται «*στον Τομέα Διδακτικής των Μαθηματικών*». Υπάρχει πρόβλεψη, ώστε «*Πέραν των δύο Κατευθύνσεων οι φοιτητές (να) μπορούν να αποκτήσουν επιπλέον Ειδικεύσεις: (α) Ειδίκευση στη Διδακτική των Μαθηματικών, [...]. οι οποίες θα αναγράφονται στο έντυπο αναλυτικής βαθμολογίας των φοιτητών, εφ' όσον βέβαια αυτοί*

⁹³ <http://www.math.uoa.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

εκπληρώσουν τις προϋποθέσεις των αντιστοίχων Ειδικεύσεων. Η παρακολούθηση κάποιας Ειδίκευσης είναι προαιρετική [...] Για την απόκτηση, (α) Ειδίκευσης στη Διδακτική των Μαθηματικών οι φοιτητές υποχρεούνται να εξετασθούν επιτυχώς σε οκτώ (8) μαθήματα της Δέσμης Διδακτικής. Αλλά και στην περίπτωση που ο φοιτητής δεν επιλέξει την ειδίκευση στη Διδακτική, είναι υποχρεωμένος «να εξετασθεί επιτυχώς σε τουλάχιστον [...] 3 μαθήματα από τη Δέσμη Διδακτικής» (Ο.Σ.:150). Η ιδιαίτερη μέριμνα του Π.Σ. για τη διδακτική των Μαθηματικών υπήρχε και παλαιότερα, όπως προκύπτει από την παρακάτω σημείωση του Ο.Σ.: « Από το Ακαδημαϊκό έτος 2005-06 οι φοιτητές, που επιθυμούν να αποκτήσουν Ειδίκευση στη Διδακτική των Μαθηματικών οφείλουν, πέραν των προϋποθέσεων που ισχύουν σήμερα και αναγράφονται αμέσως προηγουμένως στην περίπτωση (α), να εξεταστούν...» (Ο.Σ.:152)

Οι προσφερόμενοι τίτλοι μαθημάτων είναι 23, διδάσκονται από το 1ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών, τα υποχρεωτικά μαθήματα για την ειδίκευση στη διδακτική είναι 8, αν και δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Ν.3848/10 και στην Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Τα 8 αυτά μαθήματα συγκεντρώνουν 40 ECTS. Σε περίπτωση που φοιτητής δεν ακολουθήσει την ειδίκευση στη διδασκαλία των Μαθηματικών, συγκεντρώνει 15 ECTS.

Τμήμα Μαθηματικών Ε.Κ.Π.Α. : 23 προσφερόμενοι τίτλοι, 15-40 ECTS	
Ομάδα Διδακτικής Μαθηματικών (4Υ)	
1	Διδακτική Απειροστικού Λογισμού
2	Διδακτική των Μαθηματικών Ι (Υ)
3	Διδακτική των Μαθηματικών με την Αξιοποίηση Ψηφιακών Τεχνολογιών
4	Διδακτική της Γεωμετρίας
5	Ιστορική Εξέλιξη του Απειροστικού Λογισμού
6	Τεκμηρίωση της Διδασκαλίας των Θεωρητικών Μαθηματικών
7	Διδακτική των Μαθηματικών ΙΙ
8	Θέματα Διδακτικής και Μεθοδολογίας των Μαθηματικών Ι
9	Πρακτική Άσκηση: Διδασκαλία των Μαθηματικών σε Σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Υ)
10	Ειδικά Θέματα Διδακτικής των Μαθηματικών
11	Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με Εφαρμογές στη Διδακτική των Μαθηματικών
12	Θέματα Διδακτικής και Μεθοδολογίας των Μαθηματικών ΙΙ
13	Η Διδασκαλία μέσω Επίλυσης Προβλήματος-Μαθηματικοποίηση
Ομάδα Φιλοσοφίας και Ιστορίας των Μαθηματικών (2Υ)	
1	Αρχαία Ελληνικά Μαθηματικά - Στοιχεία Ευκλείδη
2	Ιστορία των Μαθηματικών από την Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση
3	Ιστορία Νεωτέρων Μαθηματικών
4	Επιστημολογία και Διδακτική των Μαθηματικών
Ομάδα Παιδαγωγικών – Ψυχολογίας (2Υ)	
1	Εισαγωγή στην Ψυχολογία-Εξελικτική Ψυχολογία
2	Ψυχολογία Μάθησης- Γνωστική Ψυχολογία
3	Θεωρίες Μάθησης και Διδασκαλίας (Υ)
Ελεύθερα Μαθήματα	
1	Ιστορία Θετικών Επιστημών
2	Ιστορία Άλγεβρας, Γεωμετρίας
3	Καθολική Άλγεβρα

5.2.2. Τμήμα Μαθηματικών Α.Π.Θ.⁹⁴

Ο Ο.Σ. ενημερώνει τους φοιτητές για την κείμενη νομοθεσία που αφορά στην Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας ότι : «Σύμφωνα με τον νόμο 3848/2010 (Τεύχος Α, Αρ. Φύλ. 71, άρθρο 2, παρ. 3) για το πιστοποιητικό παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας χρειάζεται : Πτυχίο τμήματος Α.Ε.Ι., το πρόγραμμα σπουδών του οποίου εξασφαλίζει την προς τούτο αναγκαία θεωρητική κατάρτιση και πρακτική εξάσκηση και οι απόφοιτοι του οποίου έχουν τα ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη μέσα στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος διδακτικών αντικειμένων που εμπίπτουν στις ακόλουθες θεματικές περιοχές: 1. Θέματα εκπαίδευσης

⁹⁴ <http://www.math.auth.gr> (ανάκτηση 9⁰⁵ 2016).

και αγωγής. 2. Θέματα μάθησης και διδασκαλίας. 3. Ειδική διδακτική και πρακτική άσκηση. Το πρόγραμμα σπουδών αξιολογείται στο πλαίσιο της αξιολόγησης του Τμήματος. Για την εξασφάλιση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας από το εν λόγω πτυχίο, εκδίδεται διαπιστωτική απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από πρόταση της Συγκλήτου του οικείου Α.Ε.Ι. και γνώμη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.)» (σ. 77)

Στη συνέχεια ο Ο.Σ (σ. 90) αναφέρει τις προϋποθέσεις για την απόκτησή του: «Μπορούν να αποκτήσουν βεβαίωση παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας οι φοιτητές που α) θα παρακολουθήσουν και θα εξεταστούν επιτυχώς σε τουλάχιστον έξι μαθήματα της Δέσμης Διδακτικής των Μαθηματικών, β) θα κάνουν Πρακτική Άσκηση σε Σχολική Μονάδα γ) θα έχουν συγκεντρώσει τουλάχιστον 30 E.C.T.S.». Σχετικά με τη χρήση του για συμμετοχή στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., ο Ο.Σ. (σ. 91) πληροφορεί τους ενδιαφερομένους ότι «Προκειμένου η σχετική βεβαίωση να αποτελέσει ένα πιστοποιητικό για χρήση στους διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π., το προτεινόμενο πρόγραμμα σπουδών θα αξιολογηθεί στο πλαίσιο της αξιολόγησης του Τμήματος. Στη συνέχεια για την εξασφάλιση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας από το εν λόγω πτυχίο, θα ζητηθεί η έκδοση διαπιστωτικής απόφασης του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από πρόταση της Συγκλήτου του οικείου Α.Ε.Ι. και γνώμη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.)»

Η προσαρμογή του Π.Σ. στις τρεις θεματικές του Ν.3848/10 διασφαλίζει στους αποφοίτους του Τμήματος την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια. Οι προσφερόμενοι από το Τμήμα Φ.Π.Ψ. τίτλοι, σε συνδυασμό με μαθήματα τα οποία αυτοτελώς παρέχει το Τμήμα, συγκροτούν έναν κατάλογο από 38 τίτλους σχετικούς με την Π.Δ.Ε., χωρίς, όμως, να παρουσιάζεται επαρκώς το πρόγραμμα και το περιεχόμενο της πρακτικής/διδακτικής άσκησης. Τα ECTS του ενδεικτικού προγράμματος το οποίο παρατίθεται στον Ο.Σ. (:90) είναι 35.

Πίνακας 30_5.2.2.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μαθηματικών Α.Π.Θ.

Τμήμα Μαθηματικών Α.Π.Θ.: προσφερόμενοι τίτλοι 38, ECTS 35		
Δέσμη Μαθημάτων Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας		ECTS
A. Ομάδα Διδακτικής των Μαθηματικών (Τμήμα Μαθηματικών Α.Π.Θ.)		
1	Μαθηματικά Λογισμικά και Γλώσσες Αναπαράστασης Γνώσης	5
2	Στοχαστικές Διαδικασίες με Ολοκληρωμένες Διασυνδέσεις και Θεωρία	5
3	Διδακτική των Μαθηματικών	5
4	Ιστορία των Μαθηματικών	5
5	Πρακτική Άσκηση	2
B. Ομάδα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (Παιδαγωγικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.)		
1. Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής		
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική (με ασκήσεις)	6
2	Σχολική Παιδαγωγική Ι	5
3	Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης (Κοινωνικοποίηση	5
4	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Έρευνα	6
5	Η Συγκριτική Παιδαγωγική ως πεδίο της Παιδαγωγικής Επιστήμης	6
6	Ψυχολογία του Εφήβου	6

7	Εκπαιδευτική Ψυχολογία	6
8	Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας	6
2. Θέματα μάθησης και διδασκαλίας		
1	Η σχολική τάξη ως ομάδα συνομηλίκων και η κοινωνικοπαιδαγωγική εργασία του εκπαιδευτικού	6
2	Ειδική Αγωγή και αποτελεσματική διδασκαλία	6
3	Δυσκολίες προσαρμογής και προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο	6
4	Συστήματα εκπαίδευσης στην ειδική αγωγή	6
5	Διαφοροποιημένη διδασκαλία: αρχές και εφαρμογές	6
6	Κριτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική έρευνα	6
7	Σχολική παιδαγωγική II : Διδασκαλία και προγράμματα σπουδών	6
8	Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση : ζητήματα οργάνωσης και σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων με στόχο την ανάπτυξη και βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	6
9	Ο ρόλος του κριτικού στοχασμού στη μάθηση και εκπαίδευση ενηλίκων : ζητήματα νοηματοδότησης και μετασχηματισμού της ανθρώπινης εμπειρίας και ο ρόλος του κριτικοστοχαστικού εκπαιδευτή	6
10	Η κριτική και οικολογική-συστημική παιδαγωγική της ειρήνης	6
11	Παιδαγωγικές και ψυχοκοινωνικές διαστάσεις των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών	6
12	Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες στην εκπαίδευση	6
13	Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην εκπαίδευση	6
Γ. Ομάδα Μαθημάτων Ψυχολογίας (Τμήμα Ψυχολογίας του Α.Π.Θ.)		
1	Εκπαιδευτική Ψυχολογία. Θεωρία και Εφαρμογές	5
2	Σχολική Ψυχολογία	5
3	Θέματα Παιδικής και Νεανικής Ηλικίας	5
4	Πειραματική II	5
5	Εξελικτική Ψυχολογία I	5
6	Εξελικτική Ψυχολογία II	5
7	Γνωστική Ψυχολογία	5
8	Εξελικτική Ψυχολογία: Κοινωνικογνωστική Ανάπτυξη	5
9	Συμβολική Λογική & Επαγωγική Σκέψη	
10	Εφαρμογές της Κριτικής Σκέψης	5
11	Ψυχολογία της Σκέψης	5
12	Ψυχολογία Κινήτρων	5
Ενδεικτικό Πρόγραμμα Π.Π.Δ.Ε. : 35 ECTS		
1	Μαθηματικά Λογισμικά και Γλώσσες Αναπαράστασης Γνώσης	5
2	Διδακτική των Μαθηματικών	5
3	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική	6
4	Ψυχολογία του Εφήβου	6
5	Εκπαιδευτική Ψυχολογία	5
6	Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες στην εκπαίδευση	6
7	Πρακτική Άσκηση	2

5.2.3. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων⁹⁵

Ο Ο.Σ. (σ. 7-8) αναφέρει ότι «Στη σημερινή εποχή, οι ευκαιρίες των πτυχιούχων μαθηματικών για επαγγελματική αποκατάσταση διευρύνονται όλο και περισσότερο. Έτσι, ένας Μαθηματικός, πέραν της συνηθισμένης απασχόλησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μπορεί σήμερα να προσφέρει τις υπηρεσίες του ως ...». Η αναφορά στην επαγγελματική προοπτική των αποφοίτων να εργαστούν στη Μέση Εκπαίδευση δεν συνοδεύεται από την παράθεση των προς τούτο προϋποθέσεων. Στον Ο.Σ. δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε., ούτε στο Ν.3848/10.

Συγκεκριμένα, προσφέρονται 4 τίτλοι μαθημάτων σχετικών με τα Παιδαγωγικά από το Τμήμα Φ.Π.Ψ. και δεν γίνεται σαφής αναφορά για διδακτική άσκηση σε σχολείο της δευτεροβάθμιας. Στην ενότητα του Ο.Σ. που αφορά στην Πρακτική Άσκηση των φοιτητών, επίσης, δεν γίνεται ρητή αναφορά για πρακτική άσκηση σε σχολείο. «*Η Πρακτική Άσκηση μπορεί να πραγματοποιηθεί στο 5ο ή 6ο εξάμηνο μετά από αίτησή του φοιτητή στο Γραφείο Πρακτικής Άσκησης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, το οποίο σε συνεργασία με την Επιτροπή Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος έχουν την ευθύνη συντονισμού και επιλογής των εταιρειών/οργανισμών, όσο και των φοιτητών που θα συμμετέχουν σε αυτή*» (Ο.Σ.:61). Επίσης, εντοπίστηκε σχετικά με την πρακτική άσκηση η διευκρίνιση: «*Ο βαθμός της Πρακτικής Άσκησης μετρά στον υπολογισμό του Πτυχίου, αλλά δεν επηρεάζει τον αριθμό των Διδακτικών Μονάδων που απαιτούνται για τη λήψη του πτυχίου*» (Ο.Σ.: 38).

Το μέγιστο των ECTS που ένας φοιτητής μπορεί να συγκεντρώσει είναι 23, όλα από επιλεγόμενα μαθήματα, καθώς κανένα μάθημα Π.Δ.Ε. δεν είναι υποχρεωτικό.

Το τμήμα προσφέρει Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης με τίτλο «Μαθηματικά για την Εκπαίδευση» (ΟΣ:99).

Πίνακας 31_5.2.3.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων: προσφερόμενοι τίτλοι 4, 0-23 ECTS		ECTS
1	Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες	6
2	Θεωρίες Κοινωνικοποίησης	6
3	Αναπτυξιακή Ψυχολογία II: Παιδική ηλικία και εφηβεία	6
4	Πρακτική άσκηση(;))	(5)

5.2.4. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών⁹⁶

Στο Τμήμα υπάρχει «Τομέας παιδαγωγικής, φιλοσοφίας και ιστορίας Μαθηματικών» (Ο.Σ.:9). Στο προπτυχιακό Π.Σ. «*προβλέπεται ότι η απονομή του πτυχίου γίνεται με την επιλογή μίας εκ των πέντε (5) προσφερομένων επιστημονικών κατευθύνσεων (εξειδικεύσεων)*» (Ο.Σ.:20). Στη Γενική Κατεύθυνση διδάσκονται και τα Παιδαγωγικά, με

⁹⁵ <http://www.math.uoi.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

⁹⁶ <http://www.math.upatras.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

τον εξής περιορισμό: «Οι φοιτητές μπορούν να συμπεριλάβουν στα δέκα επτά (17) μαθήματα επιλογής του προγράμματος των σπουδών τους (i) το πολύ πέντε (5) μαθήματα παιδαγωγικού χαρακτήρα» (Ο.Σ.:42).

Ασάφεια δημιουργεί η παρακάτω επισήμανση: «Το Τμήμα χορηγεί ενιαίο τίτλο σπουδών και συνεπώς όλοι οι φοιτητές οφείλουν να αποκτήσουν έναν ελάχιστο πυρήνα γνώσεων κι ένα σοβαρό θεωρητικό υπόβαθρο σε όλες τις μείζονες γνωστικές περιοχές των μαθηματικών κατά τη διάρκεια των τριών (3) πρώτων κοινών εξαμήνων, όπου διδάσκονται αποκλειστικά μαθήματα κορμού. Τα μαθήματα κορμού καλύπτουν εξ' ολοκλήρου και το 5ο εξάμηνο, αλλά και μέρος του 4ου και 6ου εξαμήνου. Παράλληλα, στο 4ο εξάμηνο ξεκινά και η διδασκαλία των μαθημάτων επιλογής [...]» (Ο.Σ.: 20), καθώς δεν γίνεται σαφές αν οι φοιτητές όλων των κατευθύνσεων μπορούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα Παιδαγωγικών και αν, ανεξάρτητα από την Κατεύθυνση, αποκτούν όλοι οι απόφοιτοι δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. κατέχοντας Π.Δ.Ε.

Στον Ο.Σ. και στην Ιστοσελίδα του Τμήματος δεν γίνεται σαφής αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10. Τα προσφερόμενα μαθήματα, τα οποία εντοπίστηκαν στον Ο.Σ. δεν παρουσιάζονται αρθρωμένα βάσει των τριών θεματικών του Ν.3848/10 και δεν είναι σαφές αν πραγματοποιείται διδακτική άσκηση σε σχολείο της Δευτεροβάθμιας. Κανένα από τα μαθήματα Παιδαγωγικών και Διδακτικής δεν είναι υποχρεωτικό. Ο μέγιστος αριθμός Πιστωτικών Μονάδων που μπορεί να συγκεντρώσει ένας φοιτητής επιλέγοντας μαθήματα σχετικά με την Π.Δ.Ε. είναι 30.

Πίνακας 32_5.2.4.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών.

Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών : προσφερόμενοι τίτλοι 5, 0-30 ECTS		ECTS
Γενική Κατεύθυνση/Επιλογής		
1	Ευκλείδεια Γεωμετρία και η Διδασκαλία της	6
2	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη	6
3	Φυσικές Γλώσσες και Μαθηματικός Λόγος	6
4	Επίλυση Προβλήματος & Διαμόρφωση Μαθηματικών Εννοιών	6
5	Ιστορία των Μαθηματικών	6

5.2.5. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου⁹⁷ (Σάμος)

Στον Ο.Σ. (:30) αναφέρεται διακριτή ομάδα μαθημάτων διδακτικής, κατ' επιλογήν υποχρεωτικών, από το 5^ο έως και το 7^ο εξάμηνο. Το σύνολο των μαθημάτων αυτής της ομάδας είναι 5 και κάθε ένα ισοδυναμεί με 6 ECTS. Στην αναλυτική παρουσίαση της Διδακτικής των Μαθηματικών αναφέρεται: «Σκοπός του μαθήματος είναι οι φοιτητές/τριες να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το σύγχρονο τρόπο προσέγγισης των φαινομένων της διδασκαλίας και της μάθησης των μαθηματικών σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης με έμφαση την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. [...] Να μάθουν τις μαθησιακές δυσκολίες στα μαθηματικά και τους τρόπους αντιμετώπισής τους στη διδακτική πράξη -με ιδιαίτερη έμφαση τη δυσλεξία» (Ο.Σ.: 54).

Η ομάδα αυτή των 5 μαθημάτων, όπως και η Ιστορία της Μαθηματικής Εκπαίδευσης (Ο.Σ.:61), από την ομάδα μαθημάτων που αφορά στην Ιστορία των

⁹⁷ <http://www.math.aegean.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Μαθηματικών, στοχεύουν στην σύνδεση των σπουδών με την επαγγελματική προοπτική των αποφοίτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο μάθημα « Μαθηματικά για την Εκπαίδευση» (Ο.Σ.:58), σημειώνεται: «Σκοποί διδασκαλίας των μαθηματικών. Διδακτικοί Στόχοι – Ταξινομίες κατά Bloom, κατά Gras, κατά Wood, κατά Wilson. Διδακτικές Ασκήσεις και Αξιολόγηση Μαθητή. Μέθοδοι Διδασκαλίας. Μορφές Διδασκαλίας. Πορεία Διδασκαλίας (Herbart, Whitehead, τριμερής πορεία, Morrison). Διδακτικά Μοντέλα (Grasser, Βρετανικό, Αμερικάνικο, Gagne)».

Για την πρακτική άσκηση προβλέπεται : «Οι φοιτητές/τριες έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν την Πρακτική Άσκηση μέσω της Ενισχυτικής Διδασκαλίας σε μαθητές των Γυμνασίων του Νομού Σάμου, η οποία περιλαμβάνει μαθήματα Μαθηματικών, καθώς και μαθήματα Εισαγωγής στην Πληροφορική. Ο τρόπος επιλογής των φοιτητών/τριών για την πρακτική άσκηση γίνεται με βάση τις επιδόσεις των φοιτητών/τριών στα μαθήματα τα σχετικά με την ενισχυτική διδασκαλία (Διδακτική της Ευκλείδειας Γεωμετρίας, Ιστορία της Μαθηματικής Εκπαίδευσης, Διδακτική των Μαθηματικών, Μαθηματικά για την Εκπαίδευση, Ιστορία των Μαθηματικών, Εισαγωγή στην Πληροφορική, Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση, Γλώσσες Προγραμματισμού), στον συνολικό αριθμό επιτυχημένων μαθημάτων καθώς και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιούνται από την επιτροπή επιλογής» (Ο.Σ.:66).

Δεν αναφέρεται ρητά ούτε στον Ο.Σ. ούτε στην Ιστοσελίδα του Τμήματος η Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια, ωστόσο ο φοιτητής, με τις κατάλληλες επιλογές, μπορεί να συμπληρώσει έως 35 ECTS.

Πίνακας 33_5.2.5.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου.

Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου (Σάμος) :		
προσφερόμενοι τίτλοι 7, 0-35 ECTS		
Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά		ECTS
1	Διδακτική των Μαθηματικών	6
2	Διδακτική της Ευκλείδειας Γεωμετρίας	6
3	Μαθηματικά για την Εκπαίδευση	6
4	Ιστορία της Μαθηματικής Εκπαίδευσης	6
5	Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση	6
6	Θεωρία και Πράξη στην Διδασκαλία των Μαθηματικών	6
7	Πρακτική άσκηση	6

5.2.6. Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης⁹⁸

Τα «Περιεχόμενα» του Ο.Σ. παραπέμπουν αναφορικά με το Π.Π.Δ.Ε. στη σελίδα 5. Ωστόσο, στη σελίδα 5 υπάρχει απλώς η σημείωση ότι «Θα συμπληρωθεί αργότερα». Στον κατάλογο των μαθημάτων του Τμήματος υπάρχει η 3.2 υποομάδα μαθημάτων, στην οποία συμπεριλαμβάνονται «Διδακτική Ι και ΙΙ» των Μαθηματικών και η «Πρακτική Άσκηση στη Διδασκαλία των Μαθηματικών», ως μαθήματα επιλογής, τα οποία ισοδυναμούν με 6 ECTS το καθένα (Ο.Σ.:12).

⁹⁸ <http://thales.math.uoc.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Σε δύο άλλα σημεία του Ο.Σ. αναφέρεται η κατηγορία « Μαθήματα επιλεγμένα από τη Σχολή Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών για το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας», στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι τίτλοι «Παιδαγωγική Θεωρία», «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», «Ιστορικο-συγκριτικές προσεγγίσεις», «Αναπτυξιακή Ψυχολογία και Μάθηση», «Διδακτική Μεθοδολογία» και «Μάθηση και χρήση νέων τεχνολογιών» (Ο.Σ.:19,30). Ωστόσο, οι τίτλοι αυτοί δεν φέρουν κωδικό για να δηλωθούν και δεν είναι επιλεγμένοι με κίτρινο χρώμα, όπως οι ανωτέρω τρεις τίτλοι της υποομάδας 3.2. Προφανώς, είναι στις προθέσεις του Τμήματος να τους ενεργοποιήσει, ώστε να θεμελιώνεται πληρέστερα η Π.Δ.Ε. των αποφοίτων του Τμήματος.

Σχετικά με την διδακτική άσκηση ο Ο.Σ. αναφέρει ότι «*Η Πρακτική Άσκηση στη Διδασκαλία των Μαθηματικών είναι μάθημα με κωδικό MEM 323, και προσμετράται κανονικά στη δήλωση των μαθημάτων*» (ΟΣ: 4).

Επομένως, το μέγιστο των ECTS για την Πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. είναι 18.

Πίνακας 34_5.2.6.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης.

Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης: προσφερόμενοι τίτλοι 3, ECTS 18		ECTS
Επιλογής		
1	Διδακτική Μαθηματικών Ι	6
2	Διδακτική Μαθηματικών ΙΙ	6
3	Πρακτική Άσκηση στη Διδασκαλία των Μαθηματικών	6

5.2.7. Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Ε.Μ.Π.⁹⁹

Στον Ο.Σ. (σ. 10) υπάρχει μέριμνα να ενημερωθούν οι φοιτητές του Τμήματος για τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων και, συγκεκριμένα, για το δικαίωμα να διορίζονται στη Μέση Εκπαίδευση: «Τα επαγγελματικά δικαιώματα των διπλωματούχων προσδιορίζονται αναλυτικά στο Π.Δ.199/2007(Φ.Ε.Κ.226/14-9-2007). Η δυνατότητα συμμετοχής των διπλωματούχων σε διαγωνισμούς του Α.Σ.Ε.Π. για πρόσληψη διδασκόντων Β/θμιας εκπαίδευσης, κατοχυρώνεται με το Ν.3687 («Θέματα του προσωπικού Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και άλλες διατάξεις», Κεφάλαιο Α' Θέματα Προσωπικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΦΕΚ 159/1-8-2008, τ. Α')». Επίσης διαβάζουμε: «Με βάση το Προεδρικό Διάταγμα των επαγγελματικών δικαιωμάτων για τους διπλωματούχους μας, όπου καταγράφεται ότι μπορούν να εργαστούν ως καθηγητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ψηφίστηκε ο Νόμος 3687/2008, δηλαδή συμπληρώθηκε ο νόμος του 1985, που προφανώς δεν μπορούσε να περιλαμβάνει τη Σ.Ε.Μ.Φ.Ε. αφού η Σχολή ιδρύθηκε το 1999, ώστε οι διπλωματούχοι μας να λαμβάνουν μέρος στον Α.Σ.Ε.Π. Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».

Στην Ιστοσελίδα της Σχολής διαβάζουμε : «Προσφέρονται, [...] κατ' επιλογήν μαθήματα στα Παιδαγωγικά και στη Διδακτική των Μαθηματικών και τη Διδακτική της Φυσικής, για τους φοιτητές που ενδιαφέρονται για τον χώρο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Στο 5^ο εξάμηνο προσφέρονται ως μάθημα επιλογής οι «Αρχές Παιδαγωγικής», για το οποίο δεν υπάρχει περιγραφή, ούτε αναφέρεται ο διδάσκων. Επίσης, προσφέρεται και ένα τρίτο σχετικό μάθημα, «Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση». Τα μαθήματα διδάσκονται από το 5^ο έως και το 8^ο εξάμηνο των σπουδών.

Δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστούν τα ECTS των μαθημάτων, όπως, επίσης, δεν εντοπίστηκε στον Ο.Σ. αναφορά σε Διδακτική άσκηση. (Σε επικοινωνία μέσω mail με διδάσκοντα της Σχολής, πληροφορηθήκαμε ότι δεν έχει προσδιοριστεί με σαφήνεια ο αριθμός των ECTS των συγκεκριμένων μαθημάτων).

Πίνακας 35_5.2.7.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Σχολής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Ε.Μ.Π.

Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Ε.Μ.Π.: προσφερόμενοι τίτλοι 3, ECTS : δεν αναφέρεται		ECTS
Επιλογής		
1	Αρχές Παιδαγωγικής	;
2	Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση	;
3	Αρχές Διδακτικής Μεθοδολογίας – Διδακτική των Μαθηματικών	;

⁹⁹ <http://www.semfe.ntua.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

5.3. Προγράμματα Σπουδών των Α.Ε.Ι. και Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των καθηγητών Φυσικών Επιστημών κατά τις αρχικές σπουδές.

Στους ΠΕ04 ανήκουν οι Φυσικοί ΠΕ04.01, Χημικοί ΠΕ04.02, Βιολόγοι ΠΕ04.04, Γεωλόγοι/Γεωγράφοι ΠΕ04.05.

5.3.1. Τμήμα Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.¹⁰⁰

Στην ιστοσελίδα του τμήματος Φυσικής του Ε.Κ.Π.Α. εντοπίστηκε ένα μάθημα Διδακτικής, ως μάθημα Ελεύθερης Επιλογής, προσφερόμενο από το Π.Τ.Δ.Ε.. Ο τίτλος του μαθήματος είναι «Μέθοδοι Διδασκαλίας Φυσικής» και συνοδεύεται από την παρατήρηση ότι «*Μαθήματα που δεν θα διδαχθούν κατά το τρέχον έτος 2014-2015 : ΙΦΦΕΙ και ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΦΥΣΙΚΗΣ*» (τελευταία ανάκτηση 23/9/2016).

Το Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος προβλέπει Διδακτική/Πρακτική άσκηση σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας, στο 7^ο εξάμηνο των σπουδών. Οι πιστωτικές μονάδες της Πρακτικής Άσκησης είναι 4. Η στοχοθεσία και οι διαδικασίες της Πρακτικής Άσκησης περιγράφονται αναλυτικά:

«Οι βασικοί σκοποί του μαθήματος «Πρακτική Άσκηση σε Σχολική μονάδα» είναι:

- η εξοικείωση του φοιτητή με τον μελλοντικό επαγγελματικό του χώρο και το έργο του εκπαιδευτικού,

- η βαθμιαία και συστηματική εισαγωγή του φοιτητή στην άσκηση καθημερινών επαγγελματικών δραστηριοτήτων: τον σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και την αξιολόγηση της διδακτικής - μαθησιακής διαδικασίας,

- η καλλιέργεια και η βαθμιαία ανάπτυξη ικανοτήτων παρατήρησης, κατανόησης, ερμηνείας και κριτικής ανάλυσης της διδακτικής πράξης.

Το μάθημα συντελείται σε 2 φάσεις:

Α' Φάση, εναλλάξ Εργαστήριο Διδακτικής και παρακολούθηση διδασκαλιών σε Γυμνάσια και Λύκεια της πόλης:

Στο Εργαστήριο Διδακτικής: Ανάλυση Φύλλου Παρατήρησης και Φύλλου Αξιολόγησης διδασκαλιών του μαθήματος της Φυσικής, Κριτική ανάλυση διδασκαλιών μαθημάτων της Φυσικής, στηριζόμενοι σε συγκεκριμένες μεθόδους και τεχνικές.

Σε Γυμνάσια και Λύκεια της πόλης: Παρακολούθηση διδασκαλιών του μαθήματος της Φυσικής, Παρατήρηση και καταγραφή των μεθόδων και στρατηγικών που χρησιμοποιούνται σε διδασκαλίες του μαθήματος της Φυσικής και Συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς της τάξης σε θέματα σχεδιασμού και υλοποίησης των μαθησιακών στόχων τους

Β' Φάση: Σχεδίαση και υλοποίηση διδασκαλίας μαθήματος Φυσικής, από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Γυμνασίων και Λυκείων, σε εκπαιδευτικές μονάδες. Επιλογή μέσων και ανάπτυξη υλικών για την υλοποίηση της διδασκαλίας. Σύνθεση Φύλλου εργασίας για την υλοποίηση της διδασκαλίας. Διεξαγωγή της διδασκαλίας. Αυτο- και ετερο- αξιολόγηση της διδασκαλίας.

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι φοιτητές θα παρακολουθήσουν διδασκαλίες έμπειρων εκπαιδευτικών, θα συζητήσουν με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές πάνω σε συγκεκριμένα θέματα σχεδιασμού και υλοποίησης μιας διδασκαλίας».

Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και το Ν.3848/10. Το σύνολο των ECTS είναι 9.

¹⁰⁰ <http://www.phys.uoa.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Τμήμα Φυσικής ΕΚΠΑ : προσφερόμενοι τίτλοι 2, ECTS 9		ECTS
Επιλογής		
1	Μέθοδοι διδασκαλίας Φυσικής	5
2	Πρακτική άσκηση	4

5.3.2.Τμήμα Φυσικής Α.Π.Θ.¹⁰¹

Στην ιστοσελίδα του τμήματος σημειώνεται ότι το μάθημα «Εισαγωγή στη Διδακτική της Φυσικής δεν θα διδασχτεί κατά το Ακαδημαϊκό έτος 2016-2017» (ανάκτηση: 23/9/2016). Το μάθημα είναι επιλογής και ισοδυναμεί με 5 ECTS. Οι πληροφορίες που δίνονται γι' αυτό είναι: «Σκοπός του μαθήματος είναι οι φοιτητές να αναπτύξουν δεξιότητες χειρισμού του θεωρητικού υπόβαθρου της Διδακτικής (μοντέλα διδασκαλίας, ιδέες μαθητών, κλπ). [...]Οι φοιτητές αναλαμβάνουν ένα θέμα Φυσικής και επιλέγουν συνοδευτικό υλικό προσομοιώσεων το οποίο εντάσσουν σ' ένα υποθετικό μάθημα με βάση το μαθησιακό μοντέλο, κάνουν μνεία στις ιδέες των μαθητών, οριοθετούν στόχους, και περιγράφουν ένα πλήρες διδακτικό σενάριο που περιλαμβάνει Φύλλο Εργασίας μαθητών, τρόπους αξιολόγησης μαθητών και τέλος παρουσιάζουν την εργασία τους».

Στο «Εργαστήριο Διδακτικής της Φυσικής» (7^ο εξάμηνο) επιδιώκεται η σύνδεση της Φυσικής με τη διδακτική πράξη και τη χρήση των Τ.Π.Ε.. Το μάθημα δίνει 4 ECTS. Σε ό,τι αφορά στις Τ.Π.Ε. προσφέρεται και το μάθημα «Εργαστήριο εκπαιδευτικής τεχνολογίας» για το οποίο σημειώνεται: «Σκοπός του μαθήματος είναι οι φοιτητές να αναπτύξουν δεξιότητες ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου διδακτικού σεναρίου ένταξης και χρήσης της Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας (πειράματα συγχρονικής καταγραφής, video-μετρήσεις, ανάλυση δεδομένων και διεργασίες μοντελοποίησης)».

Σε ό,τι αφορά στην Πρακτική Άσκηση σημειώνεται: «Οι φοιτητές του Τμήματος Φυσικής δύνανται να ασκηθούν στους εξής τομείς: - Σχολεία Β/μιας ή Α/μιας εκπαίδευσης και ειδικά σχολεία εφόσον διδάσκεται η Φυσική». Η πρακτική άσκηση δίνει 4 ECTS.

Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10. Τα σχετικά με τα Παιδαγωγικά και τη Διδακτική μαθήματα είναι Επιλογής και διδάσκονται από το 6^ο έως και το 8^ο εξάμηνο των σπουδών. Τα ECTS συνολικά είναι 17.

Τμήμα Φυσικής Α.Π.Θ.: προσφερόμενοι τίτλοι 4, ECTS 17		ECTS
Επιλογής		
1	Εισαγωγή στη Διδακτική της Φυσικής	5
2	Εργαστήριο Διδακτικής της Φυσικής	4
3	Πρακτική άσκηση	4
4	Εργαστήριο Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας	4

¹⁰¹ <http://www.physics.auth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

5.3.3. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Πατρών¹⁰²

Στο Πρόγραμμα Σπουδών προσφέρονται δύο (2) μαθήματα Επιλογής σχετικά με τα Παιδαγωγικά και Πρακτική άσκηση. Οι πιστωτικές μονάδες κάθε μαθήματος είναι 5.

Ο Ο.Σ. (2016-17,σ. 84) αναφέρει ότι «Στα πλαίσια των Εργαστηριακών μαθημάτων και της Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών, η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Φυσικής αποφάσισε τη θεσμοθέτηση τρίμηνης πρακτικής άσκησης τελειόφοιτων του Τμήματος». Σε ανακοίνωση στην ιστοσελίδα του Τμήματος, μεταξύ των συνεργαζόμενων φορέων για την πρακτική άσκηση των φοιτητών, αναφέρονται σχολεία της Αχαΐας και της Αιτωλοακαρνανίας.

Στον Ο.Σ. δεν εντοπίστηκε καμία πρόσθετη πληροφορία για τον τρόπο με τον οποίο υλοποιείται η Πρακτική Άσκηση. Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι η Πρακτική Άσκηση δεν δίνει ECTS, ούτε βαθμολογείται.

Πίνακας 38 5.3.3.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φυσικής Παν/μίου Πατρών.

Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Πατρών : προσφερόμενοι τίτλοι 3, ECTS 10		ECTS
Επιλογής		
1	Σχολική Συμβουλευτική	5
2	Διδακτική της Φυσικής	5
3	Πρακτική άσκηση	0

5.3.4. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων¹⁰³

Ο Ο.Σ.(σ. 5) του Τμήματος αναφέρει ότι «Σκοπός του Τμήματος είναι αφενός, η παροχή ποιοτικής θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης στους φοιτητές του στο αντικείμενο της Φυσικής αλλά και σε συναφή αντικείμενα , όπως τα Μαθηματικά, η Χημεία, η Πληροφορική και τα Παιδαγωγικά, και αφετέρου η παραγωγή πρωτότυπης υψηλού επιπέδου έρευνας».

Σχετικά με τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων του τμήματος σημειώνεται ότι «Η Μέση Εκπαίδευση συνεχίζει να απορροφά ένα μεγάλο μέρος από τους πτυχιούχους του Τμήματος Φυσικής. Το λειτούργημα του εκπαιδευτικού εκτός από την αφοσίωση την οποία απαιτεί, για να στεφθεί από επιτυχία, απαιτεί κυρίως γνώση του αντικειμένου το οποίο ο εκπαιδευτικός θέλει να μεταδώσει στους μαθητές. Ο καθηγητής της Φυσικής έχει τη μεγάλη ευθύνη να διδάξει τη μεθοδολογία της Φυσικής Επιστήμης και όχι μόνο να μεταφέρει κάποιες γνώσεις Φυσικής». (Ο.Σ.: 16) Ωστόσο, δεν γίνεται αναφορά στην Παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια στο σημείο αυτό.

Επίσης, στην παρουσίαση της Αίθουσας Επίδειξης Πειραμάτων και στη σημασία της, επισημαίνεται ότι «βοηθά να καταστεί ελκυστική η Φυσική στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Προβλέπεται , μάλιστα, η δυνατότητα να επισκεφτούν την αίθουσα μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου και να παρακολουθήσουν σχετικές παρουσιάσεις (Ο.Σ.: 37).

¹⁰² <http://www.physics.upatras.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹⁰³ <http://www.physics.uoi.gr/> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Στο σχετικό με την πρακτική άσκηση κεφάλαιο του Ο.Σ. δεν γίνεται αναφορά για πρακτική ή διδακτική άσκηση σε σχολεία της δευτεροβάθμιας. Η Πρακτική Άσκηση δεν βαθμολογείται. Πιστώνεται με 3 ECTS, τα οποία δεν προσμετρώνται στο Πτυχίο. (Ο.Σ.: 43).

Τα σχετικά με τα Παιδαγωγικά μαθήματα είναι 5, όλα επιλογής και προσφέρονται από το Π.Τ.Δ.Ε.. Αν επιλεγούν όλα από έναν φοιτητή, τα ECTS που συγκεντρώνει είναι 16.

Στην Ιστοσελίδα και στον ΟΣ δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε., ούτε στο Ν.3848/10.

Πίνακας 39_5.3.4.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων: προσφερόμενοι τίτλοι 6, ECTS		ECTS
16		
Επιλογής		
1	Διδακτική της Φυσικής	3
2	Σύγχρονες τάσεις στη διδασκαλία της Φυσικής	3
3	Παιδαγωγική Επιστήμη	3
4	Διδακτική μεθοδολογία	3
5	Νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση	4
6	Πρακτική άσκηση	3

5.3.5. Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Κρήτης¹⁰⁴

Στην ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε ότι οι απόφοιτοι «πέρα από τις προφανείς παραδοσιακές κατευθύνσεις διδασκαλίας στη μέση εκπαίδευση και της ερευνητικής σταδιοδρομίας [...]» θα έχουν πολλές επαγγελματικές επιλογές.

Για την προετοιμασία όσων αποφοίτων προσανατολιστούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προβλέπονται σύμφωνα με τον Ο.Σ. (του 2011) τα μαθήματα Επιλογής «Διδακτική της Φυσικής Ι και ΙΙ», κάθε ένα από τα οποία ισοδυναμεί με 6 ECTS. Επίσης, προβλέπεται Πρακτική άσκηση, η οποία ισοδυναμεί με 6 ECTS. Ο Ο.Σ. (σ. 98) αναφέρει: «Το μάθημα απευθύνεται σε όσους φοιτητές ενδιαφέρονται μετά την αποφοίτησή τους να διδάξουν ως καθηγητές/τριες στη Μέση Εκπαίδευση. Κύριος στόχος του μαθήματος είναι να εξοικειώσει τους φοιτητές με τη διδακτική και τη διδασκαλία της Φυσικής στην πράξη, καθώς και να βοηθήσει στην ανάπτυξη της νοοτροπίας δασκάλου-ερευνητή. Ειδικότερα, μέσα από αυτό το μάθημα δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσει και να αξιολογήσει ο φοιτητής διδασκαλίες της Φυσικής στο γυμνάσιο και στο λύκειο, να αναζητήσει πηγές γνώσης πέρα από το σχολικό βιβλίο, να εξοικειωθεί με την επιστημονική βιβλιογραφία στη διδακτική και τις σύγχρονες μεθόδους και προτάσεις για τη διδασκαλία της Φυσικής και, τέλος, να σχεδιάσει και να πραγματοποιήσει τη δική του διδασκαλία σε μια τάξη γυμνασίου ή λυκείου».

Κατά την κρίση μας, ενισχύουν τη διδακτική εμπειρία και τα «Εννοιοτριβεία Φυσικής Ι», καθώς, σύμφωνα με την περιγραφή του μαθήματος, στόχος τους είναι να συμβάλουν στην ενίσχυση της ικανότητας των αποφοίτων να επικοινωνήσουν τις γνώσεις τους εκλαϊκεύοντας και χρησιμοποιώντας αναλογίες (Ο.Σ.: 27). Το μάθημα είναι

¹⁰⁴ <https://www.physics.uoc.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

και αυτό επιλογής και πιστώνεται με 6 ECTS. Στην ίδια κατεύθυνση, κατά την άποψή μας, λειτουργούν και τα μαθήματα «Διδακτική Εργαστηρίων Φυσικής I, II και III» (3 ECTS).

Ωστόσο τα μαθήματα αυτά τα οποία αναφέρονται στον Ο.Σ. του 2011, δεν συμπεριλαμβάνονται όλα στον κατάλογο των μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους 2016-17. Με βάση τον κατάλογο αυτόν Υποχρεωτικό μάθημα είναι η «Διδακτική των Φυσικών Επιστημών» και ως Επιλογής προσφέρονται 4 μαθήματα. Το σύνολο των ECTS που μπορεί να συγκεντρώσει ένας φοιτητής είναι 21 έως 36 , εάν συμπεριληφθεί και η Πρακτική Άσκηση (6 ECTS), για την οποία η ιστοσελίδα του τμήματος δεν κάνει αναφορά για διδακτική άσκηση σε σχολεία της δευτεροβάθμιας.

Ούτε στην ιστοσελίδα, ούτε στον Ο.Σ. γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10.

Πίνακας 40_5.3.5.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Φυσικής Παν/μίου Κρήτης.

Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Κρήτης : προσφερόμενοι τίτλοι 4/8, ECTS 21-36		ECTS
Υποχρεωτικά		
1	Διδακτική των Φυσικών Επιστημών	6
Επιλογής		
1	Διδακτική της Φυσικής I	6
2	Διδακτική Διαδικτυακών Μαθημάτων Σύγχρονης Φυσικής I	3
3	Πρακτική άσκηση	6
Έμμεσα σχετιζόμενα με την Π.Δ.Ε.		
1	Διδακτική εργαστηρίων I	3
2	Διδακτική εργαστηρίων II	3
3	Διδακτική εργαστηρίων III	3
4	Εννοιοτριβεία Φυσικής I	6

5.3.6. Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Ε.Μ.Π.¹⁰⁵

Στην Ιστοσελίδα της Σχολής αναφέρεται ότι «Προσφέρονται [...] κατ' επιλογήν μαθήματα στα Παιδαγωγικά και στη Διδακτική των Μαθηματικών και τη Διδακτική της Φυσικής, για τους φοιτητές που ενδιαφέρονται για τον χώρο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Εντοπίστηκαν δύο σχετικά μαθήματα «Αρχές Διδακτικής Μεθοδολογίας – Διδακτική της Φυσικής» και «Νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση». Σχετικά με την Πρακτική άσκηση αναφέρεται ότι «Στο Πρόγραμμα Σπουδών εντάσσεται ως θεσμοθετημένη διαδικασία εκπαίδευσης η Πρακτική Άσκηση των φοιτητών, δίμηνης διάρκειας κατ' ελάχιστο, η οποία πραγματοποιείται σε εταιρείες, οργανισμούς, ιδρύματα., κ.λπ. ώστε οι φοιτητές να αποκτήσουν εμπειρία εργασιακών χώρων». Δεν εντοπίστηκε, ωστόσο, αναφορά σε διδακτική άσκηση σε σχολεία. Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και το Ν.3848/10 και δεν αναφέρονται οι Πιστωτικές Μονάδες (ECTS) των παραπάνω μαθημάτων. (Μετά από επικοινωνία μας μέσω mail με διδάσκοντα της

¹⁰⁵ <http://www.semfe.ntua.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Σχολής, πληροφορηθήκαμε ότι υπάρχει εισήγηση για πίστωση των μαθημάτων αυτών με 4 ECTS).

Πίνακας 41_5.3.6.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Σ.Ε.Μ.Φ.Ε.- Κατεύθυνση Φυσικής.

Σ.Ε.Μ.Φ.Ε. Κατεύθυνση Φυσικής : προσφερόμενοι τίτλοι 2, ECTS : ασαφές		ECTS
Επιλογής		
1	Αρχές Διδακτικής Μεθοδολογίας – Διδακτική της Φυσικής	4;
2	Νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση	4;

5.3.7. Τμήμα Χημείας Ε.Κ.Π.Α.¹⁰⁶

Ο Ο.Σ.(σ. 6) αναφέρει ως επαγγελματική προοπτική των αποφοίτων του Τμήματος τον Εκπαιδευτικό τομέα: « Ο χημικός μπορεί να εργασθεί ως καθηγητής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσια, Λύκεια)».

Στο Π.Σ. προσφέρονται τρία μαθήματα: ένα Παιδαγωγικής και ένα Ψυχολογίας, των οποίων οι Πιστωτικές Μονάδες δεν προσμετρώνται για τη λήψη του πτυχίου (4 και 4 ECTS, αντίστοιχα) και ένα μάθημα Διδακτικής της Χημείας, το οποίο ισοδυναμεί με 6 ECTS (Ο.Σ.: 36-37).

Δεν εντοπίστηκε αναφορά για πραγματοποίηση Πρακτικής/Διδακτικής άσκησης και δεν γίνεται στην ιστοσελίδα και τον Ο.Σ. του Τμήματος αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. ή στο Ν.3848/10.

Πίνακας 42 5.3.7.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Χημείας Ε.Κ.Π.Α.

Τμήμα Χημείας Ε.Κ.Π.Α. : προσφερόμενοι τίτλοι 3, ECTS 6		ECTS
Επιλογής		
1	Ψυχολογία της Μάθησης-Γνωστική Ψυχολογία	4: δεν προσμετρώνται
2	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική	4: δεν προσμετρώνται
3	Διδακτική της Χημείας	6

¹⁰⁶ <http://www.chem.uoa.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

5.3.8. Τμήμα Χημείας Α.Π.Θ.¹⁰⁷

Όσοι ακολουθούν την Α' Κατεύθυνση, «Θεωρητική Χημεία και Χημική Εκπαίδευση» διδάσκονται πέντε μαθήματα, τα οποία στοχεύουν στις ανάγκες της Β/θμιας Εκπαίδευσης, όπως η «Διδακτική της Χημείας» και η «Εφαρμογή Τ.Π.Ε. στη Χημεία και τη χημική εκπαίδευση». Όλα τα σχετικά με την Παιδαγωγική και τη Διδακτική μαθήματα είναι επιλογής. Το αν οργανώνεται ειδική Διδακτική Άσκηση των φοιτητών της Α' κατεύθυνσης σε σχολεία, δεν προκύπτει από τις πληροφορίες της ιστοσελίδας.

Το Τμήμα προσφέρει Π.Μ.Σ. με τίτλο: « Διδακτική της Χημείας και Νέες Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες»

Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και το Ν.3848/10. Το μέγιστο των ECTS που μπορεί να συγκεντρώσει ένας φοιτητής, εφόσον επιλέξει και τα πέντε μαθήματα, είναι 25.

Πίνακας 435.3.8.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Χημείας Α.Π.Θ.

Τμήμα Χημείας Α.Π.Θ.: προσφερόμενοι τίτλοι 5, ECTS 5-25		ECTS
Επιλογής		
1	Διδακτική της Χημείας και το πείραμα στη Διδασκαλία της Χημείας	5
2	Εφαρμογή Τ.Π.Ε. στη Χημεία και τη χημική εκπαίδευση	
3	Παιδαγωγικά	5
4	Ανάπτυξη πολυμεσικού υλικού στη Χημεία και διδασκαλία με χρήση τηλεεκπαιδευτικών δικτύων	5
5	Ψυχολογία	5

5.3.9. Τμήμα Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων¹⁰⁸

Ο Ο.Σ. (σ. 122), μεταξύ των άλλων επαγγελματικών προοπτικών, αναφέρει και τον εκπαιδευτικό τομέα: «Οι χημικοί μπορούν να εργασθούν ως καθηγητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσια, Λύκεια) δημόσια ή ιδιωτική [...]. Επιπλέον εργάζονται σε υπηρεσίες εκπαιδευτικού σχεδιασμού (Υ.ΠΑΙ.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο κ.ά.)».

Προσφέρεται μόνο ένας τίτλος, «Διδακτική Φυσικών Επιστημών και Χημείας». Τα ECTS του μαθήματος είναι 5.

Δεν εντοπίστηκε αναφορά σε πρακτική/διδακτική άσκηση. Δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και το Ν.3848/10. Το τμήμα προσφέρει δύο ΠΜΣ σχετικά με τη διδακτική.

Πίνακας 44_5.3.9.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τμήμα Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων:1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 5		ECTS
Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά		
1	Διδακτική Φυσικών Επιστημών και Χημείας	5

¹⁰⁷ <http://www.chem.auth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹⁰⁸ <http://www.chem.uoi.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

5.3.10. Τμήμα Χημείας Παν/μίου Πατρών¹⁰⁹

Διδάσκεται ένα μάθημα, η «Διδακτική των Φυσικών Επιστημών», το οποίο ισοδυναμεί με 5 ECTS. Σε ό,τι αφορά στην πρακτική άσκηση, ενώ αναφέρονται αναλυτικά άλλοι φορείς με τις επωνυμίες τους, δεν γίνεται καμία αναφορά σε σχολεία δευτεροβάθμιας. Δεν εντοπίστηκε πρακτική άσκηση ούτε στο Πρόγραμμα παρουσιάσεων της Πρακτικής Άσκησης.

Δεν γίνεται ρητή αναφορά ούτε στο Π.Π.Δ.Ε. ούτε στο Ν.3848/10.

Πίνακας 45_5.3.10.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Χημείας Παν/μίου Πατρών.

Τμήμα Χημείας Παν/μίου Πατρών : 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 5		ECTS
Ελεύθερης επιλογής		
1	Διδακτική των Φυσικών Επιστημών	5

5.3.11. Τμήμα Χημείας Παν/μίου Κρήτης¹¹⁰

Το τμήμα Χημείας του Παν/μίου Κρήτης ενημερώνει τους σπουδαστές του, με ειδικό κεφάλαιο του Ο.Σ. (σ. 14-15), για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο εξασφαλίζει την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια σε όσους φοιτητές το παρακολουθήσουν. Το πρόγραμμα είναι δομημένο σύμφωνα με το Ν.3848/10 και περιλαμβάνει 8 μαθήματα, τα οποία διδάσκονται από το 3^ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών. Διαπιστώσαμε ότι το κάθε μάθημα στο Χημικό πιστώνεται με 6 ECTS, ενώ τα ίδια μαθήματα, του ίδιου προγράμματος στο Τμήμα Φιλολογίας, με 5 ECTS.

Οι φοιτητές, επίσης, ενημερώνονται ότι τα 4 από τα 8 μαθήματα του προγράμματος μπορούν να τα παρακολουθήσουν ως μαθήματα Επιλογής και να συνυπολογιστούν στα μαθήματα του πτυχίου (24 ECTS) (Ο.Σ.:14). Τα υπόλοιπα τέσσερα, όμως, από το σύνολο των οκτώ μαθημάτων του Προγράμματος Πιστοποίησης, απλώς θα αναφέρονται στο Παράρτημα Διπλώματος (24 ECTS). Μια ακόμη δυνατότητα που παρέχεται στους φοιτητές είναι η Πρακτική Άσκηση που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Ε.Σ.Π.Α., να υπολογιστεί ως διδακτική άσκηση, υπό την προϋπόθεση ότι ο φοιτητής έκανε την πρακτική του άσκηση σε σχολείο της δευτεροβάθμιας: «Το Τμήμα Χημείας αναγνωρίζει την Πρακτική Άσκηση στα Πλαίσια του Ε.Σ.Π.Α. ως ισότιμη της Πρακτικής Άσκησης του Π.Π.Δ.Ε., εφ' όσον αυτή πραγματοποιηθεί σε φορέα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» (Ο.Σ.: 15).

¹⁰⁹ <http://www.chem.upatras.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹¹⁰ www.chemistry.uoc.gr (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Τμήμα Χημείας Παν/μίου Κρήτης: προσφερόμενοι τίτλοι 21, 24 ECTS	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική
2	Φιλοσοφία της Παιδείας
3	Φιλοσοφία του πολιτισμού και της παιδείας
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Πολιτική κοινωνικοποίηση και σχολείο
6	Κοινωνιολογία των παιδαγωγικών θεωριών
7	Ιστορία της Εκπαίδευσης
8	Συγκριτική Παιδαγωγική
9	Η έμφυλη ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης
2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας	
1	Αναπτυξιακή Ψυχολογία και Μάθηση
2	Παιδαγωγική Ψυχολογία
3	Ψυχοπαιδαγωγική παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές
4	Διδακτική Μεθοδολογία
5	Το Αναλυτικό Πρόγραμμα: θεωρία και έρευνα
6	Διδακτική και Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
7	Αναλυτικό Πρόγραμμα και υπερμέσα
8	Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη/Α.Ε.Ι.φόρο Ανάπτυξη
9	Νέες τεχνολογίες και εκπαίδευση από απόσταση
10	Εφαρμογές πολυμέσων στην εκπαίδευση
3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση	
1	Παιδαγωγική (Διδακτική) προσέγγιση της Ιστορίας
2	Πρακτική άσκηση σε σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο)

5.3.12. Τμήμα Βιολογίας Ε.Κ.Π.Α.¹¹¹

Σχετικά με τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων στο Παράρτημα Διπλώματος (Ιστοσελίδα του Τμήματος) βεβαιώνεται ότι : «Μετά την επιτυχή εκπλήρωση των απαιτήσεων του Π.Π.Σ., οι απόφοιτοι έχουν αποκτήσει ολοκληρωμένη γνώση [...]. Οι παραπάνω γνώσεις αποτελούν το απαραίτητο υπόβαθρο για: I. επιτυχείς μεταπτυχιακές σπουδές II. διδασκαλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση III. ενασχόληση με οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα βιολογικού περιεχομένου».

Στον παρατιθέμενο κατάλογο μαθημάτων στην ιστοσελίδα του Τμήματος εντοπίστηκε το μάθημα με τίτλο «Παιδαγωγικά» (στον ΟΣ (σ. 88) ως «Εισαγωγή στην Παιδαγωγική-Θεωρίες Μάθησης-Διδακτική Μεθοδολογία»), το οποίο ανατίθεται στο Φ.Π.Ψ.. Τα ECTS του μαθήματος είναι 5 και στη στοχοθεσία του συμπεριλαμβάνονται η θεωρητική κατάρτιση και η άσκηση στη διδακτική με τον τρόπο που περιγράφεται στα

¹¹¹ <http://www.biol.uoa.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

παραθέματα που ακολουθούν: «Να ευαισθητοποιηθούν οι φοιτητές σε θέματα σχετικά με τις έννοιες της αγωγής και της εκπαίδευσης, τους γενικούς σκοπούς της διδασκαλίας και τους διδακτικούς στόχους, τη φύση των επιστημονικών εννοιών, την επιστημονική μέθοδο, την αξία του πειράματος στην εκπαιδευτική διαδικασία, τη μοντελοποίηση, τις νεότερες θεωρητικές προσεγγίσεις, καθώς και την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη μέσα από σενάρια διδασκαλίας. Να εφαρμόζουν τη νέα γνώση και να είναι σε θέση να σχεδιάσουν μια σύγχρονη διδακτική παρέμβαση (σενάριο διδασκαλίας) που θα λαμβάνει υπόψη της σύγχρονες θεωρίες μάθησης, τις δυο προηγούμενες διαδικασίες (μοντελοποίηση, επιστημονική μέθοδος) καθώς και την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη. Επιπλέον θα έχουν αποκτήσει τις βάσεις για την ενασχόλησή τους με την Παιδαγωγική Ψυχολογία, την Γενική και Ειδική διδακτική, καθώς και με την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη στο μαθησιακό αντικείμενο της Βιολογίας». Επίσης, ως πρακτική άσκηση, προβλέπονται «Παρακολουθήσεις δειγματικών διδασκαλιών σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και μικροδιδασκαλίες. Με βάση τις παρακολουθήσεις αυτές συντάσσονται από τους φοιτητές πρωτόκολλα παρακολούθησης διδασκαλιών».

Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. ή στο Ν.3848/10.

Πίνακας 47_5.3.12.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Βιολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Τμήμα Βιολογίας Ε.Κ.Π.Α : 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 5		ECTS
	Κατ' Επιλογήν Υποχρεωτικά	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική-Θεωρίες Μάθησης-Διδακτική Μεθοδολογία	5

5.3.13. Τμήμα Βιολογίας Α.Π.Θ.¹¹²

Ο πιο πρόσφατος Ο.Σ. του Τμήματος είναι του ακαδημαϊκού έτους 2009-2010. Εντοπίστηκαν δύο τίτλοι μαθημάτων σχετικών με την παιδαγωγική, διδάσκονται στο 7^ο εξάμηνο των σπουδών, είναι Ελεύθερης Επιλογής και αποτιμώνται με 6 ECTS το καθένα. Στον κατάλογο των φορέων που συμμετέχουν στην πρακτική άσκηση των φοιτητών δεν αναφέρονται σχολεία και το μάθημα της Διδακτικής της Βιολογίας δεν προβλέπει Πρακτική Άσκηση (αποκλειστικά διαλέξεις,26 συνολικά). Στην ιστοσελίδα του τμήματος και στον Ο.Σ. δεν γίνεται καμία αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και το Ν.3848/10.

Πίνακας 48_5.3.13.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Βιολογίας Α.Π.Θ.

Τμήμα Βιολογίας Α.Π.Θ. : 2 προσφερόμενοι τίτλοι , ECTS 0-12		ECTS
	Ελεύθερης Επιλογής	
1	Διδακτική της Βιολογίας	6
2	Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση	6

¹¹² <http://www.bio.auth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

5.3.14. Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Πατρών¹¹³

Η Ιστοσελίδα του τμήματος και ο Ο.Σ. (2016-17) δεν αναφέρονται στην Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των αποφοίτων, ούτε γίνεται αναφορά για Διδακτική Άσκηση σε σχολεία της δευτεροβάθμιας. Ο ένας τίτλος που εντοπίστηκε και συνδέεται –κατά την κρίση μας– με τη γνωστική και παιδαγωγική θεωρία είναι η «Φιλοσοφία της Γνωσιακής Επιστήμης». Στην αναλυτική παρουσίαση του μαθήματος από τον Ο.Σ., ωστόσο, γίνεται φανερό ότι η στόχευση του μαθήματος αυτού δεν είναι να συμβάλει στην παιδαγωγική κατάρτιση των φοιτητών, αλλά συνδέεται οργανικά με τα υπόλοιπα μαθήματα του Π.Σ..

Δεν γίνεται καμία αναφορά στην επαγγελματική προοπτική των αποφοίτων στη δευτεροβάθμια, όπου θα κληθούν να διδάξουν και συναφή αντικείμενα, όπως π.χ. η Φυσική.

Πίνακας 49_5.3.14.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Βιολογίας Παν/μίου Πατρών.

Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Πατρών : 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 0-5		ECTS
Ελεύθερης Επιλογής		
1	(Φιλοσοφία της Γνωσιακής Επιστήμης)	(5)

5.3.15. Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης¹¹⁴

Στον Ο.Σ. του τμήματος (σ. 45-47), σε ειδική ενότητα, παρατίθεται πλήρες πρόγραμμα, το οποίο διασφαλίζει Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια σε όσους το επιλέξουν. Είναι το διατμηματικό πρόγραμμα το οποίο διατίθεται και στη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και στη Σχολή Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών του Παν/μίου Κρήτης, διαρθρωμένο σύμφωνα με το Ν.3848/2010.

Πίνακας 50_5.3.15.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης

Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης : προσφερόμενοι τίτλοι 20, ECTS 30-40	
1η Θεματική Περιοχή: Θέματα Εκπαίδευσης και Αγωγής	
1	Εισαγωγή στην Παιδαγωγική
2	Φιλοσοφία της Παιδείας
3	Φιλοσοφία του πολιτισμού και της παιδείας
4	Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης
5	Πολιτική κοινωνικοποίηση και σχολείο
6	Κοινωνιολογία των παιδαγωγικών θεωριών
7	Ιστορία της Εκπαίδευσης
8	Συγκριτική Παιδαγωγική
9	Η έμφυλη ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης

¹¹³ <http://www.biology.upatras.gr/> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹¹⁴ <http://www.biology.uoc.gr/> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

2η Θεματική Περιοχή: Θέματα μάθησης και Διδασκαλίας	
Αναπτυξιακή Ψυχολογία και Μάθηση	
1	Παιδαγωγική Ψυχολογία
2	Ψυχοπαιδαγωγική παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές
3	Ψυχολογία του εφήβου
4	Διδακτική Μεθοδολογία
5	Το Αναλυτικό Πρόγραμμα: θεωρία και έρευνα
6	Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση για τη βιώσιμη Ανάπτυξη
7	Αναλυτικό Πρόγραμμα και υπερμέσα
8	Επιμόρφωση εκπαιδευτικών με τη χρήση των Τ.Π.Ε. e-learning
9	Εφαρμογές πολυμέσων στην εκπαίδευση
3η Θεματική περιοχή: Ειδική Διδακτική-Πρακτική Άσκηση	
1	Διδακτική Φυσικών Επιστημών
2	Πρακτική άσκηση σε σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο)

5.3.16. Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δ.Π.Θ.¹¹⁵

Στην ιστοσελίδα του Τμήματος διαβάζουμε: «Οι απόφοιτοι του Τμήματος ΜΒΓ απασχολούνται σε Ερευνητικά Ιδρύματα, σε νοσοκομεία και άλλους φορείς του τομέα της Υγείας, στη βιομηχανία (φαρμακοβιομηχανία, βιομηχανία τροφίμων κ.α) και στην εκπαίδευση». Επίσης, στον Ο.Σ.(σ. 7) και στη θεματική της ιστοσελίδας «Επαγγελματικά Δικαιώματα» αναφέρεται: «Ενδεικτικά, η επαγγελματική παρουσία των αποφοίτων του Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής καθίσταται επιβεβλημένη στους εξής, αναφερόμενους τομείς επαγγελματικής δραστηριότητας: Στην Εκπαίδευση, σε δημόσια και ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων, με αντικείμενο διδασκαλίας την βιολογία και γενετική, καθώς και κάθε άλλο γνωστικό αντικείμενο που σχετίζεται με τις βιοεπιστήμες [...]».

Όπως αναφέρεται στον Ο.Σ. (σ. 18,21) υπάρχει πρόβλεψη για το Π.Π.Δ.Ε.. Οι φοιτητές που «επιθυμούν να πάρουν το πιστοποιητικό διδακτικής επάρκειας θα πρέπει επιπλέον των 6 μαθημάτων Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής να πάρουν και τα 6 μαθήματα παιδαγωγικών (επίσης 3/εξάμηνο)». Επίσης: «Τα μαθήματα αυτά έχουν εισαχθεί στο Πρόγραμμα Σπουδών προκειμένου το ΤΜΒΓ να εναρμονιστεί με τον Ν.3848/2010, παρ.2 άρθ, 2 (ΦΕΚ Α'/71), όπως συμπληρώθηκε από τον Ν.4186/2013 σύμφωνα με τους οποίους η πιστοποιημένη παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια αποτελεί πλέον αναγκαία προϋπόθεση διορισμού στη Δημόσια Εκπαίδευση. Η παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια κατοχυρώνεται μέσω της παρακολούθησης οκτώ (8) αντίστοιχων μαθημάτων, ενσωματωμένων στο Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος. Στο Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής δύο από τα 8 μαθήματα είναι υποχρεωτικά, ενώ τα υπόλοιπα 6 είναι επιλογής (κατ' επιλογήν υποχρεωτικά για τους ενδιαφερόμενους φοιτητές). Οι φοιτητές που επιθυμούν να εξασφαλίσουν την παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια πρέπει επιπλέον των

¹¹⁵ <http://www.mbg.duth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

6 μαθημάτων Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής να επιλέξουν και τα 6 μαθήματα από το γνωστικό πεδίο της Παιδαγωγικής και της Διδακτικής».

Προβλέπεται επίσης, και Διδακτική/Πρακτική άσκηση: «Η Διδακτική Πρακτική Άσκηση II θα γίνει σε συνεργασία με εκπαιδευτικές μονάδες της περιοχής ή άλλα εκπαιδευτικά πλαίσια, με σκοπό την εξοικείωση των φοιτητών/τριών με την προετοιμασία, το σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας, ώστε να αποφεύγονται πιθανά λάθη που σχετίζονται με τις μεθόδους, τις μορφές, τα μέσα διδασκαλίας και διαπαιδαγώγησης.

Διδακτικές – Μαθησιακές Μέθοδοι: Η διδακτική προσέγγιση που χρησιμοποιείται είναι η βιωματική μάθηση. Οι φοιτητές/τριες συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφενός παρακολουθώντας τη διδασκαλία βιολογικών μαθημάτων (ή άλλων μαθημάτων του κλάδου ΠΕ04) και αφετέρου αναλαμβάνοντας οι ίδιοι/ες τη διδασκαλία των μαθημάτων αυτών σε σχολικές μονάδες ή άλλα εκπαιδευτικά πλαίσια [...] Σκοπός της Διδακτικής Πρακτικής Άσκησης I είναι να ασκηθούν οι φοιτητές/τριες μέσω μικροδιδασκαλίας (microteaching) σε διδακτικές δεξιότητες και να μπορέσουν στη συνέχεια να τις αξιοποιήσουν με αποτελεσματικό τρόπο στην τάξη» (Ο.Σ.:168,173).

Πίνακας 51_5.3.16.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δ.Π.Θ.

Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δ.Π.Θ.: προσφερόμενοι τίτλοι 8 , ECTS 30		ECTS
Υποχρεωτικά		
1	Παιδαγωγική I	2
2	Παιδαγωγική II	2
Επιλογής		
1	Διδακτική Πρακτική Άσκηση I (Μικροδιδασκαλία)	6
2	Διδακτική Μεθοδολογία	5
3	Συμβουλευτική και Εκπαιδευτική Ψυχολογία	3
4	Διδακτική Πρακτική Άσκηση II (Σχολική Εφαρμογή)	6
5	Εκπαίδευση Ενηλίκων	3
6	Οργανωσιακή Ψυχολογία	3

5.3.17. Τμήμα Γεωλογίας Ε.Κ.Π.Α.¹¹⁶

Στις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων ο Ο.Σ. 2016-2017 (σ. 5) συγκαταλέγει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Διδάσκεται στο 8^ο εξάμηνο ως μάθημα επιλογής η «Διδακτική των Γεωλογικών και Περιβαλλοντικών Επιστημών», το οποίο πιστώνεται με 4 ECTS. Στους στόχους του μαθήματος (ΟΣ:134) αναφέρεται ότι «Μετά την επιτυχή παρακολούθηση του μαθήματος, οι φοιτητές θα είναι ικανοί να καταρτίζονται και να υλοποιούν σχέδια μαθημάτων και διαθεματικά σχέδια εργασίας για τις γεωλογικές και περιβαλλοντικές επιστήμες καθώς και προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης».

¹¹⁶ <http://www.geol.uoa.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. , ούτε προβλέπεται διδακτική άσκηση σε σχολείο.

Πίνακας 52_5.3.17.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Γεωλογίας ΕΚ.Π.Α.

Τμήμα Γεωλογίας ΕΚ.Π.Α.: 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 0-4		ECTS
Επιλογής		
1	Διδακτική των Γεωλογικών και Περιβαλλοντικών Επιστημών	4

5.3.18. Τμήμα Γεωλογίας Α.Π.Θ.¹¹⁷

Στον Ο.Σ.(σ. 34) ορίζεται ότι ο φοιτητής δεν μπορεί να επιλέξει περισσότερα από δύο, συνολικά, μαθήματα Παιδαγωγικών: «Ο φοιτητής έχει, επίσης, τη δυνατότητα επιλογής, παρακολούθησης και εξέτασης μαθημάτων που δεν υπάρχουν στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Γεωλογίας, αλλά διδάσκονται σ' άλλα Τμήματα του Α.Π.Θ. Τα μαθήματα αυτά, τα οποία πρέπει να είναι σχετικά με τη γεωλογική επιστήμη ή τα παιδαγωγικά, δεν μπορεί να υπερβαίνουν τα δύο (2)».

Στο Π.Σ. προσφέρεται το μάθημα «Διδακτική της Γεωλογίας», το οποίο πιστώνεται με 3 ECTS και για το οποίο η Ιστοσελίδα του Τμήματος αναφέρει ότι «Στα πλαίσια του εργαστηρίου Διδακτικής, ο κάθε φοιτητής θα πρέπει να πραγματοποιήσει μία μικροδιδασκαλία διάρκειας 15 λεπτών» και ότι «[...]θα πραγματοποιηθούν υποχρεωτικές διδασκαλίες [...] σε σχολική μονάδα». Οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν τουλάχιστον 2 διδακτικές ώρες και να οργανώσουν σε συνεργασία με τους διδάσκοντες και τον εκπαιδευτικό του σχολείου το μάθημα που θα διδάξουν, το οποίο θα είναι διάρκειας 2 διδακτικών ωρών.

Δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10.

Πίνακας 53_5.3.18.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Γεωλογίας Α.Π.Θ.

Τμήμα Γεωλογίας Α.Π.Θ.: 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 0-3		ECTS
Επιλογής		
1	Διδακτική της Γεωλογίας	3

5.3.19. Τμήμα Γεωλογίας Παν/μίου Πατρών¹¹⁸

Στον Ο.Σ. αναφέρονται δύο τίτλοι μαθημάτων από το Π.Τ.Δ.Ε., τα οποία δίνουν από 3 ECTS και είναι επιλογής υποχρεωτικά. Διδάσκονται στο 1^ο και το 2^ο εξάμηνο σπουδών.

Δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε., ούτε προβλέπεται διδακτική άσκηση σε σχολείο.

¹¹⁷ <http://www.geo.auth.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹¹⁸ <http://www.geology.upatras.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Τμήμα Γεωλογίας Παν/μίου Πατρών: 2 προσφερόμενοι τίτλοι , ECTS 0-6		ECTS
Επιλογής Υποχρεωτικά		
1	Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική	3
2	Σχολική Συμβουλευτική	3

5.3.20. Τμήμα Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου¹¹⁹

Προβλέπεται το μάθημα «Διδακτική της Γεωγραφίας», το οποίο πιστώνεται με 5 ECTS.

Στον Ο.Σ. 2016-17 (σ.14) αναφέρεται σχετικά με την πρακτική/διδακτική άσκηση ότι στόχος είναι «*Η απόκτηση επαγγελματικής συνείδησης από τους/τις φοιτητές/τριες, καθώς και η απόκτηση διδακτικής εμπειρίας [...] με την ευκαιρία που τους παρέχεται για δοκιμαστική διδασκαλία σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Έχει ήδη δοθεί η δυνατότητα (από τον Μάιο του 2008) στους απόφοιτους Γεωγράφους συμμετοχής στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π για διορισμό τους στη Μέση Εκπαίδευση*».

Δεν γίνεται αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10.

Τμήμα Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου : 1 προσφερόμενος τίτλος , ECTS 0-5		ECTS
Επιλογής		
1	Διδακτική της Γεωγραφίας	5

5.3.21. Τμήμα Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου¹²⁰

Στην Ιστοσελίδα του τμήματος στη θεματική «Φιλοσοφία και Δομή του Προγράμματος» αναφέρεται ότι «*Ο τρίτος στόχος (του Τμήματος) αφορά στη δημιουργία αποφοίτων οι οποίοι θα στελεχώσουν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γεωγραφίας στη σύγχρονη και επίκαιρη μορφή του*».

Τα σχετικά με την Παιδαγωγική και Διδακτική μαθήματα διδάσκονται από το 5^ο έως και το 7^ο εξάμηνο των σπουδών. Προβλέπεται Διδακτική Άσκηση, για την οποία δεν είναι σαφές με πόσα ECTS πιστώνεται.

Το μέγιστο των ECTS που μπορεί ένας φοιτητής να συγκεντρώσει, αν επιλέξει και τα τρία μαθήματα, είναι 15.

Δεν γίνεται ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στο Ν.3848/10.

¹¹⁹ <http://www.geo.hua.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

¹²⁰ <https://geography.aegean.gr> (ανάκτηση 9^{ος} 2016).

Πίνακας 56_5.3.21.1. Μαθήματα Π.Δ.Κ. Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου.

Τμήμα Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου: προσφερόμενοι τίτλοι 3, ECTS 0-15		ECTS
Επιλογής		
1	Γενική διδακτική	5
2	Εκπαίδευση και διδακτική της Γεωγραφίας	5
3	Παιδαγωγική Ψυχολογία	5

5.4. Παρουσίαση των δεδομένων των Προγραμμάτων Σπουδών συγκεντρωτικά ανά ειδικότητα.

Όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 4, για να πιστοποιεί ένα πρόγραμμα την Π.Δ.Ε. κατά τις διατάξεις των νόμων 3848/2010 και 4186/2013 πρέπει να συμπεριλαμβάνει διδακτικά αντικείμενα τα οποία εμπίπτουν στις εξής θεματικές περιοχές :

- «1. Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής.
2. Θέματα μάθησης και διδασκαλίας.
3. Ειδική διδακτική και πρακτική άσκηση» και να είναι τουλάχιστον εξαμηνιαίας

διάρκειας.

Ορισμένα Τμήματα συγκρότησαν ένα πλήρες πρόγραμμα Π.Δ.Ε. σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, άλλα όχι. Τα μαθήματα τα οποία εξασφαλίζουν Π.Δ.Ε. πιστώθηκαν από ορισμένα Τμήματα με περίπου 30 ECTS, όσα δηλαδή αναλογούν σε ένα εξάμηνο σπουδών. Άλλα, ενέταξαν στο Π.Σ. μαθήματα Παιδαγωγικής και Διδακτικής κατάρτισης μόνο ως μαθήματα επιλογής, ενώ άλλα συνδύασαν υποχρεωτικά μαθήματα και επιλογής.

Σε πολλά τμήματα διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχει στον Ο.Σ. ειδική ενότητα με τα μαθήματα τα οποία προβλέπει το τμήμα για τη θεμελίωση της Π.Δ.Ε. Σ' αυτές τις περιπτώσεις χρειάστηκε να τα αναζητήσουμε και να τα συγκεντρώσουμε, καθώς ήταν διεσπαρμένα στον Ο.Σ. ή και σε διάφορα πεδία της Ιστοσελίδας του Τμήματος.

Ορισμένα Τμήματα κάνουν σαφή αναφορά στην επαγγελματική προοπτική της Β/θμιας, ενώ άλλα υπαινικτικά και ορισμένα καθόλου. Αναζητήσαμε στις Ιστοσελίδες και τους Οδηγούς Σπουδών (για τα Τμήματα ΠΕ04 στους Ο.Σ. 2016-2017) άμεσες ή έμμεσες αναφορές στις επαγγελματικές προοπτικές και τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων και τη σύνδεση των δικαιωμάτων ή των προοπτικών αυτών από τα ίδια τα Τμήματα με την Π.Δ.Ε., καθώς θεωρήσαμε ότι δίνουν το στίγμα της πολιτικής του κάθε Τμήματος.

Στους σχετικούς συγκεντρωτικούς πίνακες 5.1.21 για τους Φιλολόγους, 5.2.8 για τους Μαθηματικούς και 5.3.21 για τους Φυσικούς, στην 1η στήλη αναφέρεται ο αριθμός των προσφερομένων μαθημάτων και ο αριθμός των υποχρεωτικών μαθημάτων. Σε χωριστές στήλες σημειώνεται αν υπάρχουν μαθήματα Ειδικής Διδακτικής των γνωστικών αντικειμένων της ειδικότητας, αν προβλέπεται Διδακτική/Πρακτική άσκηση σε σχολείο και με πόσα ECTS πιστώνεται αυτή, το σύνολο των ECTS του «προγράμματος» πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. ή το εύρος των ECTS, ανάλογα με τις επιλογές που το Τμήμα δίνει στο φοιτητή. Τέλος, σε χωριστές στήλες σημειώνεται αν εντοπίσαμε στην ιστοσελίδα του Τμήματος ή στον Ο.Σ. ρητή αναφορά στην Πιστοποίηση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Θεωρήσαμε ότι ένα πρόγραμμα που δεν αρθρώνεται με βάση τις τρεις θεματικές περιοχές του Ν.3848/2010 και δεν παρουσιάζεται συγκροτημένα, αλλά τα μαθήματα είναι απλώς περιλαμβάνονται στο Π.Σ. είναι ασαφές. Χαρακτήρισαν ένα πρόγραμμα ως ελλιπές, αν δεν είναι σαφές ότι πραγματοποιείται Διδακτική/πρακτική άσκηση σε σχολείο και, γενικά, αν καλύπτονται μόνο δύο από τις τρεις θεματικές του Ν.3848/2010. Η τελευταία στήλη κάθε συγκεντρωτικού πίνακα (5.1.21, 5.2.7 και 5.3.22) δίνει μια χαρακτηριστική παράμετρο για τον τρόπο που χειρίζεται το ζήτημα της Π.Δ.Ε. το Τμήμα: αν οργανώνει /παρουσιάζει τα μαθήματα αυτά σε μια αυτοτελή και οργανική ενότητα του Π.Σ. ή, με άλλα λόγια, αν είναι δομημένη με βάση το Ν.3848/2010.

5.4.1 Τμήματα εκπαίδευσης Φιλολόγων

Πίνακας 57_5.1.21. Συγκεντρωτικός πίνακας στοιχείων Π.Δ.Ε. των Φιλολόγων (ΠΕ02) κατά τις αρχικές σπουδές, βάσει των Ο.Σ. (συγκέντρωση δεδομένων 6ος – 9ος 2016).

ΠΕ02	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ/ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΠΔ.Ε.	ΠΑΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ Ν.3848 /10	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
	ΠΡΟΣΦΕΡΟ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚ									
1	Φιλολογία Αθήνας	21	4	ΝΑΙ, ανάλογα με την ειδίκευση	δεν αναφέρεται	4	14 έως 33	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
2	Φιλολογία Θεσσαλονίκης	24	5	ΝΑΙ, ανάλογα με την ειδίκευση	δεν αναφέρεται	12	30	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	3	ΔΟΜΗ ΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848
3	Ιστορίας και Αρχαιολογίας Αθήνας	11	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ	;	37	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗ ΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848
4	Ιστορίας και Αρχαιολογίας Θεσσαλονίκης	28	2+1 ΥΕ	ΝΑΙ, ανάλογα με την ειδίκευση	δεν αναφέρεται	;	12 έως 30	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
5	Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας	31(+69)	16	ΝΑΙ	ΝΑΙ	10	min 70	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
6	Φιλολογία Πάτρας	8	1	ΝΑΙ, ανάλογα με την ειδίκευση	ΝΑΙ/ΕΠΙΛΟΓΗΣ	5	5 έως 40max	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
7	Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής Θεσσαλονίκης	35	9	ΝΑΙ	ΝΑΙ	18	49	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
8	Φιλολογίας Ιωαννίνων	9	3	ΝΑΙ	δεν αναφέρεται		min 15	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
9	Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας	5	0	ΌΧΙ	δεν αναφέρεται	;		ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
10	Φιλολογία (Ρεθύμνο)	21	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ	5	min 30	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗ ΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848

	ΠΕ02	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ΕCTS ΔΙΑΔΙΚΤΗΣ/ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ Π.Π.Δ.Ε.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ Ν.3848 /10	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
		ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ								
11	Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Ιωαννίνων	60	20	ΝΑΙ	ΝΑΙ	5	100	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕΣ	3	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
12	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ιωάννινα)	14	1	ΝΑΙ	δεν αναφέρεται	-	min4	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
13	Φιλολογίας (Καλαμάτα)	9	4	ΝΑΙ	ΝΑΙ/ΕΠΙΛΟΓΗΣ	3	min16 έως 22	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
14	Ελληνικής Φιλολογίας Θράκης (Κομοτηνή)	16	3	ΝΑΙ	ΝΑΙ	6	min 18	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
15	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ρέθυμνο)	21	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ	5	30	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848
16	Φιλοσοφίας Πάτρας	7	2	ΌΧΙ	δεν αναφέρεται	-	min 10	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
17	Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Υπολοίπων	4	3	ΝΑΙ	ΝΑΙ;	4	12 έως 16	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
18	Ιστορίας και Εθνολογίας (Κομοτηνή)	23	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ	4,5	36	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848
19	Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Κρήτης	26	min 5	ΝΑΙ	ΝΑΙ	10	min30	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
20	Ιστορίας Ιονίου (Κέρκυρα)	4	2	ΝΑΙ	ΝΑΙ	5	10 έως 20	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ

5.4.2 Τμήματα εκπαίδευσης Μαθηματικών

Πίνακας 58_5.2.8. Συγκενρωτικός πίνακας στοιχείων Π.Δ.Ε. των Μαθηματικών (ΠΕ03) κατά τις αρχικές σπουδές, βάσει των Ο.Σ. (σγκέντρωση δεδομένων 6ος – 9ος 2016)

ΠΕ03	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΠ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ N.384 8/10	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
	ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ									
1	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΑΘΗΝΑΣ (Ε.Κ.Π.Α.)	23	8	8	ΝΑΙ	5	15 - 40	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠ ΕΣ	2	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
2	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ Α.Π.Θ.	38	7	7	ΝΑΙ	2	35	ΝΑΙ	ΠΛΗΡΕ Σ	3	ΔΟΜΗ ΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ N.3848
3	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	4	-	-	ΑΣΑΦΕ Σ	5;	m ax 23	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕ Σ	1	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
4	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΤΡΑΣ	5	-	-	ΑΣΑΦΕ Σ	;	m ax 30	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕ Σ	1	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
5	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΣΑΜΟΥ	6	-	-	ΝΑΙ	6	m ax 35	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠ ΕΣ	2	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
6	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΚΡΗΤΗΣ	3	-	-	ΝΑΙ	6	m ax 18	ΝΑΙ	ΕΛΛΗΠ ΕΣ	2	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
7	Σ.Ε.Μ.Φ.Ε. Ε.Μ.Π.	3	-	-	ΌΧΙ	;	;	ΌΧΙ	ΑΣΑΦΕ Σ	1	ΔΙΑΣΠ ΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.

5.4.3. Τμήματα εκπαίδευσης Φυσικών.

Πίνακας 59_5.3.22. Συγκεντρωτικός πίνακας στοιχείων Π.Δ.Ε. των Φυσικών (ΠΕ04) κατά τις αρχικές σπουδές, βάσει των Ο.Σ. (συγκέντρωση δεδομένων 6ος – 9ος 2016).

ΠΕ04.01	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ/ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΠ.Δ.Ε.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ Ν.3848/10	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
	ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ	ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΑΚΤΙΚΗΣ								
1	ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΕΚΠΑ	2	ΝΑΙ	ΝΑΙ	4	9	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ	
2	ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΠΘ	4	ΝΑΙ	ΝΑΙ	4	17	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ	
3	ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	3	ΝΑΙ	ΑΣΑ ΦΕΣ	0	10	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ	
4	ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	6	ΝΑΙ	ΑΣΑ ΦΕΣ	3	max16	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ	
5	ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	4 ή 8	1	ΝΑΙ	ΝΑΙ	6	21 έως 36	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
6	ΣΕΜΦΕ	2	ΝΑΙ	ΑΣΑ ΦΕΣ	;	max8	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ	

	ΠΕ04.02	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΠ. Δ.Ε.	ΠΑΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ N.38	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
		ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ								
1	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΕΚΠΑ	3		ΝΑΙ	ΑΣΑΦΕΣ		6	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
2	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΑΠΘ	5		ΝΑΙ	ΑΣΑΦΕΣ	5;	max 20	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ.
3	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1		ΝΑΙ	ΑΣΑΦΕΣ		max 5	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	1		ΝΑΙ	ΑΣΑΦΕΣ		max 5	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
5	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	21	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ		24+24 στο παράρτημα διπλώ	ΝΑΙ	ΠΑΡΕΣ	3	ΔΟΜΗΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ N.3848

	ΠΕ04.04	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΠ.Δ.Ε.	ΠΑΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ Ν.3848 /10	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
		ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ								
1	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ	1			ΝΑΙ		5	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΝΕΣ	2	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
2	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΘ	2		ΝΑΙ	ΌΧΙ		max 12	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΝΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
3	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	1		ΌΧΙ	ΌΧΙ		max 6	ΌΧΙ	ΕΛΛΗΝΕΣ/ΑΣΙΑΦΕΣ	1;	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
4	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	20	8	ΝΑΙ	ΝΑΙ	6	30-40	ΝΑΙ	ΠΑΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848
5	ΤΜΗΜΑ ΜΟΡΙΑΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΑΠΘ	8	2	ΝΑΙ	ΝΑΙ	6	30	ΝΑΙ	ΠΑΛΗΡΕΣ	3	ΔΟΜΗΜΕΝΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν.3848

	ΠΕ04.05	ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ	ECTS ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	ECTS	ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ Π.Π.Δ. Ε.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ N.38	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
		ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ								
1	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ	1		ΝΑΙ	ΌΧΙ		4	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
2	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΑΠΘ	1		ΝΑΙ	ΝΑΙ		3	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
3	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	2		ΝΑΙ	ΌΧΙ		max 6	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
1	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙ ΟΥ			ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΑΣΦΕΣ	5	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ
2	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	3		ΝΑΙ	ΝΑΙ	2,5;	max 15	ΌΧΙ	ΕΛΛΙΠΕΣ	1	ΔΙΑΣΠΑΡΤΑ ΣΤΟ Π.Σ

5.5. Συζήτηση των δεδομένων της έρευνας για τα Προγράμματα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών και την Π.Π.Δ.Ε.

5.5.1. Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικοί στο πλαίσιο της Β/θμιας Εκπαίδευσης.

Οι Φιλολόγοι (ΠΕ02) διδάσκουν στις δύο βαθμίδες της Β/θμιας (Γυμνάσιο, Λύκειο) Νεοελληνική Γλώσσα, Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα από το πρωτότυπο, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία από μετάφραση, Λατινική Γλώσσα και Γραμματεία, Ιστορία, Φιλοσοφία.

Οι Μαθηματικοί (ΠΕ03) διδάσκουν Μαθηματικά σε όλες τις τάξεις. Σε ειδικές περιπτώσεις μπορεί να διδάξουν με ανάθεση ορισμένα από τα μαθήματα που διδάσκουν οι ΠΕ04.

Στην ειδικότητα ΠΕ04 κατατάσσονται οι Φυσικοί (ΠΕ04.1), οι Χημικοί (ΠΕ04.2), οι Βιολόγοι (ΠΕ04.4), οι Γεωλόγοι και οι Γεωγράφοι (ΠΕ04.5). Οι ΠΕ04 διδάσκουν Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Γεωγραφία. Σε αρκετές περιπτώσεις ένας Φυσικός μπορεί να διδάσκει και τα τέσσερα αντικείμενα του κλάδου.

Η ηλικία των μαθητών στο Γυμνάσιο είναι από 12 έως 15 και στο Λύκειο από 15 έως 18 ετών. Το αφετηριακό ωράριο διδασκαλίας του καθηγητή στη Β/θμια είναι 21 ώρες την εβδομάδα, οι οποίες κατανέμονται σε ποικίλα αντικείμενα και των τριών τάξεων.

Για τους φιλολόγους, η ποικιλία και η διασπορά των αντικειμένων στο εβδομαδιαίο πρόγραμμά τους προϋποθέτει ένα εύρος επιστημονικής εποπτείας, καθώς τα διδακτικά αντικείμενα είναι πολλά. Το πρόγραμμά τους είναι ιδιαίτερα απαιτητικό, αν συγκριθεί με τα τρία διδακτικά εγχειρίδια που διδάσκει π.χ. ένας Θεολόγος (ΠΕ01) στο λύκειο. Απαιτητικό από την άποψη του αριθμού των αντικειμένων είναι και το πρόγραμμα των ΠΕ04. Οι Μαθηματικοί έχουν ένα πιο εξειδικευμένο και εστιασμένο στα Μαθηματικά πρόγραμμα, καθώς διδάσκουν κατά βάση αποκλειστικά το αντικείμενό τους.

Και οι τρεις αυτές ειδικότητες επιφορτίζονται με τα μαθήματα τα οποία συνήθως οι οικογένειες και οι μαθητές θέτουν σε πρώτη προτεραιότητα, καθώς είναι τα μαθήματα που (παραδοσιακά και άτυπα) αναγνωρίζονται ως τα πιο βασικά για την πνευματική και γνωστική συγκρότηση των μαθητών. Επιπλέον, είναι τα μαθήματα στα οποία, ανάλογα με την κατεύθυνση, εξετάζονται οι υποψήφιοι για την εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι.. Η βαρύτητα των μαθημάτων είναι ευθέως ανάλογη με την ευθύνη που ανατίθεται στον διδάσκοντα εκπαιδευτικό. Οι προσδοκίες και οι απαιτήσεις (ρητές και άρρητες) όλων (Α.Π., μαθητών, γονέων, εξεταστικού συστήματος, κλπ) είναι υψηλές και πιεστικές, καθώς ο τρόπος διδασκαλίας και η «αποτελεσματικότητά» της υπόκεινται σε συνεχή (άτυπη, υποκειμενική, κλπ) αξιολόγηση από τους άμεσους και έμμεσους αποδέκτες της.

Επιπλέον, στη διάρκεια της σταδιοδρομίας του ένας καθηγητής αυτών των ειδικοτήτων καλείται να ανταποκριθεί στις εκάστοτε απαιτήσεις των αναθεωρημένων Αναλυτικών Προγραμμάτων. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η αλλαγή προσανατολισμού των Αναλυτικών Προγραμμάτων εισήγαγε, καινοτομίες, όπως η διαθεματική προσέγγιση, η μέθοδος project, οι Τ.Π.Ε. και η ηλεκτρονική μάθηση σε πλατφόρμες, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία κλπ. Οι αυξημένες ανάγκες για συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η υστέρηση της Πολιτείας να ανταποκριθεί σ' αυτήν την ανάγκη, οργανώνοντας συστηματική, καθολική και τακτική επιμόρφωση, καθιστούν την Αρχική Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών κρίσιμο παράγοντα για την ανταπόκρισή τους στα εκάστοτε (νέα) ζητούμενα των εκπαιδευτικών πολιτικών. Δεν υπαινισσόμαστε ότι ο

εκπαιδευτικός οφείλει να υιοθετεί «αυτολεξεί» τα εκάστοτε οριζόμενα των Εκπαιδευτικών Πολιτικών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Αντιθέτως, πρέπει να διαθέτει εκείνον τον επιστημονικό και μεθοδολογικό εξοπλισμό που θα του επιτρέψει να κατανοεί το πλαίσιο Λόγου και αρχών των αλλαγών, να αναγνωρίζει τους ρητούς και υπόρρητους στόχους, ώστε να επιδιώκει την κριτική και με επίγνωση ανταπόκριση στις αλλαγές αυτές (Κουλαϊδής & Τσατσαρώνη, 2010).

Είναι φανερό, επομένως, η ανάγκη οι ειδικότητες ΠΕ02, ΠΕ03 και ΠΕ04 να διαθέτουν μια διευρυμένη και επεξεργασμένη παιδαγωγική συγκρότηση και μια πλούσια και ευέλικτη διδακτική εργαλειοθήκη.

5.5.2. Ανάλυση των ευρημάτων. Συζήτηση.

Η μελέτη των Ο.Σ. και των Ιστοσελίδων των Τμημάτων έδωσε μια σειρά από στοιχεία για την ταυτότητα των διαδικασιών Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Β/θμιας κατά τις αρχικές σπουδές τους, καθώς υπεύθυνα είναι τα ίδια τα Τμήματα των Α.Ε.Ι. να καταρτίσουν το κατάλληλο πρόγραμμα για τη θεμελίωση της Π.Δ.Ε και να προσφέρουν στους φοιτητές τη δυνατότητα των επιλογών.

Όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 4, το Π.Π.Δ.Ε.¹²¹, σύμφωνα με τους νόμους 3848/2010 και 4186/2013, είναι υποχρεωτικό από το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 για όσους αποφοίτους ενδιαφέρονται να εργαστούν στη Β/θμια εκπαίδευση¹²². Όσοι παρακολουθήσουν τα σχετικά μαθήματα κατά τη διάρκεια των αρχικών σπουδών τους εξασφαλίζουν το Π.Π.Δ.Ε., το οποίο είναι υποχρεωτικό για τη συμμετοχή στις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π, η επιτυχία στον οποίο είναι προϋπόθεση για το διορισμό τους στη Β/θμια.

Όπως προκύπτει από τους Πίνακες 5.4.1, 5.4.2, 5.4.3., 5.4.4., 5.4.5. και 5.4.6. τα μισά από τα Τμήματα αξιοποιούν τη δυνατότητα που προσφέρει το νομοθετικό πλαίσιο για διατμηματική συνεργασία και αναθέτουν στα Παιδαγωγικά Τμήματα Προσχολικής ή Δημοτικής εκπαίδευσης ή στα Τμήματα Παιδαγωγικής κατεύθυνσης των Φιλοσοφικών Σχολών τη διδασκαλία των σχετικών μαθημάτων. Μια άλλη πρακτική που ακολουθείται είναι η πλήρης ανάθεση της Παιδαγωγικής και Διδακτικής κατάρτισης σε κάποιο άλλο Τμήμα, όπως π.χ. το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. παραπέμπει τους φοιτητές στο πρόγραμμα πιστοποίησης της Π.Δ.Ε., το οποίο έχει καταρτίσει το Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής.

---

¹²¹ Υπενθυμίζουμε ότι το Π.Π.Δ.Ε. μπορεί να αποκτηθεί όχι μόνο κατά τις αρχικές σπουδές, αλλά και μετά την ολοκλήρωσή τους, είτε με φοίτηση σε Ειδικό Πρόγραμμα Πιστοποίησης, είτε με Μ.Π.Σ. (όπως εκθέσαμε στο Κεφ. 4)

¹²² **Επικαιροποίηση (20-8-2017): Η πολιτεία δίνει νέα παράταση: Σύμφωνα με Ν.4485/4-8-2017 δεν είναι υποχρεωτική η κατοχή Π.Π.Δ.Ε. για τους αποφοίτους που εισήχθησαν στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014, όπως όριζε ο Ν.4186/2013, αλλά (είναι υποχρεωτική) για τους εισαχθέντες κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016.**

Πίνακας 60_5.4.1. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Φιλολόγων).

	ΠΕ02	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ/ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΞΑΜΗΝΑ
1	Φιλολογία Αθήνας	ΦΠΨ,ΤΕ.Α.ΠΗ/Ε.Ε.	ΝΑΙ	4ο - 8ο
2	Φιλολογίας Θεσσαλονίκης	Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής	ΝΑΙ	5ο έως 8ο
3	Ιστορίας και Αρχαιολογίας Αθήνας	Φιλοσοφίας- Παιδαγωγικής- Ψυχολογίας	ΝΑΙ	1ο - 8ο
4	Ιστορίας και Αρχαιολογίας Θεσσαλονίκης	Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής	ΌΧΙ	1ο - 8ο
5	Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Αθήνας		ΝΑΙ	1ο - 8ο
6	Φιλολογίας Πάτρας	ΠΤΔΕ,ΤΕ.Ε.Α.ΠΗ		3ο - 8ο
7	Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής Θεσσαλονίκης		ΝΑΙ	1ο - 8ο
8	Φιλολογίας Ιωαννίνων	ΦΠΨ		7ο - 8ο
9	Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Θεσσαλίας (Βόλος)	ΠΤΔΕ,ΤΕ.Ε.Α.ΠΗ		1ο - 8ο
10	Φιλολογίας (Ρέθυμνο)	ΦΚΣ,ΠΤΔΕ		3ο - 8ο
11	Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Ιωαννίνων		ΝΑΙ	1ο - 8ο
12	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ιωάννινα)	ΦΠΨ		6ο - 8ο
13	Φιλολογίας (Καλαμάτα)		ΝΑΙ	3ο - 8ο
14	Ελληνικής Φιλολογίας Θράκης (Κομοτηνή)		ΝΑΙ	3ο - 8ο
15	Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Ρέθυμνο)	ΦΚΣ,ΠΤΔΕ	ΝΑΙ	3ο - 8ο
16	Φιλοσοφίας Πάτρας	ΤΕ.Ε.Α.ΠΗ, ΠΤΔΕ		1ο - 8ο
17	Ιστορίας Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Καλαμάτα)	Φιλολογία		5ο έως 8ο
18	Ιστορίας και Εθνολογίας (Κομοτηνή)	ΤΕ.Ε.ΠΗ, ΤΕΦ	ΝΑΙ	4ο έως 8ο
19	Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Κρήτης (Ρέθυμνο)		ΝΑΙ	3ο - 8ο
20	Ιστορίας Ιονίου (Κέρκυρα)		ΝΑΙ	3ο - 8ο

Πίνακας 61_5.4.2. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Μαθηματικών).

	ΠΕ03	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ /ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΞΑΜΗΝΑ
1	Μαθηματικό Αθήνας	ΦΠΨ;	ΝΑΙ	1ο έως 8ο
2	Μαθηματικό ΑΠΘ	ΦΠΨ,ΠΤΑΕ	ΝΑΙ	5ο έως 8ο
3	Μαθηματικό Ιωαννίνων	ΦΠΨ	ΌΧΙ	1ο έως 8ο
4	Μαθηματικό Πάτρας		ΝΑΙ	4ο έως 8ο
5	Μαθηματικό Σάμου		ΝΑΙ	5ο έως 7ο
6	Μαθηματικό Κρήτης		ΝΑΙ	5ο έως 8ο
7	ΣΕΜΦΕ ΕΜΠ		ΝΑΙ	5ο έως 8ο

Πίνακας 62_5.4.3. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Φυσικών).

	ΠΕ04.01	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ /ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΞΑΜΗΝΑ
1	Τμήμα Φυσικής ΕΚΠΑ	ΠΤΑΕ		7ο
2	Τμήμα Φυσικής ΑΠΘ		ΝΑΙ	6ο - 8ο
3	Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Πατρών	ΠΤΑΕ	ΝΑΙ	7ο - 8ο
4	Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων	ΠΤΑΕ	ΝΑΙ	6ο - 8ο
5	Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Κρήτης		ΝΑΙ	2ο - 8ο
6	ΣΕΜΦΕ		ΝΑΙ	6ο - 8ο

Πίνακας 63_5.4.4. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Χημικών).

	ΠΕ04.02	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ/ ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜ Α	ΕΞΑΜΗΝ Α
1	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΕΚΠΑ	ΦΠΨ	ΝΑΙ	5ο - 8ο
2	Τμήμα Χημείας ΑΠΘ		ΝΑΙ	7ο - 8ο
3	Τμήμα Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων		ΝΑΙ	5ο -
4	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ		ΝΑΙ	1ο, 3ο
5	ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	ΦΚΣ,ΠΤΑΕ		3ο - 8ο

Πίνακας 64_5.4.5. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Βιολόγων).

	ΠΕ04.04	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ/ ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜ Α	ΕΞΑΜΗΝ Α
1	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ	ΦΠΨ		4ο
2	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΘ		ΝΑΙ	7ο
3	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ			8ο
4	ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	ΦΚΣ,ΠΤΑΕ		3ο - 8ο
5	ΤΜΗΜΑ ΜΟΡΙΑΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΑΠΘ		ΝΑΙ	6ο - 7ο

Πίνακας 65_5.4.6. Διατμηματική συνεργασία/ εξάμηνα υλοποίησης (Τμήματα Γεωλόγων και Γεωγράφων)

	ΠΕ04.05	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ /ΑΝΑΘΕΣΗ	ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΞΑΜΗΝ Α
1	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ		ΝΑΙ	8ο
2	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΑΠΘ	ΝΑΙ		7ο /8ο
3	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	Π.Τ.Δ.Ε.		1ο /2ο
-				
1	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ		ΝΑΙ	6ο/8ο
2	ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		ΝΑΙ	5ο έως 7ο

Ο διαμοιρασμός εκπαιδευτικών πόρων αποτελεί μία από τις μείζονες εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. και στην κατεύθυνση αυτή θα χρειαστεί να προσανατολιστούν και τα ελληνικά Α.Ε.Ι. Τα συγκεκριμένα δεδομένα προσφέρονται για ερμηνεία όχι μόνο από την άποψη της οικονομίας των πόρων, αλλά και στο πλαίσιο μιας ευρύτερης συζήτησης για την άρθρωση των πόρων αυτών σε νέους συνδυασμούς και στην ανάδυση υβριδικών πεδίων Γνώσης ή, επίσης, και το αντίθετο, στην ενίσχυση της στεγανότητας των γνωστικών πεδίων τα οποία θεραπεύονται στα μεμονωμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Τα περισσότερα Τμήματα, και των τριών ειδικοτήτων (Πίνακες 5.4.1, 5.4.2, 5.4.3., 5.4.4. και 5.4.5.), προτρέπουν τους ενδιαφερόμενους φοιτητές να αρχίσουν να παρακολουθούν τα μαθήματα Πιστοποίησης από το 5^ο έως το 8^ο εξάμηνο των σπουδών τους, με το σκεπτικό ότι είναι καλό να έχουν προηγουμένως αποκτήσει επαρκή γνώση του επιστημονικού αντικειμένου της ειδικότητας.

Διαπιστώσαμε, επίσης, (Πίνακας 5.4.7) ότι ο τρόπος με τον οποίο τα Τμήματα μέσω του Ο.Σ. ή της Ιστοσελίδας ενημερώνουν τους φοιτητές για τη θεμελίωση της Π.Δ.Ε. είναι, συχνότατα, αποσπασματικός και ελλιπής. Από τα 20 τμήματα ΠΕ02 Φιλολόγων μόνο τα 10 κάνουν ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε., 2 από τα 7 τμήματα Μαθηματικών, κανένα από τα 6 Φυσικών, 1 από τα πέντε Χημικών, 2 από τα 5 Βιολόγων, κανένα από τα 5 Γεωλόγων/Γεωγράφων. Στο σύνολο, 15 από τα 48.

Ενδεικτική της μερικής ανταπόκρισης των Α.Ε.Ι. στα οριζόμενα από το νόμο για την Π.Π.Δ.Ε. είναι και η παρουσίαση των μαθημάτων στον Ο.Σ. ή στην Ιστοσελίδα. Μόλις 5 από τα 20 τμήματα Φιλολόγων οργανώνουν σε διακριτό corpus τα μαθήματα Π.Δ.Ε. και δομημένα βάσει των τριών ενοτήτων που ορίζουν οι νόμοι 3848/2010 και ο 4186/2013. Αντίστοιχα, στα Τμήματα Μαθηματικών 1 από τα 7, κανένα από τα 6 Τμήματα των Φυσικών, 1 από τα 5 των Χημικών, 2 από τα 5 των Βιολόγων και κανένα από τα 5 των Γεωλόγων/Γεωγράφων. Συνολικά, 9 από τα 48.

Πίνακας 66_5.4.7. Συγκριτικός Πίνακας δομής των διαδικασιών Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. των Τμημάτων και των τριών ειδικοτήτων (ΠΕ02, ΠΕ03, ΠΕ04).

Παν/κά Τμήματα	Ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε.	Δομημένο Πρόγραμμα Π.Δ.Ε. βάσει του Ν.3848/2010	1 μόνο από τις 3 Θεματικές του Ν3848/2010	Ειδική Διδακτική	Πρακτική/ Διδακτική Άσκηση	Υποχρεωτικά Μαθήματα Παιδαγωγικών
Φιλολόγων	10 : 20	5 : 20	2 : 20	18 : 20	13 : 20	19 : 20
Μαθηματικών	2 : 7	1 : 7	3 : 7	2 : 7	4 : 7	2 : 7
Φυσικών	0 : 6	0 : 6	1 : 6	6 : 6	3 : 6	1 : 6
Χημικών	1 : 5	1 : 5	2 : 5	5 : 5	1 : 5	1 : 5
Βιολόγων	2 : 5	2 : 5	2 : 5	4 : 5	3 : 5	2 : 5
Γεωλόγων/ Γεωγράφων	0 : 5	0 : 5	5 : 5	5 : 5	3 : 5	0 : 5
Σύνολα	15 : 48	9 : 48	15 : 48	39 : 48	27 : 48	24 : 48

Μία μόνο από τις τρεις θεματικές του Ν.3848/2010 καλύπτουν 2 από τα 20 τμήματα Φιλολόγων, 3 από τα 7 των Μαθηματικών, 1 από τα 6 των Φυσικών, 2 από τα 5 των Χημικών, 2 από τα 5 των Βιολόγων και 5 στα 5 των Γεωλόγων/Γεωγράφων. Συνολικά, 15 από τα 48.

Στην πλειονότητά τους οι Ο.Σ. δεν κατευθύνουν με σαφήνεια τους φοιτητές στην επιλογή μαθημάτων και από τις 3 θεματικές –αν υπάρχουν– για τη εξασφάλιση της Π.Δ.Ε., ούτε ορίζουν ένα minimum ECTS που θα πρέπει να φροντίσουν να συγκεντρώσουν. Ορισμένα Τμήματα, μάλιστα, όπως διαπιστώσαμε από ανακοινώσεις στις Ιστοσελίδες των Τμημάτων, δεν έχουν οργανώσει με τέτοιο τρόπο το ωρολόγιο πρόγραμμά τους, ώστε οι φοιτητές να έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν απρόσκοπτα τα μαθήματα Π.Δ.Ε., καθώς οι ώρες συμπίπτουν με τις ώρες άλλων μαθημάτων και, μάλιστα, υποχρεωτικών. Επιπλέον, σε ορισμένα Τμήματα ο Ο.Σ. επιστά την προσοχή των φοιτητών στο ζήτημα του προγραμματισμού και της επιλογής μαθημάτων, καθώς ο αριθμός των θέσεων σε μαθήματα Π.Δ.Ε. είναι περιορισμένος.

Σχετικά με την Ειδική Διδακτική (Πίνακας 5.4.7.): την προσφέρουν 18 από τα 20 Τμήματα Φιλολόγων, 2 από τα 7 Μαθηματικών, 6 από τα 6 των Φυσικών, 5 από τα 5 Χημικών, 4 από τα 5 Βιολόγων, 5 από τα 5 Γεωλόγων/Γεωγράφων. Συνολικά, 40 από τα 48. Η Ειδική Διδακτική του μαθήματος της ειδικότητας αποτελεί προτεραιότητα έναντι των Παιδαγωγικών ή άλλων θεωρητικών μαθημάτων για όλα τα Τμήματα και των τριών ειδικοτήτων. Τα Τμήματα εμφανίζονται περισσότερο πρόθυμα και έτοιμα να αναπλαισιώσουν το αντικείμενό τους στις ειδικές συντεταγμένες της Β/θμιας, από την οργάνωση ενός corpus μαθημάτων που να καλύπτει τις από το νόμο οριζόμενες θεματικές «Θέματα εκπαίδευσης και αγωγής» και «Θέματα μάθησης και διδασκαλίας». Να προσθέσουμε εδώ μια εμπειρική παρατήρηση, η οποία επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα του Κεφαλαίου 3: ανέκαθεν στα τμήματα των λεγομένων «καθηγητικών Σχολών» το Πρόγραμμα Σπουδών περιλάμβανε κάποιο μάθημα Παιδαγωγικών ή Διδακτικής. Επομένως, η ένταξη στο Π.Σ. ενός ή δύο συναφών με την Π.Δ.Ε. μαθημάτων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως άμεση ανταπόκριση των Τμημάτων στο πρόσφατο Νομοθετικό Πλαίσιο για το Π.Π.Δ.Ε.

Ως προς την Πρακτική/Διδακτική Άσκηση σε σχολείο, διαπιστώσαμε (Πίνακας 5.4.7.) μεγάλη ασάφεια (ή και κενό) στους Ο.Σ. των περισσότερων Τμημάτων. Δυνατότητα να κάνουν Πρακτική άσκηση σε σχολείο προσφέρουν 13 από τα 20 Τμήματα Φιλολόγων, 4 από τα 7 των Μαθηματικών, 3 από τα 6 των Φυσικών, 1 από τα 5 των Χημικών, 3 από τα 5 των Βιολόγων και 3 από τα 5 των Γεωλόγων/Γεωγράφων. Συνολικά, 27 από τα 48. Επίσης, δεν πιστώνουν όλα τα Τμήματα με τον ίδιο αριθμό ECTS τη Διδακτική Άσκηση ούτε την οργανώνουν με τον ίδιο τρόπο, ούτε με τις ίδιες μεθόδους, ούτε απαραίτητα σε σχολείο. Σε ορισμένα Τμήματα η Πρακτική Άσκηση ισοδυναμεί με 5 εβδομάδες εμπλοκή των φοιτητών σε σχολική μονάδα, χωρίς να γίνεται σαφές στον Ο.Σ. σε τι συνίσταται η εμπλοκή αυτή. Άλλοτε το περιεχόμενό της είναι ευρύ και στοχεύει οι φοιτητές να αποκτήσουν εκτός από τη διδακτική εμπειρία μια άποψη για τη συνολική λειτουργία της σχολικής μονάδας (διοίκηση, συνεδριάσεις συλλόγου διδασκόντων, εκδηλώσεις, αξιολόγηση, κλπ), επιλογή που παραπέμπει στο Ολιστικό Μοντέλο (Κεφάλαιο 1). Σε άλλες περιπτώσεις, (σπανιότερα), προβλέπεται η συνεργασία με έναν καθηγητή, ο οποίος επιτελεί το ρόλο του μέντορα.

Τα δεδομένα αυτά μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, ως προς αυτό το ζήτημα είναι ανεπαρκής. Ωστόσο, είναι φανερό μια τάση από ορισμένα Τμήματα, των Φιλοσοφικών Σχολών κυρίως, να υιοθετήσουν σύγχρονες μεθόδους και πρακτικές (πχ. mentoring (Μπαγάκης, 2016)) και να ενισχύσουν με την διδακτική/πρακτική άσκηση την επαγγελματική ταυτότητα των μελλοντικών εκπαιδευτικών.

Υποχρεωτικά μαθήματα Παιδαγωγικών στο Π.Σ. εντοπίσαμε (Πίνακας 5.4.7.) σε 19 από τα 20 Τμήματα Φιλολογίας, σε 2 από τα 7 των Μαθηματικών, σε 1 από τα 6 Τμήματα Φυσικών, σε 1 από τα 5 των Χημικών, σε 2 από τα 5 των Βιολόγων και σε κανένα από τα Τμήματα των Γεωλόγων/Γεωγράφων. Διαπιστώνουμε ότι, ενώ στα Τμήματα από τα οποία αποφοιτούν οι Φιλολόγοι υπάρχουν υποχρεωτικά μαθήματα παιδαγωγικής κατάρτισης, αυτό δεν συμβαίνει με τα τμήματα των ΠΕ03 και ΠΕ04.

Τα ευρήματα αυτά μας επιτρέπουν να διατυπώσουμε την άποψη ότι η ανισομερής αυτή θεωρητική κατάρτιση μεταξύ Φιλολόγων αφενός και Μαθηματικών και Φυσικών αφετέρου, υπηρετεί την επιστημολογικά ανίσχυρη διάκριση μεταξύ θεωρητικών και θετικών επιστημών και στο επίπεδο της συγκρότησης της επαγγελματικής Ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Η διάκριση αυτή, συνιστά ένα έλλειμμα αφενός προσωπικό, από την πλευρά όσων δεν έχουν αποκτήσει με μεθοδικό και επιστημονικό τρόπο κατάρτιση πάνω σε βασικά και θεμελιώδη ζητήματα της εκπαίδευσης, της εκπαιδευτικής κοινότητας και πράξης, και, αφετέρου έλλειμμα συλλογικό. Με βάση όσα εκτέθηκαν στο Κεφάλαιο 1, αν δεχτούμε ότι η Ταυτότητα του εκπαιδευτικού συγκροτείται εν εξελίξει και μέσα στο πλαίσιο μιας Κοινότητας Λόγου, αντιλαμβανόμαστε πόσο δύσκολο είναι να συγκροτηθεί ένας επεξεργασμένος και κοινόχρηστος κώδικας εννοιών και πρακτικών στο πλαίσιο του σχολείου. Το έλλειμμα στην επιστημονική και θεωρητική συγκρότηση των εκπαιδευτικών ενισχύει την εμπειρική και αυθαίρετη πολλές φορές νοηματοδότηση της σχολικής ζωής και δεν συμβάλλει στην ισότιμη, με γνώση και επίγνωση συγκρότηση συλλογικού Νοήματος, ώστε η κοινότητα του σχολείου να συνιστά πράγματι Κοινότητα Νοήματος και ισοτιμίας.

Με το τελικό διάγραμμα (Διάγραμμα 5) οπτικοποιείται το εύρος των ECTS των μαθημάτων τα οποία μπορεί να επιλέξει ο φοιτητής, ανάλογα με τους περιορισμούς και την πολιτική κάθε Τμήματος, και, επιπλέον, γίνονται ορατές οι διαφορές μεταξύ των τριών ειδικοτήτων, σε ό,τι αφορά στη θεμελίωση της Π.Δ.Ε. κατά τις αρχικές σπουδές.

Πίνακας 67_Διάγραμμα 5. Εύρος ECTS των Π.Α.Σ. για την Π.Δ.Ε. των εκπαιδευτικών Β/θμιας εκπαίδευσης (δεδομένα: 6ος – 9ος 2016)

ECTS	Τμήμα	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	50+
ΠΕ02	1												
	2												
	3												
	4												
	5												
	6												
	7												
	8												
	9												
	10												
	11												
	12												
	13												
	14												
	15												
	16												
	17												
	18												
	19												
	20												
ΠΕ03	1												
	2												
	3												
	4												
	5												
	6												
	7												
ΠΕ04.1	1												
	2												
	3												
	4												
	5												
	6												
ΠΕ04.2	1												
	2												
	3												
	4												
	5												
ΠΕ04.4	1												
	2												
	3												
	4												
	5												
ΠΕ04.5	1												
	2												
	3												
	4												
	5												

(Σημείωση: Οι αριθμοί στη 2^η στήλη αντιστοιχούν στα Τμήματα των Α.Ε.Ι. με τη σειρά που παρουσιάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο.)

Τα δεδομένα, όπως παρουσιάζονται στο διάγραμμα 5, δείχνουν σημαντικές αποκλίσεις και σε ό,τι αφορά στα ECTS με τα οποία κάθε Τμήμα πιστώνει τα μαθήματα της Π.Δ.Ε.. Κάθε τετραετής Π.Σ. ισοδυναμεί με 240 ECTS. Ο αριθμός των ECTS με τα οποία πιστώνεται η ομάδα των μαθημάτων Π.Δ.Ε. είναι ένας δείκτης για την πολιτική ενός Τμήματος σχετικά με την Παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση των αποφοίτων του. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι η αναλογία 1:8, ήτοι περί τα 30 ECTS, όσα, δηλαδή,

αναλογούν σε ένα εξάμηνο σπουδών, παραπέμπει σε ένα πρόγραμμα που βρίσκεται πολύ κοντά, από άποψη ποσοτική, στις διατάξεις των νόμων, υπό την προϋπόθεση ότι τα ECTS αυτά αντιστοιχούν σε μαθήματα που εμπίπτουν και στις τρεις θεματικές του Ν.3848/2010. Παρατηρήσαμε, επίσης, ότι, ενώ σε ορισμένα Τμήματα ένας φοιτητής μπορεί να επιλέξει μαθήματα που ισοδυναμούν με 30 ECTS, δεν προσφέρεται η δυνατότητα για πρακτική άσκηση σε σχολείο ή τα μαθήματα θεωρητικής κατάρτισης είναι δυσανάλογα περισσότερα προς τον αριθμό των μαθημάτων ειδικής διδακτικής. Αντιστρόφως, σε ορισμένες περιπτώσεις, κυρίως στα Τμήματα ΠΕ03 και ΠΕ04, το Πρόγραμμα Σπουδών προβλέπει σχεδόν αποκλειστικά ένα ή δύο μαθήματα Ειδικής Διδακτικής. Επίσης, διαπιστώσαμε ότι σε ορισμένους Ο.Σ. δεν αναφέρονται τα ECTS των μαθημάτων, συνήθεστερα δε της Πρακτικής Άσκησης. Σε κάποια Τμήματα τα ECTS της Πρακτικής/Διδακτικής Άσκησης δεν προσμετρώνται στα ECTS του πτυχίου. Σε μια περίπτωση, μάλιστα, διαπιστώσαμε ότι δύο διαφορετικά Τμήματα πιστώνουν τα μαθήματα του ίδιου διατμηματικού Προγράμματος Πιστοποίησης (του Παν/μίου Κρήτης) με διαφορετικό αριθμό ECTS: το ένα με 5 και το άλλο με 6 ECTS.

Σε ό,τι αφορά στη βαρύτητα που κάθε Τμήμα αποδίδει στα μαθήματα Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. το Διάγραμμα 5 δείχνει παραστατικά το εύρος των ECTS των μαθημάτων που προσφέρονται από το κάθε Τμήμα. Είναι φανερό ότι τα Τμήματα αποφοίτησης Φιλολόγων προσφέρουν περισσότερους τίτλους μαθημάτων και μεθοδεύουν με την ένταξη στο Π.Σ. υποχρεωτικών ή κατ' επιλογήν υποχρεωτικών μαθημάτων την ενίσχυση/ενθάρρυνση επιλογής μαθημάτων θεμελίωσης της Π.Δ.Ε. Αντιθέτως, στα Τμήματα ΠΕ03 και, ιδιαίτερα, ΠΕ04, το *minimum* των ECTS παραπέμπει σε ένα ή δύο μαθήματα, συνήθως επιλογής. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ορισμένοι φοιτητές αποφοιτούν χωρίς να έχουν παρακολουθήσει επαρκή αριθμό μαθημάτων Π.Δ.Ε., εφόσον τα υποχρεωτικά μαθήματα ισοδυναμούν με 10 περίπου ECTS (π.χ. Ιστορίας και αρχαιολογίας Α.Π.Θ.). Σιωπηρά το Π.Π.Δ.Ε. για τις παραδοσιακά καθηγητικές σχολές προεξοφλείται, χωρίς, ωστόσο, να θεμελιώνεται επαρκώς.

Από τις Ιστοσελίδες προκύπτει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι φοιτητές έχουν ζητήσει από το Τμήμα τους να μεριμνήσει, ώστε να γίνουν οι απαιτούμενες προσαρμογές στα Π.Σ. για να διασφαλίζεται η Π.Δ.Ε. με το πτυχίο και να κατοχυρώνονται τα επαγγελματικά τους δικαιώματα στο χώρο της εκπαίδευσης. Άλλωστε, σχεδόν όλα τα Τμήματα, είτε στον Ο.Σ. είτε στην ιστοσελίδα τους, αναφέρουν τη Β/θμια εκπαίδευση ως μία από τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων τους. Ωστόσο, μόνο τα 15 από τα 48 (1:3) κάνουν ρητή αναφορά στο Π.Π.Δ.Ε. και στον τρόπο με τον οποίο το Τμήμα έχει προβλέψει την απόκτησή του. Συνήθως υπαινίσσονται την Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια με όρους, όπως *«κατάλληλη προετοιμασία για τη σταδιοδρομία στη Β/θμια εκπαίδευση»*. Το γεγονός ότι από το 2008 (2009) δεν έχει προκηρυχθεί διαγωνισμός από το Α.Σ.Ε.Π. για διορισμούς στη Β/θμια, έδωσε μια ακόμη σιωπηρή παράταση, ώστε τα Α.Ε.Ι. να προσδιορίσουν την πολιτική τους στο ζήτημα αυτό.

Στην αποτύπωση της πρακτικής των Τμημάτων των Α.Ε.Ι. συμπεριλάβαμε όχι μόνο τον αριθμό των συναφών με την Π.Δ.Ε. μαθημάτων, αλλά και τους τίτλους. Δεν είναι μέσα στις προθέσεις της έρευνας αυτής να αξιοποιηθούν πλήρως τα συγκεκριμένα δεδομένα. Ωστόσο, μπορούμε εδώ να διατυπώσουμε με ασφάλεια ορισμένες παρατηρήσεις:

1^ο. Οι Φιλολόγοι έχουν την ευκαιρία κατά τις αρχικές σπουδές τους να αποκτήσουν πιο συστηματική και ευρύτερη οπτική για ζητήματα Εκπαίδευσης,

Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης κλπ. Τα Π.Α.Σ. είναι περισσότερο ανοιχτά σε ένα φάσμα επιστημονικών αντικειμένων συναφών με την Εκπαίδευση, από αυτά των ΠΕ03 και ΠΕ04. Το πλήθος των «φιλολογικών» διδακτικών αντικειμένων των Α.Π. στη Β/θμια, εκ των πραγμάτων καθιστά τη διαθεματικότητα κατά κάποιον τρόπο εγγενή στο πλαίσιο της Φιλολογικής Ζώνης. Αντίστοιχα, και στο επίπεδο των Α.Ε.Ι., τα Π.Α.Σ., στα πλείστα τμήματα αποφοίτησης των ΠΕ02, περιλαμβάνουν ένα εύρος συναφών μεν, αλλά διακριτών επιστημονικών αντικειμένων. Αυτή η σύνθεση των Π.Α.Σ. συνιστά μια μορφή άρσης της στεγανότητας των ορίων μεταξύ των γνωστικών πεδίων, μια μορφή χαλάρωσης των συνόρων (Bernstein,1991). Επομένως, η ενσωμάτωση μεγαλύτερου αριθμού αντικειμένων συναφών με την Π.Δ.Ε. και η ανάλογη χαλάρωση των συνόρων, συγκριτικά με τα Τμήματα των ΠΕ03 και ΠΕ04, είναι ήδη ένα στοιχείο της δομής και της δυναμικής αυτών των Π.Σ.

2^{ov}. Πολλά «προγράμματα» Π.Δ.Ε. κατά τις αρχικές σπουδές, όπως προκύπτει από τους προσφερόμενους τίτλους, συγκροτούν περισσότερο ένα μηχανικό/στατικό άθροισμα γνωστικών αντικειμένων περί τα Παιδαγωγικά και τη Διδακτική και λιγότερο ένα συνεκτικό και οργανικά αρθρωμένο corpus με στόχευση, εσωτερική συνέχεια/συνέπεια και ταυτότητα. Φαίνεται να απουσιάζει ένα σαφές και προσαρμοσμένο στο επιστημονικό αντικείμενο του κάθε Τμήματος και τις ανάγκες της Β/θμιας κριτήριο επιλογής των προσφερομένων περιεχομένων των μαθημάτων. Πολλά απ' αυτά συνιστούν «Εισαγωγές», δηλαδή συνοπτική παρουσίαση ενός επιστημονικού πεδίου ή μιας Σχολής Σκέψης, χωρίς να υπάρχει συνέχεια, αναβαθμοί, ολοκλήρωση, σύνδεση με τα υπόλοιπα μαθήματα του καταλόγου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα προσφερόμενα μαθήματα δίνουν την εντύπωση μιας τυχαίας συνάντησης στις σελίδες ενός Ο.Σ., όπου προσχηματικά καλύπτουν μian ανάγκη, ενώ στην πραγματικότητα κάνουν ορατή τη βασική έλλειψη όσων προτίθενται να σταδιοδρομήσουν στη Β/θμια: τη συγκρότηση παιδαγωγικής Γνώσης και Ταυτότητας. Αυτό γίνεται ακόμη πιο σαφές, όταν σε έναν Ο.Σ. μια «Ψυχολογία Ι» ως μάθημα επιλογής μένει μετέωρη σε κάποιο εξάμηνο, χωρίς να προβλέπεται στα προσεχή εξάμηνα η παραπληρωματική της «Ψυχολογία ΙΙ», αλλά αντ' αυτής προσφέρεται μια αφήγηση π.χ. για την «Παιδαγωγική Σκέψη του 19^{ov} αιώνα».

3^{ov}. Τα Τμήματα αποφοίτησης των ΠΕ03 και ΠΕ04 στο περιορισμένης έκτασης πεδίο που αφήνουν ελεύθερο για την Π.Δ.Κ. στο πλαίσιο του Π.Σ. προβαίνουν σε μια χαρακτηριστική επιλογή: προκρίνουν τα μαθήματα Ειδικής Διδακτικής του επιστημονικού αντικειμένου της ειδικότητας, έναντι των μαθημάτων «θεωρητικής»¹²³ κατάρτισης ή της Πρακτικής/Διδακτικής Άσκησης.

Η αποτύπωση των τίτλων των προσφερόμενων από τα Τμήματα μαθημάτων και των αντίστοιχων ECTS, ανέδειξε στο επίπεδο των Α.Ε.Ι. τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των Τμημάτων και των ειδικοτήτων ως προς το βαθμό στον οποίο αναδέχονται να προετοιμάσουν εκπαιδευτικούς. Αφετέρου, κατέστησε ορατό ότι τα περισσότερα Π.Α.Σ. κατατείνουν στην ανάδυση όχι μιας συνεκτικής και συγκροτημένης εκπαιδευτικής επαγγελματικής ταυτότητας, αλλά στη μηχανική συναρμολόγηση μιας εν τη γενέσει ταυτότητας στο περιθώριο των ακαδημαϊκών σπουδών. Η στροφή των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Β/θμιας τις δύο τελευταίες δεκαετίες, όπως ήδη αναφέρθηκε, προς τη διαθεματικότητα, τη μέθοδο project, τη χρήση των Τ.Π.Ε., εγείρει ανάγκες και

¹²³ Η πραγματιστική αυτή επιλογή δεν είναι, κατά την κρίση μας, ουδέτερη επιστημολογικά, ούτε ανεξάρτητη από τον διχαστικό Λόγο που διαχωρίζει τις επιστήμες σε θετικές και θεωρητικές, υιοθετώντας μian αυθαίρετα σχιζοειδή διάκριση μεταξύ θεωρίας και πράξης. Ίσως και αυτό να αποτελεί μέρος του προβλήματος.

παράγει παιδαγωγικό Λόγο ο οποίος θα πρέπει να έχει τον αντίστοιχό του και στην Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας τα οποία εκτέθηκαν στο Κεφάλαιο αυτό δείχνουν ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι μια «εγκυστεωμένη» αρμοδιότητα των Α.Ε.Ι. και όχι η κύρια· ότι η εκπαιδευτική ταυτότητα είναι μία σύνθεση γύρω από έναν πυρήνα εξειδικευμένης ακαδημαϊκής γνώσης, τον οποίο τα Α.Ε.Ι. περιφρουρούν. Ούτε οι κατά παράδοση καθηγητικές σχολές δεν φαίνονται πρόθυμες να αναδεχτούν την αρμοδιότητα της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών, - αν δεν την απαξιώνουν κατά μία έννοια.

Συμπεράσματα

Στην τελευταία αυτή ενότητα θα εκθέσουμε αδρομερώς τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας σε συνδυασμό με την ερευνητική πορεία που ακολουθήθηκε. Στη συζήτηση των Κεφαλαίων 3, 4 και 5 διατυπώθηκαν, αντίστοιχα, αναλυτικά τα συμπεράσματα, ώστε να διατηρούν την οργανικότητά τους με τα ευρήματα του κάθε σκέλους της έρευνας.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να συμβάλει στην ευρύτερη προβληματική για το θέμα της συγκρότησης της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας στην Ελλάδα σήμερα. Η έρευνα αυτή αποπειράθηκε να διερευνήσει μία επιμέρους, αλλά κρίσιμη παράμετρό της, την Παιδαγωγική συγκρότηση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας.

Το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου προσεγγίζεται το θέμα είναι οι αλλαγές στα εκπαιδευτικά συστήματα διεθνώς, στην κατεύθυνση της προσαρμογής και της ανταπόκρισης στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. και οι στόχοι τους οποίους θέτουν αυτές για τη ρύθμιση του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών, είναι το συγκείμενο εντός του οποίου αναπτύσσονται και ερμηνεύονται οι εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές. Η έμφαση που δίνουν οι εκπαιδευτικοί στρατηγικοί στόχοι της Ε.Ε. στο ζήτημα της επαγγελματικής συγκρότησης των εκπαιδευτικών συνδέεται ρητά με την επιδίωξη της να είναι ανταγωνιστική στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Το πρόταγμα «να γίνει η Ε.Ε. η πλέον ανταγωνιστική κοινωνία της Γνώσης» δημιουργεί ένα νέο πλαίσιο Λόγου και αρχών, από το οποίο απορρέουν οι νέες αρχές για την επιλογή της Γνώσης και τη ρύθμιση των Ταυτοτήτων. Το νέο λεξιλόγιο περιλαμβάνει όρους όπως ικανότητες, δεξιότητες, αποτελεσματικότητα, επιτελεσματικότητα, και νοηματοδοτεί την εκπαιδευτική διαδικασία ως τη θεμελιώδη επιτέλεση για την δημιουργία και τη διαχείριση του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Για την περιγραφή και την ερμηνεία των ευρημάτων της παρούσας έρευνας αξιοποιήσαμε ορισμένα από τα ερμηνευτικά εργαλεία που προσφέρει η στιβαρή και ακριβής γλώσσα του Β. Bernstein στην ερμηνεία του σύνθετου πεδίου της εκπαίδευσης. Η υιοθέτηση της έννοιας του συνόρου, της ταξινόμησης, των κάθετων λόγων, του κώδικα συλλογής, του συγχωνευμένου κώδικα κλπ, μας επέτρεψε να δώσουμε μια κατεύθυνση στη γλώσσα περιγραφής των ευρημάτων και να αρθρώσουμε μια πρωτόλεια ερμηνεία τους.

Η διερεύνηση του θέματος αναπτύχθηκε σε τρία παραπληρωματικά σκέλη, εκ των οποίων τα δύο δεν είχαν προσχεδιαστεί. Ακολουθήθηκε η δυναμική των ίδιων των ευρημάτων της έρευνας, ώστε να απαντηθούν τα κρίσιμα ερωτήματα που αναφύονταν, κατά την πορεία της.

Αρχικά (1^ο σκέλος, Κεφάλαιο 4) η έρευνα εστίασε στην αποτύπωση του Νομοθετικού Πλαισίου, το οποίο εισάγει τις αρχές και τις διαδικασίες ρύθμισης των ταυτοτήτων των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. Το 1997 με το νόμο 2525, θεσμοθετείται η υποχρεωτική κατοχή του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας (Π.Π.Δ.Ε.) για τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς, καταργείται η επετηρίδα διορισμού και καθιερώνεται ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π.. Η επιτυχία σ' αυτόν αποτελεί

προϋπόθεση για το διορισμό στη Β/θμια εκπαίδευση. Από τη μελέτη των νόμων της εικοσαετίας 1997-2017 έγινε φανερό ότι το νέο νομοθετικό πλαίσιο περιγράφει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ως συνδυασμό 1. Γνώσης του επιστημονικού αντικειμένου, 2. Παιδαγωγικής κατάρτισης, 3. Γνώσης της Ειδικής Διδακτικής και 4. Εμπειρικής εμπλοκής στο σχολικό και διδακτικό πλαίσιο με την υποχρεωτική Πρακτική/Διδακτική άσκηση.

Το περίγραμμα αυτό επαγγελματικών προσόντων/δεξιοτήτων, όπως επισημάνθηκε στο Κεφάλαιο 1 της παρούσας έρευνας, είναι επιδεκτικό διαφορετικών αρχών και νοηματοδοτήσεων. Ο λόγος των νομοθετικών κειμένων της περιόδου 1997 – 2017, τον οποίο μελετήσαμε, φαίνεται ότι σταδιακά στοιχίζεται με τις εκπαιδευτικές πολιτικές της Ε.Ε. για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών. Η διαπίστωση αυτή, ωστόσο, δεν τεκμηριώνεται πλήρως από την παρούσα έρευνα, καθώς υπερβαίνει την αρχική της στοχοθεσία και επιπλέον, επειδή οι νόμοι δεν εφαρμόστηκαν και επιδέχθηκαν επανειλημμένως αναστολή της ισχύος τους και ποικίλες ad hoc τροποποιήσεις. Το γεγονός αυτό θέτει έναν περιορισμό στην έρευνα και επιτρέπει περισσότερο την επισήμανση των τάσεων και λιγότερο τις δομημένες πραγματώσεις στο πεδίο των επαγγελματικών ή παιδαγωγικών ταυτοτήτων των εκπαιδευτικών για την περίοδο (1997-2017) που εξετάσαμε.

Κεντρικό σημείο εστίασης της έρευνας ήταν η καταγραφή των διαδικασιών με τις οποίες εξασφαλίζεται, βάσει του νόμου, το Π.Π.Δ.Ε. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από τις διατάξεις των νόμων και ειδικότερα των νόμων 3848/2010 και 4186/2013, καθώς η Πολιτεία προβαίνει με αυτούς σε επαναθεσμοθέτηση του Π.Π.Δ.Ε. και από τα Προγράμματα Σπουδών των Ειδικών Προγραμμάτων Πιστοποίησης. Από τη μελέτη των νομοθετικών κειμένων προκύπτει ότι το Π.Π.Δ.Ε. διασφαλίζεται από το 2013 και εξής, 1. με το βασικό πτυχίο, 2. με συναφές προς τις επιστήμες της Αγωγής Μ.Π.Σ. ή διδακτορικό και 3. με την παρακολούθηση Ειδικού Προγράμματος Πιστοποίησης, τουλάχιστον εξαμηνιαίας διάρκειας. Οι φορείς οι οποίοι αναλαμβάνουν την πιστοποίηση της Π.Δ.Ε. είναι τα Α.Ε.Ι.

Η μελέτη του Νομοθετικού πλαισίου αναδεικνύει τη δυσκολία εφαρμογής των νόμων με τις αναστολές, τις τροποποιήσεις και τις εξαιρέσεις που επιδέχτηκαν έως και πρόσφατα¹²⁴ και ότι το πεδίο στο οποίο εστιάζει η αποτύπωση της έρευνας είναι ρευστό και χαοτικό. Το ζήτημα της μη ρύθμισης οδήγησε αναπόφευκτα την έρευνα στη διατύπωση του 2^{ου} ερευνητικού ερωτήματος, ώστε να κατανοηθούν οι ασυνέχειες στο πεδίο και οι παράγοντες για τους οποίους η Πολιτεία αναδιπλωνόταν και επί έτη ανέβαλλε την υποχρεωτική κατοχή του Π.Π.Δ.Ε. Η έρευνα, όπως εκτίθεται στο Κεφάλαιο 3, για να προσεγγίσει το πεδίο έντασης, διερεύνησε τις απόψεις και τις αντιδράσεις των εμπλεκόμενων φορέων, πανεπιστημιακών/Α.Ε.Ι., φοιτητών, εκπαιδευτικών, συνδικαλιστών, κλπ. Η έρευνα στηρίχτηκε στην αξιοποίηση ποικίλων κειμένων, πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, και ανέδειξε τα εξής: 1. Από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους το ζήτημα της Παιδαγωγικής Κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, ενώ στο επίπεδο του Λόγου όλων των εμπλεκόμενων πλευρών αναγνωρίζεται ως προϋπόθεση για την ανταπόκριση των εκπαιδευτικών στις ανάγκες του έργου τους, οι νομοθετικές απόπειρες αποτυγχάνουν, καθώς συναντούν

¹²⁴ Επικαιροποίηση (20-8-2017): Η πολιτεία δίνει νέα παράταση: Σύμφωνα με Ν.4485/4-8-2017 δεν είναι υποχρεωτική η κατοχή Π.Π.Δ.Ε. για τους αποφοίτους που εισήχθησαν στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014, όπως όριζε ο Ν.4186/2013, αλλά (είναι υποχρεωτική) για τους εισαχθέντες κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016.

σθεναρές αντιστάσεις. 2. Τα Α.Ε.Ι. περιφρουρούν τον ακαδημαϊκό προσανατολισμό των Π.Σ., τα οποία, με όρους του Bernstein, συγκροτούν έναν κώδικα συλλογής, και επιδιώκουν την αναστολή της ισχύος του νόμου. 3. Από την πλευρά των φοιτητών και των αποφοίτων των Α.Ε.Ι., οι αντιστάσεις θεμελιώνονται σε επιχειρήματα που αφορούν στη διάρκεια, στο κόστος των σπουδών και τα επαγγελματικά δικαιώματα.

Τα παραπάνω πορίσματα οδήγησαν την έρευνα να εξειδικεύσει το αρχικό ερώτημα και να προχωρήσει στο 3^ο σκέλος, στη διερεύνηση των διαδικασιών με τις οποίες υλοποιείται η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της Β/θμιας στα Προγράμματα Αρχικών Σπουδών των Α.Ε.Ι. Από τη μελέτη 48 οδηγών Σπουδών και των αντίστοιχων Ιστοσελίδων των Τμημάτων από τα οποία αποφοιτά ο βασικός πυρήνας των εκπαιδευτικών της Β/θμιας, δηλαδή Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικοί, και από όσα εκτίθενται στο Κεφάλαιο 5, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα: 1. Τα Α.Ε.Ι. δεν έχουν πλήρως προσαρμόσει τα προγράμματα σπουδών τους, ούτε ανταποκρίθηκαν όλα τα τμήματα με τον ίδιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται η Παιδαγωγική και Διδακτική Επάρκεια των εκπαιδευτικών της Β/θμιας. 2. Η αντίσταση των Α.Ε.Ι. στην τροπή των Π.Σ. στην κατεύθυνση ενός συγχωνευμένου κώδικα, ερμηνεύεται ως αντίσταση σε μία μορφή διάρρηξης της Ταυτότητάς τους, η οποία οργανώνεται γύρω από τον καθαρά επιστημονικό προσανατολισμό τους. 3. Η ένταξη στο Πρόγραμμα Σπουδών μαθημάτων Παιδαγωγικής κατάρτισης δεν συγκροτεί απαραίτητα έναν συγχωνευμένο κώδικα, αλλά περισσότερο μια μορφή μετατόπισης/εκχώρησης των Π.Σ., για την διασφάλιση της πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. και την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων. 4. Η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών της Β/θμιας κατά τις αρχικές σπουδές τους οργανώνεται γύρω από ένα σώμα επιστημονικών/κάθετων λόγων. Η αναπλαισίωση της γνώσης στην Β/θμια διαμεσολαβείται από την ειδική διδακτική και την παιδαγωγική κατάρτισή τους, προϋποθέσεις οι οποίες δεν διασφαλίζονται στην πλειονότητα των Τμημάτων.

Επομένως, από τα ευρήματα της έρευνας τεκμαίρεται ότι στην Ελλάδα το πεδίο της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών της Β/θμιας δεν είναι πλήρως ρυθμισμένο.

Η διαχείριση ενός μεγάλου όγκου δεδομένων, η προσπάθεια για τη συνεχή εστίαση στον αρχικό στόχο, καθώς αναδεικνύονταν κατά την έρευνα και άλλα ζητήματα άξια διερεύνησης, η ισορρόπηση της ακριβούς αποτύπωσης του πεδίου με την οριοθετημένη ερμηνευτική απόπειρα, αποτέλεσαν τις κυριότερες δυσκολίες αυτής της ερευνητικής προσπάθειας. Η μεγαλύτερη, ωστόσο, δυσκολία, σε επίπεδο ερμηνείας, αλλά και ηθικής, προέκυπτε από την πολιτική σημασία των ευρημάτων της έρευνας: αφενός, ήταν συνεχής η προσπάθεια της ερευνήτριας να κρατήσει τα συμπεράσματα της έρευνας εκτός του δυστοπικού πεδίου της πολιτικής ερμηνείας και, αφετέρου, να πιστεύει ότι η προβληματοποίηση του ζητήματος έχει κάποιο νόημα στο επίπεδο της (πολιτικής) πρακτικής.

Ωστόσο, αν αξίζει μια τύχη στα ευρήματα αυτής της έρευνας, η θεώρησή τους από την ερμηνευτική σκοπιά της παράδοσης του Β. Bernstein, θα είχε να προσφέρει στον μελετητή την ευκαιρία να συναντηθεί με έννοιες/εργαλεία που έχουν αφομοιώσει κριτικά τις μεγάλες σχολές της ευρωπαϊκής σκέψης και επιτρέπουν τη μεθοδική και σε βάθος ερμηνεία των ευρημάτων. Ιδιαίτερα, θα ήταν χρήσιμο να διερευνηθεί:

1. Η συνάφεια των παιδαγωγικών αρχών και εργαλείων που προϋποθέτουν τα Αναλυτικά Προγράμματα της Β/θμιας με τα περιεχόμενα της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης των εκπαιδευτικών, όπως αυτή παρέχεται από τα Π.Σ. των Α.Ε.Ι. σε συνδυασμό με τη συνάφεια των αρχών αναπλαισίωσης της γνώσης στη Β/θμια με τις αντίστοιχες των Π.Σ. των Α.Ε.Ι..

2. Η δυνατότητα που προσφέρουν τα Προγράμματα Αρχικών Σπουδών των εκπαιδευτικών της Β/θμιας να γίνονται κατανοητές οι εκπαιδευτικές πολιτικές και οι τροπές των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Β/θμιας από τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς.

Ξενόγλωσση

- Ball, J.,S. (2004). Performativities and Fabrications in the Education Economy, Towards the Performative Society in Ball, S.,J (2004)(eds) *The Routledge Falmer Reader in Sociology of Education*, London, Routledge
- Ball, J.,S. (2008). *The Education Debate*. London, The Policy Press
- Ball, S.J. & Goodson, I. (1985). *Teacher's lives and careers*. Lewes: Falmer Press
- Bernstein, B. (2001a). From Pedagogies to Knowledges. In A. Morais, I. Neves, B. Davies & H. Daniels (Eds.), *Towards A Sociology of Pedagogy. The Contribution of Basil Bernstein to Research* (σελ. 363-368). New York: Peter Lang.
- Bernstein, B., (2000). *Pedagogy, symbolic control and identity. Theory, research, critique*. London, Rowman & Littlefield Publishers.
- Bonal, X. & Rambla, X. (2003). Captured b the totally paidagogised society: Teachers and teaching in the knowledge economy. *Globalisation, Societies and Education*, 1(2), 169-184.
- Dale R. (2001). Shaping the Sociology of Education over Half a Century. In Demaine J. (ed), *Sociology of Education Today*, New York: Palgrave.
- Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Education Process*. Lexington, MA: Heath.
- European Commission (2005). *Common European principles for teacher's 'Competences and qualifications*. Brussels: European Commission. Retrieved 26 May 2012 from http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf.
- European Commission (2007a). *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Improving the Quality of Teacher Education*, COM (2007), 392 final. Brussels, 3-8-2007
- European Commission (2008). *Improving competences for the 21st century: An agenda for European cooperation on schools*. Brussels: European Commission. Retrieved 15 March 2012 from http://ec.europa.eu/education/school21/sec2177_en.pdf
- European Union (2010). *Teachers' Professional Development. Europe in international comparison. An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS)*. Education and Culture D.G. & OECD. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union.
- Eurydice (2003). Key topics in education in Europe. *The teaching profession in Europe: Profile ,trends and concerns*. Report III: *Working conditions and pay*, General lower secondary education. Brussels: Eurydice.
- Eurydice (2008). *Levels of autonomy and responsibilities of teachers*. Brussels: Eurydice
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: The Continuum Publishing Corporation.
- Fullan, M. (1993). Why Teachers must become Change Agents. *Educational Leadership*, vol. 50, no.6
- Guerriero, S. (X.X). *Teachers' pedagogical knowledge and the teaching profession background report and project objectives*. Retrieved from http://search.oecd.org/edu/cei/ITEL_brochure_final.pdf

- Hall, D., & McGinity, R. (2015). Conceptualizing teacher professional identity in neoliberal times: Resistance, compliance and reform. *Education Policy Analysis Archives*, 23(88).
- Kalerante, E. (2014). Greek educational policy: From the collaborative model of the school counselor institution of the A. Papandreou's (1981) educational policy towards the model of superintendence and supervision of the period 2008-2013. *International Journal of Higher Education*, 3(3), 129-133.
- Laclau, E. (1997). *Για την επανάσταση της εποχής μας: Κοινωνική εξάρθρωση, ηγεμονία και ριζοσπαστική δημοκρατία* (μτφ Γ. Σταυρακάκης). Αθήνα: Νήσος.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London, New York: Verso.
- McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S.S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, 64(5), 378–386.
- OECD (2007). *Education at a Glance 2007*. OECD (<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/39313286.pdf>)
- Ozga, J. (2011). Governing narratives: “local” meanings and globalising education policy. *Education Inquiry*, 2(2), 305–318.
- Ozga, J., Dahler-Larsen, P., Segerholm, C. & Simola, H.(eds) (2011). *Fabricating Quality in Education: Data and Governance in Europe*, London: Routledge.
- Pantić, N. (2012). Teacher education reforms between higher education and general education transformations in South-Eastern Europe: Reviewing the evidence and scoping the issues. *Teacher education and higher education reforms*, 2(4), 71-90.
- Ries, F., Cabrera, C., & Carriedo, R. (2016). A study of teacher training in the United States and Europe. *The European Journal of Social and Behavioral Sciences*, 16, 2029-2054.
- Rinne, R., & Ozga, J. (2013). The OECD and the Global Re-Regulation of Teachers' Work: Knowledge-Based Regulation Tools and Teachers in Finland and England. In: T. Seddon, & J.S. Levin (ed.), *Educators, Professionalism and Politics. Global Transitions, National Spaces and Professional Projects*. World Yearbook of Education 2013 (σελ. 97- 116). London, New York: Routledge.
- Robertson, S. (2013). Teacher's Work, Denationalisation and Transformations in the Field of Symbolic Control. A comparative Account. In: T. Seddon, & J.S. Levin (ed.), *Educators, Professionalism and Politics. Global Transitions, National Spaces and Professional Projects*. World Yearbook of Education 2013 (σελ. 77-96). London, New York: Routledge.
- Tatto, M. T., Savage, C., Liao, W., Marshall, S. L., Goldblatt, P., Contreras, L. M. (2016). The emergence of high-stakes accountability policies in teacher preparation: An examination of the U.S. Department of Education's proposed regulations. *Education Policy Analysis Archives*, 24(21).
- Tsatsaroni, A. & Sarakinioti, A. (2015). *Studying students' educational choices in contemporary societies: Thinking flexibility, rethinking boundaries*. Symposium Paper presented at the European Education Research Association Conference, Budapest, 8 - 11 September 2015.
- Unesco (1996). Strengthening the role of the teachers in a changing world: Issues, prospects and priorities. In *International conference on education. 45th session*. Geneva: UNESCO

- Welch, A. (2001). Globalization, Post-modernity and the State: Comparative Education facing the third millennium. *Comparative Education*, v. 37, no. 4.
- Young M. (1998), *The Curriculum of the Future: From the 'New Sociology of Education' to a Critical Theory of Learning*, London: Routledge Falmer Press.
- Young, M. (1971). Knowledge and control: New Directions in the sociology of education. London: Macmillan.
- Zaalouk, M. (2013). Globalization and Educational Reform: What Choices for Teachers? In: T. Seddon, & J.S. Levin (ed.), *Educators, Professionalism and Politics. Global Transitions, National Spaces and Professional Projects*. World Yearbook of Education 2013 (σελ. 201- 219). London, New York: Routledge.

Ελληνόγλωσση

- Althusser, L.(1983[1979]). *Θέσεις*. Μτφρ. Ξ. Γιαταγάνας. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Bakhtin, M. (2014[1979]). Το πρόβλημα των ειδών του λόγου. Μτφρ. Β. Αλεξίου & Μ. Δαφέρμος. Αθήνα: Futura.
- Bell, J.(1999). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες*. Πρόλ., Εισαγ., Απόδ. Α. Β. Ρήγα. Αθήνα: Gutenberg.
- Bernstein, B. (1971). Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της Κοινωνικοποίησης με αναφορά στη σχολική επίδοση. Στο Φραγκουδάκη, Α. (1985) *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Θεωρίες για την Κοινωνική Ανισότητα στο Σχολείο*(σελ. 357-391). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Bernstein, B. (1991). *Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Bourdieu, P. & Passeron, J.- Cl. (1993). *Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα*. Εισ. Ν. Παναγιωτόπουλος. Μτφρ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Μ. Βιδάλη. Αθήνα: Καρδαμίτσα
- Bourdieu, P. (1966). Το Συντηρητικό Σχολείο: Οι Ανισότητες στην Εκπαίδευση και την Παιδεία. Στο Φραγκουδάκη, Α. (1985) *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Θεωρίες για την Κοινωνική Ανισότητα στο Σχολείο*(σελ. 357-391). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Bourdieu, P. (2013). *Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης*. Μτφρ. Κ. Καψαμπέλη. Αθήνα: Πατάκη.
- Cohen, L.,& Manion, L. (1997). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου & Μ. Φιλοπούλου. Αθήνα: Έκφραση-Μεταίχμιο.
- Creswell, W., J. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και της Ποιοτικής Έρευνας*. Επιμ. Χ. Τσορμπατζούδης, Μτφρ. Ν. Κουβαράκου. Περιστερί: ίων- Εκδόσεις έλλην.
- Foucault, M. (1987α). *Εξουσία, γνώση και ηθική*. Μτφρ. Ζ. Σαρίκας. Αθήνα: Ύψιλον.
- Foucault, M. (1984 [1964]). *Η ιστορία της τρέλας*. Μτφρ. Φρ. Αμπατζοπούλου. Αθήνα: Ηριδανός
- Foucault, M. (1987β[1969]). *Η αρχαιολογία της γνώσης*. Μτφρ. Κ. Παπαγιώργης. Αθήνα: Εξάντας.
- Foucault, M. (1989[1984]). *Ιστορία της σεξουαλικότητας, τόμος 2^{ος}, Η χρήση των απολαύσεων*. Μτφρ. Γ. Κωσταντινίδης. Αθήνα: Ράππα.
- Foucault, M. (1991). *Η μικροφυσική της εξουσίας*. Μτφρ. Λ. Τρουλίνου. Αθήνα: Ύψιλον.
- Foucault, M. (2013[1984]). *Ιστορία της σεξουαλικότητας (3ος τόμος)*. Η επιμέλεια εαυτού. Μτφρ. Β. Πατσογιάννης. Αθήνα: Πλέθρον

- Gewirtz, G. & Cribb, A. (2011). *Κατανοώντας την Εκπαίδευση. Μια κοινωνιολογική θεώρηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Giddens, A. (1993). *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*. Επιμ. Θ. Κονιαβίτης & Δ. Γκράβαρης, Μτφρ. Ντ. Τριανταφυλλοπούλου. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Holquist, M. (2014). *Διαλογικότητα. Ο Μπαχτίν και ο κόσμος του*. Μτφρ. Ι. Σταματάκη. Αθήνα: Gutenberg-I. & Κ. Δαρδανός.
- Howard, K., & Sharp, J. (1998). *Η επιστημονική μελέτη*. Πρόλ.- Επιμ. Κ.Μ. Σοφούλης. Μτφρ. Β. Π. Νταλάκου. Αθήνα: Gutenberg.
- Hughes, M. & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία. Οι βασικές έννοιες*. Αθήνα: Κριτική
- Jarvis, P. (2004α). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: Θεωρία και πράξη*. Μτφρ. Α. Μανιάτη. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Jarvis, P. (2006). *Εκπαίδευση και κατάρτιση εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών: Πλαίσιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής*. Μτφρ. Γ. Ζαρίφης. Στο: Α.Καψάλης & Α. Παπασταμάτης (επιμ.), *Επαγγελματισμός στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση* (σελ. 65-79). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Mezirow, J. (2007). *Η μετασχηματίζουσα μάθηση*. Μετφρ. Γ. Καλαουζίδης. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Neave, G., (1998). *Οι εκπαιδευτικοί. Προοπτικές για το εκπαιδευτικό επάγγελμα στην Ευρώπη*. Αθήνα: Έκφραση.
- Ong, J.,W. (1997). *Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη. Η εκτεχνολόγηση του λόγου*. Μτφρ. Θ. Παραδέλλης. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Vygotsky, L.S. (1997 [1978]). *Νους στην κοινωνία. Η Ανάπτυξη των Ανώτερων Ψυχολογικών Διαδικασιών*. Επιμ. Σ. Βοσνιάδου, Μτφρ. Α. Μπίμπου & Σ. Βοσνιάδου. Αθήνα: Gutenberg.
- Αγγελάκος, Κ. (2003). *Η ένταξη της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης στο επίσημο πρόγραμμα του ελληνικού σχολείου: Από τη μυθοποίηση στην «ομαλή προσγείωση»*. Στο: Κ. Αγγελάκος, (επιμ.), *Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης στο ελληνικό σχολείο* (σελ. 13-17). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αντωνίου, Χ. (2011). *Παιδαγωγοί και Παιδαγωγική στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πατάκη.
- Αντωνίου, Χρ. (2012). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Πατάκη.
- Αντωνοπούλου, Μ. (2000): *Κοινωνική πράξη και υλισμός. Σπουδή στην κοινωνιολογία της γνώσης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ασδεράκη, Φ. (2008). *Ευρώπη και Παιδεία. Ο Ευρωπαϊκός χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Σιδέρης Ι.
- Βεργίδης, Δ. (2001). *Δια βίου εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική*. Στο Κ. Χάρης, Ν. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημους (επιμ.), *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*. Πρακτικά Θ΄ Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου-Βόλος 11-13/11/ 1999. Αθήνα: Ατραπός.
- Γαβαλάς, Δ. (2003). *Το πλαίσιο αναφοράς της διαθεματικότητας*. Στο: Κ. Αγγελάκος, (επιμ.), *Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης στο ελληνικό σχολείο* (σελ.18-39). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γιαβρής,Α., & Ψυχάρης, Σ. (2003). *Η εκπαίδευση ως σύστημα: Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και η διαθεματικότητα*. . Στο: Κ. Αγγελάκος, (επιμ.), *Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης στο ελληνικό σχολείο* (σελ.40-49). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκότοβος, Α, Μαυρογιώργος, Γ., & Παπακωνσταντίνου, Π. (1986). *Ο εκπαιδευτικός και η παιδαγωγική γνώση, Μέρος Α΄*. Στο Γκότοβος, Α, Μαυρογιώργος, Γ., &

- Παπακωνσταντίνου, Π., *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη* (15-116). Αθήνα: Gutenberg.
- Γκότσης, Γ. & Συριάτου, Α.(2001). *Δύο Θεσμοί Διαμορφωτές του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας (2000). *Συμπεράσματα της Προεδρίας*, 23-24 Μαρτίου 2000. Βρυξέλλες.
- Καλαϊτζοπούλου, Μ. (2001): *Ο εκπαιδευτικός ως στοχαζόμενος επαγγελματίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω .
- Καντζάρα, Β. (2011). Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην κοινωνία στο *Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου*, Ν. Τάτσης (επιμ.), (σελ. 44-63). Αθήνα: Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία. Διαθέσιμο στον Ιστότοπο: http://www.hellenicsociology.gr/sites/default/files/proceedings_of_the_1st_national_conference_of_hss.pdf
- Καντζάρα, Β.(2008). *Εκπαίδευση και κοινωνία. Κριτική διερεύνηση των κοινωνικών λειτουργιών της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πολύτροπον.
- Καρράς, Κ. (2011). Με αφορμή τα αποτελέσματα του προγράμματος «PISA»,φινλανδοί εκπαιδευτικοί μιλούν για το επάγγελμά τους. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 171-179).Αθήνα: πεδίο.
- Κασσωτάκης, Μ.(2010). Το πρόβλημα της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των Ελλήνων εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι προσπάθειες αντιμετώπισής του μετά τη μεταπολίτευση. Στο Συλλογικός τόμος πρακτικών 1^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου Συλλόγου Εκπαιδευτικού Προσωπικού Σ.Ε.Π. – Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. «*Η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*» (σελ. 293-317), Ν. Ηράκλειο Αττικής, 11-12 Δεκεμβρίου 2009.
- Κόκκος, Α. (2002). Η εκπαίδευση ενηλίκων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα: προσδιορισμός του πεδίου, τάσεις, πολιτικές. Στο: Α. Κόκκος (επιμ.), *Διεθνής Συνδιάσκεψη για την εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουλαϊδής, Β & Δημόπουλος, Κ. (2010). Παιδαγωγικές πρακτικές στο ελληνικό σχολείο: αναγνώσεις διδακτικών βιβλίων. Στο *Παιδαγωγικές πρακτικές. Έρευνα και εκπαιδευτική πολιτική* (σελ. 51-121). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουλαϊδής, Β. & Τσατσαρώνη, Α. (επιμ.) (2010). Παιδαγωγικός λόγος και παιδαγωγική πρακτική: θεωρητικοί όροι, προβληματική και πεδίο εφαρμογής. Στο *Παιδαγωγικές Πρακτικές: Έρευνα και εκπαιδευτική πολιτική* (σελ. 17-49). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουλαϊδής, Β., Δημόπουλος, Κ., Σκλαβενίτη, Σ. & Χρηστίδου, Β. (2002). *Τα κείμενα της τεχνολογίας στο δημόσιο χώρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κούρου, Μ., & Τσατσαρώνη, Α. (2011). Τα Προγράμματα Σπουδών ως μηχανισμοί διαμόρφωσης υποκειμενικότητας των μελλοντικών εκπαιδευτικών: Η περίπτωση των Τμημάτων Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 354-366). Αθήνα: πεδίο.
- Κυριακίδης, Π. (2011). Ο αποτελεσματικός δάσκαλος. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 57-69). Αθήνα: πεδίο.

- Λιακοπούλου, Μ. (2010). *Η παιδαγωγική επάρκεια των Εκπαιδευτικών. Προυποθέσεις και αξιολόγηση*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Λιακοπούλου, Μ. (2011). *Η παιδαγωγική και Διδακτική κατάρτιση των υποψηφίων εκπαιδευτικών στην Ελλάδα: Περιεχόμενο και οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών*. Εισήγηση σε συνέδριο στο Παν/μιο Πατρών. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/liakopoulou.htm>
- Ματθαίου, Δ. (2011). Η βασική επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κριτική και συγκριτική θεώρηση του ιδεολογικού και θεσμικού της χαρακτήρα. Στο Ματθαίου, Δ. (επιμ.), *Η βασική επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κριτική και συγκριτική θεώρηση* (σελ. 15-63). Αθήνα: διάδραση.
- Ματσαγγούρας, Η. (επιμ.) (1996). *Η Εξέλιξη της Διδακτικής. Επιστημολογική Θεώρηση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαυρογιώργος, Γ. (2011). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών: Γιατί οι εκπαιδευτικοί δεν αντιμετωπίζονται ως ενήλικες διανοούμενοι; Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 608-621). Αθήνα: πεδίο.
- Μαυρογιώργος, Γ. (2016) *Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελληνική Εκπαίδευση (1990-2015): Ένα εργαστήριο Ασκήσεων Εμπέδωσης του Νεοφιλελευθερισμού*. Στο Εκπαιδευτική Λέσχη, 27-3-2016 : <http://www.e-lesxi.gr/mavrogiorgos-eu-greek-education>
- Μουζέλης, Ν. (1994). *Habitus: Η συμβολή του Bourdieu στην κοινωνιολογία της δράσης*. Στο Pierre Bourdieu. Κοινωνιολογία της Παιδείας. Επιμ. Ι. Λαμπίρη-Δημάκη & Ν. Παναγιωτόπουλος (Ανατύπ. 2010) (σελ. 54-62). Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Μπαγάκης, Γ. (2005). *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (2011). Πειραματισμοί για τη δημιουργία μοντέλων βασισμένων στο σχολείο με στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 149-155). Αθήνα: πεδίο.
- Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) (2002). *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) (2016). *Μεθοδολογία, πολιτικές, πρακτικές επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού που βασίζονται στο σχολείο (school based)*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μπαγάκης, Γ., MacBeath, J. (2008). *Η ηγεσία που διευκολύνει τη μάθηση*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Μπαγάκης, Γ., Δεμερτζή, Κ. & Σταμάτης, Θ. (επιμ.) (2007). *Ένα σχολείο μαθαίνει. Η αυτοαξιολόγηση ελληνικού σχολείου στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος Carpe Vitam. Leadership for Learning*. Αθήνα: Λιβάνης
- Μπίκος, Κ. (2011). Στρατηγικές για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της Πρακτικής Άσκησης. Στο Β. Οικονομίδης, (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 472-482). Αθήνα: πεδίο.
- Μπουζάκης, Σ. (2005), «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση. Η υποταγή της εκπαίδευσης στην οικονομία της αγοράς». Στο: Δ. Γράβαρης & Ν. Παπαδάκης (επιμ.),

- Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική. Μεταξύ κράτους και αγοράς* (σελ.135-149). Αθήνα: Σαββάλας.
- Νικολάου, Σ.-Μ. (2011). Η ποιότητα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών ως ζήτημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 123-131). Αθήνα: πεδίο.
- Ξωχέλλης, Π. (1984). *Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος: Μια έρευνα για την αυτοαντίληψη και τις στάσεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Ξωχέλλης, Π. (1997). Σχολείο και εκπαιδευτικός μπροστά στις σύγχρονες προκλήσεις. *Μακεδόν*, 4: 3-19.
- Ξωχέλλης, Π. (2005). *Ο εκπαιδευτικός στο σύγχρονο κόσμο: Ο ρόλος και το επαγγελματικό του προφίλ σήμερα, η εκπαίδευση και η αποτίμηση του έργου του*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Οικονομίδης, Β. (2011). Ζητήματα σχεδιασμού και οργάνωσης της διδασκαλίας στην Πρακτική Άσκηση των φοιτητών. Στο Β. Οικονομίδης, (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 561-569). Αθήνα: πεδίο.
- Παπάνης, Ε. (2011). *Μεθοδολογία Έρευνας και Διαδίκτυο*. Αθήνα: Σιδέρη
- Πασιάς Γ., & Ρουσάκης Ι. (2002). *Οι σχηματισμοί λόγου της ευρωπαϊκής κοινότητας και οι επιδράσεις τους στη διαμόρφωση της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής: μελέτη περίπτωσης: τα ΕΠΕΑΕΚ 1-2 και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση 1997-2001*, Πρακτικά 2ου Διεθνές Συνεδρίου «Ιστορία της Εκπαίδευσης Η εκπαίδευση στην Αυγή του 21ου αιώνα: ιστορικο-συγκριτικές προσεγγίσεις». Πάτρα: ΕΡΙΑΝΔΕ.
- Πασιάς, Γ. (2011). Ο μεταβαλλόμενος ρόλος του εκπαιδευτικού στην «Ευρώπη της Γνώσης»- Προκλήσεις και διακυβεύματα. Στο: Β. Οικονομίδης, (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 109-120). Αθήνα: πεδίο.
- Πυργιωτάκης, Ε., Ι. (2011). Ο ρόλος του παιδαγωγού στο σύγχρονο κόσμο. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 29-35). Αθήνα: πεδίο.
- Ράπτης Κ. (1999). *Γενική Ιστορία της Ευρώπης. Τόμος Α*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Ρουσάκης, Ι. (2011). Δίνοντας υπόσταση στον «Ευρωπαϊό Εκπαιδευτικό»: Αρχική εκπαίδευση, επιστημονική/παιδαγωγική ταυτότητα και επαγγελματικά προσόντα των εκπαιδευτικών στο λόγο και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο Ματθαίου, Δ. (επιμ.), *Η βασική επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κριτική και συγκριτική θεώρηση* (σελ. 92-132). Αθήνα: διάδραση.
- Σαρακινιώτη, Α. & Τσατσαρώνη, Α. (2010). Προγράμματα σπουδών και παιδαγωγικές ταυτότητες στην εκπαίδευση των ελλήνων εκπαιδευτικών: Ένα μοντέλο ανάλυσης. Στο Β. Κουλαϊδής & Α. Τσατσαρώνη (Επιμ.), *Παιδαγωγικές Πρακτικές: Από την έρευνα στην εκπαιδευτική πολιτική* (σελ.179-224). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σαρακινιώτη, Α.(2012). *Γνώση και ταυτότητες στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών ανώτατης εκπαίδευσης: το παράδειγμα των προγραμμάτων σπουδών για την αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή. Κόρινθος:

- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Σκούρα, Α. (2011). Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Μια ιστορική αναδρομή. Στο Ματθαίου, Δ. (επιμ.), *Η βασική επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κριτική και συγκριτική θεώρηση* (σελ. 64-91). Αθήνα: διάδραση.
- Σολομών, Ι. (Μετ.-Εισ.). (1991). Εισαγωγή στην προβληματική της πολιτισμικής αναπαραγωγής του Basil Bernstein. Στο Β. Bernstein, *Παιδαγωγικές κώδικες και κοινωνικός έλεγχος* (σελ.15-39).Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Σταμέλος Γ. (2002). Διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: η Ελλάδα ως διαμεσολαβητής μεταξύ Δυτικής και Νοτιο- Ανατολικής Ευρώπης. Στο Γεωργογιάννης Π. (επιμ.), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, τομ. ΙΙ, σελ.332-345. Πάτρα: Αχαϊκές εκδόσεις. (Διαθέσιμο στον ιστότοπο : <http://www.elemedu.upatras.gr/english/images/stamelos/GS11.pdf>).
- Τσαούσης, Γ., Δ. (1984). *Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαούσης, Γ., Δ. (1984). *Η Κοινωνία του Ανθρώπου*, Αθήνα: Gutenberg.
- Τσατσαρώνη, Α. & Κουλαϊδής, Β. (2010). Παιδαγωγικός λόγος και παιδαγωγική πρακτική: Θεωρητικοί όροι, προβληματική και πεδίο εφαρμογής. Στο Β. Κουλαϊδής, & Α. Τσατσαρώνη, Α. (Επιμ.), *Παιδαγωγικές Πρακτικές: Από την έρευνα στην εκπαιδευτική πολιτική* (σελ. 17-50). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τσουκαλάς, Κ. (2006 [1975]). *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830–1922)*. Πρόλ. Ν. Σβορώνος, Μεταφ. Α. Πετροπούλου. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Φούκας, Β. (2005). *Η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών της Μέσης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα (1837-1910)*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Φραγκουδάκη, Α.(1985).*Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Φρυδάκη, Ε. (2015). Η επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού και το μέλλον της διδασκαλίας. Αθήνα: Κριτική.
- Φωτοπούλου, Β. & Υφαντή, Α. (2011). Η συμβολή της Πρακτικής Άσκησης προπτυχιακών φοιτητών Δημοτικής Εκπαίδευσης στην ανάπτυξη της επαγγελματικής τους ταυτότητας. Στο Β. Οικονομίδης, (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 509-520). Αθήνα: πεδίο.
- Χουρδάκης, Μ., Καμέκης, Α. & Παπαδάκης, Ν. (2011). Tuning project και προτάσεις πολιτικής για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Στο: Β. Οικονομίδης (επιμ.), *Εκπαίδευση & επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (σελ. 132-140).Αθήνα: πεδίο.

Πηγές

- Α΄ ΕΛΜΕ Αιτωλοακαρνανίας (2010). Καταγγελία για εμπορευματοποίηση του Π.Π.Δ.Ε. Ανακτήθηκε από http://1elmeait.blogspot.gr/2010/04/blog-post_20.html
- Cedefop (2001). *Σενάρια και στρατηγικές για την επαγγελματική εκπαίδευση και δια βίου μάθησης*. Ανακτήθηκε από [file:///C:/Documents%20and%20Settings/user/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/final_maxgoote_241002_el%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/user/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/final_maxgoote_241002_el%20(1).pdf)
- European Commission (2015). *Education & Training 2020. Shaping career-long perspectives on teaching. A guide on policies to improve Initial Teacher Education*. Brussels. Ανακτήθηκε από (http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/initial-teacher-education_en.pdf).
- Eurydice, (2008). *Επίπεδα αυτονομίας και ευθύνες των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/094EL.pdf
- OECD (2007). Human Capital- The value of people (Κεφ. 2) στο *Human Capital: How what you know shapes your life*. Ανακτήθηκε από <https://www.oecd.org/insights/humancapital-thevalueofpeople.htm>
<https://www.oecd.org/insights/38430453.pdf>
- Tuning Educational Structures in Europe. Ανακτήθηκε από <http://www.unideusto.org/tuningeu/>
- Unesco. *Education for All Movement*. Ανακτήθηκε από <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all>
- Α΄ ΕΛΜΕ Αιτωλοακαρνανίας (2010). Καταγγελία για εμπορευματοποίηση του Π.Π.Δ.Ε. (2010). Ανακτήθηκε από http://1elmeait.blogspot.gr/2010/04/blog-post_20.html
- Αγγελόπουλος, Γ. & Ψύλλος, Δ. (2015, Απρ.19). *tvxs*. Ανακτήθηκε από <http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-pollapla-katagmata-sta-aei>
- Απάντηση του Υπουργού Παιδείας. *esos* (2015, Απρ. 22). Ανακτήθηκε από https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/apantrisi_eparkeia.pdf
- Απόφαση Διοικητικού Συμβουλίου Π.Α.Τ.Ε.Σ./Σ.ΕΛ.Ε.Τ.Ε. (2/3/2002). Ανακτήθηκε από <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:U2TJiq4KRFYJ:www.edra.gr/doc/2002-03-20-SSAPATES.doc+&cd=1&hl=el&ct=clnk&gl=gr>
- Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Φλώρινας (2016). Στοιχεία για τον αριθμό των αναπληρωτών καθηγητών. Ανακτήθηκε από http://didefth.gr/new/wp-content/uploads/teachers_1516.png
- Εθνική Επιτροπή Διαλόγου, Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής & Ε.ΣΥ.Π. (2016). *Αρχική εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Ανακτήθηκε από http://dialogos.minedu.gov.gr/wp-content/uploads/2016/03/arxiki_ekpaideysi_kai_epimorfosi_ekpkwn.pdf
- Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων. Ανακτήθηκε από http://www.eopep.gr/images/European/ETHNIKO_PLAISIO_PROSONTON_NOVEMBER_2016.pdf

- Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (28.05.2009). *Συμπεράσματα του συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («EK 2020»)* (2009/C 119/02-10). Ανακτήθηκε από [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN)
- Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων (2016). *«Εθνικός και Κοινωνικός Διάλογος για την Παιδεία- Διαπιστώσεις, Προτάσεις και Χρονοδιαγράμματα Υλοποίησης» (5^{ος} 2016)*. Ανακτήθηκε από https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/epitropi_morfotikon_ypotheseon_-_diapistoseis.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001). *Έκθεση της Επιτροπής (31-1-2001): Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων*[COM(2001) 59 τελικό, έγγρ. 5688/01, EDUC 20]. Ανακτήθηκε από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0059&from=EL>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015). *Κοινή έκθεση για το 2015 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (EK 2020). Νέες προτεραιότητες για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.* (2015/C 417/04). Ανακτήθηκε από [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EACEA, Eurydice (2012). *Αναπτύσσοντας Βασικές Ικανότητες στο Σχολείο στην Ευρώπη. Προκλήσεις και Ευκαιρίες Πολιτικής. Έκθεση Ευρυδίκη.* Λουξεμβούργο: Γραφείο Δημοσιεύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. doi:10.2797/16169. Ανακτήθηκε από http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145EL.pdf
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2008). Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2008/C 111/01. Ανακτήθηκε από [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506(01)&from=EL)
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο_News Room (2004). *Η στρατηγική της Λισαβώνας: μια πιο ανταγωνιστική Ευρώπη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας.* Ανακτήθηκε από <http://www.europarl.europa.eu/highlights/el/1001.html>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, & Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). Κοινή έκθεση για το 2015 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (EK 2020). *Νέες προτεραιότητες για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης* (2015/C 417/04). Ανακτήθηκε από [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN)
- Ιστοσελίδα Σπουδών Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Α.Π.Θ.: <http://www.hist.auth.gr>
- Ιστοσελίδα Σχολής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου: <http://www.semfe.ntua.gr>

Ιστοσελίδα Σχολής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου: <http://www.semfe.ntua.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης: <http://www.history-archaeology.uoc.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης: <http://helit.duth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Βιολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.bio.auth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Βιολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών: <http://www.biol.uoa.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης: <http://www.biology.uoc.gr/>

Ιστοσελίδα Τμήματος Βιολογίας Παν/μίου Πατρών: <http://www.biology.upatras.gr/>

Ιστοσελίδα Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου: <https://geography.aegean.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου: <http://www.geo.hua.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Γεωλογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.geo.auth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Γεωλογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών: <http://www.geol.uoa.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Γεωλογίας Παν/μίου Πατρών: <http://www.geology.upatras.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου: <http://history.ionio.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α.: <http://www.arch.uoa.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://hist-arch.uoi.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης <http://www.he.duth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου: <http://ham.uop.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παν/μίου Θεσσαλίας: <http://www.ha.uth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.math.auth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://www.math.uoi.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών <http://www.math.uoa.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου: <http://www.math.aegean.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης: <http://thales.math.uoc.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών: <http://www.math.upatras.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης: <http://www.mbg.duth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Παν/μίου Κρήτης: <https://www.physics.uoc.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης: <http://www.philology.uoc.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.lit.auth.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών: <http://www.phil.uoa.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://philology.uoi.gr>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Πατρών: <http://philology.upatras.gr/>

Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου: <http://phil.uop.gr>

- Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.edlit.auth.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών: <http://www.philosophy.upatras.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://ppp.uoi.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας Ε.Κ.Π.Α.: <http://www.ppp.uoa.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης: <http://www.fks.uoc.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φυσικής Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης: <http://www.physics.auth.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φυσικής Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών <http://www.phys.uoa.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://www.physics.uoi.gr/>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Φυσικής Παν/μίου Πατρών: <http://www.physics.upatras.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Χημείας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης.: <http://www.chem.auth.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Χημείας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών: <http://www.chem.uoa.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων: <http://www.chem.uoi.gr>
- Ιστοσελίδα Τμήματος Χημείας Παν/μίου Κρήτης: www.chemistry.uoc.gr
- Ιστοσελίδα Τμήματος Χημείας Παν/μίου Πατρών: <http://www.chem.upatras.gr>
- Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Επιτροπής. *Εκπαίδευση και κατάρτιση για ανάπτυξη και απασχόληση*. Ανακτήθηκε από http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_el
- Ιστότοπος Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. *Εκπαίδευση με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και την ένταξη*. Ανακτήθηκε από <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/education-economic-growth/>
- Καλαβάσης, Φ. (2015, Μάι. 11). Παιδαγωγική και διδακτική (αν)επάρκεια του σχολείου και των εκπαιδευτικών. *Αυγή*. Ανακτήθηκε από <http://www.avgi.gr/article/5607432/paidagogiki-kai-didaktiki-an-eparkeia-tou-sxoleiou-kai-ton-ekpaideutikon>
- Κατάληψη στο Τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. *alter thess* (2015, Μάρτ. 15). Ανακτήθηκε από <http://www.alterthess.gr/content/katalipsi-sto-tmima-filologias-toy-aph>
- Κατσαρή-Βαφειάδη, Τ. (2016, Δεκ. 9). Ο νόμος πλαίσιο του '82. *Παρατηρητής της Θράκης*. Ανακτήθηκε από <http://paratiritis-news.gr/article/186501/Dionusis-Kladis-Eimai-perifanos-kai-theoro-to-nomo-plaisio-gia-tin-anotati-ekpaideusi--ena-apo-ta-pio-simantika--pou-exo-kataferei--sti-zoi-mou>
- Κάτσικας, Χ. (2010, Ιούν. 13). «Φάμπρικα» σεμιναρίων για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών. *ΤΑ ΝΕΑ*. Ανακτήθηκε από <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4579397/?iid=2>
- Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.), Συνεδρίαση της 28ης Ιουνίου 2016. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/45240/paremvasi-tis-filosofikis-toy-ekpa-gia-tin-paidagogiki-kai-didaktiki-eparkeia>

- Οδηγός Σπουδών 2015-2016 Ειδικού προγράμματος Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α. (<http://www.ergastirio-eparkeia.ppp.uoa.gr/>).
- Οδηγός Σπουδών 2015-2016 Ειδικού προγράμματος Πιστοποίησης της Π.Δ.Ε. του Παν/μίου Κρήτης (<http://www.katartisi.org/>)
- Οι 13 αποφάσεις της Συνόδου των Πρυτάνεων. *esos* (2016, Οκτ. 15). Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/46880/oi-13-apofaseis-tis-synodoy-prytaneon>
- Οι 8 απαντήσεις του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.. *esos* (2015, Μάρ. 31). Ανακτήθηκε από <http://www.esos.gr/arthra/37668/oi-8-apantiseis-toy-tm-filologias-toy-apth-stoys-18-voyleytes-poy-katethesan-erotisi>
- Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π. (2011). Απόφαση της Εκτελεστικής Γραμματείας της Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π. (16-6-2011). Ανακτήθηκε από http://www.posdep.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=641&Itemid=238
- Π.Π.Ε. Τι αποφάσισε η 82^η Σύνοδος των Πρυτάνεων. *Alfavita* (2016, Οκτ. 15). Ανακτήθηκε από <http://www.alfavita.gr/arthron/koinonia/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-ti-apofasise-i-synodos-ton-prytaneon#ixzz4UcGCSJYZ>
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (χ.χ.). Ευρωπαϊκές θέσεις για την ποιότητα στην εκπαίδευση στο *Επιθεώρηση*, τ. 13. Ανακτήθηκε από <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos13/033-042.pdf>
- Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές. *Καθημερινή* (2012, Μάρ. 18). Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/453393/article/epikairothta/ellada/poioi-htan-oi-prwtagwnistes-ths-allagh>
- Πρόσκληση γνωμοδότησης για το Π.Π.Δ.Ε. του Υπουργείου Παιδείας προς τους Πρυτάνεις (Α.Π. 814/26/1/2010). Παρατίθεται στο <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4564973/?iid=2>
- Συνήγορος του Πολίτη (2008). *Δελτίο Τύπου για το Π.Π.Δ.Ε.* Ανακτήθηκε από http://www.synigoros.gr/resources/6953_1_deltio_typou.pdf
- Συνήγορος του Πολίτη (2008). *Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη για το Π.Π.Δ.Ε.* Ανακτήθηκε από <https://www.synigoros.gr/resources/ok2008-porisma-to-krithrio-ths-paidagwgikhs-eparkeias-stis-proslhyeis-anaplhrtwn-ekpaideytikwn.pdf>
- Σύνοδος Πρυτάνεων (2010). *Ψήφισμα της 64ης Συνόδου των Πρυτάνεων (6^{ος} /2010).* Ανακτήθηκε από http://www.uth.gr/static/miscdocs/synodoi/64syn_2_Paidagwgiki_Eparkeia.pdf
- Συντονιστικό Ωρομισθίων Εκπαιδευτικών & Πανελλήνια Ένωση Αδιορίστων Εκπαιδευτικών (2010, Απρ. 19). Κοινή καταγγελία του Συντονιστικού Ωρομισθίων Εκπαιδευτικών και της Πανελληνίας Ένωσης Αδιορίστων Εκπαιδευτικών για το Π.Π.Δ.Ε. Ανακτήθηκε από <http://www.pde.gr/index.php?topic=17609.140>
- ΣΥΡΙΖΑ (2015). Ερώτηση και πρόταση 18 βουλευτών (26-3-2015) για το Π.Π.Δ.Ε. Ανακτήθηκε από https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/erotisi_eparkeia.pdf
- Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αθήνα: Ε.Μ.Π.
- Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Ε.Μ.Π. (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Αθήνα: Ε.Μ.Π.

- Τμήμα Φιλολογίας Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Κομοτηνή: Δ.Π.Θ.
- Τμήμα Χημείας Παν/μίου Κρήτης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Ηράκλειο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Βιολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Βιολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Κρήτης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Ηράκλειο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Βιολογίας Παν/μίου Πατρών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Μυτιλήνη: Παν/μιο Αιγαίου.
- Τμήμα Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Καλλιθέα: Χαροκόπειο Παν/μιο.
- Τμήμα Γεωλογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Γεωλογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Γεωλογίας Παν/μίου Πατρών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Ιστορίας Ιονίου Παν/μίου (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Κέρκυρα: Ιόνιο Παν/μιο.
- Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2015): *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ρέθυμνο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Κομοτηνή: Δ.Π.Θ.
- Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών Παν/μίου Πελοποννήσου (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Καλαμάτα: Παν/μιο Πελοποννήσου.
- Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παν/μίου Θεσσαλίας (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Βόλος: Παν/μιο Θεσσαλίας.
- Τμήμα Μαθηματικών Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Ιωαννίνων (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Μαθηματικών Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Αιγαίου (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Σάμος: Παν/μιο Αιγαίου.

- Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Κρήτης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ηράκλειο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Μαθηματικών Παν/μίου Πατρών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αλεξανδρούπολη: Δ.Π.Θ.
- Τμήμα Φιλολογίας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Φιλολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ρέθυμνο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πατρών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Φιλολογίας Παν/μίου Πελοποννήσου (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Καλαμάτα: Παν/μιο Πελοποννήσου.
- Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας Παν/μίου Ιωαννίνων (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης (2015). *Οδηγός Σπουδών 2015-2016*. Ρέθυμνο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Φυσικής Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Φυσικής Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Ιωαννίνων (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Κρήτης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Ηράκλειο: Παν/μιο Κρήτης.
- Τμήμα Φυσικής Παν/μίου Πατρών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.
- Τμήμα Χημείας Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Τμήμα Χημείας Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Τμήμα Χημείας Παν/μίου Ιωαννίνων (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Ιωάννινα: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Τμήμα Χημείας Παν/μίου Πατρών (2016). *Οδηγός Σπουδών 2016-2017*. Πάτρα: Παν/μιο Πατρών.

Υπουργείο Παιδείας (2016). *Πόρισμα του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία 2016*. Ανακτήθηκε από http://dialogos.minedu.gov.gr/wp-content/uploads/2016/04/PORISMATA_DIALOGOU_2016.pdf

Υπουργός: Επανεξετάζουμε τη νομοθεσία. *Esos* (2015, Απρ. 15). Ανακτήθηκε από <http://www.esos.gr/arthra/38042/ypourgos-epanexetazoyme-ti-nomothesia-gia-pistopoiitiko-paidagogikis-kai-didaktikis>

Φοιτητικά blog (2010-2016). Ανακοινώσεις/απόψεις για το Π.Π.Δ.Ε.. Ανακτήθηκαν από http://antigeitonies.blogspot.gr/2015/10/blog-post_69.html
<http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/pistopoiitiko-paidagogikis-eparkeias-pollapla-katagmata-sta-aei>
http://www.csd.uoc.gr/~sfeyds/DAP_gia_PPDE.htm
<http://www.xaralampidou.gr/index.php/koinovouleftiko-ergo/erotiseis/521-to-pistopoiitiko-paidagogikis-kai-didaktikis-eparkeias-n-a-dinetai-se-olous-tous-apofitous-ton-kathigitikon-sxolon-ton-aei-tis-xoras>
<https://antiplhroforhsh.wordpress.com/2010/04/24/>

Νόμοι. Υπουργικές Αποφάσεις.

Προεδρικό Διάταγμα 118/199, ΦΕΚ 76, τ. Α΄, 18.04.1995.
Προεδρικό Διάταγμα 118/1995, ΦΕΚ 76, τ. Α΄, 18.04.1995.
Νόμος 2525/1997, ΦΕΚ 188, τ. Α΄, 19.09.1997.
Νόμος 2834/2000, ΦΕΚ 160, τ. Α΄, 07.07.2000.
Νόμος 3687/2008, ΦΕΚ 159, τ. Α΄, 01.08.2008.
Νόμος 2817/2000, ΦΕΚ 78, Α΄, 14.03.2000.
Υπουργική Απόφαση Δ5/492/2000, ΦΕΚ 45, τ. Β, 12.01.2001.
Υπουργική Απόφαση Δ2/13934/2001, ΦΕΚ 204, τ. Β, 12.2.2001.
Νόμος 3027/2002, ΦΕΚ 152, τ. Α΄, 28.06.2002.
Νόμος 3255/2004, ΦΕΚ 138, τ. Α΄, 22.07.2004.
Υπουργική Απόφαση 132284/Δ2/2006, ΦΕΚ 1861, τ. Β΄, 08.12.2006
Προεδρικό Διάταγμα 199/2007, Φ.Ε.Κ.226, τ. Α΄, 14.09.2007.
Υπουργική Απόφαση 140340/ 2007, ΦΕΚ 2400, τ. Β΄, 06.12.2007.
Νόμος 3687/2008, ΦΕΚ 159, τ. Α΄, 03.08.2008.
Υπουργική Απόφαση 239/2008, ΦΕΚ 328, τ. Β΄, 28.02.2008.
Υπουργική Απόφαση 177 /2009, ΦΕΚ 950, τ. Β΄, 21.08.2009.
Υπουργική Απόφαση 62978/Δ2/2009, ΦΕΚ 1068, τ. Β΄, 01.06.2009.
Υπουργική Απόφαση 76014/Δ2/2009, ΦΕΚ 1382, τ. Β΄, 13.07.2009.
Νόμος 3879/2010, ΦΕΚ 163, τ. Α΄, 21.09.2010.
Νόμος 3848/2010, ΦΕΚ 71, τ. Α΄, 19.05.2010.
Προεδρικό Διάταγμα 38/2010, ΦΕΚ 78, τ. Α΄, 25.05.2010.
Υπουργική Απόφαση 20778/Δ2/2010, ΦΕΚ 696, τ. Β΄, 03.05.2010.
Υπουργική Απόφαση 145487/Δ2/2010, ΦΕΚ 1932, τ. Β΄, 2010.
Νόμος 4390/2012, ΦΕΚ 222, τ. Α΄, 12.11.2012.
Υπουργική Απόφαση 43325/Δ2/2012, ΦΕΚ 1549, τ. Β΄, 08.05.2012.
Νόμος 4186/2013, ΦΕΚ 193, τ. Α΄, 17.09.2013.
Νόμος 4172/2013, ΦΕΚ 167, τ. Α΄, 23.07.2013.
Υπουργική Απόφαση 39460/Γ2/2013, ΦΕΚ 689, τ. Β΄, 26.03. 2013.

Υπουργική Απόφαση 218 ,ΦΕΚ 2481, τ. Β΄, 03.10.2013.
Υπουργική Απόφαση 90893/Γ1/2013, ΦΕΚ1686, τ.Β΄,09.07.2013.
Νόμος 4310/2014, ΦΕΚ 258, τ. Α΄,/08.12.2014.
Υπουργική Απόφαση 39460/Γ2/2014, ΦΕΚ 689, τ. Β΄, 26.03.2014.
Υπουργική Απόφαση 39460/Γ2/2014 (ΦΕΚ 689 Β΄/26-3-2014)
Υπουργική Απόφαση 110507/Γ2/2014, ΦΕΚ 2030, τ. Β΄, 25.07.2014.
Υπουργική Απόφαση 115139/Γ2/2014, ΦΕΚ 2073, τ. Β΄,30.07.2014.
Υπουργική Απόφαση 7414/Δ2/2014, ΦΕΚ 115, τ. Β΄, 24.01.2014.
Υπουργική Απόφαση 110/2014, ΦΕΚ 2030, τ. Β΄, 25.07.2014.
Υπουργική Απόφαση 208496/Δ2/2014, ΦΕΚ 3637, τ. Β΄, 31.12.2014.
Υπουργική Απόφαση 212285/Δ2/2014, ΦΕΚ 3685, τ. Β΄, 31.12.2014.
Υπουργική Απόφαση 171121/Γ2/2014, ΦΕΚ 2977, τ. Β΄, 04.11.2014.
Υπουργική Απόφαση 171121/Γ2/2014, ΦΕΚ 2977, τ. Β΄, 04.11.2014.
Υπουργική Απόφαση 171121/Γ2/2014, ΦΕΚ 2977, τ. Β΄, 04.11.2014.
Υπουργική Απόφαση 171118/Γ2/2014, ΦΕΚ 2986, τ. Β΄, 05.10.2014.
Υπουργική Απόφαση 131803/Γ2/2014, ΦΕΚ 2433, τ. Β΄, 12.09.2014.
Υπουργική Απόφαση 212287/Δ2/2014, ΦΕΚ 3685, τ. Β΄, 31.12.2014.
Υπουργική Απόφαση 1535/Δ2/2015, ΦΕΚ 82, τ. Β΄,19.01.2015.
Υπουργική Απόφαση 1536/Δ2/2015, ΦΕΚ 82, τ. Β΄,19.01.2015.
Υπουργική Απόφαση 1530/Δ2/2015, ΦΕΚ 82, τ. Β΄,19.01.2015.
Υπουργική Απόφαση 90193/Δ2/2016, ΦΕΚ 1745, τ. Β΄,15.06.2016.
Υπουργική Απόφαση 133978/Δ2/2016, ΦΕΚ 2816, τ. Β΄,07.09.2016.
Υπουργική Απόφαση 133978/Δ2/2016, ΦΕΚ 2816, τ. Β΄, 07.09.2016 .
Νόμος 4485/2017, ΦΕΚ 114, τ. Α΄, 04.08.2017.